NOVOČESKÁ KNIHOVNA.
Č. VII.

SEBRANÉ SPISY
FRANTIŠKA VLADISLAVA HEKA.

II.

VÝBOR Z HEKOVÝCH PRACÍ PROSAICKÝCH.

VYDAL

JAN JAKUBEC.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ.
1923.

NOVOČESKÁ KNIHOVNA.
Č. VII.

SEBRANÉ SPISY
FRANTIŠKA VLADISLAVA HEKA.

II.

VÝBOR Z HEKOVÝCH PRACÍ PROSAICKÝCH.

VYDAL

JAN JAKUBEC.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ.
1923.

SEBRANÉ SPISY

FRANTIŠKA VLADISLAVA HEKA.

II.

VÝBOR Z HEKOVÝCH PRACÍ PROSAICKÝCH.

V PRAZE.

NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ.

1923.

Tiskem E. Leschingra v Praze-II., 624.

PŘEDMLUVA.

Později, nežli jsem myslil při vydání I. svazku, dostává se do rukou čtenářstva svazek II. Doufám, že mi není zapotřebí omlouvati zpoždění jeho; jsouť svízelné poměry knižní výroby v letech právě minulých ještě v živé paměti. U vědeckých ústavů byly nepřekonatelné. To budiž omluvou, proč se tento svazek, připravený k tisku již r. 1917, tak značně opozdil.

Z prosaických prací Hekových bylo nutno poříditi jen výbor — co do rozsahu asi polovici všech. Nejsou tak literárně významné, aby bylo potřebí otiskovati znovu všecky.

Z prosaických prací Hekových jsem vybíral článkv a spisy pro našeho autora význačné. Do výboru jsou pojaty všecky druhy, Hekem pěstované: vypravování s tendencí vlasteneckou, články poučné přírodopisné i kulturně historicky — pro Heka osvícence kramériusovského rázu je obzvláště charakteristický článek »Hered«. Snaha Hekova povznésti krajany hospodářsky se obráží v článku »Rozmnožení píce«. Pojato sem široce založené »Kupecké umění«, původně zamýšlené jako samostatný obšírný spis, stejně jako současně zamýšlený druhý samostatný spis Hekův, »Starobylé památky«; také z něho vyšlo toliko několik článků. Dva z nich, »Athenae« a »Syracusa«, jsem otiskl celé, aby z nich vysvitlo, jak Hek starou knihu Vele-

slavínovu vzdělával pro novočeského čtenáře. Z ostatních tří článků podávám jen úryvky, které charakterisují výrazně osobnost autorovu. I ze spisu, který vydal Hek s názvem »Veliký pátek« r. 1820, pojal jsem do svého výboru hlavně části individuálně zbarvené. Velikou většinu spisu, reprodukující příslušnou část z České postily Tomáše Bavorovského, nepokláďal jsem za potřebné znovu otiskovati. Co bylo nutno pro souvislost otisknouti ze starších spisu v »Kupeckém umění«, v »Starobylých památkách« i ve »Velikém pátku«, uzavřel jsem do hranatých závorek. Části vypuštěné jsem se snažil charakterisovati obsahem co nejstručnějším, aby byl zachován postup i ráz celé práce. Tyto své vložky jsem označoval kulatými závorkami.

Z pozdějších statí Hekových byly do mého výboru pojaty nábožensky vzdělávací úvahy: »Život člověka — putování po světě«, »Ne vždy, jak co jest, ale kterak by mohlo býti lépe« — právě náboženské úvahy u starého Heka převažují. Uvedené ukázky znázorní Hekovu náklonnost k náboženskému rozjímání dostatečně. Vedle nich psal Hek v letech třicátých alegorické příběhy. Zachoval si náklonnost k humoru, jenž bývá přihrocen satiricky — ukázky »Nejšťastnější manželství« a »Kterak se mistr Chocholouš zlých řečí zbavil«. A z posledních jeho otištěných prací je polonofilská povídka s vlasteneckou tendencí »Vlasti zasvěcen život náš« a vypravování »Přivítání strašlivé, radostné ale propuštění«, jež bylo do výboru pojato proto, že bylo podnětem pro boj za snášelivost náboženskou, ideál to Hekova mládí.

Jestliže jsem z Hekových článků prosaických v tomto svazku podal jen výbor, snažil jsem se jeho četné aforismy sebrati co možná úplně, a to jak z rozličných časopisů, tak i z jeho pozůstalosti. Touž snahou jsem byl veden při Hekových pracích veršovaných. Po-

kládám je za nejcennější výtvory ducha Hekova. Mnohé z aforismů otištěných v časopisech nejsou podepsány; bylo třeba autorství Hekovo určovati vnitřní kritikou: z jejich myšlenkového obsahu, ze stilu i z řeči autorovy, někde pomáhalo i vnější zařazení jejich.

Z rukopisné pozůstalosti Hekovy jsem vybral také některé drobnější práce psané po německu, zejména průpovědi. O některých z nich si nejsem jist, nejsou-li to práce cizí; je těžko zjistiti, která vlnka z tištěného moře se přelila do Hekova zápisníku. Projevuje se v nich však Hekovo smýšlení, někdy též jeho zažitky, nad to bývají vyjadřovány jeho výrazem. V některých se obráží postup práce Hekovy, zejména snaha, vyjadřovati nezvyklé pojmy po česku. Vynikne tedy i v tomto výboru obraz Heka prosaika úplně.

Že jsem nabyl hlubší a širší znalosti o Hekovi, za to mám co děkovati příbuzným našeho spisovatele. Prostřednictvím pana Julia Paulusa, ředitele reálky v Praze VII., jehož choť je pravnučkou Hekovou, byla mi zapůjčena literární pozůstalost Hekova. Vyslovuji jim za tuto ochotnou podporu vřelé díky. Bohužel se mi rukopisy Hekovy, rodinou pietně dochované, dostaly do rukou až po vydání I. svazečku. Proto připojuji některé práce veršované, vybrané hlavně z rukopisné pozůstalosti, jako »Dodatky« k I. svazku.

Literární pozůstalost Hekova je pestrá: vedle obšírné autobiografie jsou od něho popsány tři silnější sešity, jeden ve čtverce, druhé dva v osmerce; jsou sešívány z rozmanitého papíru, někde i z dopisů a listin jen na jedné straně popsaných. Několik listů bylo ze sešitů vystřiženo. Sešity nejsou stránkovány. Připojená data na některých místech svědčí, že tyto zápisky byly psány v letech třicátých (nejstarší ze 17. ledna 1833) a v letech čtyřicátých. Tato data byla mi vítanou pomůckou k osvětlení životopisu Hekova. Ale kromě těchto

sešitů psal Hek koncepty rozmanitých myšlenek na všecko, co měl právě po ruce: na prázdné straně obálek od psaní, na rubu starších dopisů obchodních, na maličkých odstřižcích papírových, na prázdné straně půlarchového německého pozvání Steidlerova k slavnosti jiřinek ve Skalici z r. 1840. Dochoval nám takto dokument z památných těchto slavností.

Obsah zápisků v sešitech Hekových není znamenán soustavně; stařec psal, co mu právě tkvělo na mysli: někde článek, za ním aforismy, obyčejně míchaně české s německými, výpisky ze čtených spisů a časopisů, verše, kuchařské předpisy, návody na přípravu likérů a jiné věci, jak mu co přinesla chvíle.

České zápisy Hekovy jsou psány švabachem, jen slova, na něž spisovatel kladl důraz, nebo slova cizí psával latinkou.

Pravopis českých konceptů bývá analogický; ale při nejednom slově hlásí se u Heka starý zvyk psáti pravopisem bratrským. Pokládal jsem za zbytečnou důkladnost všímati si takovýchto zvláštností, a nevytýkám jich. Otiskuji je v původním pravopise.

Výbor z prosaických prací Hekových vzrostl nad mé očekávání. Proto se mi zdálo vhodnější, abych obšírnou autobiografii Hekovu a rozbor jeho prací oddělil a vydal je o sobě jako svazek třetí.

Zásady, kterými jsem se řídil při otiskování prací Hekových, zejména stran pravopisu v tomto vydání, vyložil jsem v úvodě k I. svazku.

V Praze dne 13. dubna 1923.

Jan Jakubec.

VÝBOR
Z HEKOVÝCH PRACÍ PROSAICKÝCH.

Účinlivost lásky k vlasti.

(Prvotiny z 2. dubna 1815, list 1, str. 8.)

Okolo roku 1750. uvedli Angličané svůj mateřský jazyk již k takové dokonalosti, že se mu sotva který vyrovnati mohl. Jich zemská správa dosáhla ještě dříve hluboké bezpečnosti. Jen časté války s Francouzi je z pokojného blažení vytrhovaly. Neměliť tehdáž tolik loďstva, jehož se nyní strachuje celý svět, pročež také nemohli z válek jako nyní vejnosných žní očekávati. Oč se však láska k vlasti nepokusí? — Roku 1755. vešlo mnoho znamenitých osob v společnost, kteréž se usjednotily, aby se k zvelebení loďstva počet plavců, veslářů i pacholat na lodi nejen rozmnožil, nýbrž i potravou a vší potřebou postačitedlně opatřil. O zachování zdraví a budoucí vdov a sirotkův opatření bylo prozřetedlně rokováno. Král obětoval této vlastenské společnosti 22,500 livrů, kníže Wallis 9,000 a jeho paní máteř 45,000. Přední hercové vybrané kusy na všech divadlech provodili, všudy byla nesmírná tiseň. Při každém druhém představení stál veliký zástup touto vlastenskou účinlivostí ošacených plavců na divadle a od té doby při rostoucí k vlasti lásce zmáhalo se loďstvo, rostl obchod, bohatství, národní samostatnost a tato nyní na moři všech ve světě národů převáženost.

Jaký to krásný příklad vlastenské lásky! A v Čechách, nastojte! nemá se tento duch Boží ani o to pokusiti, aby alespoň mateřskému jazyku k jeho někdejší dopomohl slovútnosti?

Agami.

(Prvotiny z 13. dubna 1815, l. 4, str. 25 n.)

Agami jest veliký, krásný pták a pro svou obzvláštní náklonnost k člověku hoden, abychom ho i v Čechách lépe znali. Zdržuje se vlastně ve hlubokých lesích amerykánských, kde je největší parno; žije v tovaryšstvu jako u nás koroptve neb jiná pospolitá ptáčata. Jest po těle dvamecitma coulů dlouhý, má zobák slepičímu podobný, krom že o mnoho delší a hrubší. Ohon jest krásně dlouhý a kudrnalý; každé křídlo, když ho ležmo po hřbetě měříme, jde zároveň s ohonem (ocasem) a nejméně patnácte coulů obecné míry obnáší. Nohy jsou šest coulů zvejší a české slepici velmi podobný; hlava a dvanácticoulový krk jest povrchu drobným, hustým a měkoučkým peřestím obrostlý, spodem však tak utěšené krásy, že se té nevidané směsici tolik rozmanitých barev ani dost nadiviti nelze.

Kdo ho ponejprv uzří, nad jeho neobyčejnou krásou užásne. Neníť pak ani jedinkého pírka, aby stejné barvy bylo: všeho druhu zelená, zlatá, červená, růžová, šarlatová, bledě i tmavě modrá a tak stkvěle černá se vespolek střídá, že se krásumilovné oko hleděním ani nasytiti nemůže. Křídla jsou sivá a černě kropenatá, konečky brků ohnivé a jest ostatně všudy černý jako havran. Nohou více užívá nežli křídel, a letí-li, tedy jen při zemi a ne dlouho, ježto potom mnohem rychleji běhá, nežli pro tíži svou by letěti mohl.

Na poli se všelijakým ovocem krmí, když se pak při domě ochočí, žere zrní, maso, ryby, chléb a co mu kdo dá. S člověkem tuze rád tovaryší. Velikou přichylností svou k dobrodinci každého jiného ptáka, ba i toho nejúlisnějšího domácího psa daleko převyšuje; uznalostí pak, věrností,láskou a na sebe samého zapomínající vděčností i nejednoho člověka zahanbí. A protož

zasluhuje, abychom o něm větší známosti došli, ježto by se i doufati mohlo, že, kdo by si na něm záležeti dal, jeho přirozené schopnosti nad uvěření vyvinouti může.

Dá se lehce ochočiti a pak všudy běhá; nemá-li pána doma, chodí ho hledat; jak ho zhlídne, velikou radostí mu vstříc běží, a sejde-li se s ním maně, vesele si okolo něho s radostným cvrčením skáče, křepčí a velmi úlisně kroutí, že není možné se zdržeti, aby ho za tak patrnou přichylnost alespoň nepohladil.

Tak se ke každému má, kohož si jednou zamiloval; nemůže-li pak koho vystát, zobákem ho do noh tepe, roztaženými křídly, stavě se před něho zahání a plaší, křiče přitom velmi nepřijemně.

V nemilost mu padne osoba škaredého vzezření, mrzák, neb člověk jakkoli nezpůsobný (neforemný); nejvíce se mu však lidský smrad protiví. Jest vždy poslušen pána svého, dá sebou, co se mu líbí, dělat; jde i k tomu, kdo ho přivětivě volá, nemá-li jinák kterékoli nepřijemnosti na sobě. Jest tomu velmi rád, když ho hladí a na hlavě zlehyčka škrábe; a protož v dověrném osmělení známým svým hlavu často natahuje, by ho buď pohladili nebo poškrábali; neuslyší-li ho pak člověk, nejprv úlisným cvrčením a prosebnými posuňky naň dotírá, a neprospěje-li to, jako uražený způrně si počíná, chtě mocně žádaného hladění dojíti.

Přiroda má všudy stejný a k tomu starobylý způsob; jen hotový blázen, chtě prostnost přirody vylíčiti nebo i snad vábně okrásiti, má se v jednání svém tak zpotvořile, že v způsobu jeho ne přirodu, ni rozum, ba ni člověka pro samou švarnost viděti nelze. Každodenní tvor, není-li rozumný, více mudruje a opovážlivě si počíná. Kdo však opatrněji blázní, jest u bláznů králem. To jest skutečná pravda! — Ale vraťme se do koleje. Agami si dobře pamatuje čas, kdy se oběduje neb večeří, a dostaví se pořádně, třeba ho nikdo ne-

volal. Netrpí však vedlé sebe ani psa, ani kočky, ježto je hned, nejdou-li po dobrém, z jizby mocně vyžene.

Nejednou se při takové příležitosti až krvavý boj svede: nejde-li mu pes, buď sebe větší, po svých, vskočí mu na hřbet, a co jezdec pevně se drže, špičatým tesákem oči mu vyklube a do hlavy tak nevážně tepe, že kdyby se přistojící o psa nezastali, konečně by mrtev na zem padl. Přeje pak domácí drůbeži, chráně ji před všemi úklady dravých zvířat; i skotům jest na místě psa opatrným hlídačem.

V Kajenně si po ulicích svobodně laškuje, jde i za město a vždy se v patřící čas k obědu a večeři domů navracuje. Lichotí se ke každému, kdož mu pochlebuje, leč nemá-li co nepříjemného do sebe. Koho si však jednou zamiloval, docela se mu odevzdá, všudy za ním chodí, jest skoro neodbytný! Jde za pánem svým i do cizího domu, a není-li tam připuštěn, zůstane před domem tak dlouho, až se pán vrátí; běží-li pán, běží i on; zůstane-li stát, i on stojí; darmo se před ním skrývat. Jest v stavu celý den při hladu a nepohodlnosti času na místě stát, kde myslí, že se jeho pán vrátiti musí. Není pak ta radost k vyslovení, kterou cítí, když se pána konečně dočká. I skáče a lichotí se podivnými posuňky a na všecko zapomíná nepohodlí, když k němu pán jen přivětivě promluví, nebo ho pohladí.

Pozná-li milost pána svého k sobě, tak si jí velice váží, že ani nepřeje, aby se kdo k pánovi přiblížil; i sloužící od stolu pána odhání, a zdá-li se mu, že pán s otrokem vlídně zachází, zlobivě nevolníka do nohou klube.

Někdy tak zvučný hlas ze sebe vydává, že se může směle polnici přirovnati, a protož ho také trubačem, což se, jak někteří tomu chtí, v indyckém nářečí *Agami* vykládá, vůbec jmenují. Kudy a jak zvučnost tato ne-

obyčejná z něho vychází, není dosavád mezi zpytateli vyjednáno.

Hered (Heredy).

(Prvotiny z 13. srpna 1815, l. 38, str. 217 n.)

Hered slove v Egyptě starožitný had, o němž mnozí, jenž tuto někdy pro svou ve všelikém umění vzdělanost paměti hodnou krajinu prošli, nám divy veliké vypravují.

Rychard Pokok, času svého muž v umění nad jiné dospělý, mluví o něm v svém vypsání vychodních krajin tak, jako se o věci již vůbec známé a vysvětlené mluviti dá.

Mají-li však vzdělaní Anglové a vrtkavou drzostí svou nad mnohý jiný národ vynikající Gallové, jakožto bližší Egypta sousedé, o tomto podivném hadu jistou světlost: přece se z toho všeho směle naditi nemohu, aby moji přemilí Slované, co Hered jest a co umí, vůbec a docela věděli.

Mnozí Egyptčané, vedle Pokokovy zprávy, pevně věří, že Hered, onen manželosvodný had, ten životný Azmod jest, jehož anjel Rafael do Egyptské pouště vítězně zahnal. Nahledněme do knihy Tobyášovy. VIII. 3.

Protimyslnost tohoto hada k ženskému pohlaví je v domnění tom utvrzuje. I uprostřed nás byli někteří, ježto rozumem svým na tom se usnesli, že ztraceného Azmoda na tomto čiperném hadu v Egyptě nalezti chtěli. Nejedni ho také vskutku nalezli.

Sám Augustyn Kalmet, tento za svého času nejednu mrákotu krásně osvěcující opat, zdál se poněkud, nábožnou, neb ať vlastněji dím, obvyklou jat dóvěrou, ku straně té chýliti, žádaje: aby se brzy někdo vynašel,

jenž by Heredův příběh bedlivě vyšetřil, a co nalezne, světu konečně na rozum vyložil.

Nezdá se mi však tolik práce zde býti zapotřebí. Zdravé rozvážení samo rozhodne, třeba-li nám pověstného Azmoda, o němž se v knize Tobyášově tak nábožně dočteme, v nynějším hledati Egyptě, čili tamního hada, jen pouhým, vedle pokolení svého, docela sprostým hadem uznati.

Pavel Lukáš byl první, jenž o něm psal, ježto před ním celá Evropa za tolik století nic podobného nevěděla. Béra se poneiprv na rozkaz francouzského krále roku 1699. do Egypta, uslyšel od křesťanů i muhametánů veliké divy, které had tento před tváří užaslých obyvatelů některého času byl provodil.

Měl, prý, dotčený had obydlí své tenkrát v jedné jeskyni pod převysokou horou naproti městu Laate, okolo sta mil za Kairou, na západním břehu Nylovém.

Tak píše dotčený Pavel Lukáš u vypsání své první cesty do Egypta[1]) a zdá se, že by rád, abychom, čemu sám lehce uvěřil, i my na jeho dobrou věru za čistou přijali pravdu.

U některých slabších došel arci místa, moudřejším však padl v podezření, že i to, co o Egyptě pravého psal, v pochybnosti položili; jiní se lehkosti jeho posmívali a převeliká část se na tom ustanovila, že si celého hada snad sám zamyslil, aby podivné povídce u sprostých snadnější vydobyl přístup a u mnišstva po celém pokolení jeho na slovo vzat byl.

To pohnulo pana Levéra, konšela francouzského v Kaiře, aby psal Klaudovi Sikardovi, jenž toho času misionářem v Egyptě byl, a celou tu krajinu projda,

[1]) *Opus satis non laudatum* pod znakem: Voyage premier du Paul Lucas en Levant. Tom. I., p. 66, 69.

ji dobře znal, prose ho snažně i šetrně, aby mu o tomto znovu vyjeveném Azmodovi nějaké jisté a určité zprávy udělil. Sikard jakožto muž moudrý a dospělý neodpověděl arci tak, jako se očekávalo, doloživ, že cožkoli obecný lid o tomto žvatlá hadu, buď přeludem obraznosti, buď slepé zámyslem pověry anebo i také zoumyslným mahumetánských mnichů podvodem se nazývati může.[2])

Když se Pavel Lukáš roku 1714. po druhé do Egypta vypravil, dal si na tom více záležeti, aby se o té věci bezpečnější domakal pravdy; nebo ho nemálo mrzelo, že jeho prvnějšímu vypsání Egypta se tak málo věřilo.

I hledal nejprvé hada. Nenalezl ho však na předešlém, nýbrž na jiném místě. Nějaký svatý derviš, jenž se nábožnému živobytí na poušti odevzdal, jako i podnes mnohý nevymřel lid, jenž se rád břichu k vůli v takovou nasazuje nábožnost, měl ho již u sebe a nedávno mu k poctivosti sice skrovnou, jinak ale dosti způsobnou kapli ustavil.

Na tomto místě činil Hered veliké divy: uzdravoval nemocné, předpovídal povětrnost, nastávající úrodu, rozvodnění řeky Nylu a mnohé jiné věci, že se až tomu obecný lid nemálo divil.

Byl pak nyní tento had mnohem bázlivější, nežli prvé, a jakkoli se jindy vedle rozprávky na kusy rozsekati dal, tehdáž strachem dřevěněl, a kde mohl, zalezl, jak rychle napřaženou hůl před sebou spatřil.

Jednoho dne pozval Asambek, vládař této krajiny, onoho nábožného derviše k sobě i s hadem. Pavel Lukáš se v tom právě nahodil; i stal se tu před jeho očima veliký zázrak. Derviš si strčil hada za ňádra, a

---

[2]) *Memoir. des Missions.* Tom. II., p. 145.

když o něm po malé chvíli zmínka se stala, nebyl více ani tam, kde ho uložil, ani po celé postranné síni k nalezení, ježto v tu chvíli nikdo ani dveře, ani okna neotvíral, tím méně je se otvírati viděl. Neviditedlným způsobem octnul se z dervišových ňader ve své posvátné kapli. Tam ho i Lukáš, od vládaře se béra, viděl a připomenul: žeť velmi krotký a prostředně dlouhý.[3])

Když pan Granžer roku 1730. do Egypta přišel, nalezl tohoto divotvorného hada ještě na témž místě a vypisuje o něm, že jest barvy počervenalé, na loket dlouhý a na coul vysoký. Drživala se, prý, k jeho poctivosti veřejná slavnost, ku které se množství lidu ze všeho okolí až na dvacet mil scházívalo; šedesát volů a nejméně dvou set ovcí bylo třeba, aby se poutníci poněkud nasytili.

Nábožný opatrovník velikomocného hada i sám vládař této krajiny mnohou řečí Granžera ujišťovali, že se onen divotvor každý večer na kusy rozsekati dá, a nazejtří všecek celý a zdravý nové divy podivnou hbitostí provodí. Granžer jim nato deset bitých dukátů obětoval, aby u jeho přítomnosti hada posekali; zpečovali se však to učiniti, předstírajíce, že by v podobě hada skrytý anjel takové všetečnosti milostivě nepřijal.[4])

Také se mu ponavrhlo, že hadovi veliké oběti zdaleka se donášejí a že se obětujícím vždy dobročinně propujčuje. Granžer se pak stavěl, jakoby tomu nerozuměl.

---

[3]) *Lucas voyage en Levant fait par ordre du roy. 1714. Tom. II., p. 348.* Vydání netřeba vypisovat, nebo není než jedno a — zůstane jedno.

[4]) *Relation d'un voyage fait en Egypte par le Sr. Granger,* p. 89.—92. *Paris* 1745.

Roku 1737. přišel Rychard Pokok do Egypta a nenalezl již hada na předešlém místě. Přestěhoval se na vysokou horu blíž městečka Kajně. Snad se tam, když derviš smrtí sešel, odebral. Od té chvíle se zdálo, že se všecka divotvorní moc od hada vzdálila.

Místo prvnější způsobné kaple měl nyní chatrnou rozsedlinu ve skále za své obydlí, z kteréž, leč potřebou nucen, zřídka vycházel. Nebýval vždy stejné dýlky; jednou ho pocestný lid na půl, po druhé na celý loket dlouhý nalezl; potom se k němu jiný podobný had přivinul; brzy na to několik mladých k tovaryšstvu přirostlo háďat; a jak rychle pětiměsičné uběhlo léto, byla najednou všecka posvátná společnost neviditedlná.

Divotvorný duch, pravili nyní muhametánští mnichové, se pro nehodnost lidu jinám přestěhoval. Nejeden nábožný pousteník od prostého lidu veliké dary a oběti přijímal, aby dobročinného anjele svatostí svou k navrácení se pohnul. Však se nenavracoval, znaje bezpochyby čas vyjasnujícího se rozumu, a měl se vedlé opatrnosti dobře.

Od té doby prošlo mnoho Evropčanů Egypt. Povídka o hadu se ještě u lidu, ač ne všudy jednostejně, připomíná, výroční však slavnost a onen výnosný pout se již více tak pořádně nedrží; nikdo šedesát volů, dvě stě ovec, leč by se sám ve stáda plichtil, nedává, a některejší slepá horlivost v studenou se obrací nevěru.

Kdokoli vypsání tohoto pamětného hada čte, zdali nepoznává, že tu jistý podvod a zištná vězí šalba? — Neumělost lidská byla vždy pluhem zchytralé zištnosti. Pověrčivý lid bývá nejednou štědřejší, nežli ten, jenž vedlé zdravého rozvážení jedná.

Muhametánští mnichové měli jeden po druhém opatrování hada na sobě. Proto také had obydlí své

měníval. Správce krajiny měl s mnichem srozumění a pro svůj zisk podvodu hověl. Egypt má dost hadů krotkých a pitomých, kteříž lidem neškodí a ledačemu se naučiti dají. Rozseká-li se jeden u večer, není z rána o jiného nouze. Špatný řemeslník, jestliže svému nerozumí řemeslu! — »To má arci své místo; co ale s Azmodem počneme?« — Přejme mu jména.

Kupecké umění.[1])

A. Známost zboží.

(Krameriusovy Vlastenské noviny 1818 ze 4. července, list 27 n., str. 107 n.)

I. O pepři.

(Po prvé v Prvotinách 1813, list XXXVII,. str. 150 n.)

Dozralý pepř a dospělý vtip jest lékařství dobré:
přední k tělu se má, však mravnost opraví druhé.

[Pepř roste na jakémsi outlém a mdlém rývoví, které se k jiným blízkým stromům tovaryší a po nich nahoru pne. Ty rývy podobné jsou barvínku (clematis daphnoides, vulgo vincapervinca), ale listí připodobňuje se citronovému.] Kořen má drobný, mlíčnatý a ohebný; list velmi silnou vůni ze sebe vydává a jest štiplavý.

[Ovoce neb pepř jest v hromadu stisknuté a hroznovaté jako víno, ale hustěji. Měsíce října jahodky jeho dozrávají a tehdáž je sbírají a rozkládají na rohože z palmového listí spletené a nechávají tak na hor-

---

[1]) Hranatými závorkami uzavřený tekst byl Hekem převzat z knihy »Herbář aneb Bylinář... Petra Ondřeje Mathiola«, podle nové úpravy, provedené Jach. Kamerariem, z německého jazyka do českého přeložené od Adama Hubera z Rysnpachu a Daniele Adama z Veleslavína a vydané v Praze 1596.

Hek svého pramene neudává.

kém slunci schnouti, až zčernají a zvraskají, což se obyčejně ve třech dnech stává.]

Jest pak dvojí: okrouhlý a dlouhý, obojí dobře známý. Okrouhlý jest zase bílý a černý. [Bílý pepř jest nezralý a zazelena trhaný a sebraný, a protož není tak libý ani peprný, jako černý.

Pepř dlouhý má svůj zvláštní strom, na němž visí jako nějaký červ neb šiška, množstvím malých zrnek osazený. Ten pepř jest nejpeprnější. Okrouhlého bílého pepře jako i dlouhého více užíváme k lékařství; proti tomu jest černý v kuchyni obyčejnější.

Nejlepší pepř jest nový, těžký, tvrdý, černý, celistvý a dobře perný.] Roste na ostrovích: Jávě, Sumatře, Ceylonu, obzvláštně na Malabárském pomoří v Azii.

Neseje se, nýbrž přesazuje; na sadbě však velmi mnoho záleží, aby se kořínku neublížilo, ani neuvadla prvé, nežli by se v zem dostala. Když se potom ujme, vždy bedlivého hledění žádá. Třetím rokem teprv počíná ovoce nésti a jest tři léta po sobě tak úrodný, že skrovný keříček šest i sedm liber výborného pepře dá. Na to se úrodnost jeho tak spěšně tratí, že ve dvanácti letech ani zrnka více nenese. Má rád tučnou zemi, časté okopávání a pilné plení, nebo se u něho všeliká tráva ráda plemení. Miluje vejsluní, pročež dobře činí, kdož mu ratolesti stromu, po němž se pne, opatrně klestí. Po sbírce se zřeže, aby se keř zbytečně nevysílil.

Nejprvé počali Portugalové pepř přivážeti, pak se jim v to Holandové, Angličané i Francouzové mísili. Nyní, když všeho světa obchod jen samotni Angličané v svých zištných rukou mají, není pepř, leč u nich k dostání. Vedlé závazku a usnešení nemá sázič pepře nikomu prodati, nežli jen svému vysazenému odbíratelovi, ač se i zhusta jinák pod rukou děje. Tento ku-

pecký národ převážlivým plavectvím svým si jednák celý svět navedl, aby se mu ze všech, i z těch nejzadnějších světa koutů všeliké bohatství dováželo. Navyklých potřebností člověku denně přirůstá, a že tudy národové na zdraví, jmění a pozemní mohútnosti velice mdlejí, málo jest těch, kteříž by připustíce věc tak škodlivou k srdci, lépe o to dbáti měli. — Vedlé jistých zpráv roku 1804. jen jediná osada Sumatra deset milionů zlatých pepřem zisku přinesla!

V lékařství užívá se [pepř pro zahřítí a posilnění žaludka, nebo napomáhá k zažítí; větry a nadýmání rozhání; dává chut k jídlu, žene moč a vodu z člověka, rozděluje a stírá všecko to, což oči zamrakuje a zatemňuje. Pepř v krmích jedený zachovává člověka při jeho zdraví, hojí zastaralý kašel] a roztrhuje speklé šlemy, kteříž se v prsech nashromáždily; [chut k jídlu zbuzuje, polehčuje bolestí vnitřních, kteréž od studených příčin pocházejí. Pepř jest zubům a dásním užitečný; nebo stravuje v nich všecky zlé vlhkosti a zachovává před porušením a hnilosti. Napravuje také nevonný a smrdutý duch. Vředy, záškrty a otoky hrdla dobře jest natírati pepřem s medem smíseným.

Pepř slove řecky *πέπερις*, arabsky *fulful*, latinsky *piper*, vlasky *pepe*, francouzsky *poivre*,*) španielsky *pimienta*, německy *Pfeffer.]*

II. O zázvoru.

(Po prvé v Prvotinách 1813, l. 50., str. 217. Vlast. nov. 1818, l. 30., str. 119 n.)

Zázvor povahou svou i k mravnému lékařství patří; lékařství hodně se má, když při těle drží i duši.

---

*) Tištěno: pouyre podle Hubra-Veleslavína m. staršího poyure.

[Zázvor jest zvláštní zrostlina, kteráž se nachází na větším díle v zemi Arabské,] pak na Malabářském pomoří v Azii. Roste dvou střevíců zvejší, má [listí podobné sítí, obnovuje se a mládne dvakrát i třikrát do roka. Obyvatelé těch zemí užívají listí zeleného v pokrmích i lékařství. Kořen má uzlovatý a hrbovatý a ten se vykopává, když listí na něm žloutne a vadnouti počíná. Jakžkoli dotčený kořen jednostejné velikosti není, přec časem nachází se některý, kterýž půl libry i více váží]. Takový ale nám se nedostane, ježto ho obyvatelé pro svou potřebu zanechávají a k nám ne jináče, leč v cukru zazelena zadělaný odesílají. Jeho plemenění jest velmi snadné; [nesedí hloubě v zemi přes dvě pídě. Když jej kopají, nechají v krechtu jednoho hrbolíku a přikrývají zemí jako budoucí kmen neb semeno jiných kořenů příštího roku]. Jediný člověk po jitru role za den lehoučce vysází. Vykopaný kořen dá se mnohá léta bez porušení a skoro pět let před ztrátou vzrůstnosti zachovati. Tato však zrostlina zemi, kdež roste, nesmírně vyssaje a hubí, strávíc všecku solnatost, ana zemi úrodnou činí. Role, kde se zázvor tři neb čtyry léta po sobě sází, pátého roku tak zmrtví, že na ní, leč si zase odpočne a se opraví, ani ta nejchatrnější tráva neroste.

[Nejlepší kořínek zázvoru jest bílý, těžký, plný a nezpráchnivělý, ani červotočný, a kterýž jest v kusích velikých]. Nynějšího času krásné ruce, mísíce toto výborné koření v pokrmy, žaludek nám dobře opravují, ano i líkárníci latinskou cestou dobře se při zázvoru mají.

[Zázvor jest vedlé přirození svého sytně horký a při tom vlhký; pro kteroužto vlhkost snadně se od červů pokazí. Zahřívá mocně, však ne tak pojednou, jako pepř, odkudž znáti, že není tak outlých a pronikavých částek. Moci jest otvírající, rozdávající, ztenču-

jící, pronikající a vytahující. Dobrý jest studenému žaludku, posiluje zažití, břicho lehyčce měkčí a mocný jest proti všemu, což zrak zatemňuje. Přidává se také i do těch lékařství, kteráž se proti jedům a trávení strojí.

Zázvor v pokrmích užívaný jest velmi dobrý proti souchotinám; víno, v němž zázvor a kmín zvařen, odjímá bolesti žaludku i střev, kteréž od větrnosti původ svůj mají.

Zázvor jest všechněm lidem zdravý, kteříž jsou vnitř zastuzeni, zvláště ženám; nebo zahřívá, zacpání otvírá, a dělohu (měsíčně vyčištění krve) lehoučce vyvodí. Kohož zuby bolejí, vezmi zázvor, zkrájej na drobno, vař v dobrém víně a drž tu jíchu teplou na bolavém zubu.] Rychle se uloží bolest. [Obyvatelé těch krajin, v nichž zázvor roste, jídají zázvor drobně zkrájený a s jinými bylinami v salátu smíchaný, s masem a s rybami; kterýžto čerstvý není tak perný, jako když se usuší.] Kdož však od přirození horcí jsou a horká játra mají, těm nenáleží, aby mnoho zázvoru jedli a užívali.

[Zázvor v přirození a moci hrubě se s pepřem srovnává, toliko tento jest mezi nimi rozdíl: že pepř velmi rychle zahřívá, ale horkost jeho brzo pomíjí a mizí; proti tomu zázvor netak pojednou a rychle zahřívá, ale však horkost jeho tím déle zůstává a trvá.

Zázvor slove řecky i latině *gingiber, zinziber,* arabsky *zingibel* a *gengibil,* vlasky *gengeno,* španielsky *gengiare,* francouzsky *gingimbre,* německy *Ingwer.]*

Obšírněji se o zázvoru dočteš v *Theophr. de causis plantarum,* též *Garzias de hort. lib. I. aromat. Indic. cap. 19. cum C. Clusii adnotationibus,* neméně *Plin. lib. XII. c. 19.*

III. O muškátovém ořechu.

(Po prvé v Prvotinách z 23. dubna 1815. l. 7. str. 40 n. Vlast. nov. 1818, z 8. srpna, l. 32, str. 128 a l. 33. str. 131.)

Ořech, kdekoli jest, má všudy v škořípce jádro;
z jádra užitek však, kdo dobře ho rozloupne, mívá.

Muškát, výborností svou vůbec povědomé drahé koření, roste u veliké hojnosti jen samotně na Bandyckých ostrovích v Azii. Strom jest podobný hruškovému a roste sám od sebe beze všeho opatrování. Jeho dřevo má mnoho měkkého bělu, kuru popelatou a snětí ohebné. List se břeskvovému připodobňuje, krom že o něco uzší a kratší; roste pak veskrz po dvou proti sobě. Jest na vrchu temně zelený a blyskavý, zespod drobet pobělavý, a když se mezi prsty tře, vydává ze sebe velmi silnou a libeznou vůni. Kvete jako třešně a nese ovoce větší než vlaský ořech. Tento ořech [má v sobě trojí šupinku; první jest podobná zelené vlaského ořechu, pod ní hned jiná se spatřuje, hladká a dřevnatá, kteráž všudy vůkol jako nějaký sáček třetí skořepinu obstírá. Té, ač nevlastně, *květ* říkáme a v jídle i lékařství mnoho užíváme. Třetí škořípka jest nejtvrdší a skoro tak jako na vlaském ořechu, než drobet počernalá; kteroužto rozloupě, kulka muškátová vnitř se nachází, mající od špičky své jakési proutky aneb žilky přese všecku kulku protažené. Kulka sama v sobě jest dírkovatá co houba], po vrchu popelaté barvy, vnitř temně pročervenalá, křehká, tučná a výborně vonná.

[Obyvatelé těchto sedmi ostrovů, Banda řečených, trhají je jeden před druhým, jakž nejvíce může: nebo] se jim to pro domácí potřebu rádo přeje. [Ty pak mají přednost, kteréž jsou čerstvé, celistvé, těžké, tučné, vlhkosti plné, tak že když je jehlou napíchneš, hned z nich olejnatost píští.] Když dozrává, rozevře se

vrchní škořípka sama od sebe a je ořech v požloutlém květu zaobalený viděti. Tu již čas, aby se sbíral, sice by květ vyprahl a olej se ztratil. To se obyčejně u konce měsíce července a počátkem srpna stává. I leze kde kdo může na strom, a co zralých ořechů načesal, dole stojícím odbíračům podává; ti mají vylupování první škořepky na práci. Tyto šupiny zanášejí do lesů; kdež jak shnijí, jakés brunaté houby vyrůstají, jež obyvatelové s velikou chutí jedí.

Co nezralých ořechů načesali, naloží do octa a cukru; k nám se však zřídka kdy co takového dováží. Celých devět měsíců jest zapotřebí, aby ořech muškátový jak náleží uzrál. Jak rychle se při sbírce ta povrchní škořépka oloupila, vybére se květ a opatrně na slunci suší. Potom se dá někam do chládku, aby zvláčněl, a nechá se tam šest i osm dní po sobě ležeti; naposledy mořskou vodou se skropí a na místo uloží.

Ořech má větší opatrnosti zapotřebí. Rozkládají je na rohože a v budkách proto schválně vystavených při povolném ohni usušují. Brzy po tom se ze třetí obálky vybude a do vápené vody vloží. To se pak proto stává, aby je červi tak snadno nekazili.

Když je mok dosti obešel, vysypou je na hromadu, aby se zohřály a vypotily. Tato sbírka se hlavní nazývá, ježto se ořechy po druhé v listopadu a po třetí v měsíci dubnu, ačkoli již ne tak výnosně jako prvé, sbírají. Nacházejí se pak v dvojím způsobu: jedny jsou všecky obdloužné, jež někteří samci (muscade male) jmenují; druhé pak okrouhlejší, kteréž se za mocnější pokládají a samice (muscade femelle) nazývají. Dobrota ořechu na stáří stromu, na půdě, položení, však přes to nejvíce na bedlivém hledění záleží.

Ořech muškátový napomáhá zažití, vyhání větry a silí vnitřnosti; kdo ho ráno na čtitrobu a bera se na spaní u víně přijímá, velikého posilnění mozku a pa-

měti nabude. [Výborné muškátové kulky také tlukou a na pánvi hřejí; potom z nich znamenitý a vonný olej vytlačují. Ten když se stydne, bývá hustý jako čistý vosk. Takový olej jest užitečný proti bolení a umdlení žiloven a přihbí; tvář čistí, poškvrny stírá, mladistvou ji zachovává a zvraskati se tak brzo nedopouští. Okolo očí pomazaný, zrak ostří a slepotu i pošlost jejich zahání.

Muškátový květ, kteréhož také s jiným drahým kořením v pokrmích užíváme, má rovně touž moc, jako sama kulka muškátová. Jest však podstaty útlejší a pronikavější; a protož také i silnější jest v moci proti všem již oznámeným neduhům. Dělá se také z květu znamenitý olej umdleným žilovinám velice užitečný. Proti třesení srdce jest muškátový květ náramně dobrý prostředek.]

Dokud Holandové těmito ostrovy vládli (1793), platila jedna libra ořechů na této osadě o osmý díl více nežli květ, totiž dvanácte krejcarů našich, a byla vždy na obojím taková úroda, že potřebu celého světa nejen daleko přesáhala, nýbrž i na budoucí rok znamenitou zásobu uloživši, kupecké společnosti nesmírného zisku přinesla. Co se pak Angličané jich zmocnili, pohubili přes polovici muškátových stromů a mnoho centů jak ovoce, tak i květu spálili, aby cena zboží skrze hojnost a úrodu nepadala. Ačkoli sázičům na osadě daleko méně, nežli předešlí panovníci platí, přece se toto zboží nejméně stokrát dráže proti prvé jiným národům, jenž váhorovnost na moři udržeti schopni nejsou, prodává. Tak bolestný jest následek mořské převažnosti!

[Muškátový ořech slove řecky *μοσχοκ άριον,* latině *nux myristica seu moschata,* francouzsky *noix muscade,* vlasky *nuce moschada,* španielsky *nuez de especie,* arabsky *jusbague.*]

IV. O hřebíčku.

(Po prvé v Prvotinách z 23. dubna 1815; l. 7, str. 50 n. Vlast. nov. 1818, l. 35, str. 140 n., l. 36, str. 143 n., l. 37, str. 147.)

[Hřebíčky mají jméno od své podoby, protože jsou železným hřebíkům podobny. Jest ovoce jednoho stromu], který [na pěti ostrovích Molukských roste a způsobem i velikostí bobkovému poněkud podoben jest, toliko že má listí užší s mnohými ratolestmi]. Jest velice tvrdého a pevného dříví, tak že dost tenká snět chlapa udrží. Proto ho také Molukané, dokud ještě kupecká závist — jak dále uslyšíme — lesy hřebíčkové nepoplenila, ke všemu stavení před jiným potřebovali.

Na jednom pařezu vyroste někdy i trojí kmen, každý asi šesti i sedmi střevíců zvejší, rovný a okrouhlý, s kůrou hladkou a tenkou. Snětě strmějí vzhůru do špičky a mají na sobě mnoho utěšeně zmotáných mladistvých větviček, že milo na něho hleděti. List roste pořádně, vždy dva a dva skoro v stejně rozměřené vzdálenosti od sebe, každá ratolístka drží čtyry i pět párů; jest o něco delší a větší než bobkový, u šťopky špičatější nežli popředu, barvy snědě zelené a vnitř padá do žluta. Kvete měsíce trávna a má květ nejprvé bílý, potom názelený, naposledy načervenalý, libou vůní svou jiné všecky převyšující; pozůstává ze čtyř kulatých listků na kříž, sedí na obdloužném čelistvém kališku, v němž se více tenoučkých čmejříček nachází, sám pak kališek drží se větve špičkou.

Mnozí, jenž věc vedlé obyčeje jen vždy povrchně berou, mají za to, [že žádná tráva okolo stromu hřebíčkového neroste, poněvadž kořen jeho všecku vlhkost ze země k sobě toliko táhne]; není ale tomu tak; opatrovníci tohoto výnosného stromu neustálým plením nedopouštějí, aby při něm jaká tráva rostla. Tento

[strom z opadaných hřebíčků vyrostá, z nichž nejprvé bývá keříček, potom v osmi letech strom, který ostává a trvá do sta let. Hřebíčky pak sbírají od patnáctého září až do měsíce ledna a musejí je pruty neb třtinami se stromů klátiti, podstelíce všudy vůkol rohoží palmových, aby na zem nepadaly].

Z počátku rostlo hřebíčkové stromoví na všech Molukských ostrovích; jak rychle je však Holandové opanovali, pohubili je všudy s vyjmutím vyspy (ostrova) Amboány a okolních ostrůvků: Ullraši, Omy, Honimoje a Našelavy. Však ani tam nebyli před původními obyvateli bezpečni, ježto kradě se do lesů loudí, mladých stromků, co mohou unesti, nakopají a do cizích osad prodávají. Z té příčiny vešla holandská kupecká společnost v Indii s knížaty ještě nepodmaněnými, obzvláště pak s králem ternátským, v smlouvu, vedlé které uzavřeno bylo, aby Molukčané na svých půdách rostoucí hřebíčkové stromoví ihned posekali a z kořene vyplenili, žádných nápotom nesázeli, ani jiným sázeti nedopouštěli. Naproti čemuž se jim Holandové za náhradu jistým ročním platem zavázali.

Celých padesát let po uzavření této smlouvy Holandové ani jedinkého stromku hřebíčkového nerozmnožili, nýbrž raději, kde se bujně plemenily, vysekávali, netrpíce jich více, nežli co kupecká společnost — vezmouc na jistý odbyt hřebíčků a jejich uloženou, padat nesmící cenu zřetel — za potřebí uznala. Kdyby se i která samosetá pláně místem vyskytla, byl vlastník půdy pod pokutou dvanácti dolarů zavázán, aby ji ihned vytrhl a zničil.

Roku 1798 zmocnili se Angličané všech molutských osad; nová práva a řízení byla všudy uvedena a mnohý škodlivý nepořádek opraven. Hřebíčkového však stromu osud týž zůstal. Vedle muškátového stro-

mu na Malobárku nemohl se arci lepšího štěstí hřebíčkový naditi. I rozdělili Angličané celý ten oku lidskému pro jeho nesmírnou velikost k přehlednutí nesnadný les na pět čtvrtí, nad každou opatrného správce a bedlivého opatrovníka ustanovivše. Bylo pak milo do tak dobře vyhleděných lesů přijíti. Cizího keříka, ba ani té trávy nebylo tu viděti; vedle provazce vedly na vše strany rozmanité průklestě od konce ku konci; v tichém chládku se onde upejpavě loudavý potůček raholí, k milosti utěšeným šepotem svým mocně nabádaje; tam se sbor ptactva rozmanitého, jenž nevidanou krásou, již pernatost jeho z rukou stvořitele tak ušlechtile pošla, všecko malířství daleko přesáhá, v nekonečné vydává pění; tu vedrem zmořený osadník okřívá; sem každý, an si potřebného občerstvení žádá, toužebně chvátá. I může se směle říci, že po všem světě rozkošnější procházky nad tuto není.

Každá čtvrt má svůj vykázaný sklad, kam zralé hřebíčky odváděti musí. Společnost však o dobré hledění stromu takovou péči má, že Kubáskům — tak Molukčané polní škůdce vesměs jmenují — pro dost malou škodu přísným tělesným trestem, pro větší pak i samou smrtí hrozí! — Nechť to i našim Kubáskům, jichž onde i onde bezstoudné hejno, k spasitedlné výstraze a k jejich konečné opravě jedenkrát slouží.

Úrodnost hřebíčkového stromu není rok jako rok stejná; povaha povětrnosti mnoho může. Když se ale rok s rokem sejde, může se připustit, že společnost nejméně milion liber vybraných hřebíčků na této osadě ročně klídí. Platí pak sázičovi (r. 1802) za jednu libru osm krejcarů, musí ale, co se jich koli urodí, všecky koupiti. Váží se bez nádoby (netto) a s jednou librou vývažku na centu.

Nejlepší hřebíček jest suchý, křehký a ten, když jej stiskneš, vonnou vlhkost ze sebe vydává, brunaté

barvy, silné, pronikavé chuti, celistvý a bez špiček, kteréž se v obchodu vlaským jmenem *capelleti* nebo *fusti* nazývají. Černý, drobný, hubený a zvraskalý mezi nezralé ovoce se pokládá.

Nynějšího věku se i jiné osady o to všemožně starají, aby hřebíčkový a muškátový strom na půdách svých rozmnožily. Španielové na úrodných Filippinách svých s znamenitým prospěchem se již dráhně let o to pokoušejí; Angličané však majíce dobytím Molutských i jiných výborná koření v hojnosti přinášejících ostrovů k tomu nejpohodlnější příležitost, nejen muškátový, nýbrž i skoro všechen hřebíčkový les — na v pádu bojícího se všeobecného pokoje, vlastnímu národu k navrácení přijíti majících ostrovích — jak nejvíce mohou, hubí a zpouštějí, ta nejlepší stromoví na svou Jamaiku přesazují, vším možným úsilím a jak nejlépe tomu chtíce, aby krom nich nikde ve světě drahého koření k dostání nebylo. A protož vskutku i tak drahé.

Jak si Francouzové na zvelebení hřebíčkového stromu záležeti dali, z toho poznáme, že hned 1791. roku na své osadě Kajeně okolo dvanácte tisíc takových stromů, již dobře ujatých, počítali a brzy potom jen jedinému, co vím, kupci do Bordo sedm set liber vybraných hřebíčků odeslali. I pravilo se, že toto nove zboží mocí a účinkem svým všecko molutské daleko převyšuje. Tomu každý, kdo položení a úrodnost této osady zná, snadno uvěří.

Bylo by jednák celému světu zapotřebí, aby obchod a plavba po moři více nežli jen jedinému národu se zase dostala. Kdo tomu porozumí, zdravě ať považí, že dlouhověká přivyklost ještě žádným původním a jako jedině základním právem přirození není a nikdý také býti nemuže; tomu nejstarožitnějšímu zvyku, když

by se více vedle času a potřeby neměl, dá se pro lepší dobré moudře a zdravě obvyknouti. Jednotlivě zištný ohled nemá se nikdý tak bolestným účinkem vzkládati, aby všecko všudy a samochtíc jen pro sebe obsahoval.

Vyšel původně z ruky Boží člověk, aby vládl a užíval, co mu k dobré potřebě dobrotivý předložil tvůrce. Jen pro dobrý pořádek jest lidské vůli a potom tichému snažení jeho zákonní obmezenost dána. Všeobecné dobré chce tomu v spojení svém, aby bratr bratrovi na křivdě nestál. Toť hlavní a původní pravidlo; všecko ostatní jest potažní toliko výminkou. Vždyť to i při tom hřebíčku vidíme.

Sázič bolestní, nemoha svůj krvavý mozol nežli jen jednomu nuceně dosazenému kupci a ještě ne, zač by věc a práce stála, nýbrž co mu ten nesvědomitý samoobchodník za ni dáti chce, odprodati. Protož také si však ostatní svět na svévolnou drahotu stýská, ježto nemoha potřebná zboží jinde dostati, je z přeplněných záloh a spíží samoobchodníkových (monopolium), jak sám nejdráže si je prodati uložil, chtě neb nechtě jen přece kupovati musí.

[Hřebíčku užíváme v pokrmích i v lékařstvích. Hřebíčky jedené neb u víně přijaté posilují srdce, jater, žaludku i hlavy. Pomáhají k zažití pokrmův, nechutenství zahánějí, dávení i měkkost života zastavují a potracenou chuť k jídlu zase navracují. Užitečné jsou také proti všelikým neduhům mozku, jacíž jsou: padoucí nemoc, mrtvice, potracení paměti, závrat, křeč, třesení, ospánlivost, ztrnutí neb nečitedlnost oudů.

Hřebíčky slovou řecky i latině *garyophilli*, francouzsky *girofles*, vlasky *garofani* neb *garoffoli*, španielsky *clavos de especia* neb *clavillos*, portugalsky *cravos girofles*, holandsky *kruid Nagelen*, arabsky *carunfel*, německy (Gewürz =) *Nelken*.]

V. O skořici.

(Vlasten. noviny 1818, z 12. září, list 37., str. 148.)

Opravdivá skořice jen na ostrově Ceylonském ve východní Indii roste. Skořicový strom jest vedlé svého kmene lípě podobný a osm i deset loktův vysoký. [Zevnitřní kůra jest barvy popelaté,] vnitř požloutlé; listí se rovná bobkovému, krom že jest končité čili špičaté a kratší; dokud ještě mladistvé, barvy ohnivé, když pak ustárne neb vadnouti počíná, povrchu tmavě zelené, zespod ale světlejší. [Kořeny má veliké jako vlaského ořecha. Dřevo tvrdé, husté, při kůře žluté, vnitř pak při jádru černé;] květ drobný, bílý a hroznovatý.

Ovoce se žaludu připodobňuje, toliko že mnohem menší. To dozrává měsíce září a ihned se česá, u vodě vaří a olej, jenž se na vrchu usazuje, opatrně sbírá a k potřebě chová.

Nechávají také Indiáni všecku tu vyvařenou tekutost sednouti a sraziti se, a jak rychle vystydne, zbělí a takové nabude hustosti, že z ní svíce lijí a na královské tabuli pro jejich vzácnost a převýbornou vůni pálejí.

[Celý ten strom silně voní, dokud čerstvý a zelený; jak brzo však uschne, i všecku potratí vůni.] Druhá kůra, když se od první popelavé, kteráž se k ničemu nehodí, dobře očistí, má v prodaji největší cenu. Loupá se dvakrát do roka, unora a srpna měsíce; nebo strom toho času svou mízu dostává, a jest tím k olupování mnohem snadnější. Krájí se pak jako řemeny, stáhne se stromu a dá na slunce, aby uschla. Zkušení osadníci starých stromů si hrubě neváží; nebo mají takoví kůru tlustou, méně vonnou a silnou, nežli tři- neb čtyrletní strom, kterýž se vlastně za nejlepší pokládá. Ačkoli každý oloupaný strom uschne, přece však poznovu od kořene pučí a obživuje; mimo to se také od

svého semene plemení. Nejlepší skořice jest tenká, křehká, hladká, požloutle červená, vonná, kteráž na jazyku pálí a přitom posladlá bývá.

Skořice užíváme v pokrmích, lékařství a strojení páleného.

Ačkoli jsou strom tento na rozličných osadách bedlivostí velikou sázeli a přesazovali, však přece si krom své původní ceylonské vlasti nikde nelíbuje, nýbrž jinám přesažený předešlou dokonalost svou poznenáhla tratí a ztenčuje. Ceylonská skořice má iméno od místa, kde se rodí a sbírá: nejvíce se pak hledí na osadě portugalské, Barbaryi, Mathuře, Kolumbě a Nekombě. Portugalsko však úrodností a výborností skořice všecky ostatní daleko přesáhá.

Vedlé smlouvy roku 1766. mezi Holandskou společností a tamním ještě nepodmaněným králem kandyským uzavřené směli Holandové i na samé půdě královské každý skořicový strom loupati, ano i král ten byl povinen všecku nejlepší skořici z hor, kam si nelitostiví hosté, uražených obyvatelů se právě bojíce, jíti netroufali, podlé skrovné odplaty odváděti.

I poddaní společnosti, jimž se pod jistou obmezeností skořicové stromy chovati povolilo, nesměli jinám, leč do určitých skladů společnosti sloupanou skořici donášeti.

Angličané zmocnivše se za našich válečných let i osady této, obyčej takový schválivše, při něm rádi pozůstali. Od té doby všecka skořice jen skrze jejich ruce — a to dosti draho — k nám se dostává.

Roku 1801. odeslalo se skořice do Evropy okolo čtyrykrátstotisíc liber a ještě více nežli polovičku si Brytané pro svou domácí potřebu zanechali.

Poněvadž obchod se skořicí jediné společnosti

patří, tedy táž při prodaji mnohé opatrnosti užívá: Předně, nevystaví tolik skořice na prodej, leč co by soudila, že se prodá; raději v nedostatku, nežli nazbyt; nebo se vždy obává, aby skrze hojnost zboží cena jeho nepadala. Neuloží nikdý napřed cenu, nýbrž čeká, aby kupcové, vidouce zásobu skrovnou, myslili, že více není, se vespolek přesazovali a jako honili: tudy vzniká všecka drahota zboží, ježto by se o třetinu laciněji koupiti dalo, kdyby společnost všecku svou zásobu na trh pořádně vyložila.

Veřejný trh na skořici drží se obyčejně měsíce dubna, však v rozličných od sebe vzdálených skladech, a sice jednoho času. To činí kupujícím přemnohé nesnáze.

Prodajní cena není nikde stejná: zásoba zboží se nevšudy stejně k prodaji vyloží: k jednomu skladu nebo tak nazvané komoře sejde se časem více kupců nežli k druhé; místem skořice pěknější a málo kupců nad vší zkušenost dráže se odprodá, nebo jedním dnem se celoroční prodaj na celé osadě zavře. Vězmež tedy, jakého jest tu kupcům přemyšlování zapotřebí a jakých trapllivých rozpaků všudy viděti. Jest to sice pravda, že kupcové skrze své zplnomocněné osoby na více místech kupují; nejednou se však přihodí, že kde bylo nejlaciněji — ježto se to přezvěděti nedalo — velmi málo se nakoupilo, a kde bylo nejdráže, ta největší koupě se uzavřela.

Prodává se pak skořice na kavelinky. Jeden kavelinek drží dvanáct fardelí a to váží čistých sedmdesát liber. Hodno jest také, abych podotknul, jakého prospěchu kupcům prodávající společnost uděluje: Jedno postaví jim v listech, na úvěr schválně vyhotovených, větší váhu nádob a obalek, nežli vskutku obnášejí; potom dá tři libry na jeden kavelink výważku;

kdo však hotově zaplatí, sleví se mu jeden a půl na penězích ze sta.

Také jednou za rok prodává společnost skořicový olej. I kupuje se v nádobách, z kterýchž každá pětmecítma liber čistého oleje drží; váha nádoby se spravedlivě posadí a pod jménem vývažku jedna unce na nádobu shodí. Holandové tomu *remedium* říkají.

Vůbec tak nazvaný skořicový květ se tím jménem nevlastně nazývá; nebo nic jiného není, nežli nedošlý kalíšek u květu a ještě nerozvité poupě ceylonského skořicového stromu, které se jistým časem se stromu opatrně trhá, suší a k uloženému prodeji ve skladě chová. Jest však zapotřebí, abychom mezi touto ceylonskou skořicí a tou, jenž v Azii na Tymoře, Jávě, Mindanávě a na Malabársku roste — ačkoli tato poslední se ceylonské poněkud mocí a dobrotou svou rovná — nějaký slušný rozdíl učinili. To se vesměs v obchodu *cassia lignea* jmenuje. Nesluší však, abychom jí pohrdali, ježto se chutí a oučinkem svým, když se jí více vezme, i té dobré skořici vyrovnati může.

Vytažený z ní olej jest dosti dobrý, toliko že o něco světlejší.

Roste také skořicový strom v Ameryce v krajině Kvypské a Makaské; ta se však k nám nedováží, nebo ji Španielové v Péru a jiných osadách všecku sami spotřebují. A jest také mnohem špatnější, nežli kterákoli jiná, ježto by rovně tak dobrá býti mohla, kdyby si chtěli Španielové s ní větší práci a pilnost dáti. Roste tam velmi nepořádně, beze všeho naprosto hledění, v stínu, houštce, mezi drobným křovím atd.

Jestli však ani potřebného slunce, větru, volnosti, nebo ani s potřebu své potravy nemá, jak mohou medle stateční Španielové žádati, aby se jim co dokonalého urodilo? — Ačkoli dobrotivý Bůh všeliké pilné práci

možné zdaření dává, nic však méně každé nejápné dílo, když se jen na bůhzdař koná, všecek účinek svůj rovně i na bůhzdař dostaví.

Z té skořice táhne se výborný olej, však zřídka se nám ho bez porušení dostává; neboť přimišují do něho ten nejsilnější pálený výstřelek *(spiritus vini rectificatus)*. Kdo však chce, pozná snadno takový podvod. A sice tímto způsobem: omoč špičku nože v tom oleji a drž nad ohněm. Počne-li hned hořeti, máš jisté znamení, žeť s výstřelkem páleného porušen; nezahoří-li pak, nýbrž toliko se kouří, neporušen jest.

Máme také bílou skořici. Ta roste na Antyllech, obzvláště na ostrově sv. Dominyka, Kvadelupě, ba i dále na Madakaškaře. Listí má též podobné bobkovému, květ šarlatový a ovoce co malý žalud. Kůra jest veskrz snědě bledá, chuti ostré a příjemnou vůni ze sebe vydávající.

Angličané i Holandové nám ji v hojnosti dodávají. Naši předkové měli skořici u veliké vážnosti, což také pro svou výbornou ctnost vrchovatě zasluhuje. [Zpomáhá, jako zkušení lékaři praví, studenému žaludku, játrám i mozku; odpírá jedu, posiluje srdce, otvírá zacpání v žloutenici a počátní vodnotedlnosti Jest staré přísloví: *Miror, quod moritur homo, qui utitur cinnamomo]*; a [Plinius čině o ní čestné připomenutí, píše *lib. XII. cap. 19.*, že za jeho časů, to jest okolo léta od narození Páně 24., divocí národové z nepřízně a závisti všecky lesy skořičné vypálili a poplenili.

Skořice slove řecky *κινναμωμον*, latině vedlé starých *cinnamomum* a vedlé *Linnée Winterana canella*, francouzsky *canelle*, vlasky *canella*, španielsky *canella*, arabsky *darseni* a po německu *Zimmet.]*

VI. O vanýlii.

(Po prvé v Prvotinách ze 6. a 10. srpna 1815, č. 36 a 37, str. 209 n. Vlast. nov. 1818, č. 41, str. 163, č. 42, str. 167.)

Vanýlie jest keřovatá, po blízkých stromích na způsob svlačce a posedu se vzhůru pnoucí zrostlina. Ratolístky má drobné, oblé a ohebné, však pevné a tvrdé, ručičkovaté jako provázky, jímiž se táhne a otočuje okolo všeho, čehož se jen uchytiti může.

Povrchní kožka jest tenoučká, zelená a mazlavá, proutí pak nebo rývoví přestávkovité, majíc uzlíky šest i sedm pěstí jeden od druhého vzdálené. Z nich vyráží listí bobkovému podobné, krom že delší, širší, tlustší a jemnější nežli ono; barvy krásně zelené, po vrchu blysknavé, zdůlí pak o něco světlejší.

Květ padá do černa. Šesticoulová, čtyry měřické čárky široká, olejnatá a měkoučká luska jest ovocem této vzácné zrostliny, která když se rozevře, nějakou počervenalou, výborně vonnou, lidský čich rozkošně dráždící mizou, krom množství drobných počernalých a se blýštících zrniček v sobě obsahuje.

Roste v západní Indyi a polední Ameryce, obzvláště na nepřístupných horách Novohyšpánských; libuje si chládek a sousedství okolních stromů, po nichž se vzhůru pne. Nachází se také na francouzském ostrově Guinea řečeném, avšak již není tak dobrá, jako ona.

Španielové o tuto zrostlinu neobyčejnou péči mají, rádi a hojně v kakaový nápoj (Chocolade), jako i do kávy (Caffee), páleného i jiné cukrové pamlsky ji přimíšujíce. Jest pak v způsobu svém velmi rozmanitá: místem jest luština tlustá, krátká a masitá; jinde dlouhá, se skrovnou masitostí; někde opět tenká, suchá a hubená. Pilnou však přípravou dá se skoro všecka do jedné rovnosti přivesti, nebo ať po španielsku dím, jedna s druhou se prodá.

Připravuje se pak takto: Když lusky jedny po druhých dozravají, což od počátku měsíce října až do konce prosince trvá, tu je obyvatelé otrhají, za šťopky v chladě rozvěsí a pozvolna suší. Mezi tím však, jako znamenitý Angličan Browne, jenž mnoha léta v Americe strávil, dokládá, tak nazvaným koavským neb kalbarským olejem (o čemž později), aby se tudy vláčné zachovaly, zlehyčka potírají. Francouzský však spisovatel Oblet, který nápodobně v Kajeně mnoho let bydlel, nám přípravu vanýlie obšírněji vypisuje: Jak rychle se zralá luska (praví) utrhne, uváže se na nít a ve vřelé vodě omočí, v okamžení zase vytáhne, čistě otře, na čerstvé povětří a vejsluní zavěsí a teprv druhého dne dotčeným olejem pomaže. Když tak visí, kape z lusek nějaká hustá a lepká míza, čemuž opatrovníci nikterak nebrání, nýbrž prsty je lehoučce tisknouce, pomazavše je prv olejem, toku tomu rádi napomáhají. Takové pak mazání olejem se z mnohých příčin děje: že pozvolna osýchají, před škodným červem se ochrání, mezi schnutím se nevyloušti, chut a vůni přirozenou nepotratí, ohebné a vláčné zůstávají a tak mnohá léta před všelikou zkázou chovati se dají. Přitom změní luština pozelenalou barvu svou a jest brunátá i drobet užší, nežli jak se utrhla. Potom se sváží po padesáti luskách do jednoho svazečku, jemuž Holandové *Boss* říkají, zaobalí do olověného neb cínového listu a konečně čistým papírem obestřené do určených přihrádek k budoucímu prodaji se ukládají. Lusky dlouhé a úzké mají nad jiné přednost. Svazeček dobré vanýlie má deset lotů vážiti; drží pak některý i šestnáct, a těm Španielové *sobrebuena*, t. j. velmi dobrá, říkají. Kupuje se z první ruky v Kadyzu a Lizaboně; z druhé pak v Jenově a Amsterodámě.

Více nám o této výnosné zrostlině až dosavád povědomo není, ježto prý prvotní obyvatelé se vespolek

hroznou přísahou zavázali, aby násilníkům, kteříž jsouce neukrocenou zlata žížní puzeni, tento nevinný, pokojný a vedle způsobu svého šťastný národ s nevymyšlenými mukami a trápením krutěji nežli kterýkoli jiný živočich hubili, jich statků a všeho přirozeného nápadu násilně se zmocnivše, je co tažná hovada v nesnesitedlnou porobu sobě uvedli: aby, pravím, těmto nesvědomitým oukladníkům a zhoubcům, co nejvíce lze, o jejím způsobu setí, vzrůstu a hledění žádné známosti nedávali.

Patrnýť to opět důkaz, že se při lidu věrnou laskavostí více, nežli tím odvracujícím násilím vymůže.

Amerykán, věrný syn všeobecné matky přírody, byl by se byl zajisté i s těmi Španiely zbratřil, kdyby se oni cestou bratrskou vedlé slušnosti k němu se byli ukázali. Ale žeť jsou se na všecko zlé vydali, aby konečně lid ten dobrý a nevinný — jen že jim do barvy nebyl — sobě jakýmkoli, byť i tím nejhorším způsobem podmanili; tak jejich horoucí hlad zlata a nenasycená touha po dosažení hojného bohatství to žalostně vymohla, že na bratrské tváři ta nejhustší srst tygrová jest — Bohu žel — skutečně vyrostla.

Tím řídne u lidu důvěrnost, laskavost přátelská chladne, všední útrpnost, pomoc a víra, příchylnost náklonná se všudy tenčí, a tak všeliká zlost i to všecko bezedné příkoří v dobrém lidu bujně se koření, ba i na budoucnost v něm mocně se zakládá.

Latině slove *Vanilla,* francouzsky *Vanille,* vlasky *Vaniglia,* španielsky *Vagnilla* i *Banilla.*

VII. O kávě.

(Vlasten. noviny 1818, č. 51, str. 204 n.)

Kávou čili kafé jmenujeme ona zrna, kteráž se v ovoci jednoho strůmku *(Caffea arabica Linn. spec.*

plant. pag. 245) nalézají. Velmi věrně a krásně jest stromek ten vypodobněn v knize: *Ellis. historical Account of Caffee, London;* pak *Botanique par Régnant,* též v *Commerce de l'Amerique par Marseille. II. Tom. 4. Pl. I. Nro. 7 et 8.*

Nejprvnější z Evropanů jeho vlastnost a potřebu vypsal *Alpin (Flor. Aegypt. pag. 63.* roku 1591.) Po něm nějaký Francouz, jménem *Fussieu,* avšak zmotaně tak, že nebylo snadno uhodnouti, o jaké kávě píše.

Na jedné osadě dorostlá káva nemá nikdý povahu a vlastnost všeobecnou: ježto zem, položení, ba i to samé hledění ji všady jinák a jinák cení a rozděluje, jako hned o tom podotkneme.

Jak daleko naše známosti dostačují, máme důkazlivě za to, že obyvatelé Šťastné Arabie (Arabia felix) první byli, kteříž kávu znali a pívali: a sic nejprvé v městě Aden řečeném, uprostřed patnáctého století našeho počtu.

Horlivá nábožnost vrchních i podolních kněží mahumetánských byla tou roztomilou uvoditelkyní tohoto drahocenného nápoje, v němž nynějšího času tolik milionů mlsných jazyků na zhoubné rozptýlení národních peněz mezi ty nejvzdálenější cizince, místem i beze vší za to doufané náhrady všecku útěchu, vyražení a rozkoš rozmanitou přechutně si zakládá.

Arabští kněží jsouce zákonem svým na to vedeni, aby na modlitbách dlouho, ba častěji mnohem déle, nežli možnost lidská s to jest, aby to snesla, nepřetržitě trvali, nestatečnosti své tudy napomáhali, že kávový nápoj mezi konáním svých církevních služeb a povinnosti, zvláště pak času nočního, častokrát k prospěchu dobrému jsou požívali. Musiliť to tedy z jistého zkušení míti, že káva ospalosti mocně odpírajíc, bdění výborně napomáhá.

S větším Arabové tímto zprvu nábožným příkladem pohnuti, až na to se konečně navedli, že i z mlsu a prostopášnosti tímto lahodným nápojem si chutně pohovívali. I nemohl tento nový a sladký obyčej dlouho v Arabii trvati, aby se dosti brzo do Kahyry egyptské a odsud roku 1554. až do Konstantýnova byl nedostal.

Benátští toho času nad jiné důvtipní kupcové v hojném se shledali zisku, že takový jim dobře výnosný mls po malé Azii a místem i po severní Evropě jakožto vůbec odbytnou lahůdku pilně a zhusta jsou rozváželi. — V Marsilii příchozím hned roku 1644. vařeným kafem se posluhovalo; veřejná však a obecní kafírna byla tam teprv roku 1671. zřízena.

Angličané kladli kávu již roku 1660. mezi ostatní kupecké zboží, z něhož se jisté clo vypláceti musilo. A jak by to medle tito dobří lidé mohli přes srdce přenesti, aby tento nový a chutný dárek i svým ostatním mohútným bližním byli neobětovali, k svému dobrému zisku s nimi o statek jejich rádi se dělíce? — A tak kávová zrna brzy po vší Evropě se roznesla a vyhlásila.

Zrno čili jádro ovoce kávového bylo mnohem dříve v Evropě známo, nežli ono ovoce, ano i ten samý strom jej nesoucí.

Amsterodámský přednosta Witsen byv toho času vrchním správcem východně indycké kupecké společnosti, dal si něco čerstvých kávových zrn z Moky arabské přivezti. O Jávě, tomto zdárném a velice plodistvém ostrovu, zdálo se mu, že dosti úroden, aby kávový strom mezi své přijal, udržel, rozmnožil. Tento však kávovým přátelům nesmrtedlně památný Witsen dočkal se té veliké radosti, že r. 1690. jeho sadba na Jávě výborně vzešla a sazenice tak zdárně se podařily, že je mohl v amsterodámské štěpnici přesázeti.

Ani matce člověka nelze tak hleděti nemluvňat svých, jako Witsen svého kávového stromku si hleděl; a protož při dospění času a šetrném hledění půdy nemohlo jináče býti, nežli že ten vzácný host, byv tak v chtivou opatrnost usazen, v zdárných sazenicích vedlé úplné dobré naděje se tu postavil.

Zde se roku 1713. tak hojně rozplemenil, že sazeničky za velice vzácný dar daleko a široko se posílaly. I sám francouzský král Ludvík Čtrnáctý byl z takového nevšedního daru velmi povděčen.

Avšak obchodu pilní Holandové na pouhém zahradničení nepřestali, nýbrž bez všeho prodlení své amerykánské osady tímto veliký zisk předpovídajícím stromem obohatili.

Léta 1718. dostal se první kávový stromek z Batavie do Surynamu; dvorský lékař Štrák, muž toho času nad jiné učený a v znalosti všelikých bylin velice zběhlý, dal kupecké společnosti ve Francouzích tu radu, aby z pařížských štěpnic Marlinskou výspu kávovím posázeli, kdež se opět brzy tak rozmohlo, že se ním ostrov svatého Dominyka čili vlastně Haita, pak Kvadelupa a mnoho jiných okolních vysázelo. Ze Surynamu dostal se v ten čas, ale kradmo, do Kajény. A tak netrvalo dlouho, že se dobře výnosná káva v krátkém čase po všech holandských, francouzských a anglických osadách v Ameryce přesázela a tam k velikému bedlivých sázičův užitku velmi zdárně se rozmohla.

Ač tehdáž veškeren kupecký svět na nic více dbal a tak pilné šetrnosti neměl, jako na tuto tak velice výnosnou kávu; přece byli Francouzové ti nejpřednější, kteříž s největší pilností stromu toho hleděli. A take se jim za to všecko ta zprvu dosti perná práce velikou úrodou brzy a štědře odplácela. Tak když se vždy dálo, již snadně tomu místa dáme, že známost o kávě

v krátkém čase i v ty nejvzdálenější končiny světa se dostala, a lidé chválíce ten nový a chutný nápoj tak silně po něm se ptali, že obchodníci sotva ji stačili s potřebu dovážeti.

Tehdáž se měl tak veliký muž vyskytnouti, aby uvedením kontynentálního spoje tomu mezi nevinné tak zhusta a lahodně vklouzajícímu se zlému byl jisté meze a hráze pro všeobecné dobré uložil; ale nyní, když vybroušený mls skoro všechněch lidských, ba i těch psích a nákladnických jazykův (vždyť to každého dne dost zřejmě vidíme, že mnohá vznešená paní neví již jinák svému kudrnatému miláčkovi se zavděčiti, leč že mu i všední den, třeba na těch, co má nejkrásnějších, nádobách, při kterýchž sám její nejmilejší pan manžel o veliké slavnosti stolívá a hoduje, před tím čtvernohým miláčkem, ač dvounohá, přece až k samé zemi se kloníc, milostivě štědrou rukou předkládá) tak velice se zmocnil, že nejen všecken rozum, alebrž i člověka celého[2]) daleko převažuje, tenkrát, pravím, jest věru těžko někomu jen pošeptati, že by káva, vedlé zdraví a měšce, tak velice škodlivou věcí byla.

Člověk, cožkoli chce, k své vůli i vyvede chutně:
k chuti se přivine vtip a k vtipu se přitočí rozum.

---

[2]) Ba — měl by skladatel doložiti — i tu místem ostýdlou spravedlnost mocně zahřívá. A to vedlé jistého příkladu: V D . . . se nějaký potřebný člověk o dosažení svého práva, kde a jak nejlépe věděl, dlouhý čas nadarmo otloukal. Vzav pak konečně dobrou radu, aby jisté velikomocné paní, kteráž svým manželem a ten zase vším místním právem úplně vládl, několik liber čisté kávy darem obětoval; hned na to všecko právo k jeho prý dobře nepředložené věci tak moudře prohledlo, že všecko, co žádal, brzy a šťastně k svému dostavil místu. Káva tedy, že i zrak jasní a všelikou mrákotu očí mocně protírá, měla by se slušně i mezi lékařství položiti. Vydavatel.

(Poznámka ve Vlastenských novinách.)

Následek další o kávě.

(Závěsek c. k. Vlastenských novin z 8. ledna 1810, list 2, str. 6 n.; záv. l. 6, 8, 9, 11, 12; str. 22, 29, 35, 43, 46.)

Opravdové mravnosti lidské píší na větším díle o věcech, kterak se často účinkem svým v potahu na lidské užívání mívají; věc však zatím zůstane věcí. A když se pak chuť a navyklost lidská vlastním navedením lépe neopraví, vrací se člověk vedlé obvyklosti ke všemu, byť i dobře věděl, zlému, až i k tomu nejhoršímu. Neníť také každý mudrcem, kdož o věci nějaké toliko dobře a třeba i vlastně pohovoří; vždyť jen pouze ten zasloužené koruny dochází, kdož věc vedlé pravého užívání k svému obrátil dobrému a ji potom k pravému přivedl konci. Marné a zbytečné jest tedy všeliké naše žehrání na věc, vedlé sebe dosti dobrou a nevinnou, když svodná chtivost a nezkrocená žádost naše všelijak k své vůli ji k sobě vším strojem a uměním potahuje, nýbrž i k účinku již napřed vytčenému vším možným úsilím pohoní. Nesmírně dobrotivý tvůrce všech na tomto skrovném světě se nalezajících věcí, tvoře je, viděl a v tom se i zjevně ohlásil, že dobré jsou; avšak jen převrácenost lidská všecko, i ten nejdražší dar boží nevlastním užíváním a nepravou potřebou na všecko zlé obrací a porušuje. Protož:

Všecko co stvořeno, jest jen k dobrému staveno konci:
účinek vyceni věc způsobem všelijakým.

Avšak navraťme se již raději ke kávě. Ačkoli Arabie, vlastní matka kávy, dosti úrodná byla, přece se obyvatelé, vidouce takový odbyt a z toho přicházející nesmírný zisk, na tom jednomyslně usnesli, aby stromoví kávové ještě víc rozmnožovali a ním nejen východní Indyi, ale i mnohá pohodlná místa v horké Afryce posázeli.

Arabský strom bývá zřídka vysoký; žeť pak ze mnohých drobných a vlasovitých kořínků jediný toliko prut vzhůru se pne a časem až v objetí čili kmen statečný dorůstá; potom, že všecky snětě jen od sebe pouští: bude se proto moci vlastněji stromům nežli keřům připočísti.

Má kůru tmavě šedivou, kteráž se po dýlce trhá, puká a oprýskuje, visíc po stromě jako řemínky. Snětě jsou obyčejně dvě a dvě proti sobě od důly až ke štíci. Ty ačkoli svým vzrůstem každoročně se roztahují, přece jen vždy slabé zůstávají a k zemi se sklonějí; na nich jest list jeden podlé druhého do věnce podloužně urostlý, na pevné a krátké stopce, podlouhlý, zašpičatělý, hladký, lesknavý a prohnutý; po třech letech obyčejně opadá, a jiný na starém místě nikdý více nevyroste, nýbrž maličko podlé. Staré místo se brzy zase tak obleje, že není památky. Dole u stopky, kde se list drobnými žílkami ke sněti víže, jest nějaký dolíček viděti a hned podlé malé a okrouhlé pupence. Pod listem vychází po obojí straně krásný obdloužný květ, barvy pobělavé, sedě na mělоučkém kalíšku, na jehož dně čtyry, někdy i více pírek se nachází; květová též obdýlná trubice jest vnitř poprášená a má pět květových lístkův drobničce vůkol sebe zstříhaných a drobet kadeřavých.

Zralé ovoce podobá se světle červené střešni, krom že na odkvětí drobet počernalá; drží v sobě dvojité, tenoučkou kožkou obestřené jádro.

Avšak zbytečné by bylo dále mluviti o tom, což každý již velmi dobře zná: káva jest vůbec i těm nemluvňatům známá. Podotknu toliko ještě, že kávovy strom, vedlé povahy mnohých jiných stromův indyckých dvakrát do roka kvete: s jara a na podzim; obojí však ovoce jen jednou za rok uzrá, ale proto přece dvakrát v roce se klidí.

Dřevo tohoto výnosného stromu jest tak tvrdé, že se mu v tom málokteré jiné vyrovná; kořen se v zemi tuze hluboko rozkládá, a nenajde-li tam své syté prostrannosti, vůčihledě mdlí, schne, až i brzo potom docela zhyne. A protož miluje půdu tučnou a hlubokou; roste bujněji na přívrši, nežli na rovině; svobodný také vítr úrodnosti jeho nemálo napomáhá a pak častý déšt.

Když se sazenice ze záhonu vybérou, přesazují je a určité místo do kostky (⁘) v důlkách dvanáct až patnáct coulů hluboko, osm vždy střevíců od sebe.

Nejpohodlnější čas k přesazování jest po západu slunce. Přijaté mlází má však tuze pilného hledění zapotřebí; nebo tomu nejprve chce, aby se brzo po vysázení dobře okopalo; potom aby všecka zbytečná a bujně se na kořeni pnoucí tráva vyplela; a posléze i toho kleštění a ořezování s dobrým rozumem požaduje, aby strom tuze do vejšky nerostl, a tak k česání tím přístupnější byl.

Ve vlhké půdě žene více do dřeva, má hustší a delší snětě a nese mnohem hrubší ovoce; v suché pak jest daleko slabší, ratolesti řídčího listu a ovoce drobničké.

Vysoce učený opat Raynal u vypsání ostrova Haytý toto ještě o kávě dokládá: Evropejští kupcové hledají kávu novou, čerstvou, drobnou, zavalenou a co nejzelenější; ačkoli v té nejlepší půdě, čím ona tučnější, tím větší ovoce se vidí.

Káva levantská a mokská jest ovšem vedlé drobnosti, zelenosti a zavitosti sobě velice podobná, tak že kdo na ni jen pohledí, ji všecku za jednu drží; ale však vedlé vůně a chuti velice se jedna od druhé dělí.

Na Haytě čím více mízy stromu se dostane, ovoce bývá tím dokonalejší; leží-li však dlouho na sejpce,

tehdy se sesýchá, potracuje svou příjemnou nákyslost, a bude chuti zatrpklé a nějak odporné.

Hned třetího roku nese kávový strom ovoce, avšak u počátku dosti poskrovně; nebo teprv pátým rokem hojnost ovoce vydává.

Někdy se dají do mladistvého stromu červi, a ti mu kořeny tak rozvrtají, až od toho pojde; má-li pak dlouho suché povětří, pojednou uschne. Kde mu však povětrnost a půda dobře slouží, trvá až do jeden- i dvémecítma let. A ještě i tenkrát dá se poněkud omladiti, když se při samé zemi ořeže. Potom na příští rok zase znovu vyrazí a vydrží ještě skoro deset let, nesa opět ročně tolik ovoce, jako dřív, když v pěti letech byl.

Svodné jest však takové omlazování; strom jest arci několik let po sobě hojně úrodný, avšak přece vůčihledě tak silně umdlívá, že až konečně docela zmrtví a všecku půdu tak tuze vyssaje, že mnoho let zapotřebí, aby se zem zase poněkud zotavila a zúrodnila.

Po takovém však násilném omlazení s dobrou se opatrný sazič potáže, jestli nechá zmrtvělou zem, aby se dosti uležela, rosou a sluncem zase poúrodnila, a když po několika letech travou hojně zaroste, tu ji vypálí, zoře neb skrze otroky drobně rozkopá a pak s dobrým užitkem v úrodnou opět měkkotu mladým kávovím poznovu vysází.

Mnohý však zkušený osadník nerad sází kávu po kávě, nýbrž něčím jiným, vedlé povahy a vlastnosti půdy, sadbu proměšuje. A čině to opatrně, vždy v dobrém vidí se zisku.

Jak rychle počne ovoce zráti, což se obyčejně v polou měsíce srpna, a nejdéle s počátkem září stává, musí kde který otrok do práce, a to takhle: jdou v dlouhém pořadí od stromu k stromu, a co zralého naleznou, sbírají; když jsou u konce, vrátí se každý,

kde začal, a češe opět, co mezi časem dozrálo. A to opakují tak dlouho, až není více, co by česali.

Takové pak česání skoro čtvry měsíce trvá; nebo káva nikdy najednou, nýbrž jedna po druhé zraje. Krásné zajisté jest podívání na strom, kterýž jednoho času pučí, kvete, odkvétá, odsazuje, se zapaluje a na dobro zraje.

Načesané ovoce snáší se do schválně k tomu připraveného mlejna, kterýž ze dvou dlouhých, silných a železem okovaných válců čili řídel pozůstává, a ty se okolo pevně ležícího palečníka, jemuž osadníci bradiště říkají, velmi spěšně otáčejí.

Na vrchu postaven koš, našemu mlejnskému nějak podobný, z něhož se celé ovoce na dotčený válec sype. Zde se vrchní kožka opichá, jádro na dvé vylouští a s plevou na podložené síto z mosazného drátu padá. Pleva propadne, zrna pak se vyberou, a do nádoby vodou naplněné vysypají, aby přes noc odmokla. Potom je čistě přepérou a na hvozd, aby zase uschla, tenoučce rozkladou.

Odsud je do stupů přenášejí, kdež se ta poslední odmoklá a schnutím již oprýskalá kožka otluče a oddělí; nato se zvěje a starým, k těžké práci již nestatečným otrokům neb jejich dětem k přebírání odevzdá. Nyní teprv se odváží a k budoucímu prodaji na sejpku uloží. To opat Raynál vedlé způsobu národu svého; poslechněme však také, jak jiní s kávou zacházejí.

Arabové podestelou plachty, třesou stromem, a co nespadne, otrhají rukama. Když jsou s česáním hotovi, rozkládají čerstvé ovoce na vejslunní, aby uvadlo a uschlo; což když se stane, skropějí je opět, aby k jádru přilnutá povrchní škořípka odmokla; nato se dá do stupů, zlehyčka tluče, a když se dobře rozlouští, několikrát po sobě svěje.

Po takovém vyčištění se všecka káva někde v chládě, však na celém větru ztenka vysype, aby na dobro uschla, a přitom, na čemž jim mnoho záleží, svou příjemnou zelenost zachovala.

Na Jamajce louští kávu tlučením ve velikých moždířích a palicí dřevěnou; Surynamští užívají k tomu nějakých těžkých, dlouhých a zubatých válcův; na častém a opatrném však převívání všady stejně a mnoho záleží.

Bývalo někdy při lidech domnění, že by Arabové ze závisti a nějaké hladové nepřízně kávová zrna, prvé než by je na prodaj vyložili, u vřelé vodě potápěli; není však tomu tak: vřelou vodou by se ty olejnaté nejlahodnější částky z kávy vytáhly; zboží by tudy, když jemu k jeho rychlému odbytu ta povrchní pěknost a vnitřní dobrota především jiným obzvláštně potřebná, tuze sešpatnělo a tak proti druhému v ceně daleko opadalo. Než však z jistého máme zkušení, že arabská káva vždy výborně pěkná a dobře chutná k nám se dováží, když jen nelitujeme, na ni něco výše přidati.

Jistá však pravda, že Arabové nedopouštějí, aby se kávové sazenice jinám ze země vyvážely, ba i k tomu vší bedlivostí dohlédají, aby se čerstvé ovoce jinák neprodávalo, leč jestli prvé dobře vyluštěno a až na holá zrna vyčištěno.

Ze šupin a olupkův dobrý také užitek berou; nebo pražíce to na pánvích, jakýsi chutný nápoj z toho připravují. Lepšímu obvyklým Evropanům nejde sice k chuti, ale i ti nejpřednější Arabové, v chuti s námi se dělíce, nápoj ten k největší své lahůdce rádi a chutně přijímají. A protož ho Francouzové snad jako s úsměškem, Caffé à la Sultane, kávou sultanovou, jmenují.

Browne, tento zpytatel jinák velice šetrný a prozřetedlný, jest v tom nějak na omylu, domnívaje se,

že by takový nápoj úhrňkem ze všech kávových olupkův se připravoval. Jestiť v tom veliký a patrný rozdíl: nadřečená káva sultanová strojí se toliko z vrchní masité škořípky, beze všeho přimíšení spodnějších kožek a plév, kteréž při vání jen opadují. Z toho se též nějaký nápoj strojí, kterýž všednímu Arabovi dosti příjemně chutná a kterýmž se pocestným pod jménem kyšer všudy na stavišťatech arabských za levný peníz bez nedostatka posluhuje.

Arabové drží vesměs svou kávu, zvláště praženou, za velmi horký a krev silně rozpalující nápoj.

Nejvýbornější káva arabská rodí se tam v okršíku Jemenském; a protož osada Beit-el-Fakih jest mezi všemi ostatními ta jediná, kteráž všecku svou zásobu, prvé nežli kterákoli jiná, s dobrým ziskem vyprodá. To místo leží deset mil cesty od Rudého moře.

Potom jde vedle dobroty na odbyt káva udenská, kteráž tam na utišeném přívrší na plném vejsluní převýborně roste; avšak se musí nejen ta, nýbrž i všecka jiná po vší krajině sebraná do dotčeného k všelikému obchodu nad jiné dobře pohodlného místa Beit-el-Fakih dovážeti, aby se odtud po vší Arabii, jako cestou jednák již dobře obvyklou rozvážela.

V Egyptě jest hlavní trh na kávu v Geddě. Tato osada leží na Rudém moři a má svůj lodní přístav velmi přístupný. Nablízko jest Suez a nehrubě daleko Moka, kdež se kávy nápodobně v nesmírné zásobnosti sváží.

Žeť pak kafé arabské nad všecko jiné mnohem dokonalejší i chutnější, a tudy pro veliké doptávání také daleko dražší; protož se často se zbožím amerykánským, jakožto sobě na pohled tuze podobným, proměšuje. Zkušený pak znatel nedá se tím oklamati; neboť pravá a čistá arabská káva jest drobná, pěkně zelená a zavitá, k tomu mnohem vonnější i chutnější. Z Ara-

bie se k nám přes Livorno, Benátka, Marsilii a také přes Londýn dováží.

Po arabské kávě jde ona, kteráž na ostrově Isle de Réunion čili vedle starodávna Bourbon řečeném se rodí; a ta mezi vším francouzským zbožím nejlepší, když drobet přižloutlá, dobře vonná a těžká; po ní se klade holandská, kteráž na Jávě roste; padá do bleda a jest zrna drobet hrubšího; hned po té váží se druhá burbonská, která jest zelená; martinská ji následuje, majíc za sebou všecku kávu grenadskou a surynamskou; a ta poslední se ve všem martinské rovná, krom že na vůni silnější a tmavě zelená. Haitská si od kvadelupské mnoho neodevzdá.

Avšak abych konečně pověděl, jakžkoli jsem zde rozličnou kávu, jak mi nejlépe známo, posloupně v pořádku postavil, dav každé vedlé své vlastnosti jí patřící místo; přece ve větším díle jen holý zvyk, tato železná košile, a chut uživatelova všecku cenu při kávě rozhodne. Chut národní jest rovně tak v posuzování rozdílná, jako věc sama, kteráž ne všady stejně roste, aniž po všech světa končinách stejně se hledí, opatruje a užívá.

Rakousko miluje větším dílem kávu martinskou; Polané haitskou a kvadelupskou; Holandové a všecka nizozemská krajina hledí nejprvé k surynamské; Vlaská zem obzvláštně si levantskou oblibuje; Francouzové přes svou kávu nemají a tu ze svých osad přes Havre de Grace, Nantézu, Rosselu, Dynkyrch a Bordu nejvíce přivážejí; Angličanům však ta každá nejmilejší, na kterou hodný odbyt a při které co největší vejdělek.

V Londýně a Bristolu nelze těch velikých kávových skladů a tam nesmírně nahrnutých zásob ani přehlednouti, kteréž tam pilní kupcové ze všech světa kon-

čin ustavně nashromažďují. Nebo se (roku 1812) pravilo, kdyby se všecka káva, kterouž Angličané v ten čas domů navezli, do Temže měla uvrci, že by hned tato nesmírně veliká a přehluboká řeka pojednou se vysušila. Avšak se mi zdá, že tu více marné chlouby, nežli čisté pravdy.

Javanská, surynamská a berbičská se k nám přes Amsterdám a Roterdám dostává; častěji se pak káva všeliká s dobrým ziskem přes Daňskou Hafnu (Koppenhagen, Hafnia, *Αγνία*), jako i silně přes Hamburk a Altonu dováží a tam v hojnosti kupuje.

Jest tu však velice zapotřebí, aby se kupec na dobrém pozoru měl a pilně ohledal, není-li takové zboží po moři zmáčeno, nebo zmočí-li se káva mořskou vodou, kteráž se druhdy v koráb vedere, tedy nejen svou přirozenou barvu, ale i všecku dobrou chuť potracuje a nápotom velmi smrdutá, slaná, trpká a chuti docela odporné bývá. Protož vlastně ji kupcové káva pomořená říkají.

Levantská káva váží se v žokách po šesti až i po osmi stech liber a Marsilští přidávají na žok šest liber vývažku. Z francouzských osad přiváží se v pytlích a rozličných menších nádobách. V Amsterodámě se prodává s úplným vyrovnáním nádoby, ale položí se kupujícímu dvojí srážka po dvou ze sta na penězích k dobrému. V Bordě se nádoba s váhou srovná, ale jaký vývažek ani jaká jiná srážka dále se nepřipouští; Bristolští odváží nádobu a přes to ještě čtyry libry dobré váhy na centnýř přidávají. V Dynkyrchu obdrží kupec čistou váhu a po jedné libře na sto vývažku; v Havře (Havre de Grace) po dvou librách na žoky. V Londýně se nahradí, co nádoba váží, a dá pět na sto vývažku; na mokaské však zboží dávají tam čistých osmnáct liber nádavkem, dvě libry vývažku a jednu přes to na prováženi při každém žoku. Mimo to do-

staví každý prodavač kupujícímu všecko zboží až na koráb na svůj vlastní peníz.

V Loryentě se obyčejně všecka zásoba kávy najednou s úhrňkem prodává, s přídavkem na réunionské zboží po šesti librách na sto jakožto náhradou za žoky a srážkou na penězích po desíti ze sta, z čehož se však jedno ze sta k dobrému chudých do zvláštní pokladnice ukládá; kupující však jen na místě smlouvá, ježto všecku výlohu na vypravení zboží do korábu na sebe vzíti musí.

Jak se kde káva jmenuje, ví, zná, ba i veškerý obor světa, zvláště pak část ta, odkud se za ni ten poslední a těžce nabytý halíř ke všemu rozmnožení obecné nouze a bídy beze vší míry ven vyváži, dosti bolestně cítí. A toť Angličanům, kteříž celý obchod všeho světa v svých nepřemožitedlných rukou mají, věc převýborná, o čemž se více v částce třetí tohoto kupeckého umění dočteme.

VIII. O cukru.

(Závěsek Vlast. novin 1819, z 3. dubna, list 14., str. 53 n. — l. 28., str. 111 n.)

Cukr, latině sacharum, francouzsky sucre, vlasky zucchero, řecky σακχαρ, jest vlastně ona sladká sůl, kteráž se v Indyi a okolně z nějakého tam přehojně rostoucího rákosí, u nás pak z javoru, břízy, rozličných řep a mnohých sladkých kořínkův vytahuje.

K cukrovému však rákosí, že ho až přes potřebu k dostání a že jeho šťáva s menší prací, nad všecko jiné daleko výnosnější, nejvíce se hledí. Protože se pilností převelikou nejen v Azii, Ameryce, ale i na všech ostrovích položení horkého u velikém množství sází a rozplemenuje.

Azie jest jeho původní vlast a matka, odkudž se

nápotom na Maltu, do Sicilie, do Hyšpanye a jinám více dostalo.

Když Portugézové roku 1418 Madéru vynalezli (čehož obšírné vypsání v části druhé tohoto umění kupeckého nalezneme), měli to předkem na dobré paměti, aby tam cukrového rákosí hojně nasázeli; a když později, po vynalezení Brazilie, v této rozlehlé, velmi utěšené, bohaté a přeúrodné krajině pevnou nohou se usadili, i tam mezi přední potřeby a povinnosti své jsou kladli, aby seč jen nejvíce býti mohou, rozsazováním rákosí cukrového budoucímu zisku svému dobře posloužili; jakož tomu dále u vypsání míst a osad, jak daleko se kupectví dotýče, lépe vyrozumíme. Nyní máme toliko o cukru.

Cukrové rákosí jest našemu sítí velmi podobno: kořen má rozdělený na několikero, kosmatý, hrbolovatý, tuhý a pevně v zemi vězící. Z toho vypouští několik prutů okrouhlých, hladkých a sukovatých, vnitř bílým dřeněm vyplněných, dvanáct až i šestnáct střevíců zvejší; ti bývají obyčejně na dva coule v průměru tlustí a váží některý až dvacet liber. Suky na kůrce hladké mají jeden ode druhého podál, od země však trochu sraženější nežli k vrchu, všudy pak stejně tvrdé a pevné.

Má po proutí množství dlouhého, úzkého a špičatého listí na způsob mečíku, kteréž hned od matky nahoru vypouští. Uprostřed mezi tím listím stojí proutí okrouhlé a hladké a na něm při vrchu pěkní okolkové s krásným ušlechtilým brunátným květem, třemi přiokrouhlými lístky rozděleným a vlášeničkem dlouhým obestřeným.

Síla a vejška jen vlastně na dobré úrodnosti půdy se zakládá; lehká zem, položení horké, víc vlhké nežli suché, drobet spádné a dobře na vejslunní se vzrůstu a úrodnosti jeho převýborně hodí.

Od matky tohoto strůmčí vezme se odlomek — nikdý však ta jalová pěnina čili vlk, kterýž od pařezu vyráží — nýbrž jen ten od matky dobře obraný odlomek a sadí se v krechtu pohodlně širokém, na dva i tři střevíce od sebe; potom zlehyčka zahrabe, aby se v položení svém nepohnul; a když se od kořene vzhůru vypouští, vypleje se všecka tráva kolem něho.

Třináct i čtrnáct měsíců prvé uběhne, nežli dozraje, a to se teprv vidí, když rákosí brunátně se zapaluje, a židká míza tlačiti počíná. Tu se řeže, klestí, proutí obrané do otypek váže a potom na mlejn vozí.

Mlejny na cukr jsou způsobu a složení rozličného. Jedni se buď větrem nebo vodou, druzí navedeným k tomu dobytkem táhnou. Stroj však a složení jest všudy skoro jedno. Navedou se tři hřídele na paleční kola; každý hřídel jest ze železa ulit, dva coule v průměru nejméně široký, šestnáct i osmnáct coulů dlouhý, a tak uměle do rovnosti uhladěný, aby jeden na druhý stejně všudy přilehal; na oužlabí jest dobře upevněný válec ze dřeva kokusového.

Někde jsou hřídele stojmo, někde ležmo, jak kde zvyk, místo nebo potřeba žádá. Na ty povrchní válce, o kteréž se hřídele trou, nastele se z otypek rákosí; hřídele sílou kola palečního hnané, jak se jich co dotkne, ihned rychlostí převelikou po sobě ženou, a v takové mezi sebou sevření uvedou, že se všecka v rákosí obsažená vodnatost pojednou téměř vytlačí a do podložených korytek vycedí. Odtud teče břečka po schybu do veliké kádě, z kteréž se na kotel dává.

Po obé straně těchto válcův stojí negerští otrokové — o kterých se v částce třetí tohoto kupeckého umění dočteme — jedni čerstvé rákosí stelíce, druzí to již vycezené odebírajíce a ještě jiní za nimi na vysušené místo je zanášejíce.

Uvadne-li pak rákosí prvé, nežli se zastele, bývá houževnaté a tak jedním tlačením všecku svou zaraženou šťávu nevydá; pročež se ještě jednou mezi válce nastlati musí.

Tak již dobře vycezená rákosovina nehodí se již dále k jinému, nežli že ní pod kotlem topí.

Pořádná cukrárna má veliké prostrannosti zapotřebí, aby alespoň pět kotlů, dobrou zdí obehnaných a od sebe pro snadnější k nim přístup pohodlně rozdělených měla.

Když se na velikém kotli šťáva cukrová vaří a až s potřebu vyvře, vydává se nálevkami dřevěnými do kádí, aby vychladla; což když se stane, ihned ji do připravených beček slévají.

V rohu cukrárny jest nějaký průlom, čtyry i pět střevíců do země hluboký, cihlou pálenou dobře vydlážděný, k jednomu uhli pro snadnější odtok drobet sehnaný a do vrchu na způsob kašny do čtverhranna obehnaný; nad tím položené trámy do kostky ukřesané, na kteréž se bečky cukrem naspílané navalují, aby vykysal a se usadil.

Všeliký výtok se v této kašničce shromáždí a trubkou u schybu do nádob stáčí; ten rádi Angličané, užitek z cizích, často i dosti krvavých mozolů za čistý svůj vejdělek ochotně, vtipně i snažně oběma rukama lapajíce, kupují, rum, tekutost velmi silnou a lahodnou z něho strojíce a za drahý peníz jiným jej prodávajíce.

A přece až dosavad všecek kupecký svět se všemi stvůrcemi svými, jinák ještě dosti podobnými, tak slepý, že tu zhoubnou hltavost, patrnou zkázu a makavé žebračení celé Evropy při tomto jen ke straně své dobře obmyšleném národu viděti a zdravě si ji na rozum ani předložiti nechce. O čemž popřeje-li se mi k tomu svobodná cesta, v dálším pokračování místněji podotknu. Všeliký rozum světa dnešního podobá se

vlastně slaništi, léči zlahodna vábné, aby se jen holubů mnoho odkudkoli nalapalo. Avšak raději k dálšímu vypravování o cukru se obraťme.

Lišky u kotle (sopouchové) táhnou do kuchyně, a komín tak svedený, že kouř, věj vítr odkudkoli věj, do cukrárny nikdý nepřichází. Nachází se však v každé cukrárně jedna a všudy stejná rovnost. Vedlé potřeby jsou některé větší, vyšší, hlubší i mělčejší; ale v srovnalosti hlavní a vedlé pohodlnosti a potřebného spojení svého jest všecko patero kotlů dobře mezi sebou opatřeno. Hlavní kotel musí alespoň čtyry střevíce a nejmenší půl třetího držeti. Měď se na ně ta nejlepší dá; nístěj (pec, prsk) jest dosti prostranná a čelesten (záhřeb, ústa do prsku) drobet zoužený. Po ruce u kotla stojí kamenná stírka čili slevátko, kamž se po veliké a dlouhé sběračce všecka pěna a křis z vařícího na kotli cukru slévá.

Již hned, jak se syrové rákosí na mlejn nastele, jest čas, aby se pod každým kotlem zašarovalo, sice by vyceděná břečka před dostatečným vypálením picek snadno zašťávla, a tak se zvrhnouc, k dobrému cukru nijak více se nehodila. Třením po válcích zahřitá břečka v okolí tak parném sotva čtyrmecítma hodin vydrží, aby nepřesedala.

Když se nálevkami na kotel vydá, přičiní se dvě i tři libry drobně utřeného živého vápna, aby se všecka mastnost od břečky oddělila a na vrchu vypěnila.

Zprvu jest oheň pod kotlem nejprudší; když pak břečka v pěnění, tehdy se ohně něco uleví, pěna sběračkou do stírky sebere a čistá první zvařenina na druhý kotel po žlábku přehodí.

Tento druhý kotel se již dříve ohněm silným vypálí, a co se břečka z prvního vydá, nějaká luhovina, ze živého vápna a syrového kamence čili ledku přistro-

jená, mezi to namísí, a jak rychle se kdekterá pěnka ukáže, ihned čistě sebere.

Tu se opět ze syrovosti vyvařuje, vypění a při opadujícím ohni způsobem prvnějším na třetí kotel přenáší.

Pod tento třetí kotel dá se mnohem více ohně nežli pod oba prvnější; cukrovina se déle vaří, pěna vždy pilně sbírá a veslem ode dna vzhůru bez ustání obrací a pohybuje. Aby pak nevykypěl, nálevkami se přes chvíli po varu přehazuje a tak po vrchu chladí.

Když není více pěny viděti, má se za to, že dost vyčištěný, a protož oheň znenáhla se umenšuje a hned potom na kotel čtvrtý do posledka se vydává.

Tu se rozhodne, jestli cukr náležitě vyvařen čili ještě na poslední kotel se přenésti má; a to tak:

Tolikerým přenášením z kotle na kotel bývá vždy hustší; zde již na čtvrtém, když se největší jeho vodnatost vykouřila a hrubá nečistota vypěnila, těstu vláčnému se podobá; to se špetkou vezme a táhne; pustí-li od špetky, tedy cukr dobrý; táhne-li se pak po niti, bývá znamení, že v sobě ještě nějakou vodnatost drží, a té třeba, aby se všecek cukr ještě jednou na kotel přehodil.

Tu se znovu při silném ohni vaří, neustále, aby na dně nepřilnul, veslem míchá, a pouští-li na vrchu nějaké syrobové bublinky, k snadnějšímu jich vyvinutí něco málo čistého oleje olivového, nebo i přepuštěného másla přidá, znovu promísí a za chvilku do připravených na dně zvrtaných nádob vystírá.

Tím prostředkem zvolna se vycedí syrob a schnutím kolem po cukru nějaká kurka se táhne. Aby pak všudy stejně jádrný byl, v nádobě té často se veslem přetřásá, a když s potřebu tuhý, do připravených budek (tvořidlo, samskritské řeči, kteráž za plodící matku netoliko všeho při lidech předního jazyka slovanského,

ale i všech těch podlejších, vzorem dostavujícím, vedlé práva a příslušnosti se až podnes udržela, *tvorma*, od tvoření, latině forma, řecky τύπος) homolatých, špičkou dolů postavených a dole otevřených se dává, kudy všecek ostatní syrob z cukru vytéká.

Takový cukr jmenují osadníci *moscovados* a vycezenou z něho tekutost *melasse*.

Na východně indyckých osadách — o nichž v části druhé i třetí mnoho se dočteme — se tento syrový cukr ještě jednou převaří, a když do tvořen dán, tehdy se na vrchu jílem neb jinou zemí hrnčířskou dobře vyhnětenou poklade.

Tomu říkají nakvašení, a velmi vlastně; nebo tato ostrá zemní vlhkost všecek cukr až dolů projme, syrovou nečistotu z něho mocně vyluzuje a ven vyhání; i bývá potom o mnoho jasnější. Když pak vykape a ztuhne, vyklopí ho z budek a homoli podle homole na místo uloží.

Takový cukr jmenuje se *cassonade* a přiváží se do Evropy buď celý nebo na kusy roztlučený.

Francouzští osadníci kladou ho v pořádku takto:

Předně, rozbijí homoli na tré; z prostředního kusu, kterýž se na drobno utře a vedlé srovnalé čistoty a jasnosti své zase na kolikero rozdělí, mají: a) *petite* aneb *commune*; b) *troisième*; c) *seconde* a d) *première sorte sucre en poudre*.

Druhé, dolní ploský díl, kde hlína ležela, že není té jasnosti jako prostřední, dává se po rozetření zvlášť na stranu, a jmenuje se *sucre terré* čili zpodní cukr, německy: Bodenzucker.

Třetí jest od jehly čili špičky; žeť pak se v tak skrovné prostrannosti všecek z homole syrob prohnal, jest díl tento požloutlý, a má, když se roztluče, jméno: *tête*.

Všecek tedy syrový cukr, kterýž se k nám dostává,

na čtvero hlavně se dělí, totiž: 1) tmavý moučný cukr; a ten se opět mezi sebou v světlejší a podlejší rozeznává; 2) *tête* aneb přižloutlý; 3) *terré*, zpodní, barvy světle hnědé; a 4) čistou bílou moučku, kteráž z dílu prostředního od jiné vybraná. Jmenuje se obecně: *poudre* nebo moučina.

Na některých pak osadách se ještě každá taková část cukru zase na dvé rozvrhuje: na přední, světlejší, a pak podlejší. Angličané však, Portugezové, Dánové a Holandové všecek svůj cukr takto rozdělují: jeden světlý a tmavější, *muscovados*; druhý *prima*, *secunda* a *tertia sorte* moučinu a roztlučený bílý cukr.

Vysoce učený opat Raynal u vypsání ostrova Haity takto o cukru píše: Rákosí cukrové se skoro sítí našemu podobá; má kořen ztemna pobělavý, vonný a tvrdý, hrbolovatý, s mnohým při spodku vlášeníčkem drobným a spleteným. Sedá rád mělce a zřídka, když i ustárne, přes sedm neb osm coulů do země tlačí. Z hrbolu při kořenu tlačejí nějaká oka, kteráž se odtrhnou a pro rozmnožení rákosí přesazují.

Ve vlhké půdě pouští od matky proutí na pět loket vysoké, ve vyprahlejší pak ne tak vysoko a mnohem slabší. Vnitř plno šťavnatého dřeně; po kůře mnoho podál od sebe suků okrouhlých, dole hustších nežli k vrchu, a ti posilují proutí, aby se větrem nepolámalo. Žeť pak tito sukové jen na holé kůře sedí, nemá míza nijaké překážky, a tak vždy volně svým časem všecek strumek projímá a jej ku vzrůstnosti jeho pořádně obíhá. Po proutí kolem narůstá mnoho podlouhlých, zašpičatělých listí, na způsob mečíka a po kůře nějaké útlické, nepatrné jehličky, kteréž se lehce odtrhnou, ale snadno také do ruky zaderou, že i potom nepříjemné na rukou pálení působí.

Půda k vysázení cukrového rákosí odhodlaná, slove cukroviště; a to bývá obyčejně na záhony, sto stře-

víců dlouhé a třiceti pět široké, v pořádné rovnosti rozkrojeno. Mezi každým záhonem jest prostranný příkop, do něhož se voda ku svlažování a podkalování rákosí z záhonu pouští; nebo jak záhony, tak i tato příkopí až k nádržce samé dobíhají. Kolem každého záhona nechaná stezička, po obojí straně dosti volná a k obejití pohodlná.

Deset, někde i dvanáct brázd se po záhoně udělá, do kterýchž se odlomky, šestnáct i osmnáct coulů od sebe sázejí; sazenice potom zlehýčka mělce a velmi opatrně zemí drobnou zahrabají.

Brzy nato vypouští ujatá matka tolik ze sebe proutků okrouhlých, kolik bylo ok na ulomeném hrbolu. A když všecko cukroviště tak ošpičatí, tehdy nemá rákosí za dlouhý čas jiné práce a služby zapotřebí, nežli aby se jen všecka bujně při něm rostoucí tráva pilně vyplela.

Když pak v osmnáctém měsíci po sázení uzraje, po záhoně se zřeže, avšak brzy poznovu od matky vypouští, ano v patnáctém měsíci dospěje.

V rovině a ve vlhku dá taková odnož skoro tolik cukru, jako první žeň; kde pak píščina a že se hodně podhání, nebývá sice tolik rákosí, ale cukr jest mnohem pěknější.

Z odnožů se obyčejně o jednu třetinu méně, nežli z prvotních sazenic nařeže; nebo matka rok od roku vždy více umlévá, až i konečně, když práci nezaplatí, se vyreje a záhon potřebnou přípravou, čerstvými matkami znovu vysází.

V dobrém položení vydrží matka i osm let. Opatrný však sazič cukroviště své na patero prutů čili oborů rozdělí a tak vždy zralého rákosí s potřebu na svůj mlejn mívá.

Když čas k řezání, tu vyšle opatrovník otroky a vystaví je po záhoně. Jedni čistě při samé matce vy-

řezují; druzí odebírají poboční list od proutí odtrhujíce a korunky neužitečné ulamujíce. Za nimi svazují někteří čisté rákosí do snopků a odhozky k palivu ukládají.

Když čas práci překvapí, mnohý sazič ani dost ruk nemá, aby ke všemu postačil. Co na hole uběhne, jest vlastníkovi ke škodě převeliké. — Cukrový mlejn bývá dvojího způsobu: některý se vodou, a jiný dobytkem táhne. Kde na dobytek, tam veliký, silný hřídel na čepy v ocelových pánvicích stojmo se zavěsí a na kolo navede; takové kolo má dva a třicet silných zubů a ti jsou na palce, hřídel ženoucí, velmi pilně svedeni. Se všech stran podlé hřídele stojí tlušti a pevně usazení válce, o něco kratší, nežli hřídel, mezi kterýmiž shůry se sypoucí rákos, prudkostí a sevřením převelikým se hmoždí a cedí. Dole prostranné koryto, v němž se vytlačená šťáva shromážďuje. Ke kotlu postaven válec silný o dvou křidlou, k němuž dobytek zapřáhají.

O přípřežích zde mluvícímu připadlo mi na paměť, že všeliká přípřež i ke mnohým jiným věcem na světě velice jest dobrá a působná; ona posiluje rozkotaný stroj a složení; opravuje v pochybné nejistotě bloudící slabotu; občerstvuje přehnanou umdlenost; rozhřívá ustydlého; blbého k potracené smělosti mocně opět přihání; opatrného zpřežitele, kterýž na všeliký trh, aby dobře v potahu na svůj zisk prodal, vábně se při věcech svých pouští, tak všelijak a uměle bohatí; jednookého pak kupce — vždyť všeliký svět nic jiného není, nežli jen obecní trh, když jeden vedlé druhého, avšak každý dobře uhleděným náhonem svým zboží své vábně na odbyt vykládá — jednookého pak, pravím, kupce, že mu lze nebylo, aby v čas oběma očima k cestě své prohlédal, s potupným usměškem při jeho veliké škodě, ještě i konečně na ten samý koráb přivodí.

Avšak o tom, aby zde co šíře vyhlašovati měl, jest mi k tomu místo velmi uzké; poukáži raději laskavého čtenáře na mé satiry, kteréž vážnému tomuto umění kupeckému nijak přiměšovati nevolím. Hleďme si již raději cukru, jakožto věci k polknutí sladké, kteráž mnohým tohoto dobrého světa jen omylně zdajícím se trpkostem často až dosti lahodně poslouží.

Jdeme tedy zase ke mlejnům, o to nedbajíce, zda se tam čistá spravedlnost, tento vzácný u světa výražek, mele čili jen to Jedotrusovo hrachoviště, vedlé staročeského přísloví, z koše oklamného svodně se práší. Osadníkovi na Hejtě i jinde Pavel jako Havel, jen když mu dobře a mnoho namele. Žeť pak při takovém mlejně vychování dobytka místem tuze drahé a k tomu ještě všecka práce velmi loudavě od ruky jde, protož kdo s to může býti, nákladu na založení mlejnu vodního nelituje.

Dobytčí arci že asi za patnáct tisíc liver spraví, ježto vodní sotva za sedmdesát tisíc franků postaví. Srovnání váh, mír a všelikých peněz v obchodu světa běžících a obyčejných se také, pokudž mi se k tomu čas a volnější pohodlnost nějak vlídněji propůjčí, v dálším pokračování podlé vídeňského čísla vyložím.

Dobytčí mlejn, jako sem podotknul, jest ovšem daleko lacinější; avšak při vodním spěšnost práce, veliké uspoření času a ruk otrockých, které jinám velmi zištně obrátiti se mohou, náklad ten v něco málo letech výnosně splácí a nahražuje. Vodní mlejn jest stroje a složení jednoho, jako tento dobytčí, krom že ležmo jest při něm hřídel.

Všecko rákosí, když jednou po mlejně sejde, vybere se z oužlabí a ještě po druhé na mlejn dává; při čemž však veliké opatrnosti zapotřebí; nebo poněvadž hřídel prudkostí převelikou všecko, co jen dosti málo zachytí, po sobě žene, tedy otrokovi o živobytí běží,

kdyby neopatrně prstem o hřídel zavadil. Chytí-li hřídel prst, již hned po ruce všecko tělo prudkou rychlostí svou k sobě přitahuje a člověka smrtí přebídnou rozmačká.

Pro uvarování tak hrozného neštěstí — nebo, považme si, že by pán takovou hloupostí o pracovitého otroka, kteréhož za hotový peníz draze, skoro za tolik, co někdy u nás hubený polský vůl stojí — koupil, prvé nežli by se jemu s dobrým úrokem zaplatil.[a]) tak nešťastně přišel; a tak pro uvarování takového neštěstí jest ostrá sekera při ruce, kterouž vedlejší otrok, když ono neštěstí bratra jeho zachvátí, rychle uchopí a ruku nešťastného od těla při válci utne, aby ho alespoň živého pánovi zachoval.

Jak se dále cukr vaří, nevidělo se mi zde býti zapotřebí, abych toho z Raynala dovozoval; nebo všecko další hledění a působení cukru s malou toliko v něčem proměnou, vedlé zvyku a národního způsobu, v podstatní věci všudy se děje, jako již výše dosti obšírně povědíno.

Takový syrový cukr osadníci ztlukou a do Evropy zasílají, kdež obzvláštních čistáren (Raffinerie), a mnohých jiných příprav a prostranných stavení k převařování, přečišťování, do tvoren slévání a vysušování s nemalým na to nákladem zapotřebí.

O čemž pak, když se dále u vypsání míst a krajin, kde zboží takové roste a při tom i o ostatních a potřebných strojích jednati bude, více se nalezne. Zatím však jiná zboží cestou svou a počatým pořádkem dále ohledáme.

---

[a]) Všeliký otrok se zde mezi zboží kupecké klade: a pročež o něm a jeho pod člověčenství uloženém stavu u konce prvního rozdělení tohoto kupeckého umění něco také podotkneme. Zde o tom při cukru až hořko psáti.

Rozmnožení píce.

(Vlast. noviny 1818, 17. října, č. 42, str. 167).

V Anglické zemi žije podnes onen prací a pilností svou neustalý *Salter*, jehož vůkol každý dobrý polní hospodář sobě rád jako za jistý vzor a dobrý příklad bére.

V okršlku Norfolkském má své hospodářství; nastoupil však po předku svém na mnoho půd, ale při tom všem množství jen na tuze špatný rolní výnos. Žeť pak dobře věděl, ano častěji smysl toho pravého přísloví: J e n p r a c í s e d o b u d e z l a t o, si rozbíral, všecek se na to vydal, aby nejprvé všemu hospodářství svému dobře vyhověl; potom aby kde se co zlepšiti dá, odvrátě mysl svou od všech nevšimalou starobylostí usvatných předsudův, dle zdravého uznání rychle opravil a tudy veškerou živnost svou na všecko lepší všemožně obrátil. Což se mu také v několika letech velmi odměnně podařilo. A sice tak, že se mu u vejnosu hospodářství nikdo ze všech okolních rolníkův vyrovnati nemohl.

Mělť jest v popluží svém přes sto jiter bažin a pustých pastvišťat, na nichž neužitečné toliko chamradí, a na větším díle samá hořice[1]) rostla.

I ustanovil se konečně na tom, aby uprostřed bažnišťat hluboký a široký příkop od vrchu až dolů vyvedl a do něho skrze pohodlné brázdy a strže všecku stojatou mokřinu stáhl.

Když se tudy zem kvasící mokřiny zbavila, počala sluncem a větrem vyspívati, což pilný náš hospodář znamenav, kázal ihned v zemi bujně vkořenělou hořici lopatou vypíchati a všecku tu hořivinu na hromady skládati; a když se větrem dobře usušila, převýborně

---

[1]) Hořice, rašelina = Torfpflanze, hořivina = Torferde.

ji k palivu užil. Vypálený popel dal také zvlášť na hromadu svážeti. Měsíce dubna zoral mnoho jiter pustých okolků, vyvezl na zvoraninu — měkkotu — všecken, co měl ze spálené rašeliny, popel; rozsil s potřebu dobrého červeného jetele a kolik pytlů senných trusků; hned po zasetí zavláčel a přes to ještě válcem k tomu vlastně připraveným tři- i čtyřikráte obehnal.

Byl pak ten válec stroj jednoduchý a mohl se na místě bran ke kolečkům plužním dobře zavěsiti, aby pod ním zem drobet ulehla. Musilť tedy dle povahy půdy také svou přiměřenou tíži míti.

Kde pak nebylo lze, aby se mokřina vedenými stržemi stáhla, dal na každé jitro řečného písku pro vysušení navoziti. Písek, jakožto ze zkušení máme, všelikou k sobě přitahuje mokrost; když pak nějaký čas na větru a slunci, vydá se z vlhkosti své a vůčihledě usýchá. U večer a pod mrakem ssaje mnoho z mokrosti pod sebou mající a ta opět povětřím vysýchá.

Tudy se stává, že prv, jak říkaje, věčná bahna a mokřiny, přiměřenou prací a opatrností, byť by i jakékoli byly, jen přece konečně vyspěti mohou, leč že by to tuze nizké poříce byly, odkudž by voda buď nikam odtekati nebo ani větrem vyspěti nemohla.

Salter se vskutku toho nejlepšího velmi brzo k své největší radosti dočkal. Vida zem povrchu již dosti dospělou, chtěl tomu, aby se častým voráním s pískem dobře promísila, a když svůj čas uhlídal, dal na každé jitro po jednom korci vikve, půl korce ranního hrachu a měřici ovsa rozseti, a když při vzejití všeho samotný oves pro mokrou studenost nevycházel, dal navrch senných trusků naseti.

O setí zde mluvícímu zdá se mi býti velmi přislušné, abych nejen připomenul, že ne v každém okolí obilí stejně sevné a půda povahou svou ne také všudy jedna

bývá, nýbrž že se dobrý hospodář jen vždy vlastním zkušením a nabytou známostí položení svého u vejsevu říditi musí; ale abych i spolu o tom užitečném stroji, kterýž se v Anglické zemi *Dryllovým* vůbec nazývá, nějakou zmínku učinil.

Tento výborný secí stroj jest hranatý truhlík, do něhož se k setí patřící obilí nasype. Leží o dvou kolou jako při vorbě: nazad má vedlé rozměření záhona v každém skoro okolí jinák a jinák obyčejného — osm až dvanáct děr, skrze něž pérem obestřenou záhrankou každým koňským neb jiného potahu krokem čtyry i šest zrn obilí k rozsetí velmi pohodlně vypadne.

Kulaté obilí s obzvláště dobrým prospěchem se tímto strojem do země připraví, k ostatnímu jest však více opatrnosti třeba. Kdyby se však tento secí stroj tak připravil, aby po zemi jdoucí kolečka palcemi tak dobře opatřena byla, aby při každém potažného dobytka kroku péro v truhlíku obilném kvapem se odmýkalo a aby díry přes šest zrn na jedno zamrštění ven nevyhazovaly, mohl by zajisté u větší dokonalost postaven býti, nežli se až dosavad nevyhovením nachází. Ale vraťme se zase na pole.

Že se pak na vyschlých okolkách polní tráva ráda sama useje, netřeba tam senných trusků, leč že by se lépe vidělo, házeti.

Jak rychle vikev úplným se obestře květem a bohatě svou luštinou se tvoří, tuť pravý čas, aby se posekala a častým obracením usušila. Taková za sucha píce slouží výborně nejen skopovému, nýbrž i koňskému dobytku ke krmení a lépe při tom hospodář i všecek jeho dobytek obstojí, nežli při kterémkoli jiném krmení.

Pan Salter měl na ten způsob okolo třicet jiter zaseto a sklidil po každém jitru as půl čtvrta vozu dobrého a užitečného sena.

Po seně dal zem znovu zorati a řepného semene zaseti. I vyrostla mu na podzim řepa, že měl nejen v důstatku čím krmiti, nýbrž i z vybrané řepy dobrého cukru i cukrové šťávy — surupu — s potřebu, aby si ní kuchyni svou hojně opatřil.

Na zimu zavřel se se stem a třiceti ovcemi, dobře věda, jak je do jara uhledí.

I zavěsil v ovčinci svém, avšak to nebyl Sulciův ovčinec, kdež bravy navyklou pověřečností a způsobem tím sice starodávním, k dnešku však vedle změny času a slušné potřeby všelijak se nehodicím se tu jen z bůhdarma šeredí, nýbrž byl to ovčinec a věrné domovo, kde moudrý hospodář Salter očima svýma i zdravým rozumem svým všudy dohlížel. A ten jest zde zavěsil třicatero žebřin — jeslí —; ustavěl také pohodlnou sekárnu a tam řezací stroj, kterýž byl tak sveden, že prostý kůň okolo stojaté řídele kráče, za jednu hodinu množství pytlů drobné řezanky pánovi odvedl. Řezanka slamná byla pro koně a hovězí dobytek; pro ovce dal pak směsku vičnou, hrachovou a ovesnou z bývalých bažin nařezati.

Při tak užitečné píci byly ovce nejen vždy zdravy, matky na jehňata úrodnější a těch se mohlo u rozmnožení dojnosti matek při tak záživném krmení o mnoho více nežli jinde odstaviti.

Množství řep pro hovězí dobytek ještě tu ročně vybylo, tak se i tudy užitek hospodářovi opatrnému znamenitě zvýšoval.

Když pak uhlídal Salter, že se mu všecka jeho pilná práce tak hojně odměňuje, i ostatní živnost svou opatroval a všech se při tom starobylých a zvykem pověřečnosti v běh uvedených obyčejův docela zprostil, až konečně všecko své hospodářství v jiný a daleko výnosnější stav skutečně přivedl.

Od té chvíle, co mu na poli záživné přirůstalo píce, mohl více dobytka chovati, dobře věda, jak je do roka vydrží. Mimo užitek mlíčný ročně ho i bohatila vlna a hojnost úrodné mrvy, která se při zavedeném domácím krmení ven zbytečně nevynášela, skládala mu jistý poklad na dobře vzdělaných rolích, aby je na příští rok šťastně vyzdvihl.

Mnohý hospodář velikou křivdu činí času, ba i tomu samému Božskému požehnání, ježto by vlastně na svou toliko nepřičinlivost žehrati a tudy se v dobré obraceti měl.

Moudře-li ten jedná, kdož sedě v rákosí, lenivě se v něm položí na hřbet? — V poctivé práci jest jisté Boží požehnání.

Starobylé památky.[1])

Athenae.

(Čechoslav 1820, č. 21/40, str. 165 n.)

[Athénské město leželo v zemi Řecké a bylo velmi starožitné. Řecký král Kekrops, kterýž, vedlé ebrejských letopisův již za věku Mojžišova živ byl, nejprvé je založil a stavěti počal a po svém jménu Kekropia nazval.

Po mnohých letech potom od krále Mopsy sloulo Mopsie. Opět za některý čas nazváno bylo Jonia; a naposledy zůstalo mu to jméno Athenae od pohanské bohyně Athena, kteréž jinák i Minerva říkali.

To město bylo matkou všech svobodných umění; nebo tam bydleli a učili Solon, Sokrates, Plato, Aristoteles, Demosthenes a mnoho jiných vznešených, moudrých a učených mužův.

Mívalo také mnohé krále, knížata a hrdinské udatné reky a statečné bojovníky, kteříž v něm jedni po

---

[1]) Pod tímto názvem vyjde v České expedici znamenitý spis původní, z nějž pro okusení některé zlomky klademe.

(Do hranatých závorek byl pojat tekst, který Hek převzal z díla »Itinerarium Sacrae Scripturae. To jest: Putování Svatých. Na všecku Svatou Biblí obojího Zákona, rozdělené na dvě Knihy ... V německém jazyce bylo toto dílo vzděláno od M. Jindřicha Buntinga, faráře v Grunově, do českého přeloženo od Dan. Adama z Veleslavína. Vydáno 1610.

(Hek tohoto pramene nikde neudává.)

druhých královali a spravovali a veliké slavné skutky provozovali.] Bylo zajisté, dokud v něm lásky a svornosti bylo, dokud soused souseda miloval a v dobré bratrské jednotě članek u članku pevně se držel, dokud se dobrých práv od předkův svých šetrně dochovaných drželi a cizincům zrádným k srdci svému přístupu obmyslného nedávali; bylo dotud město Athény slavné, samostatné, mocné a nedobytedlné. Ale hned, jakž v něm usnula ctnost, jak zrádcové z ciziny všelijak se tam usazovali a hostinského přijetí zhruba a nevděčně si vážíce, chleb domácí chutně jedli, avšak cizotnou zradu v žaludku svém, rovně jako všecka ta z pastvy hovada, krom některého ještě poctivého nákladníčka, kterýž v půl otřepené kůži z obecné pohromy vyvázl, povolně přežvykovali, tehdáž ten zlatý národu řetěz zhoubně přetržen a v těžké železo pro všecku tu sobě i potomkům svým nevinným k jisté a patrné zkáze i vší té si nesrozumívající obci přebolestně proměněn.

Nešvaru miluje svět a ji rád svým způsobem krásí.
Nešvaře, člověče, chceš, když na ní si pohovět žádáš:
nešvara strakatost svou dle potřeby uměle strojí;
pakli se v tom neznáš, jsi omylem v strakatém světě:
nevčas tkadleček v něm i přízi i potratí koudel.

Ó kdyby tomu Athenyenští včas a zdravě byli porozuměli, zrádcům vlasti a jazyka přístupu k sobě tak snadně nedávali, ale všem vesměs cizincům, kteříž jen pouze z potřeby žaludka, opouštějíce svou hubenou vlast a k tomu ke všemu ještě v podruží za pány bezstoudně se vystavujíce, k domácím dobrodincům hrdě a nezdárně se mívali, ježto toho po skutku i všickni ti ubozí potomci přebolestně zakoušejí, jak s nimi ten nezvaný host při krbu a výnosné domácnosti své až velmi nevděčně nakládá.

Cizinec nalezne vlast, kde žaludek vede se v pastvu;
louku vypasenou však opustí, v jinou se bera.
Řemeslo vede ho v to, aby žaludku ohledal vlast svou,
tu však nalezne tam, kde ke pluhu uvidí vola.

A to nám všechněm nechť za jasný příklad slouží, abychom v lásce a národní svornosti vždy trvajíce, sebe vespolek věrnou láskou šetřili, ruku v ruce při svých věrně a bezelstně majíce, všeho klamného svodu a všelikých bludných a zhoubných roztržek pilně se varovali a tudy jako k jistému štěstí docházeli.

Svornost vystaví hrad, ale nesvornost poboří všecko.
Štěstí v rozhodu svém jen tkve, kde nalezne poklad,
aby se rovností svou jak bezpečně uložit mohlo.
Radost nedukladná, když na chvílku kolejem běží,
v žalostné uběhne ach! — a bycha až přepozdě honí.

Toto příkladné město leželo u moře v zemi Achaia řečené, [sto osmdesáte a dvě míle od Jeruzaléma] — o němž se také v pokračování dočteme — [k západu slunce].

V čtení sv. Pavla nalezáme, že tento věrný pravdy Boží zvěstovatel [v Athénách množství lidu na víru obrátil a obzvláštně toho slovutného Dionysia Areopagitu. Město Athény mělo jeden vysoký vrch, kterýž se vně před městem do moře táhl a sloul Areopagus, to jest hora Marsova, protože na něm byl chrám posvěcený Bohu Marsovi, a ten byl jako nějaká rádnice, kdež se o hrdlo a veliké hlavní pře soudívalo. Soudcové pak, kteříž v tom Marsově chrámě aneb rádnici sedali, slouli areopagité. Z nichžto jeden byl tento Dionysius Areopagita, kteréhož sv. Pavel učením a kázaním svým k víře přivedl; nebo přišed do města Athenského, hádal se na každý den v škole a kázal ukřižovaného Pána Jezu Krysta, až se z toho někteří

vtipní lidé], věc a haraburdu své ničemné, bosým a děravým nákladníkům draze vykládajíce, konečně [rozhněvali a pověděli, že jest marný žváč a cizích bohů zvěstovatel: a popadše ho vedli do Areopagu, kdežto, jakž oznámeno, lidi, kteříž hrdla propadli, k smrti odsuzovali, chtějíce tam i toho dobročinného Pavla na smrt vydati. Ale on udělal jim tak pěkné a slavné kázaní, že netoliko ho svobodného od sebe propustili, ale žádali, aby jim potom více o Krystu kázal. A jeden z těch krevních soudců, Dionysius, uvěřil v Pána Krysta i manželka jeho Damaris.

Při městě Athénách bylo také velmi prostranné čerpadlo, k němuž obyčejně s lodími a korábami přistavovali. To bylo znamenité a pevné stavení, sedmernásobní zdí ohražené a opatřené a tak veliké, že do něho čtyry sta korábův pojednou připlaviti a přistaviti mohli. Tento lodní přistav sloul Pyraeum, o němž i Terentius zmínku činí in Eunucho Act. III. scen. 4. Ale za našeho času říkají mu: Porto liene. Za starodávna býval tu veliký sklad a znamenitý obchod v rozličném zboží: Dvě zdi táhly se od města Athén, čtyřicíti honů, to jest skoro pět čtvrti míle, a ty přistav Pyraeum, horu Munichia a ještě jiná dva přistavadla, v nichž také koráby stávaly, k městu připojovaly.

V Pyraeum vystaven byl pěkný chrám Jupiterovi, templum Jovis, a více nacházelo se tam množství mistrovského malování a vytesaných z kamene obrazův, kteřížto však všickni za našich časů jsou polámaní a potřískaní, jako i ty veliké zdi, nejprvé skrze Lakedemonské a potom skrze Římany, a co ještě úplné pohromy ušlo, to i konečně skrze ty zuřivé a nelitostivé Saraceny z kořene jako vyvráceno a rozmetáno.

Co se pak samého starého města Athén dotýče, to se všech stran na velmi tvrdé skále leželo a mělo množství pěkných stavení a chrámův, zvláště pak chrám bo-

hyně Minervy, kteráž i jiným jménem Athéna aneb Pallas sloula, v němž ustavičně lampy hořící visely. Bylo též v Athénách několik vysokých škol a rozkošných zahrad, v nichž se učení lidé procházeli a důvtipní básnířové velmi pěkně a libě spisovali. A při městě spatřívali se rozliční břehové morští a krásně vystavená čerpadla, k nimž s bárkami všecka vzdálenost přistavovala a každodenně mnoho přespolních kupců a z cizích zemí mládenců̊v, kteříž se tam na umění v bezčíslném množství na cestu vydávali, do města přijíždělo. Slovem staré město Athény, jakž zprvu povědíno, bylo pravou matkou všech svobodných umění a poctivých řemesel na zemi.

To však tak krásné a vší chvály hodné město rovně od toho tureckého násilníka], kterýž byv ve vlastně sobě přináležitém okršlku pánem spravedlivým, však přes meze své nevážně přesahovav, nespravedlivým ukrutníkem a tyranem nešlechetným jest učiněn a kterýž tou cestou i toho slavného [města Konstantynova mocně dobyl a se u vší slávě při svých Machometem Druhým jmenoval, jest zahubeno a vyhlazeno, jakž velmi žalostně Laonicus Chalcocondilas v knize deváté O věcech tureckých jest napsal.

Kterážto věc tímto způsobem se zběhla: Nějaký Nerio, kupec vlaský z města Florencie, přijev do Athén] vedlé obchodu svého a nemaje ani toho skřitka, ale srdce a jazyk svůj ke všem věcem zchytrale sebraný a hotový, v málo letech pevnou nohou tak opatrně se opatřil a tolik [způsobil, že nejvyšší správy a knížetství nade vším městem] i nad těmi o červenou karkulku jako nezvedená děcka po tmě se hádajícími nákladníky, konečně došel.

Bylo tehdáž skutečně město Athénské skrze nesvornost a velikou k sobě a k svým nelásku tak roztrhané a v původní jednotě zrádně rozptylené, že ná-

vodem nějakého cizince Bertolda Švarce, snad toho, jehož potom král Václav vedle svědectví našeho milého mistra D. z Veleslavína léta 1389 pro velikou nešlechetnost nad člověčenstvím zpáchanou utratiti dal, kteréhokoli poběhlce do města a do rady k sobě přihnojovalo. Avšak se tak obyčejně mnohým slavným obcím a městám ve světě děje; nebo že mírným spravováním, kde láska otcovská dětem svým ke všemu dobrému, na sebe až pro samou lásku zapomenouc volně a vždy hotově posluhuje, se pak zpokojiti nevědí, protož také jako tito zaslepenci v Athénách na všecko zlé, ba až i to nejhorší konečně přicházejí.

Concordia respublicae crescunt, discordia dilabuntur.

Tak praví ten holandský dukát, kterýž po všem světě jako i v Athénách berný.

Svět jest v podobě té, jako praporec, kterýž se větru
s potřebu propůjčí v tom, aby stál, kam žene ho vítr.

Ale vraťme se již zase do Athén: při šelmách plzká radost. Tento Nerius, že času a hře své dobře rozuměl a jí opatrně vyhověl, [nejvyšší správy až i toho knížetství nad městem jest dostal]. Arciže dostal; nebo Athénští potrativši svou vlast nemohli jinák, nežli jen k cizině šilhati a potom tak dlouho šilhali, až i sebe sami i své nevinné potomky hanebně prošilhali a tehdáž tomu teprv bolestně vyrozuměli, když na ně všecko žalostné ach a ouve vrchovatě dolehlo. Ó nuznost ptáčat, postačí-li brk, až k nebi hrdě se pnoucích!! —„—.

Ale co platno, když nám ve všem zlém hotový Turek na krku leží. Dobří se arci jen tomu těší, že se časem, jako se všeliké věci lidské kolem obíhají, u konce ve všem dobrém shledají. Athénským však ta dobrá naděje, po skutečném pádu nikdý více nerozkvetla.

Nerio kníže a pán athenský, pobuda zde maličko, prohrav všecku do světa svého tak způsobně vyloženou kartu, krvavé mozoly pracovitých, hořké slzy a do nebe strašlivě volající nářek těch opuštěných vdov a žalostně vybraných sirotkův k sobě v nešlechetné svědomí do rance si na cestu zavázav, k velikému pláči holomkův a strojných nástřelkův svých jako nějaký chroust [umřel, zanechav po sobě manželky a jediného maličkého synáčka. Ta paní vdova] vidoucí, kterak nesvorní athénští nákladníci právo své nešlechetně promlčeli a že se tudy od jejich samostatnosti ničehož dále nadíti nemůže, úplnou věrou k tureckému císaři Machometovi Druhému prosebně se obrátila [a tak mnoho na něm obdržela, že jí správa města Athénského až do let sirotka poručena a zanechána.

Nedlouho potom přihodilo se, že do Athén přijel nějaký kupec z Benátek, na kteréhož ta milá paní křehotinka s láskou jest spadla, a vroucně ho zamilovavši, připověděla mu, že ho sobě za manžela vzíti a tak k athenyenskému knížetství dopomoci chce, pokudž by manželku svou, kterouž měl v Benátkách, opustiti a s ní v Athénách bydliti chtěl.

Ten jistý kupec žádostiv jsa panování, jel domu, a otráviv svou hodnou manželku, obyčejem vlaským pomohl jí ze světa. Potom navrátiv se do Athén, pojal sobě tu paní vdovu a tak dostal správy a knížetství toho města.] Tak tomu svět tehdejší chtěl; nebo kde se jednou nasadí šváb, tam odtud se nebrzy vystrnadí; anobrž splichtí se s Černilem a Mazačem, kteříž mu pohodlnou budku na svědomí ztracené, na oko však až i dosti krásně postavěti dovedou.

Benátčan ten zprvu nevěděl, jak a proč vlastně na to nejisté moře se pouští, ale spojenost okoličností a opatrné obrání času ke břehu dobré naděje ho konečně doplavilo. I došel, ač krokem zrádným, té žádané hod-

nosti, maje ze všeho takovou radost, že tu hřímající kladku utisknutého svědomí ani neslyšel, dobře při sobě věda, na čem ve věci jest. [Když ale v Athénách s urozenějšími lidmi a s jinými poctivými měšťany velmi ukrutně nakládal, čehož Athénští], leč kdo byl holým a bosým nákladníkem, déle [ztrpěti nemohli, obžalován byl z toho před Machometem, tureckým císařem, kterýž ho hned před sebe obeslal. A když přijel, domnívaje se, že císařský hněv penězi], jako u nějakého Jedomyra, [spokojí, nic sobě pomoci nemohl, ale byl], jako prvé ten zrádný a vynalezením svým všemu člověčenství škodný a záhubný Bertold, [tu zamordován. A tak přijal spravedlivou a zaslouženou mzdu za své nešlechetnosti], kteréž se každý nešlechetník, když ruka pomsty konečně povstane, jistě a bolestně naděti může.

Hru má vezdejší svět, aby pansky se důstavil času;
čas, že je vrtkavý, však i hráče i promění kartu.
Do světa chceš-li si hráti, měj novou týhodně píseň:
náruživost lidská vždy způsobem vyhraje novým.
Rok se tu mění i způsobnost v něm, a ty, ubohý blázne,
v čem když stvůrně se stkvěls, v tom času tě oškube změna:
»Hru má vezdejší svět, aby změně se postavil před chrám.«

[Pověděl jsem, že ta paní z prvního manžela měla malé pacholátko, jemuž to knížetství po otci náleželo. Ten mládeneček měl jednoho přítele, jemuž ho turecký císař Machomet Druhý k opatrování a to knížetství k správě poručil, dokudž by dědic k letům svým rozumným a dospělým nepřišel.] Důmnění však lidské začasté velmi děravé bývá:

Anděla nalezneš tam, kde potřeba anděla žádá;
ďábla i uvidíš v tom, v čemž zámysl musí ho míti.

Avšak vždy tomu tak chtěl a až podnes tomu rovně tak chce tento dvorný svět, jako to patrné při tomto mládenečku máme: nebo [poručník, jakž se jen správy města ujal,] vzav dobrou radu a přijeda do města, [tu paní vdovu do vězení vzal, jakoby pod zámyslem manželství na Benátčany správu města přenésti mínila, a ji proto do Megaris dal zavezti, aby ji tam s světa zprovodil. Tak i ta nevážná žena k ztrestání svému konečně přišla;] nebo nezřídka vidíme, že šelma šelmu i při tom chutném kvasu zrádně a nešlechetně k pochoutce své požírá.

Cestou svou jde svět, když věci se ujmouti žádá;
však vždy po stopě zří, aby běh měl v opatrnosti:
ze stopy vidí se chod a potřeba s důvtipem kráčí.

[Mladý pán a dědič ztrativ matku a vida, že přítel a poručník jeho,] jehož Lucian Samos. l. c. Γεδόμαρος, to jest po česku Jedomareš, a po něm Pallad. d. v., Stolb. lib. XIV. 46. na strán. 160. 5. potom až i o jeho konečném ztrestání a vysloužené zkáze ibid. libr. XLVII. 4. jednaje, ano i sám ten správně výmluvný Zozim. v. 26. obecným plenitelem, zhoubcem a všeho dobrého vtipným bořitelem tak vlastně nazývá — [o to usiluje, jak by ho o knížetství a dědictví jeho připravil, utekl se k Machometovi a obžaloval poručníka svého, že mu matku jeho nenáležitě zamordoval] a že mu na jeho dědičném právě ve všem zlém a škodlivém velmi nešlechetně stojí, a [Machomet rozumě tomu, že] dokud v Athénách dost maličké stopy Jedomarešovy bude, těm hrozným bolestem, nářkům, lkání, ba až i těm krvavým vraždám [nikdý konce nebude, vzal sobě odtud příčinu, aby se města Athénského sám ujal, a pročež místodržicímu svému v Thesalii, o němž se v pokračování také dočteme — poručil, aby město Athény v svou správu mocně vzal.

Tím tedy způsobem Machomet Druhý, císař turecký, toto slavné město pod svou moc dostal. Když pak měšťané potom neposlušně se ukazovali, a] jsouce pořád mezi sebou nesvorni, [často až hrozné bouřky tropili, rozkázal císař zbořiti a rozmetati netoliko zámek, ale i větší díl města, tak že nezůstalo z něho, nežli kolikos chaloupek, v nichžto rybáři bydlejí a nějaká sběř lehkomyslných zbytkův těch] jindy tak pyšných nákladníkův a všelijakých [poběhlých lidí. I to slavné jméno Athény zrádně poturčeno, nebo se dnes Sethyně nazývá.

Tak žalostivý konec byl slavného a vznešeného města Athén, kteréž od sebe vydávalo mnoho pěkných příkladův rozličných ctností a bylo obydlím a jako dobrou hospodou nejvybornějších umění na světě a množství znamenitých a hrdinských skutkův proti Perským rytířsky a moudře provozovalo.

A nechť se i to mlčením nepomíjí, v správě, když drželo vrchnost a přednost nad jinými městy v zemích řeckých, daleko dobrotivěji, mírněji a střídměji se chovalo a ne tak vysoko se pozdvihalo, jako Thebánští a Lakedemonští,] jako v pokračování místněji poznáme.

[Od Kekropa, prvního krále athénského, kterýž město stavěti začal, až do Machometa Druhého, císaře tureckého, kterýž je vyvrátil a vyhladil, přeběhlo skoro tři tisíce let. Při kterémžto zahynutí a pádu tak slavného města obzvláštně to dobře znamenati] a sobě při každém hnutí a tření obecném, byť i kolikrát za den k výbornému lékařství proti všem obecním neduhům spasitedlně rozjímati sluší, kterak pro nelásku a sousedskou nesvornost [veliká panství a slavná města k vyvrácení a vyhubení přicházejí]; nebo jasně a zřejmě to na oči vídáme, kterak v tomto obmyslném světě důvtipný herec herce, jako již svrchu dosti příkladně propověděno, včas a vedlé umění svého hltavě potírá,

ač potom naposledy jeden, druhý a potom i kterýkoli nešlechetník rukou zrádce až do toho horoucího pekla, to jest do té jisté záhuby, horem patou upadá.

[Krajina ta okolo Athén ležící při moři Attica od řeckého slova *'Ακτή*, kteréž tolik, co břeh vyznamenává, sloula; nebo město Athény i ten okolní kraj, jakož častěji dotknuto, leželo na moři a mělo předhoří k východu slunce, kteréž velmi daleko do moře vidané bylo a sloulo Sunium, o němž i Terentius připomíná Eunucho Act. I. scen. 2. Též Act. III. scen. 3. Za našich ale časův to předhoří slove Cabo de Columbas] (skoro jako holubí přístav: že se tam pro žrádlo holubů veliké množství slétá a na tom Jedomarešovém hrachovišti dobře se pase, aby ochočivše se tam, jakž by se mu kdy jen zachtělo, již hotově mu vždy po ruce byli) [a začíná se od břehu *Πειραιον* a táhne se do moře na deset mil zdýlí. Devět mil od Athén leželo město *Μεγαρα*, z něhož rodem byl onen vznešený a umělý Euclides.

Naposledy při závírce chci v tomto místě i toho krátce dotknouti, že onen moudrý a opatrný Solon některá dobrá zřízení a práva měšťanům athénským vypsal a vydal; mezi nimiž nacházelo se i to: aby syn nebyl povinen otce svého v starosti chovati a živiti, ani jaké pomoci v chudobě jeho činiti, kterýž by ho z mládi nějakému umění aneb řemeslu učiti a vesti nedal. Potom, aby nikdo za měšťana přijímán nebyl, leč by] prvé ze špíny nákladnické se očistiv, potom se světle tím vysadil, že [nějaké poctivé řemeslo uměl]; nebo se již tehdáž nákladnici v Athénách i samému Solonovi znelíbili a jeho v dobrém poslušni nijakž býti nechtěli. Pročež jim také až ta hrozná metla jest urostla.

Avšak kdo ke věcem lidským okem zdravým prohledá, zajisté viděti může, [kterak ten slavný Solon, kterýž byl jeden z sedmi mudrcův řeckých, v městě

Athénách žádného neřádu, nečistoty a zahálky trpěti nechtěl]; nýbrž vydav práva až i těm dětem srozumitedlná a patrná, že nebylo komu třeba, aby je za hodný peníz nějakému právnímu nájemníkovi si vykládati dával: jako se bohužel, druhdy ve světě děje, že chudobný člověk, maje věc před Bohem tu nejspravedlivější, že ale právu pro samé právo nerozumí a že se na lepší rozum podlé měšce necítí, raději všecku svou spravedlnost, Bohu ji poruče, přežalostně oželí a opláče.

[Za našeho věku nalézáme, že město Athény prostředně zase vystaveno; nebo se tam z rozličných národův množství lidu pro pohodlnost obchodu sjíždí a táhne. Avšak pro smíšenost národnosti, že tam Židé, Mouřenínové, Turci, Saraceni] a všeliká drobná zvěř nákladnická bydlí, pročež také není žádného divu, že ve vší té zemi není hrubší a ničemnější řeči, jako nyní tam. Ach, přebohu žel, že tou sobě tak škodlivě vždy slepou nesvorností jest až i ten dobrý a poctivý jazyk porušen, zrádně smíšen a hanebně poturčen! —

Toliko o Athénách.

Z článku »Rhodos«.

(Čechoslav 1821, str. 1 n.)

(Ke změnám jména ostrova Rhodu v dávnověku[1]):

Jméno jakékoli, jen když mi tu přizvučně padá:
šelma z hladu se vždyť o všecku pokusí věc.

— — — — — — — — — — — —

(Pindar, řecký básník, napsal prý o Rhodu, že na něm zlato pršelo):

Zlato že pršelo kdy, jen v zdání se má; nebo tamhle
papír trpělivý pod cenu lehne a spí.

[1]) Obsah v kulatých závorkách připojuji já. *Jc.*

(Ke zmínce, že z města Lyndu na Rhodu pocházeli Kleobulus, filosof řecký, a Chares, znamenitý sochař, původce proslulé obrovité sochy Kolossus na Rhodu; Kolossus byl zemětřesením zničen):

Kdokoli před velkým jest, nechť znamení potomkům staví:
bez stopy zabloudí muž, ke škodě sobě a svým.

— — — — — — — — — — — — —

A hle, jak se to podivně na tomto světě děje! Veliké a hrozné věci lidské vší sílou svou až do oblak hrdě se pnoucí, když v tom vůle Boží není, tak pojednou, že se toho ani nenadějí, v nízký prach, jistý popel a v to mazlavé upadají bláto, hodnou za to odplatu přijímajíce, že tak mnoho na mohutnost a statečnost rukou svých, jinák ještě do času mistrných, ale však přitom na Boha, všeho pevného stavitele, dobrého správce i bezpečného zachovatele, pro pýchu a vysoké o sobě domnění zapomenouce, jsou nemoudře zpolehaly. Ó hle! převelikou všelikých lidských věcí slavnost, jestli jako onen pověstný Jedomareš athénský, chtíce bez Boha, dobrého totiž a poctivého svědomí, titěrky své jako ve škole nákladnické, až nade všecku možnost marným svým vtipem vystavili, naposled vždy při velikém snažení svém jako ti si pohrávající chlapečkové, rybníčky na úzké ulici si je strojíce, nenadále a pojednou propadají.

Věc kdo bez Boha má, má stín své klopotné věci:
stavení v základu svém svou krásu i nalezne stálost.

Jako to vskutku na tomto Rhodyšském sloupu, kterýž byl velikým divům a zázrakům světa připočtěn, jasně a patrně nalezáme.

— — — — — — — — — — — — — —

(Ke zprávě, že duchovní rytíři sv. Jana, byvše vypuzeni z Jerusalema, s ostrova Rhodu vypudivše Saraceny, opanovali jej r. 1307):

Síla po cestě své i láme i podrtí všecko;
 protož i na dnešní čas silnému vyhne se mdlý:
silného okoličnost, když štěstí mu po boku sedne,
 smělého uvede tam, kde by se uviděl rád.

— — — — — — — — — — —

(K dobytí města a ostrova Rhodu sultánem Solimanem r. 1522; při čemž prý žoldnéři turečtí nedrancovali, »ale mnohem se zvedeněji a mírněji drželi, nežli třeba naši vojáci a drábi, kteřížto chtějí ovšem křesťané býti, avšak proto nehledí, nežli jen kořisti a všelikých jiných věcí svých«):

Athénský Jedomareš, když věž svou v oblaky stavěl,
vtipně se v potřebu třel, až z kůže mu vypadla vlna.

— — — — — — — — — — — — —

Z článku »Kréta«.

(Čechoslav 1821, str. 138 n.)

(O vzniku jména Kréty, jež prý utvořeno z jména původních obyvatel »Kuretes«):

Člověk v pohodlí svém, když věc je mu nemile dlouhá,
 aby si pohověl, rád tvormičku ukracuje.

— — — — — — — — — — — — —

(Plinius vypravuje, že prý se zemětřesením jedna hora na Krétě s místa svého pohnula, a tu prý se ukázalo tělo obra, dlouhé čtyřicet loket):

Plinius ku pravdě však i leckdes přivinul bájky:
 mudřec v koleji svém může i poblouditi.

— — — — — — — — — — — —

(V městě Gnossu, nyní Kandia zvaném, Benátčané, stavše se pány ostrova, vždy ve třech letech usazovali vladaře; Hek o tom uvažuje):

Jednák vešlo to v zvyk, že se lid i země prodává;
hodnost člověka však může-li koupiti kdo? —
Dobytka stádo se vyžene, však jen v prodaji zištném
cenu si nalezne pán ke mnohé maličkosti.
Pán když spí a hospodu svou když dověří vtipným,
lid(u) uškodí víc, než jemu krupobití.

— — — — — — — — — — — — —

(Setník lodi, na níž se plavil i sv. Pavel, neuposlechl rady apoštolovy, aby přistáli v jistém přístavu krétském; všichni potom přišli u veliké nebezpečenství).

Dobrá výstraha vždy, když lehce se potupí smíchem,
v odporném následku jest bolavě znatedlná.

— — — — — — — — — — — — —

(Dále Hek popisuje zejména proslulý Labyrint na Krétě).

Krásně a více se o tom Labyryntu ejiptském dočteš v knížce: Přítel lidu nazvané, kteráž k dobrému poučení a šlechetnému vyražení prací a nákladem Krameriusovým v Praze l. P. 1806 na světlo vyšla, a sice na str. 17., kdež se o šestém světa zázraku vypravuje. Vlastenec ten, ať tu u příležitosti svědomitě a vpravdě vyznám, prací svou a výborně českým pérem jméno věčné u věrných sobě přeslavně pozůstavil. Slované ovšem vědí, oč je smrt, když tohoto věrného vlastence uchvacovala, přivedla; avšak pozůstavil po sobě syna — syna sobě podobného.

[Na tvormu aneb způsob tohoto ejiptského Labyryntu důvtipný mistr Dedalus, rodilý z Athén, vystavěl ten druhý na vyspě kretenské; avšak jakžkoli ve-

likého umění na něm dokázal, přece proto onoho ejiptského sotva stý díl udělal.

Lemneský Labyrynt byl též pěkně a divně stavený a sto a padesáti sloupy čistě na oko ozdobený; onen pak, kterýž v krajině thuské ve Vlaších stál, ten vystaviti dal král Porsena k svému pohřbu.]

Bylof to arci všecko čistá, mistrná a umělá práce při těchto nádherných Labyryntích; avšak [v pravé pravdě zhola neužitečné stavení a pouhá i marná chlouba těch králův, kteříž je stavěti dali; nebo nemírnými na ně náklady všecka království svá velice zemdlili a zchudili; nebohé lidi daněmi a těžkou prací obtěžovali a zarmucovali, anobrž tak docela na záhubu a zkázu přivozovali.] jako se to i po čase těmto pejchy a marné chlouby památkám přihodilo, že ač jsou svým krásným časem hrdě a pyšně skoro až do nebe strměly, avšak konečně, když jim čas vypršel, k svému vyvrácení a zkažení jsou konečně přišly.

[Již za času Plinia Labyryntu v Kretě a ve Vlaské zemi žádného více znamení nepozůstalo; ale druzí dva, totiž v Ejiptě a v Lemně, ještě stáli, ačkoli na větším díle zbořeni byli.]

D. Rychard Pokok u vypsání Ejipta jako svědek očitý vypravuje, že u společnosti více poutníkův již zdaleka ty vzácné ostatky Labyryntu, kteréž nám hlozavý věk ještě dosti štědře na památku dochoval, viděl.

Na tři míle znamenali, prý, několik pahrbkův, pískem a drobným kamením osutých, rovně jako na nějakém zbořeništi, kdež před časem veliká stavení bývala. Těm nynější obyvatelové věž Caroon aneb Bellet-Caroon říkají. Tu stál ten někdy přeslavný Labyrynt.

Herodot za to má, že dvanáct ejiptských králův, mezi něž toho času všecken Ejipt rozdělen byl, tolikéž prostranných palácův vedlé jistého mezi sebou dorozumění vystavěli a tam o všeobecnou zemí svých po-

třebu v radu se scházívali. Diodorus L. I. pag. 55. má: *Τάφον δ' αὐτῷ κατεσκεύασε τὸν ὀνομαζόμενον λαβύρινθον* — a stojí na tom, že ten Labyrynt jediné ku pohřbu slavného Mendesa ustaven byl. Strabo ale vedlé toho, co L. XVII. p. 811 poznamenal: *Πρὸς δὲ τούτοις ἡ τοῦ λαβυρίνθου* a t. d. na tom se staví, že Labyrynt ten nedaleko hrobu toho krále postaven byl, kterýž jej počátně stavěti dal. Ten pak nejmenovaný král byl buďto onen slavný Imandes nebo ten pro svou ctnost a velikou k poddaným svým laskavost věčně velebný Mendes.

Nám jest to všecko jedno, leží-li[1]) tu v Labyryntu samém čili jeho velebné ostatky kterákoli vedlejší zem kreje. Když byl dobrým a svědomitým pánem a nikomu na křivdě nestál, i budeť mu každý poctivý člověk, byť i po mnoha sta letech, toho nejlehčího odpočinutí rád a srdečně přáti.

Poctivost za tisíc let, byť nádoba zetlela věkem,
dobrým olejem jest na věky neshořatým:
marnost ve věcech svých, jak traplivě šlechtí si hrad svůj!! —
Kouř a vítr je vždy oklamným stavitelem.
Tam máš chlapce a ptej se ho, proč tak chlapecky hraje?
Řekne ti: Tak můj čas chce; nebo dítětem jsem.
Dospělče! vznešenost svou když ve ctnosti založit nechceš,
pomni, že bez Boha věc vítr ti smete i kouř.
Co se tu stavělo hradů a co se tu potilo lidu!
Čas sňav marnosti div, ověčnil poctivou věc.
Cokoli bez ctnosti jest a co bez Boha v světě se děje,
Boží jak se prst dotekne, pomine hned.

---

[1]) t. j. nejmenovaný král, »buďto onen slavný Imandes nebo ten pro svou ctnost a velikou k poddaným svým laskavost věčně velebný Mendes«.

Kdokoli trápení máš, když svědomím ostojíš dobře,
trp a šelmě se směj: dobrý je na nebi Bůh.
Nešlechetnost lidská jen hru svou provodí na čas:
poctivost do věků jde, od Boha požehnaná.
Darmo se velební šelma a darmo se peřestí čtverák:
ctnost ač potlapaná, konečně přebude ctně.
Bůh když na věky jest, i věčně tu zůstane božství:
ctnost že od Boha jde, při Bohu zůstane vždy.
Drobní chlapcové ctnost že neznají, ctnostného souží:
pro chlapce nekvete ctnost, aby ji šeredili.
Děti a fant jak často si na slepou sehrají bábu! —
Moudrý nahledna v hru, pokrčí ramenama.
Cokoli bez ctnosti jde, jde do větru bludného kouře:
ten když pomine, bloud v bahně tu uvízne svém.

Ale vraťme se již zase k Labyryntům, o kterýchž mezi učenými tolik povstalo hádek. Pomponius Mela věří tomu ouplně, že počáteční stavitel Labyryntu byl onen v Ejiptě pro svou dobročinnost vůbec povědomý Psammeticus a že i tam po smrti pohřben. Nechť tomu jak chce, v tom se konečně všickni přední Řekové srovnávají, že v těch dvanáctero palácích tři tisíce rozličných pokojův a komor se nachází. Čemuž místa pro velikou podobnost pravdy dáme.

Herodot L. II., c. 149. *Τῆς δὲ γωνίης τελευτῶντος τοῦ Λαβυρίνθου* a t. d. toliko připomíná, že před tím Labyryntem nějaká homolatá socha jedno sto a šedesáte pět střevícců vysoká a osmdesát široká stála a že dotčený stavitel Dedalus na obecný peníz schválně do Ejipta přišel, aby zhledna to mistrné a podivné stavení, jemu nějak podobné na Kretě ustavil.

[Již pak abych se závěrečně k ostrovu Kretě navrátil, léta před narozením Pána Krysta šestistého a šedesátého dostal se ten ostrov v moc Římanům a tak za dlouhý čas poddán byl císařům římským, až potom

Saracenové do něho mocně vpadli a Římanům jej odjali. Léta Páně 979. císař konstantýnský vyhnal z něho zase Saraceny a ostrova k své ruce dobyl. Naposledy Benátčané se ho zmocnili a lidem osadili léta Páně tisícího a dvanáctého.]

Na ostrově Kretě veliké množství cypřišův jako u nás borovic a dubuv roste. Strom ten jest vysoký, rovný, při vrchu toliko maje ratolesti. Listí má jako klášterská chvojka, než lehčejší, delší a zelenější. Třikrát do roka nese ořechy podobné dřinovým, kteříž však jsou tlustší, tvrdší a plnější.

Ti ořechové s listím k nám také do Čech se přinášejí a v lékařstvích potřebují; slovou v latině Nuces Cupressi, to jest: ořechové cypřišovi. Češí je třikrát do roka, měsíce ledna, května a září. Vydává také ze sebe cypriš pryskyřici, však skrovně, nápodobnou dřinové a jedlové v způsobu i v moci. Dřevo samo v sobě celistvé, tvrdé a velmi vonné, jako červený žandál, dlouho trvánlivé nehnije ani nečerviví.

Tento úrodný a všemu obchodu výborně příležitý ostrov [slove nyní Kandya] a v jakém novém se dnes nalezá způsobu, pokudž mne mé veliké a nijak zasloužené protivenství a zlost člověka nad moc mocnějšího neumoří, v dálším pokračování mého kupeckého umění, kdož toho žádostiv, obšírně se mezi jiným dočte. Zde toliko o starobylých památkách.

Z článku »Malta«.

(Čechoslav 1821, č. 38, str. 145 n.)

(Ostrov Malta, jakkoli je malý, jest velmi lidnatý):

Bůh kde stvoření má, i pro něho obživu dává:
lenocha umoří hlad, byť se posadil v ráj.

[Avšak jsou také na tom ostrově lidé pracovití a bohabojní,] vespolek svorní a pokojní, že jim ani toho rádního z ráje hada netřeba, aby je pod pokličkou práv svozoval, sužoval a mořil.

Poctivost v práci své jen na svých přestane rukou:
 bližnímu neškodí, v svém svědomí drží se práv.
Kdyby se lid jen svědomím ctným chtěl říditi věrně,
 málo by soudců a práv na světě třeba bylo.
Žeť pak obmyslnost lidská i sobě (i) jiným
 v záhubu jde, jest práv třeba i tlumočníkův.

— — — — — — — — — — — — —

(Maltský král Battus poddal se dobrovolně mocné africké královně Didoně):

Všecko se příčině své a ohledům rádo poddává:
 ptáka bez křídel jsem neviděl letícího.

(Královna Dido později, když král getulský Hiarbas, chtěje ji míti proti její vůli za manželku, vytáhl s mocným vojskem proti ní, sama se mečem probodla):

Věci převeliké jak láska i činí nenávist:
 náruživost lidská troudu se připodobní.

(Po smrti Didonině se sestra její Anna utekla na ostrov Maltu ke králi Battovi.)

Člověk almužnu dá i z lásky i z všelikých příčin:
 často ze mnohých stran vítr si profukuje.
Chudý v pobožnost jde; nebo ví, že proto se chválí;
 každý se ustrne; však Chudiček směje se všem.
Přetvořenost lidská, když chce, i zázraky činí:
 němým udělí mluv, hluchému vybude sluch.

Řemesel rozmanitost jest tenkrát na světě velká:
  pakli se rozmnoží, lid*) vezme si mošnu a hůl.

Dále o tom kronyka nepraví, nýbrž toliko dokládá, že [král Hiarbas,] pustě ženění z mysli a [vzav město Karthago, také i ostrov Maltu sobě podmanil.] A to máme všecko o něm: byl živ, chtěl se ženit a přece se neoženil, dobyl město a krajinu a pak umřel. O jak krátké jest druhdy vypravování o mužích, kteříž se přece domnívají, že tak dlouzí a velicí jsou! —

— — — — — — — — — — — — —

[Léta Páně 1551 císař turecký Soliman vypravil půl druhého sta] válečných korábů a velitelovi zajisté rozkázal, [aby ostrova Malty] stůj co stůj, jako se dnes říká všemožně, [dobýval.] Avšak ono nic nestálo:

Všecka na světě moc, když *dnes* v svém kolejï nejde,
  škodně se opozdí; neb *zítra* se přemění čas.
Řemeslo své kdo zná, ten času i vyhoví dílu:
  má-li se řemeslo včas, dílo se vybude své.

A tak to bylo tehdáž s Maltou: Turek přitáhl mocí velikou, hrdě a zpupně skoro [za] celých [osm dní ostrov oblehl, mnoho prostřílel,] zhruba hrozil a vskutku pálil. A co medle z takových hrůz, z toho hrdinského děšení pošlo? — Kronyka vypravuje, že ten hrdina, poradě se s Vaňkem, hezky tíše a v dobrém pořádku od ostrova odtrhl a ničeho nezískal.

Hrdina ve věcech svých, když štěstí mu po boku kráčí,
  vysoce zní; ale však bez štěstí potichmo mře.
Člověče, velikost tvá jen krásnému květu se rovná:
  dokud svědčí ti čas, kveteš: a *odkveteš zas.*

---

*) Z milosti k verši opominul jsem doložiti: poctivý —

Svět jde po stopě své, až konečně ustane v hrobě:
ctnost ač u trní tkve, věčně si oslaví květ.
Ctnost kdo v zásluze má, ten do světa nekvete všedně:
čas buď jakkoli buď, poctivě šatí se ctnost.
Prvotní odměnu ctnost když přijala, potomku lichý!
nejdeš-li ve ctnosti dál, nechlub se pradědem ctným.
Ctnost má ozdobu svou a tu osobí vlastnímu skutku:
blázen předkův ctnost zvšední a pyšní se přec.
Dlouho-li masopůst náš a dlouho-li svození trvá? —
Mlha, rosa a mrak před sluncem uteče hned.
Člověče, velikost tvá, když marně se do světa vláčí,
mníš-li že v oblacích jest? — V obecní cestě je prach.
Prachu je na světě dost a té modle se klanějí mnozí:
s víc kdo nemůže být, chválí a velebí prach.
Dětem hříčku že dáš, již znáš, proč hříčka se dává,
hraje tu mužíček, však do světa, *nevěda oč*,
blázen ve věci své jest z vysoka, hovoří švarně;
kdo však prohledne věc, smlčí a musí se smát.
Svět jde po stopě své, až konečně ustane v hrobě:
ctnost ač u trní tkve, věčně si oslaví květ.

[Od toho tedy času ti stateční rytíři sv. Jana měli svůj dvůr a sídlo v městě na ostrově Malta,] kdež potom jistý řád a sjednocení statečného rytířstva založili, aby jim proti moci turecké hbitou a hotovou rukou spomocně napomáhali a ustanovení takové až i mezi ty nevzdálenější národy tak roznesli, že mohl Maltezským rytířem i ten se státi, kterýž ani nevěděl, co jest Malta a na kterém světě leží: jen když to hladovému spomáhalo žaludku. To jsou ty věci. Mnohým ovšem taková pocta pro jich statečné a hrdinské skutky se hodně a zasloužile udělovala; kdo ji však po pradědovi svém toliko zdědil a při té poctivosti jen se tak pouze jmenoval, byl ovšem a jediné svého šlechetného předka dobrým podruhem.

Předkův květ, když v ctnosti se má, může na věky
kvesti:
scestný potomek však v jalové pyšni se cti.

[Ten ostrov Malta míval před lety množství křesťanských biskupův; nebo za času císaře Theodozia toho jména Druhého, držán byl sněm církevní na ostrově Malta, na nějž se sjelo dvě stě a čtrnácte biskupův. Ten sněm se za osmý vůbec počítá; a byli na něm mezi jinými: Silanus, biskup maltezský, Aulius, biskup karthaginenský, a sv. Augustýn, biskup hypponenský v Afryce. Naposledy biskupi byli odloženi a arcibiskupovi palermitanskému v Sicílii poddáni, až později rytiři sv. Jana s svým nejvyšším mistrem ten ostrov v svou moc a úplnou správu přijali.

Jest na tom ostrově dno kamenité, ale země dobré a úrodné nad tím půl druhého lokte ztloušti, kteráž mnoho pěkných ovoci vynáši, a obzvláštně tu nejpěknější bavlnu,] jakož se toho jinde dočteme.

[Nachází se ještě na témž ostrově pěkný bílý kámen, kterýž se dá krájeti a pilou řezati jako dřevo a hodí se k stavení i na vápno. A čemuž se více podiviti sluší, obyvatelé toho ostrova téměř všickni obyčejně do sedmdesáte aneb osmdesáte let živi bývají.

Ostrov ten Malta jest ze všech stran na všech místech vysokým skalím a hlubokým mořem opatřený a ohražený kromě v tu stranu k Sicílii; má mnoho přistavadel; a to pošlo odtud, že moře, kteréž jest u Sicílie, s velikým hřmotem doráží k Maltě a tak ten ostrov k straně půlnoční otlouklo a opláklo, že se v těch místech mnoho břehův zdělalo.

Až potud nechť jest dosti o] starožitnosti [ostrova Malty připomenuto]; v jakém způsobu se dnes nalézá, v pokračování kupeckého umění, jako již často povědíno, nalezneme.

Syracusa.

(Čechoslav z 18. května 1821, č. 40, str. 153 n.)

[Před časy bylo město Syrakoza pěkné a veliké, trojí zdí obehnané, a tak mocné, že se i Karthaginenským statečně opříti a s nimi rovnou mocí a sílou bojovati mohlo. Leželo v Sicílii na břehu mořském k východu slunce. Může se také tím jménem Syracusa spravedlivě chlubiti, jakoby řekl to město, kteréž mocí a násilím k sobě táhne; nebo za předešlých let potáhlo na sebe správu a vrchnost vší Sicílie. Dionysius tyran, ne král sicílský,] nebo

král se ze srdce zná a dítky se k otcovi hlásí,
každý s povinnost svou, když se tu za ruce má.
Dobrému otci se syn rád pokoří v úplné lásce;
dítěti dobrému též otec se nakloní rád.
Tam, kde bolestný svod neb znedbalost u vychování
jest, bude bouřek dost, často až přeškodlivých.
Otec k dítkám svým když povinnost neplní věrně,
slušně-li diví se, když děti ji neplnějí?
Regis ad exemplum totus componitur orbis.
Král jen příkladem svým dobrý si učiní lid.

[Dionysius] tedy, abych o lidnatosti téhož někdy slavného města pověděl, [vypravil jednou z toho města do pole sto a dvaceti tisíc lidu pěšího a dvanácte tisíc jízdného.

Od starodávna všecko město Syrakoza rozděleno bylo na čtvero měst a mělo dvou mořských přistavadel, kteréž ještě podnes slovútná jsou, a leží tu starý zámek, jemuž nyní Marker říkají, kdež někdy tyranové poklady] z poddaných svých krvavě vyceděné [shromažďovali a chovali.

Syrakoza město mívalo přece někdy znamenité vznešené správce a ředitele obce; ale obzvláštně velmi

a nad jiné slovo mají dva tyranové, kteříž obadva Dyonýzové slouli, a jeden po druhém] ač ne stejně, [nad městem panovali. Dionysius Starší, když některého času spatřil, kterak syn jeho Dionysius Mladší, veliký poklad od zlata a stříbra a množství jiných drahých klénotův pospolu měl a je lakotně sobě nashromáždil, hlasitě zvolal řka: »Můj milý synu! žádné mysli a srdce královského v tobě není, poněvadž maje tolik zlata, stříbra a drahých klénotův,] kteréž starostlivě před zlou rukou zakrýváš, avšak za všecko to drahé haraburdí nemohls sobě ani toho jediného přítelíčka věrně vyjednati. V srdci přítele věrného máš bezpečný poklad, toho ti nikdo nevezme.« Přivedl i verše jednoho básníře, kdež praví:

Králové věří, že svět jim jediné za podnož slouží:
  u větru sláva se má, nejde-li od srdce svých.
Na rozum krále se moc i štěstí se národův staví:
  padnou-li housenky, král, národ i zhubí se sám.
Král ač dlouhoruký, když k poddaným krátce se mívá,
  otcem bez dětí jest: neslyší sirotkův pláč.
Najme si cizích ruk, jenž od srdce nikterak nejdou;
  nadto ještě mu lhou za peníz vyměřený.
Nejisto věřiti tam, kde z nájmu se působí srdce;
  třeba i dobře chtěl, otcovo srdce nemá.
Král když otcem jest, bude laskavým na světě bohem:
  »Králové! dobrý je Bůh, buďtež i bohové nám.
Laskavost způsobem svým vždy obecnost udrží v dobrém:
  láska je dobročinná; zlostí se šeredí svět.«

Na ten rozum starší Dionysius hleděl syna svého ku království vychovati. Avšak medle tak dobrého otce jaké tu bylo ovoce? — Poslyšme.

Dobrý národu svého otec, Dionysius Starší, do-

plniv svá leta, umřel; a želel ho národ převelice. Po něm dosedl Dionysius Mladší; a byl ukrutný a tak veliký tyran, že mu v nešlechetnosti nebylo rovno; nebo přítele a dobrodince svého dal nevinně utratiti a nadto i bratry své, boje se, aby mu některý z nich po koruně nesáhal, dal hanebně se světa zprovoditi; z dvořanův svých, ku kterým se zprvu jako královec poníženě plazil a lízal, napotom neživil více, nežli toliko pět, kteříž po něm ten hanebný prach zrádně a nešlechetně lízali, a konečně všecky, kteréž v podezření měl, že by o království jeho ukládali, bezectně kázal odpraviti. Valsidalef, muž u vládě a řízení zemském dobře zběhlý a dospělý, jehož dobrou radu Dionysius Starší často rád poslechl, byl ode dvora zahnán a v takovou nouzi přiveden, že ve stáří svém ze mzdy jako písař denního chleba si vydělávati musil. Avšak ukrutníkovi i to pouhé a poctivé jméno Valsidalef bylo již tak protivné, že šla-li která věc pod ním ku právu a k soudu, již nepřečtěná, byť i v té nejspravedlivější důležitosti, propadla. A proč vlastně? — Že totiž ukrutník člověka poctivého, ba ani to samotné jméno jeho připomenutí nijakž snesti nemohl; nebo to mu bylo jako sůl v očích. Takový má žaludek nešlechetník, že se konečně i toho samého stínu bojí, kterýž člověku poctivému po boku jde. Avšak

darmo se nešlechetník, když ctnostného moří a souží,
na svou bezpečí moc: konečně najde ho Bůh.
Tyrane, co z toho máš, žes bližního nevinně potřel?
Hrobu neujdeš, pak božský tě nemine soud.
Všecko, co na světě měls, ta sláva i uvadne vzácnost:
červ jest dědictví tvé po smrti — s zlořečením.

A tak tento Dionysius svědomí dobrého nemaje, holým šaškům a všelijak obratným pochlebníkům byl

jako ke hře pohozen; a že se k tomu od všezvučných dvořanů svých tak osedlati dal, že ani chlupem nevládl, a ti pod jeho jmenem všelikou nepravost provozujíce, ta nesnesitedlná jha na dobrý lid vkládali, lid ho na oko z vynucené bázně slavil, ale v srdci klel; co mohlo medle z toho jiného pojíti, nežli jen králi všecko zlé a národu to nejhorší? — Avšak se i tak vskutku naplnilo; nebo lid nedůvěře králi, hleděl všelijak rozkazům jeho se vysmeknouti. Z toho zlého urodilo se nové: právníci, aby na obě strany na bůhzdař sázeli a v rozkvašené nesvornosti dobrý lov měli, vykládali práva a zákony důvtipně, jeden přes druhého zatáčel a převracel články, tak že soud a řízení zemské jako nějaký karban vypadal, kde komu štěstí sedne, a kdo včas dobře ohebnou ruku a k tomu ke všemu dobře dopomáhající mocný a vyražný měšec měl, že věc svou přece nějak na vrchu posadil.

Tento jinák velikomocný a nesmírně bohatý král srdcím poddaných svých pro zřejmé neotcovství boje se konečně svěřiti, až k tomu nuzně přišel, že často nočního času, převlekna se jako neznámý za dveře a pod okna chodil, kde věděl, že se měšťané a přátelé scházívali, aby, mluví-li se co o něm, naslejchal. Jednoho času, když náhodou někdo okna otevřel, a on právě pod ním na bobku seděl, tak velice se ulekl, že dlouhým krokem uskočiv, celý naproti stojící krám na zem porazil a div že si sám hlavu nerozrazil. Což si ale za takovou výstrahu vzal, že nočně, leč jistou braní a stráží opatřen nikdý více nechodil. Avšak tím více jeho nedůvěra k lidu v něm rostla: držel špehýře, kteříž domy vytloukali, a dávajíce k mluvení příčinu, z lidu tajnosti vyluzovali, jemu je za tepla donášejíce; ale brzy ani těm nevěřil. Toho není ještě dost: i dcery své královské tomu naučil, aby mu bradu holily, nebo se nesměl bradýřům svěřiti, aby mu snad hrdla nepod-

řezali a krku nezholili. Avšak když dcery dorostly a rozevdaly se, již ani těm nevěřil, než sám sobě bradu řeřavým uhlím opaloval.] Jeho tělesný lékař, ačkoli při něm toliko službu honícího psa zastával, konečně ho tak omrzel, že naposledy od něho kradě jako šelma utekl. Řečtí kronykářové jmenují toho ošemetného tlampače jináče: totiž Damoklem, že pestvím naskrz domokl. Avšak nedivme se tomu: mnohý blázen dá si v půl hodině, když mu to dobře vynáší, sedmdesát sedm jmén a pětmecítma třeba nápisův na čelo, avšak přece jest ten ubohý holeček, o němž Vlachové píši: Sono quello, che sono. T. j. stará šelma, staré šelmovství.

»Ale však byl Dionysius králem?« —

Tak mu arcit říkali a časem ho také rozum královský nepominul.

Damokles, jak ho Řekové jmenují, byl mistrně zběhlým pochlebníkem: jazyk měl jako na splavě; rozum, nevěda, jak se v čem usnesti, jako vodní kolo se točil a točil; srdce bylo u větru a sem tam běhalo, jako ten hladový, avšak přitom rychlonohý chrt; vtip byl s potřebu, nic víc ani méně, nežli vynášelo; oči při pánovi, aby jemu sladkou službu s nezapomenutím však na sebe, mžiknutím konaly; ruce a nohy na všecky strany rozviklány. A tento bezstoudný vládař králova srdce a hubitel všeho dobrého, úlisnou řečí svou [pokládal Dionysia za velmi šťastného proto, že by tak slavný a bohatý byl] a že mu přitom všelikou ochotností tolik tisíc ruk posluhuje.

V jednu chvíli, když mrzkost takové pochlebnosti královi až tuze hrubě do očí padala, otázal se Dionysius Damokleta: [Žádal-li by sobě také sám tak šťastným a blahoslaveným býti?] — A když podlé řemesla svého jináče odpověditi nemohl, [nežli že by tomu rád byl, tu ho Dionysius na zlatou stolici posadil, v krá-

lovský zlatohlav a šarlát oblekl a rozkázal mu předná-šeti nejlepší a nejstkvostnější krmě, postavil také krásné mládence] a kvetoucí děvy [před stolem, aby mu sloužili;] zavolal také množství hudebníkův, aby se všeliká rozkoš dovejšila, slovem: všecku královskou lahodnost jemu na ten čas tak zhusta ukázal, že až srdce vidoucího takové divy ani nevědělo, čeho by sobě ještě žádalo. Nebo Damokles byl hrdá a škrobená ko-šile, která se ráda na větru klátívala.

[Když pak Damokles tak hoduje nejveselejší byl a sám se sobě v té slávě výborně líbil,] domnívaje se, kdyby to tak pořád trvalo, že [ze všech na světě lidí on ten nejšťastnější jest, v tom dal král Dionysius právě nad hlavou jeho pověsiti nahý meč na vlasu kon-ském. Toho se Damokles náramně ulekl, a nechav jíd-la, ustavičně nahoru na ten meč vzhlédal, obávaje se, aby se ten vlas nepřetrhl a meč mu koncem na hlavu neupadl. A protož zapomenuv na všecku slávu a roz-koš, prosil krále, aby ho ráčil odtud propustiti, že již takové radosti a toho štěstí královského více sobě ne-žádá. I řekl mu Dionysius: »Můžeš tedy znáti, že ačkoli já jsem králem a mám veliké bohatství a zboží,] mnoho všudy poddaných a křepkých sluhův, že mi před jejich mrakem až oči pocházejí, [však proto na každý den jednostejně očekávati na sebe musím nebezpečen-ství života a hrdla. Protož mne více svými pochleb-nými a nepravými slovy za šťastného a blahoslaveného nepokládej.«] Na to ho od sebe propustil a od té doby počal se i všech pochlebníkův více, nežli jakého jedu báti. Avšak medle jaký jest rozdíl mezi jedem a po-chlebníkem!! — Jeden tělo, druhý duši tráví. [Na-posledy pak týž král Dionysius pro své nemírné ty-ranství a ukrutenství všechněm v největší nenávist a v obecnou ošklivost upadl, tak že nejsa sebou bezpečen, opustil království a utekl do Vlach, až i do země Řecké

a do města Koryntu se dostal, tam v roztrhaných šatech,] a jakož se s usměškem o něm tehdáž říkalo: s kloboukem vlasatým, s škorněmi s prsty, kabátem s holými lokty, [po kuchyních a povržených domcích se potloukal, potom pak,] že jedné vdovičce důležitou a platnou službu prokázal, byl na její mocné slovo [mistrem školním v Koryntu učiněn,] avšak jaký to div, že neuměv sebe poučiti, [děti] z nouze [dobře učil.]

Hle takovou obyčejně bére odměnu každé nepořádné lakomství. Nejprvé se Dionysius staral, aby jmění, zboží a statku co nejvíce, byť se i potrhati měl, nahrnul; když nahrnul, měl o něj strach, a boje se o poklad a přiloživ celé srdce své k němu, upadl v nedůvěru a nepokoj, že byl i sobě i jiným těžek. Když měl při marném zboží srdce, nemohl ho spolu i při svém lidu míti, a tak chtě se strachem a hrůzou ohraditi, nač mu konečně přišlo, jsme dobře a patrně viděli: že zakopán poklady, jež na svých ramenách odnesti nemohl a jiným je svěřiti se obával, sám sebou jediný tajně se ze země vykradl.

[Po něm stálo město Syrakoza za dlouhý čas v čistém a dobrém pokoji, až je Agathokles, jednoho hrnčíře syn, opanoval a království sobě nad ním zosobil.

Ten Agathokles, jakž jsem pověděl, měl otce chudého hrnčíře; ale že se v taženích a na vojnách dobře a statečně choval, byl potom setníkem nad vojsky] a pro mnohé své chvalitebné zásluhy konečně i toho si vymohl, že ho uznalost národu sobě za krále zvolila.

Věc je to spravedlivá, když dobré se odmění dobrým: v čem kdo zásluhu má, v tom aby odměnu vzal.

Tento ne po rodu, nýbrž vedlé dobrých zásluh zvolený král [míval svůj královský dvůr i stolici v městě Syrakoze. Však aby sobě ustavičně připomínati a

jako před očima míti mohl, jak jest z nízkého řádu pošel a jiných také příkladem svým k ctnosti ponukl, dal sobě obyčejně jídla a krmě na stůl nositi na mísách zlatých a hliněných, a spolu z nádob zlatých a hliněných píjel: aby ukázal, že jest z hrnčířova syna králem učiněn.

Po Agathoklesovi Pyrrhus, král epirotský, potáhl na sebe království sicilského. A když ven z Sicilie vytáhl a od Římanův přemožen byl, Syrakozánští a všecka Sicilie s nimi volili sobě krále, kterýž sloul Hiero a pro svou spanile krásnou osobu i při tom mnohé šlechetné ctnosti velikou chválu a slávu u všeho národu svého měl.]

Tento moudrý král vydal práva a zákony v národním jazyku tak srozumitedlně, že kdož se v něčem se svým sousedem nepohodl, snadně a hned, bez útrat a škod na své spravedlnosti byl opatřen. Vydal i to: kdo by se opovážil rozum a pravý smysl zákona jinák zúmyslně zatáčeti, aby cti a statku propadl. A byloť to zajisté věc chvalitebná i vrchovatě potřebná; nebo toho času vyskytlo se mnoho ošemetných kejklířův, kteříž lehkému živobytí k vůli velmi hltavě a jako hladový dobytek do práv se hnali, aby totiž vyzkoumali, kudy vedlé práv a při samém právě ta nejkratší cesta, kterouž by sobě břicha ubětního a plnost měšce — observatis de lege observandis, hezky a čistě vydobyli. Zákon všecek jim toliko za lovčí troubu sloužil, do kteréž uměl-li kdo z nich uměle foukati, všecku kolem zvěř zplašil a pak ji buď živou do tenat dostal nebo samým Paragrafem (lovčí nástroj, kterýž, když se dobře naleči, lečiteli všudy dobrou službu koná, leč že by kdo byl tak hloupý, aby na tu tak nazvanou čest, nebo to jako žvatlají dobré svědomí, nebo na tu sprostou, holou a hubenou spravedlnost žebravým okem hleděti chtěl) do smrti ubil.

A toť byly toho času ty každé dobré obci přeškodlivé kobylky, zhoubnější nad kroupy, nad hrom a bouřku hroznější a ke škodě nad všecek příval kvapnější; nebo čím více svárami obce hynuly, čím více svornost a láska při lidech řídla, čím více dobrost a poctivost mravův ustydovala, čím více člověk, ten živý obraz Boží, litým šelmám a tygrům ukrutným se podobal: tím hojnější byla pro ně žeň, tím bujněji se taková hladová potvora množila a zmáhala; a což pak teprv, když nějakou mastnou hrušku do svých klepet dostala, tu již ani to poctivé jablko, ba ani celý koš dobře zralých švestek nepostačoval. Takový chlap češe hrušky napořád, dokud je co a jak, se mu dá, aby se mu totiž patrné zlodějství do očí nijak vytýkati nemohlo, leč soukromě, což lehce snesl. A na větším díle míval takový škůdlivec vždy při sobě nějakého hloupého synka a smíšenou na rozum chudinu po ruce, kteříž mohouce a majíce mu v čas zlý poctivě raditi a od zlého všemožně odvraceti, jemu toliko na prsty skrz brejle hleděli a ke všemu: Ano, ano; here, here; jak ráčíte, jak tomu nejlépe rozumíte, dosti sprostě sice, ale však způsobně a úředlně říkávali. A tak jaký to div, aby se taková dravá a vždy hladová šelma na tak dobré a pohodlné pastvě neměla také dobře vypásti? — Avšak o takové nešvaře si místněji a více časem svým povíme. Zde již čas, abychom se zase osobně do Sicílie k tomu nově zvolenému králi Hierovi navrátili. On byl dobrým a statečným králem, a mohl lid a národ svůj v dobrý pořádek, chvalitebný řád a mezi sebou srovnalost uvesti; žeť pak nevyhověv svému času zprudka začal a picce své tolik najednou přípalu dal, že se až okolním sousedům do jejich světnic kouřilo, tu na sebe revnivost Římanův tak popudil, že oni [veliké a silné vojsko do Sicílie vypravili, a přepadše] ještě dobře neopejřeného [krále Hiera, dříve nežli se

on nadál, porazili ho a zahnali i s jeho lidem, tak že potom dobrý Hiero sám o tom vyznal, že prvé byl přemožen,] nežli ještě usazen.

[A tak přišla Sicílie Římanům v moc, kteřížto však nechali krále], od národu milovaně zvoleného, [v městě seděti a královati do smrti, toliko že poddaným jejich a poplatníkem býti musil.

Prvé nežli sobě Římané Sicílii pod svou moc uvedli, město Syrakoza mělo královské právo a panství nade vší Sicílií, ale když Římané páni nad nimi byli, pozůstala v městě rádnice] pustá, toliko že tam někdy a některý duchem a na rozum chudý rádní vcházel, a nemaje čistého zraku od narození na všecko skrz brejle hleděl, avšak přece ničehož dále jest neviděl a neznal, nežli co se tu v Římě o věcech města žalostně dálo. Vždyť více neuměl, jak byl rádním pánem, nežli (že) ke všemu: »Ano, ano«; »here, here« říkával a že římským vladařům i jejich velebným kuběnám paty a podolky rád a horlivě líbal a že posvátné bohům světlo štědrou rukou pálil a že jako některý novotný panáček, nevěda jak se nejlépe usaditi, v kulaté Quodlibet jako ten nejzběhlejší kolovrátník se postavil, toče vším, jak rozuměl; pročež udržel se za mnohá leta v radě, že ho, jak se sám přátelům svým, dobře k prospěchu svému usedlaným, vychloubal, ani propustiti nechtěli, a on také ze své strany někomu k vůli toho úřadu se odříci nijakž nechtěl. Dobrého blázna má ovšem každý rád, zvlášť když se mu do karty za dobrý ranc výborně hodí. A stane-li se kdy, že takový blázen roli pána svého, prv pustou a neúrodnou dobře na oko obežene, tuť se i sám hospodář v blázněni s ním vydá a naposledy i všecko hospodářství hůř než o masopůstě se leskne. Takové to bylo v Syrakoze, a ne jináč. Náš ale milý Bůh rač nás chrániti od takových housenek.

[Léta Páně tisícího a osmdesátého město Syrakoza zemětřesením tak se zviklalo, že mnoho stavení na hromadu padlo a obzvláštně obořil se a padl jeden kostel ve mši a pobil takměř všecky lidi, kteříž tam byli.

To město Syrakoza ještě podnes stojí. S počátku měsíce května bývá v něm veliký a valný trh, na nějž se sjíždí a schází veliké množství kupcův.] O čemž více v mém kupeckém umění se budoucně nalezne.

Z „Velikého pátku“.

Uvedení k rozjímání.

Str. 3.—4.

[Ačkoli nevinného jednorozeného syna Božího umučení a smrt jeho nevinná každého času, dne i každé hodiny v nás, kteřiž jsme tou svatou smrtí vykoupeni, v živé paměti býti má: však předkové a starší naši velmi dobře to opatřili, abychom výroční a jistý zvláštní čas k tomu měli, v němž bychom sobě naše vykoupení obnovovali, památky svaté a všecko věrné sepsání od Evangelistův,]*) jakožto věrných všech těch tajemství plných příhod svědkův osobních i očitých nám k spasitedlnému vzdělání pozůstavené, rádi a pilně poslouchali, a slyšíce i poznajíce, co dobrotivý vykupitel náš trpěl, z toho otce našeho nebeského abychom slušně chválili a jemu z vykoupení našeho srdečné děkování činili.

Hrozný zajisté byl pád náš, když jsme se v porobu škaredého hříchu, kterýž jak pošel, již ihned všecko naše tak utěšeně kvetoucí blažení zrádně a nelitostně poplenil a jako až z kořene vyvrátil, hrozným přestoupením rozkazu Božího dostali; tak že všeliké lidské tělo nijak s to býti nemohlo, aby z té přehrozné vazby se ještě dále při nás rozmáhajícího hříchu jinak,

---

*) Co jest uzavřeno v hranatých závorkách, je znění z Bavorovského Postilly české. Hek svého pramene neudává.

Weliký pátek

a nebo:

Nábožné rozgjmánj

o

přehořkém vmučenj Pána nasseho

Gežjsse Krysta,

k

spasytedlnému wzdělánj wssech nábožných křesťa= nůw na swětlo wydané

od

F. W. Heka
sskolnjho dohljžitele w Dobrussce.

W Hradcy Králowé 1820.
pjsmem a nákladem Jana Fr. Host. Pospjssila, kragsk. a biskupského Impressora.

Exemplář od kanowníka Ditricha, tehdej-
šího c.k. Censora, srownaný, kdež osobnůsti
proti Purkmistru Dobrušskému Jetmanu
přidány jsou. Knížka ta zapowězena. a dle

nežli drahým a svatým vykoupením tím k potracené své hodnosti, ku kteréž původně z vůle Boží stvořeno bylo, se zase navrátilo a činěním skutkův spravedlnosti k všeobecnému prospěchu hojně opět vzrůstalo.

— — — — — — — — — —

Str. 25 n.

I. Zahrada.

Ó, jak by nám všem, zvláště pak těm, kteříž množíce hřích na hřích, nevinnost potlačujíce, cestou svodného ďábla, jenž úmyslný hřích jest, slepě v jistou zkázu a patrné zahynutí se hrnou, toho vrchovatě potřeba bylo, abychom konečně ze sna procitli, a svlekše roucho staré, v nové, čisté, krví beránkovou obmyté spasitedlně se převláčeli!

[Jak jsou to těžké věci, že nešlechetní a v hříších svých již hrubě obvyklí lidé, volí sobě raději zahynouti, nežli s Krystem v pravdě a spravedlnosti živu býti. Můžeme toho skutek viděti, jak v starobylosti na Achytoffelovi a Jidášovi]; i také času nynějšího na jiných Jidáších a jemu podobných ďáblových nástřelcích, kteříž se v městech a obcích ke všemu jak svému, tak i všeobecnému zlému leckdes až zhusta nalezají a kteříž u světa opuštěnou nevinnost lehkovážně potlačujíce, skrovné statečky nuzných vdov a sirotkův zrádně vybírajíce, dobrou svých bližních poctivost tím jazykem nejjedovatějším bezbožně hlozajíce, ještě ani se nestydí na přední v obce místa se stavěti a nad to i ještě pod pláštěm zle a ohavně užívaného práva se pyšněti.

— — — — — — — — — —

Str. 41.

Hle, duše křesťanská, čeho jest se obávati, když tělo a smyslové tvoji v bezedném blátě a přehustém kalu všelikých hříchův a nepravostí jako bez uzdy se

brodí a potápí, aby všech nás spravedlivý soudce, náhle k tobě přikroče, tebe si povolal a tobě, prvotně čistému obrazu a podobenství božímu, nyní pak tolika hroznými hříchy zohavené nepodobě hlasem trestajícím řekl: »Jáť jsem.« Co myslíš, jak tehdáž s tebou bude?

Ach, oprav, oprav se brzy, slyš v pádu tvém hlas Boží a uteč se srdcem kajícím k Bohu, pramenu živému všeho slitování a milosrdenství a oblečením roucha nového v Pánu našem Krystu Ježíši rychle povstaň. Jinák ve všem zlém, až i v tom nejhorším, jistě zahyneš.

— — — — — — — — — —

Str. 45 n.

[Protož Pán náš v tom k zběři nešlechetné ráčil jest promluviti, řka: »Tatoť jest hodina vaše a moc temnosti.« Jakoby k nim řekl: »Nyní se vám propouští, že můžete se mnou činiti, jakž chcete;] máte vaši soudcové a rádní, kteříž vedlé cesty své činěním všeliké nepravosti nikdý neustávají, vždy hotově po ruce; k tomu jest ubohý lid, jehož těm rádním dobře užíti třeba, sprostý, volný a k nošení všelikých břemen, kteréžbykoli zisk a potřeba jich naň vzkládala, jednák jako ochočený; nebo že mu všecek zdravý rozum vystrašili a co nějakou opovrženou žížalu, aby se před nimi plazil, naučili, proto již dosti krotký a uhebný. A tak již jen pouze při vás jest, jak a na kterém mejtě si ho uložíte; nebo tupá sprostnost lidu bude vždy cestou a kolejem převýborným, aby se zákonníci a farizeové chutně a volně, až i do syté vůle proháněli. A tak již mne můžete, vy zaslepení a nešťastní nástřelkové mrzkého hřícha, vázati, bíti, plvati na mne, ba i konečně křižovati mě.«

[Když pak milého Ježíše svázaného měli a do Jeruzaléma tak ho vedli,] zaslepená ubožátka, co se vlast-

ně návodem ďábla Jedomareše při nich a celém duchodu nákladnickém pro všecko budoucí zlé jedná a působí. Byliť jsou vskutku ti opovržení nástrojové jeho přehanebné bezbožnosti, kteráž oslychajíc se v tom rukou svých zjevně omáčeti, zjednanou oslepených nákladníkův židovských pěstí, tak jen k svému vždy dorážela. A také skutečně, jako se druhdy bezbožným — pro brzký pád — dařívá, věc svou s usměškem, nade všecko lotrovství na vrch postavil.

Avšak tito jeho návodem se všech stran svedení Židé se přece domnívali, [že nějakého lotra aneb sebe horšího zločince vedlé obrazu a navržení pána a vůdce svého — ďábla], v životní osobě jedu a msty plného za sebou vedou, a tak jen vždy a ustavně na to myslíce, i na sebe samy a potomky své nevážně zapomínali.

Takováť jest, bohužel, nyní cesta nešlechetníkův, kteříž nemohouce kolejem pravdy a spravedlnosti dále ujeti, již rádi klouzou Jedotrusovou jakožto všelikou nepravostí dobře ohladěným propadlištětem se ke všemu zlému zatáčejí, právo a obecní spravedlnost mejtním způsobem sobě zištně narážejíce.

Mejtní čili publikáni se nám na mnohých místech v písmě svatém za zjevné hříšníky představují; a protož od stromu zlého nemůžeme se nikdý nežli jen zlého nadíti.

— — — — — — — — — —

Str. 47.

A tak i my, co se v Jeruzalémě dálo, sobě tuto nábožně připomínati budeme, když v náruživostech svých statečně se zapříce, kříž svůj rádi k opravě své na sebe vezmouce, za milým Krystem netoliko až do tohoto časného Jeruzaléma, ale i do onoho věčného za ním srdcem čistým si pospíšíme.

II. Jeruzalém.

Str. 50.—54.

[Hroznýť to zajisté a těžký pád.] Ó, kdyby i také mnohý, vlastním svědomím probuzený hříšník, vida svou křivou a všelijak oklikovatou cestu, to veliké své od Boha odpadnutí živě poznal, a z tak hrozného pádu svého se ulekna, k Bohu svému jakožto k nejlepšímu lékaři všech nemocných duší lidských, skroušeně a dobrou věrou se obrátil, aby mu zase k dobrému povstání zpomohl!

Petrův pád jest zajisté velmi prospěšné a mocné zrcadlo všem mravně jakkoli padajícím, aby v ně dověrnou žádostí svého polepšení vzhledali a potom vedle toho všecken život svůj spasitedlněji vzdělávali.

— — — — — — — — — —

[I pozorujmež na to pilně, co jest uvedenu býti do domův knížat, pánův,] rádních, když spoludruhové při nich spí a z hlouposti dřímají, tuze mocných a rozkošných. Někdo tam dochází takové poctivosti, přízně, slávy, ba i takového štěstí, že jen žádá, aby pořád s takovými pány a v takové radosti živ byl. [Na to však ubohý tělesník ani snad ve snách nepomyslí, že se tu často Krystus zapírá, zamítá, zlehčuje a poličkuje. A tak nemá nežli na vybranou, buď aby protivenství a posměch snášel, nebo Krysta zapřel.

David, když byl uveden k Saulovi králi setrvaje v své dobrotě, snášel tak veliké protivenství, že několikrát zamordován býti měl, by byl neutíkal a sám Bůh strážným jeho aby býti neráčil; Daniel také ke dvoru Daria, krále perského, přijat byl, a když v své pobožnosti ustavičně trval, mezi lvy do jámy byl uvržen; Křtitel svatý Jan, když k Herodesovi králi přišel, zsťat jest, nepřestávaje krále trestati z hříchův. A tak se mnohým jiným stávalo], a ještě i podnes děje, když

mnohý spravedlivý předním u obce rádním do pravdy mluví, pro obecné dobré statku i hlavy své nasazuje.

Všeliká zajisté nešlechetnost, když se úředlním rouchem s potřebu přioděje, nechce jinák, nežli všecku bezobrannou poctivost úředlním úskokem tlačiti a obojetním důstojnosti své uměním ji na ujmu, sobě pak ke všemu jistému zisku vždy zmužile státi. A protož mnohý u světa nešlechetník, titulo suo competente et nomine mutato, že se zná v ohebnosti práv nač podepříti, v časné slávě a hojném zisku se shledává; ježto poctivý člověk, muž svědomí svého, že v Bohu a v skutečné ctnosti všecku svou útěchu a potřebnou pomoc skládá, nikam nemůže přijíti a u konce z toho se jen raduje, že uprostřed tolika nešlechetných potopišťat přece celý a suchý, ctností svou a pomocí Boží poněkud zdráv z osidla tak velice nebezpečného vyvázl.

Takový jest zajisté všech poctivých žalostný osud, kteříž v právní smekadlo člověka nešlechetného přenešťastně upadnou: jed má již ve jmeně svém a pak, co by člověku dobrého býti mohlo, i to skutkem a zlým výražkem svým záhubně zmaří, vzav na se podobu onoho obrazného ďábla, kterýž chytrostí svou Adama i Evu, prvé nežli jsme my byli, lživým výkladem práva a zákona božího svedl a je i se všemi potomky v přehrozný pád uvrhl. A protož nemohl tento starý ďábel vedle domnění svatých otců jinák, nežli *Jedmá*, *Jedotrus* a *Jedoviště* — vlastněji nazván býti. S ním David u Saula, Daniel u Daria, krále perského, Jan Křtitel u Herodesa, Petr v domě biskupovu měli co dělati, ale že v Boha jsouce doverni, toho jsou vskutku zakusili, že všecka ta hříchův jedovatá nákaza při nich jest zkažena a zmařena. Krystus jest uprostřed nešlechetníkův ve slávě své a vítězí mocně, kde bystrost obmyslné chytrosti na slabosti lidské královati usiluje.

Tak se vždy všem nábožným děje, kteříž se

v těžkostech a potřebách svých k Bohu, svému jistému a vždy hotovému pomocníkovi, utíkají.

[Kteříž jsou pak mdlejší, že takového protivenství nemohou snésti, k čemu přicházejí a več upadají, viděti jest tuto na Petrovi, že se hrozných hříchův dopouštějí a mnohokrát s bezbožnými říkají, že není Boha. Aneb jestliže vědí, co oni činí, a přece jim ve všem, až i k tomu samému hříchu hotově nápomocní jsou, tedy není bázně Boží před očima jich]: a tak službu Jidášovu konajíce, mnohem horší něho bývají.

Dnešní okrouhlý svět jest jednák již tak otřen a uhlažen, že zřídka kdy dopouští, aby se bohumilá ctnost kde na vrchu udržela. Žeť pak ve všem zlém postaven a že v barvě nešlechetných, kdož časné a pomijející slávy u světa hledá, štětičku svou v obyčej a panující způsob omáčí a lícné titěrky své valně na oko přibarvuje; protož není se již čemu diviti, že místem svaté ctnosti, čistota dobrých mravů a skutkové spravedlnosti ustydly a že čím kdo uměleji do světa se vrhne, tím zaživněji v něm — arci jen do času — jako slepý u pícky si pohoví.

A tak nemá si věrná duše křesťanská, krví Krystovou obmytá, žádati, aby měla tu uvedena býti, kdež se Krystus zapírá a zlehčuje; [ale raději tu, kdež se ohlašuje, ctí a velebí.

Máme sobě jedenkaždý s Davidem voliti, raději opovrženým býti v domu Boha svého, nežli přebývati v domích hříšníkův] v slávě a marném povýšení; nebo čistá ctnost jen před Bohem své jisté odměny dochází. Pomine zajisté svět i všecka marnost jeho; mzda pak pravé ctnosti bude na věky u Boha uložená.

— — — — — — — — — —

Str. 57.—63.

[Toho nemluvil tajně, ale zjevně procházeje] krajiny, chodě po městách, horách a vzdálených končinách,

uče všecken k sobě shromážděný zástup a potom i také veřejně a přede všemi v chrámě, kdež se vždy lidu množství veliké scházívalo a kde i židovští přední kněží, rádní, zákonníci, ano i s těmi ošemetnými faryzeymi i nejeden zrádný a záhuby jeho žádostivý nákladník dosti často se nalezal, pohoršlivé a z úmysla pokušení plné otázky na něho podávaje. V Káně Galilejské, v Kafarnaum a jinde velmi zhusta učení své božskými divy dotvrzoval; a protož zajisté, co mluvil, učil a svatě konal, nemohlo se za tajné a jako pokoutní pokládati.

[Apoštolům svým také přikázal, aby zjevně v domu Israelském kázali, říkajíce: Přiblížilo se k vám království boží. Nekryl se svým učením, aniž svíce rozžené pod kbelec stavěl, ale na stůl, aby všickni, kteříž se scházeli do domu Páně, slyšeli a rozeznávali, jaké jest jeho učení, kteréžto nyní mezi všemi národy po všem světě rozhlášeno jest. Také svým z té příčiny rozličnost jazykův dal, aby mezi vším stvořením kázáno bylo jeho učení.

I nechce tuto o svém učení sám nic mluviti, svědčiti, ani vyhlašovati; neb znal, že jest již všecko darmo, byť anjelským jazykem mluvil, že by se jich kamenitá srdce nijak neobměkčila. Byl by slyšel, což před tím slyšeti musil] že sám o sobě mluvil i učil; vždyť upřímnému a pravému učení i ti sami jeho nepřátelé pravé svědectví vydati musejí, leč že by z navedené roty nákladnické[a]) byli.

---

a) *Nákladník, úkladník a obecní lotr* k provedení všeliké nešlechetnosti najatý jsou zde slova jednoho významu; protože se volně ve všeliké služby nešlechetných — místem — strojitelův svých tak slepě vydávají, že až nad tím i na sebe samy i potomky své druhdy zapomínají. Vydavatel.

(Poznámka Hekova).

[Spravedlivé zajisté bylo toto Krystovo podání: Sám jsa pravdomluvný, na sobě všeho nezavazuje, než na jiné se odvolává, kteříž ho poslouchali, aby ti svědectví vydali, jestli učení jeho pravé čili není.

K takové odpovědi co biskup činí? — I mlčel, neb nevěděl co k tomu propověditi. Za to se hanbil a z té hanby se až zapejřil. Odpovídá však za něho služebník ne řečí, ale pěstí, jakož o tom evangelista dále psanou zprávu dává, že po takové odpovědi jeden ze služebníkův dal poliček Ježíšovi řka: »Tak-li odpovídáš biskupovi!« —

Veliká zajisté nevážnost, ukrutnost a všetečnost služebníka tohoto,] kterýž ovšem žeť mohl na ten čas při biskupovi službu předního radního zastávati, a tudy, jako se pohříchu druhdy ve světě děje, i jemu do moci a k jazyku jeho neslušně sáhati, a tudy na zmar obce a pána, k dobrému však prospěchu svému, se nade všecko výše ohlašovati, avšak v tom se opovážlivě a tuze nešlechetně zachoval, [že směl bíti beze všeho rozkazu člověka nevinného, jatého, svázaného a k tomu ještě neodsouzeného].

Svázaný vyprostitel náš stál před divícím se biskupem, konečného rozhodu o svém učení trpělivě očekávaje, a ten z denní mzdy najatý služebník se nad ním vedle práva a spravedlnosti neslitoval, nýbrž bije, a jak nejhůře zná, zhusta poličkuje.

Ó, vy všickni rádní a zmarové spravedlnosti, jak nesprávně k lidu se máte, když si všecko právo a slušnost tak pod svou moc přistrojíte, že se ono jen k vašemu zisku a tučnému pohodlí, jak si jen žádáte, volně a plýně pohybuje i účinkuje i působí.

[Však co ten nevážný služebník Krystu jakožto všech svých hlavě činí, předtím i potom činili zlomyslní Židé jeho oudům: jako prorokům, apoštolům; Mi-

cheáše, že pravil pravdu Achabovi, Sedechiáš poličkoval; Jeremiáše proto, že pravdu hájil, dal Fasur ubiti]; našeho velikého Pavla nejvyšší kníže Ananváš, že se vedle pravdy Boží statečně postavil, jako z kratochvíle k poličkování vysadil. A více podobného z písem svatých mohlo by se tu příležitě vyložiti, kdybychom již na tom přestávati nechtěli.

Budiž však toho Bohu žel, že nynější svět tolik nespravedlivých soudců, tolik k sobě jen při všem prohledavých prvních rádních a najatých pohonců má, že se v obecném dobrém spravedlivost nejináče, nežli jako v nějakém úzkém a skrovničkém výměnku drží a nalezá a ve všeliké mumreji, jak se kde a i kdy uživatelům vidí a hodí, volně k jich břichu a hříchu posluhuje a tak často až dosti nešlechetně navleká!

Běda pak soudcům, kteříž o věci soudu a rozeznání svému předložené, dříve na měšec, osobu, příbuznost a jiné přímluvy mocné dotaz činí, nežli věc samou vedlé práva a spravedlnosti ohledají; běda všem vrchním konšelům, kteříž se v povinnostech svých tak zapomínají, že i tu skrovničkou špetku svého rozumu do kolébky zavinují, přidaným k sobě rádním na vůli docela nechajíce, aby ním a věcí obecní, jak se jim dobře zdá a vždy zištně zdáti ráčí, chutně si pokolebali; nebo jim nijak k výmluvě nestačí, že kovář pro nic jiného kleští nemá, nežli aby se nepálil. Každý zajisté skutek o mistrovi svém svědčí; a tak ne kleště, nýbrž on sám mistr a pán ze vší jemu poručené práce buď odměněn, aneb obviněn bude.

Běda i také těm rádcům, kteříž konšelům, radě i vší obci ne vedle práva a spravedlnosti, nýbrž jen vždy vedle záměru svého, pravdě Boží se buď vyhýbajíce, nebo ji pro svůj časný zisk vším vtipem a uměním natřásajíce, posluhují; neb ti veliký hřích na sebe uvalují.

Jedno, že jednají proti svědomí a povolání svému, kteréž je až přísahou k tomu víže, aby se na všelikou spravedlnost rádi a hotově vydávali. Druhé, že majíce jakožto statečnější a zběhlejší u věcech, ne jako ve hře nějací dřevení panáci, nýbrž jakožto živí a skuteční údové rádní pánům svým dobře a právě raditi, toho nejen nečiní, nýbrž za dvojité a s potřebu všelijak obratné kleště jim se propůjčujíce, lidskému dobrému vedle své šňůry jen ho hledajíce — k bídě a neštěstí mnohých nejen strojným uměním svým mocně brání, ale i všecko právo a spravedlnost na dlouhé lokty své draze prodávajíce, tím člověčenství tuze špatnou službu prokazují.

Třetí, se i u všeho dobrého lidu v největší lehkost nesmyslně uvodí, ale i samou obec, kteráž je dobrým úmyslem a nadějí potěšitedlnou za své zastávatele a věrné jednatele spravedlnosti zvolila, u velikou škodu, hanbu a posměch tak klamně zavádějí. Aniž jest více ten čas, když se vůbec věřilo, že komu dá Pán Bůh úřad, tomu i všecek k němu potřebný rozum udělí. Nyní chce tomu čas, aby rozum dospělý úřad vždy předcházel: neboť skopová hlavička, byť by se jakoukoli ctí a slávou, jakýmkoli krojem a švarností krásila, nebude přece nežli jen tou, jakou se urodila.

Řídký zajisté bývá takový zákonník, aby jen proto tolik let těžkému umění právnímu se oddal, že by chtěl pravého smyslu práva a zákona vtipem a rozumem svým vystihnouti; nýbrž mnozí na to se toliko vedou, aby vší pilností ohledali, kterak by nejlépe se při tom usadili. A tak rozvaž, duše křesťanská, hledá-li takový hříšník práv u práva, aneb zdali raději to jinák čisté a svaté právo k svému hříšnému břichu tudy nepřipřahá. Svět však k tomu se jednák kloní, aby všeliká pravda potažení otázkou vedle převráceného výkladu práva byla: neb již i těm nemluvňatům tolik se vštipuje

obmyslnosti, aby se včas všemu dobře a s potřebu vyhybati a věci všelijaké sobě k pohodlí a zisku zatáčeti se znaučila.

Tak svět přijímá Krysta s jeho pravdou!! — Nevážná věc smí se milosti Boží i lásky jeho opovážiti, toliko aby mohli u některého v hříších naskrz padlého člověka nějakou líbost, lásku a milost obdržeti. Kdož pak Boha a jeho svatou pravdu miluje, kterak při něm láska lidská dlouho trvati může? —

Všeliké věci lidské jen na čas zde trvají; nebo v čas žní oddělí nebeský hospodář všecku pšenici svou od koukole světa, jehož byl nepřítel člověk na poli nasel.

[A tak krátce zavíraje, zlořečený, sobě i všem svým nešťastný ten člověk, kterýž doufá v člověka] nespravedlivého, slz a krve a sirotkův plného, [a potom vedle něho zle činí].

— — — — — — — — — —

Str. 68.

[Ó by raději byl Kajfáš uvěřil, a vedle rady prorocké rozedřel srdce své, a ne roucho. Pokrytský skutek jest roucho na sobě trhati, a v těle kamenné srdce nositi. Což jiní mistři, zákonníci, nejstarší lidu viděli, že jich nejvyšší kněz a hlava činí, to též oni] jeho poboční nástřelkové činili, když ta rádní hlava, majíc jednák skoro všecky holého židovstva údy po své vůli opatřené, a ti, jak on zapískal, ihned co zmatení lidé, potom křepčili a skákali, že bylo až hořko člověku poctivému na to hleděti — když, rozumějme, ta ze strany zaslepeného židovstva přední a rádní, ze strany pak chrámovy ta vrchní biskupská hlava tak, [že se rouhal, volala, i oni slepě volali, že hoden jest smrti, a protož hned jako již na odsouzeného zuby skřipěli, na tvář jeho svatou plvali, zašijky jemu dávali, jiní pak poličko-

vali jej říkajíce: »Prorokuj nám, Kryste, kdo jest ten, jenž tebe udeřil.«]

— — — — — — — — — —

Str. 71 n.

[Však nic by ta všecka nešlechetně sebraná rada byla nezpůsobila proti pomazanému Božímu Krystu Ježíši; neb by nebylo rady, ani opatrnosti a moudrosti proti Pánu Bohu a spravedlnosti]. Ale všeliká zlost a bezbožnost židovská měla se tudy již k trestu zasloužilému dovesti; nebo povrhli spravedlivým, aby zlým se jen bodali ostnem. A tak přišli o své od předkův a otcův svých starostlivých povždy dobře uchované právo a národní samostatnost, že konečně i těm sobě prvé zoškliveným pohanům v jho, těžkou porobu a službu nesnesitedlnou se bezděky vzdáti musili.

Avšak taková jest vždy mzda zaslepené nešlechetnosti: nevidí a bryluje, slepě soudí, bláznivě žvatlá a bez smyslu křičí, až se i ve všem zlém octne

— — — — — — — — — —

Str. 78.

Nemůžeť se pak málo svědectví vlastních a skutečných nepřátel vážiti. Zrádní svědkové, jako se až podnes v světě zhusta děje, nákladník nákladníkem, lotr lotrem a zlý zlým hnán, rádi by tomu svému rádnímu, k jeho vůli a radosti až nazbyt svědčili neupřímně, však nemohou se v tom srovnati, než až se v své obecné zkáze a zmaření bolestně octnou. Když však sami ti nepřátelé dobré vydávají svědectví, jest tomu rozuměti, že se potlačené svědomí zase pozdvihuje a proti sobě, pravdě však k vůli, hlasitě svědčí.

— — — — — — — — — —

Str. 79.—80.

[Neměli tak lítostivého srdce, aby aspoň nevinnému odpustili, ale tuto odpověď Pilátovi dali: »Byť

nebyl zločinec, rouhač, svůdce a buřič, nevydali bychom ho tobě], Pane náš, velikomocný vladaři, však dobře znáš, jak je k němu vedle práva a zákona přikročiti: zákon i my všickni jsmeť v rukou tvých; císařem-li zde při nás stojíš, jak můžeš dopouštěti, aby člověk ten, jenž se lidu za krále israelského vystavuje, tak naholo z rukou práva tvého se vysmekl? — Nemůžeš-li na něm žádné viny nalézti, věř alespoň nám, zákonníkům, kněžím, biskupům, kteříž až po uši v svatosti vězíme, ruce své, by nás všickni viděli a za to chválili, vzhůru na obdiv roztahujeme, k tomu s pravdou zákona se neustále obíráme, a protož nemluvíme, nežli jen tu pouhou a živou pravdu.«

[A ta byla jejich přímluva, to jejich mocné slovo, aby nevinný propuštěn byl.

Když pak nemohla nevinnost postačiti, jiné cesty Pilát hledal, jak by ho propustil: Přirovnal k nevinnému a spravedlivému Ježíši Barrabáše úkladníka.]

A kdo byl medle onen Barrabáš?

Muž krve a nářku sirotčího až vrchovatě plný, jehož Josef Flavius v knize Antiquit. Judaic. lib. XIX, cap. 8. a po něm Nicephorus lib. VIII., c. 30. Svatý Jeroným De locis Hebraicis, Eusebius lib. IV. a konečně snad vedle toho všeho i onen učený Conradus Gesnerus in suo onomastico vší zlostí uplesnivělým lotrasem, člověkem podobu živého ďábelství majícím na sobě nazývá, a kterýž jsa na světě, pro nic jiného živ býti se nezdál, leč aby z vnuknutí ďábla, pravého otce svého, všecko zlé na svůj spoluvěký a i ještě se narodit mající lid plnou své bezbožnosti mírou hrnul a uvaloval a aby se řádnímu svému, jehož nešlechetnosti on ze všech lotrů nejlépe se vydařil, v statečnou službu se vydal, jemu se hotově za vtipného náhončího a šeptavého donášiče ve svém hanebném stáří přepotupně pronajal.

Barrabáš, lotr, úkladník jsou tedy vedle uvedení svatých a pravdomluvných otcův nešlechetní nástřelkové ďáblovi, kteříž nevědí, jak by si jináč pohověli, leč když se otci a rádnímu svému, ďáblovi, slepou ochotností, jak dobře vždy se zachovati, vědí. A protož na nás kdykoli se takové protivenství uvalí, nehleďme na toho starého a svodného ďábla, abychom se z cesty přímé ctnosti a spravedlnosti, ze strachu nebo uděšení, odvracovali, nýbrž raději dověřujíce se v Boha svého, v jeho svatá zaslíbení, kteráž nás nikdý neoklamou, bezpečně a plnou vírou doufajíce, při poznalé pravdě, v slovu jeho přesvatém, ve všelikém boji tohoto pomíjejícího světa vždy statečně setrvali.

Takový byl onen lotr a úkladník Barrabáš, jehož Pilát, vida, že nevinnost Ježíšova Židům nijak nestačí, k němu, ač velmi nerovně, přirovnal.

— — — — — — — — — — — —

Str. 91.

A co medle na to rozkácená rota židovská odpověděla? —

»Krev jeho na nás i na naše syny.« Ach ouve, na nás, volají, a na naše syny: na sebe a všecky budouci své potomky. Ó, přehrozná zaslepenost a zlost nad všecku bezbožnost se pnoucí! — Krev na sebe volali, ne na krev smíření, kteráž se potom vylila na odpuštění hříchův, ale tu krev, která věčně proti nim svědčiti bude.

Hle, tak i my častěji, když nás zlé puzení závisti, nepřízně a jiných podobných neslušností ke mstě a dosažení předsevzetí svého pohání, se slepě až tam vyháníme, kde nevinnost a dobrá duše utiskovaná a potlačována bývá.

— — — — — — — — — — — —

Str. 95 n.

Tu když se jemu dosti až do své syté líbosti naposmívali, svlekli s něho šarlat a oblekli jej v roucho jeho. Potom pojali ho a vedli z města ven. Šel pak za ním, jakož svatý Lukáš praví, mnohý zástup lidu a žen, kteréž plakaly ho a kvílily. Ku kterýmžto obrátiv se Pán Ježíš, řekl: Dcéry Jerusalemské! neplačtež na mne, ale samy na sebe plačtě i na syny své; nebo hle přijdouť dnové, v nichžto řeknou: Blahoslavené neplodné a šťastné prsy, kteréž nekrmily. Tehdy zvolají k horam, prosíce je, aby na ně padly, i k těm pahrbkům se túžebně obrátí, aby je přikryly, vším srdcem žadajíce. Neb jestli zlost lidska v to se konečně uvede, aby tak hrozné věci již na zeleném dřevě činila, což teprv na suchem počne? —

V našem nynějším jinák ještě dosti dobře srovnalém světě, kde místem predni rádni všemocným obce reditelem, purkmistr pak a všecka ostatní rada, popouštějíc mu všudy a ve všem, holým toliko připalem se stava, když bez vseho zraku neb zdravého smyslu nepravym jeho žadostem a v jeho toliko statečné osobnosti základ svuj beroucí vůli, za hanebný a te ubohé obci, kteraž je dobrou věrou za ochranci a hajce své zvolila, za velmi škodlivý stroj se jí opovrženě vydavá, a tudy hroznou příčinou mnohých a velikých křivd a nespravedlnosti bývá. Na ně také rovně všecka sirotčí kletba, plač opuštěných vdov a hrozný nářek potlačené nevinnosti k Bohu volá.

Běda takovým rádním, kteříž jsouce k stolici zákona přiděleni, vedlejší nějaké tělesné a hříšné osobě k vůli na Boha, spravedlnost a přísahu svou lehkovážně zapomínajíce, tu, kde by dobře a platně raditi měli, neradí; kde by zúmyslným křivdám, vedle úřadu a po-

vinnosti mocně brániti měli, nebrání; nebo velmi těžké jim někdy z toho přijde před Bohem odpovídání.

— — — — — — — — — — —

Str. 98.

[Jsa pak tak od bití, poličkování, bičování a trnové koruny velmi zemdlený, že tak daleko kříže svého nésti nemohl, i museli k tomu jiného přinutiti, nějakého člověka, jmenem Šimona Kyrenenského, kterýž šel s pole, na něhož vložili kříž jeho, aby mu ho nesti pomohl.] Takováť jest zlost byla nákladníkův židovských, že aby zahubili spravedlivého, cizího ďábla k tomu si přijednali! — Ale bylť jest to člověk jako povědomý nákladník, syn krve a z pokolení Jedomarešův athénských.

Však pojď již, milá duše křesťanská, za svým Ježíšem, a co k vykoupení tvému dokonává, sobě srdcem skroušeným a vůlí k rychlému odvrácení se od hříchu vždy hotovou, ještě dále, z hlubokosti srdečné lásky k Pánu Krystu, nábožně rozvažuj.

III. Místo popravní.

Str. 108 n.

Takovíť jsou času nynějšího lidé zlí, msty a jedu plní, že pro dost malou urážku krvavou mstu vedle všeho vybraného práv umění nad nevinným bližním svým jako kratochvilně vyliti žádají, a trvajíce v neskrocenosti své, dříve neulevi, leč že se vrchovatě mstou svou nelidskou a proto až přehanebnou nasytí.

Ó, běda všem takovým nešlechetníkům, ó, přeběda i těm všem sprostým a uměle náležícím panáčkům, kteříž bezbožnosti člověka vědomě zlého také vědomě se jemu za kleště hanebně propůjčují, zle obci i sobě nejhůře činíce, však při všem, což činí, ani sami nevědí, všemu: here here! ano ano! říkajíce, a jak on

píšťalou svou zavřeští, krokem vyměřeným chutně křepčí a poskakují.

I také často takové bývají naše modlitby, že za věci neslušné a častěji více škodlivé, nežli prospěšné a s vůlí Boží v opravdivém dobrém se srovnávající prosíme, a přece se nemálo tomu divíce, že v takových nesrovnalých žádostech od Boha vyslyšáni nebýváme. Bůh zajisté nejlépe ví, čeho nám kdy zapotřebí, prvé nežli ho i prosíme. Holého vždyť nože dobrý otec dítkám svým milým, byť ho i dosti žádaly, nikdý přece nedává.

[Kterak Bůh může to učiniti proti své vůli], když vůle ta jeho svatá jen vždy k našemu skutečnému dobrému cíli směřuje?

Bezbožný bezbožnému, zlý zlému a hřích hříchu povolně slouží, ale od Boha nemůže se nežli jen všeho dobrého nadíti. A tou vírou, tou nadějí i láskou máme se vždy modliti, abychom nevešli v pokušení. Vždyť se nám v tom dobrý Spasitel náš věrně zaručuje řka: »Začkoli prositi budete otce mého ve jménu mém, dáť vám. Proste a vezmete; proste však v duchu a pravdě, jestližeť skutečně obdržíte, hodni jste; nebo hodnost zásluhu, zásluha pak účinek vyvodí dobrý.«

Taková modlitba, takový rozum všech modliteb má býti, abychom i všem Jedomarům, svůdcům našim nejzuřivějším, rádi odpouštěli. [Boží vůle jest všude rozhlášena, abychom se za nepřátely modlili a jim dobře činili. Bůh jediné sobě pomsty pozůstavil, neb jest pověděl: »Mně pomsta, a jáť odplatím.«] On zajisté lépe, nežli kterýkoli mstv a krve plný nepřítel náš ví [a dobře zná, kdy a kterého času, byť by i naší žádosti nebylo, má mstíti a co komu v dobrém neb zlém připomínati.

I máť vůle srdce našeho k nepřátelům našim býti taková, jako Páně Krystova byla k jeho protivníkům,

kterýmž tehdáž žádal za odpuštění, když oni usilovali o jeho smrt a zahubení.

Jinák zle se modlíme], a ať nedím, že modlením takovým Bohu se velice rouháme, [říkajíce: Odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme našim vinníkům, pokudž při tom naopak v skutku se máme], a těm, jenž nás nějak urazili, nejen neodpouštíme, nýbrž i při té podvodné modlitbě s vyvedením té nejhorší pomsty v srdci se zanášíme.

Všeliký klam mezi věci nejhanebnější se pokládá, co teprv, kdybychom modlíce se, i Bohu samému klamati se opovážili! —

[Náš milostivý Spasitel netoliko svým křižovníkům na kříži dobře činil, ale také i tomu lotru, kterýž s ním spolu ukřižován: neb tak laskavě a milostivě k němu se měl, jakoby nikdý nic zlého neučinil. Však proto] nákladník ten [neobmeškává sám vlastních svých skutkův i toho svého spolulotra vyznávati a Krysta jako nevinného zastávati. Mluvil k tovaryši svému, kterýž v zoufalství na levici visel: »My zajisté spravedlivě trpíme, neb hodné věci za skutky své beřeme; ale tento nic zlého jest neučinil«.

To jest: My jsme se mnohých vražd], zúmyslných křivd a velikých nespravedlností [dopustili; ale tento jest obživoval. My jsme kradli, loupili,] a veřejně i pod pokličkou, jak se kdy dalo, právně i kromprávně, vdovám i sirotkům, možným i nuzným, kde jen co bylo, brali, jako některý přední z nás; ale tento jim v jejich nedostatcích jest zpomáhal. Na nás jest dokázáno, že jsme zjevní přestupníci zákona, že jsme rozum zákona přetáčeli a na ujmu poctivých břicha svá pásli a statku, slz a krve plného, si všelijak rozmnožovali; ale o tomto ještě nikdo nemohl jest pověditi, aby co zlého kdy byl učinil.

[To bylo lotra toho, kterýž na pravici visel, vyznání.] Hle, jaký to byl před smrtí kající nákladník!

— — — — — — — — — — — —

Str. 113.

[Kde jest pak ten ráj? — Tu, kdež chce Krystus a kde je Krystus; nebo s Krystem býti jest v nebeském ráji býti.] A tam v Krysta věřícím ani onen druhý spoluvisící lotr ani jakýkoli na světě nejhorší nešlechetník, byť i tím předním rádním v síni Šalamounově byl, tu čistou radost s Krystem dělícího se srdce nijakž zkaliti nemůže a ani na věky moci nebude.

Nebo kde se ďábel, tento svodný stroj a oklamný účinek všelikého hřícha ohavného, na čas, aby člověka tělesně smyslného ke všemu zlému narážel, pod mocnou ochranu lidských náruživostí skrývá a usazuje, tam jest i Krystus, aby jeho zhoubné dílo kazil a na různo rozmetal.

V tom budiž vždy ve všelikých bídách a těžkostech našich ta jistá útěcha a bezpečné doufání naše, že kde Krystus, tam i náš ráj; nebo s Krystem býti jest, jakož jsme si již nábožně připomenuli, v přeblaženém ráji býti. S Krystem všelijaká hořkost světa se nám oslazuje, bez Krysta pak všeho světa jakkoli vybraná sladkost zhořkne a rychle v trpkost protivnou se obrací.

— — — — — — — — — —

Str. 114 n.

[Nic sobě], přemilí bratří, [nestěžujme, když čijeme ten kříž při sobě, když se nás dotkne protivenství, neštěstí, nemoc, chudoba,] zbouří se proti nám zběř bohaprázdná, [učiní nám křivdu a násilé, uslyšíme hanění, rouhání a posmívání; však na to vždy pomněme, že z takového kříže Krystus Pán své, kteřížto s ním pro spravedlnost, nevinně, ale trpělivě kříž sná-

šejí], uprostřed všech zlých a nešlechetných protivníkův uvozuje do radosti, když vedlé své svaté vůle čas svůj k našemu dobrému uvidí [a když pak přijde ta poslední hodina naše, uslyšíme od našeho milého Spasitele: »Dnes se mnou budeš v ráji,« což jest, jako dne tohoto tento kající lotr s velikým potěšením jest slyšel.]

— — — — — — — — — — —

Str. 116 n.

[Co tuto praví Simeon, že jemu bude odpíráno, to tamto prorok dí: Všickni mi zlořečí, praví Pán. A do dnešního dne o jeho učení a divy veliké věřící i nevěřící se neustupně hádají,] jedni druhé kaceřujíce, klejí a sobě vespolek zlořečí.

Ó, nelásko zuřící, což vzteklost tvou již ani ta nevinná krev Pána našeho nemohla udusiti? — Neníť zajisté Krystův, kdož bera slovo pouhé za záměr, pravému však smyslu a skutečné vůli Krystově zúmyslný odpor činí. Nebo nepřišelť Krystus, aby nás rozptýlil, nýbrž aby nás všeckny skutkem a dílem svým, kteréž tu pro naše spasení rád a volně podnikl, v dobrém a jednom ovčinci čistou láskou a svatými ctnostmi k naší opravdivé a věčně trvající blaženosti shromáždil. Kdo pak jináče soudí, ten hlas dobrého pastýře, kterýž duši svou za všecky ovce své pokládá, ten, pravím, ani Krysta samého nezná.

— — — — — — — — — — —

Str. 130.

[Nechť nám nikdý z paměti nevychází takové veliké dobrodiní, ale všecko to tak v srdci našem ustavičně rozvažujme, jakoby nyní před očima našima Krystus na kříži vytažený, bičovaný visel a tu přehořkou smrt trpěl; a tomu se těšme, že to mučení dostatečně nápomocno nám bude k našemu spasení], tak že my v jeho svatých zásluhách od otce nebeského, kterýž člověka spravedlivého, byť ho i všecken svět těmi nejvy-

myšlenějšími bolestmi soužil a cedil, nejen nikdý neopouští, nýbrž ho vedle své svaté vůle ve všelikých ouzkostech mocně posiluje a potom konečně i blahoslaví: věřme, pravím, že pokud si toho skutky našimi na jeho svaté spravedlnosti zasloužíme, [že jistě ve svatých a přehojných zásluhách dobrotivého Spasitele našeho od otce nebeského přijati budeme k blažení pravému, věčnému a nekonečnému, Amen.]

Život člověka — putování na světě.

(Čechoslav ze dne 27. dubna 1821, č. 34, str. 129 n.)

Živi jsme zde na zemi jako v údolí plačtivém: mnoho prací, nesnází a těžkostí přetrpěti musíme, zvlášť jsme-li uprostřed dobrých nákladníkův položeni. Zřídka opravdově veselí býti můžeme a větší díl života svého — řeč jest tu o poctivých a spravedlivých; nebo kdo se tu na tomto dobrém světě, jak on totiž věc svou míti chce, kolem obecným a pak pohodlím na čas sobě potřebným zatáčí, ten arci že se na čas v svém ňáko stvůrněji mívá — trávíme v samém naříkání, vzdychání, upění a pláči. Tak tomu náš svět. Avšak těšme se z toho a v tom statečně se majíce, k tomu šlechetnými skutky právě prohledejme, že k vyšší dokonalosti stvořeni a určeni jsme, kdež všeliké obecných dětí křepčení, při všem mistrném jich úsilí ducha a mysl dětinskou toliko vyznamenává.

Pravda, že mnohý nešlechetník dnešního dne věc svou z potřeby tak zatáčeti umí, že pod jeho obratnou rukou, co jest křivého, rovné, co pak rovného, káže-li potřeba, zauvěřilé vůčihledě se stává, a on jsa všeho a všech sobě slušících věcí pánem, dokud mu olej stačí, knot svůj, aby co nejzištněji hořel, opravovati sám ani nestačí. Avšak všeliká při lidech nešlechetnost jen do

času trvá; ctnost pak vždycky a jistě, byť až u toho samého konce, odměny své spravedlivé dochází Zdeť však nebude o takových lidech mluveno; ačkoli i oni na tomto bludném světě, arciže toliko jako ve snách a cestou protržnou, putují; nebo jejich putování vedlé spořádní svého dlouhé, stálé a opravdově utěšené býti nikdý nemůže. Život jejich podobá se krásné bublince, kterouž kolotající se náruživost stvůrně a jako na harc do světa pouští: na chvílku se arci dvoří, když ale na chvalnost ducha jednoduchého jí nejvíce diviti se počíná, hned v okamžení se rozpuká a v své holé nic posměšně se obrací. Život a obecnou cestu našeho vezdejšího putování chci zde maličko beze všeho potahu ohledati, pomlče o těch, kteříž zvláštním uměním svým cest svých, jinák lahodnějších, vyhledávati dobře znají a k tomu se vší možností svou až ku podivu obratní působí: ačkoli při všem všudy cesta poctivá ta nejbezpečnější.

Všickni jsme na tomto světě jako přespolní, pocestní a skuteční poutníci, nic svého zde nemajíce. K vyšší dokonalosti jsouce stvořeni, nejsme zde domácí, nemáme vlastního bydla, ale sem i tam, každý stezkou a návodem svým, jak komu se nejlépe vidí, se touláme, rovnajíce se dětem vedlé způsobu a náklonnosti své dokola se bez rozmyslu proháněјícím. Jsou zajisté všickni lidé tohoto času ve svých povahách velice rozdílní a jedni druhých — opatrněji ke věcem svým prohledající — jak vtipnější, tak i bedlivější; nebo jedni tu po pansku laškují, majíce hojnost statků a jmění; avšak pro nedůstatek spokojeného usazení mysli nijak se v tom nalezti nemohou, aby opravdově šťastni byli. Druzí sen a zdání pošetilcův přejali, chtíce beze vší potřebné schopnosti sebe vznešenějšími býti, byť i ta holá důstojnost jejich pusté čelo, jakouž takouž na veřejný obdiv vábně spletenou korunou, je poslavně

korunovala. Někteří lapají stín, a vidí-li, že se sousedovi v chládku dobře vede, i z vejsluní svého naručest prchají, lapený stín nade všecko vším jazykem vychvalujíce. Jiní pohodlí své jen v tom mají, když při veselých, byť nikdý, jako se kolotající tento svět všelijakým pásmem a barvou rozmanitou s potřebu, ač druhdy i také až i bez potřeby promršťuje, dosti velebných dětech, pokudž ne docela, tedy aspoň dokud stačí, včasným a co nejzdárnějším dítětem býti mohou. Ba i na mandele, ano až pod samý pavůz bychom nalezli těch tak nazvaných mudrochův, kteříž vidouce zlaté nebo stříbrné tele, jemu k vůli v směšnou se obláčejí karkulku a způsobnou plácačku chutně do rukou berouce, vší barvou slavně mu se klanějí. O červích, kteříž pod květem spravedlnosti všelikou i tu nejhanebnější nespravedlnost oběma rukama páší a za to ještě všelijakým jinák ctihodným jménem se bezestoudně přezdívají, pak i o těch, kteříž zákonu dobrému jen proto se dlouho a pilně učí, aby užívajíce je za svůj pluh a vláčíce ním nešlechetně, osení svému nepožehnanému ten nejvýnosnější zrůst opatřili, na tenkrát docela pomlčím:

Proto že jasný zrak zná ptáka i rozumí barvě,
byť se i peřím svým všelijak dvořiti znal.

Moudrý Sirach velmi pěknými slovy takovou bídu lidského života šíře vypsal a vedlé toho ukázal, že takovému neštěstí a bídě tak dobře vysocí páni, rádní i ti uplašení nákladníci se vším jalovým výborem svým, jako i jiní chalupní a obecní lidé, poddani býti musejí: zaneprázdnění, prý, veliké působeno jest synům lidským ode dne, v němž vyšli z života matky, až do dne, v němž se navrátí do země, kteráž jest všech věcí matkou. Ustavičné přemyšlování, jak by věc svou před tvář světské velebnosti co nejvábněji postavili; snážná

péče, aby se všeliká marná, kořene podstatného zbavená žádost na té obecné půdě co nejzdárněji ujmula a k zisku dobrému rychle vyrostla; lekání srdce, když hlozající červ i do toho nejutěšenějšího květu, jehož se sotva dočekali, nevážně se veďírá; naděje a očekávání, že věc spravedlivá, byť ji s čtyřicet sedm svedených nákladníkův jehlou svou nešlechetnou po svém bodalo, se konečně v pravdě a spravedlnosti udrží: všecko, pravím, takové přemýšlování, péče, lekání srdce, naděje a očekávání, až i ta smrt, kteráž sice všudy jedna, však s rozdílem na soužitele a souženého vrchem svým odměnitedlně vždy účinkuje — nemohou nijak bezpečně a stále ubrániti ani toho, kterýž sedí na slavné stolici, aniž i toho nejsníženějšího, kterýž na zemi a v popele sedá; ani toho, kterýž nosí šarlatový oděv, zlatem a stříbrem přitom se kráse, aniž i toho, kterýž chodí v oděvu chatrném a v té nejtlustší kytli, všemu světu jsa položen ku posměchu a pohrdání. Není tu v rozumném smyslu při lidech žádného rozdílu: buď císař, král, kníže aneb učený, buď radní, nákladník i buď si i sám ten šelma člověk, jako mnozí zhusta mezi dobrými se otlukují, všickni vespolek jsme bídní a pracovití lidé a právě pocestní a příchozí na této zemi.

Člověče, pomni, co jsi a co všecka na světě sláva:
budeš-li na vrchu dnes, zda víš, kde zítra se octneš? —
»Štěstí lidské jen v svém oběhu kolu se rovná:
nahoře vedeme smích, a dole se moříme pláčem.«

Alexander Veliký, král macedonský, byl pánem téměř všeho světa; avšak i podnes mohli by i jiní takovými býti, kdyby příroda smrtedlníkům jakousi poutnickou hůl byla nepřidala, kteráž časnými žádostmi člověka předběžně a jako na spěch a cvalem honí, a vyženouc ho předychtivě až na tu nejvyšší horu,

když se vyvedenec — zákonu přírody zpupně se protivě myslí a z toho nejvíce se raduje, že při všech medotekoucích pochlebnících svých (kteříž ať soukromě dím, jen holé a celé tělo nakažující prašiviny jsou; nebo se neduh odsud povolně po všem těle rozžírá) ještě výše vyletěti si žádati může, tedy ono uložení meze a míru svou — slušnou a pro obecné dobré vlastně vyměřenou vedlé uložení svého, a proto že někomu při tom k blahotě spravedlivé a povinné jak přispěti ani neznal, jej z nejpříkřejší skály dolů po hlavě shází.

Moc jde v účinku svém, však účinek pravidlem kráčí:
příroda pravidla svá v své podstatě složila věrně.
Mez kdo přeskočí svou a v cizím laškuje, tak jest,
jako zvětřilý kůň, když pastevci uběhne jinám:
»Koněm zůstává kůň, kým jest, však z ohledu pastvy
lidem vidí se tak, jako pastva je z ohledu koně.«

Tak hrálo štěstí velikým Alexandrem, tak ještě i podnes s mnohými kratochvílně si pohrává. Avšak pohleďme na život jeho a važme jej bedlivě, najdeme to vskutku, že Alexander Veliký i ten za našich lét všelikou krásou a velikostí světa okrášlený Napoleon, jeden jako druhý a každý šťastný druh po něm jest jen ten největší poutník na zemi a nejpracovitější člověk, kterýž za věku svého v světě nalezen býti mohl.

Alexandrův život ustavičně visel jako na nějaké hedbávné nitce; častokrát v největší horko a vedro jeti a náramnou žížeň trpěti musil, a jakžkoli jednu zemi, krajinu a království po druhém bral a sobě podmaňoval, však nic jeho vlastního nebylo; nebo když na nejvyšší stupeň slávy, moci a bohatství vylezl, příhodou nenadálou, aniž že mu v tom všickni jindy dosti ohební sluhové a pochlebníci vším uměním a schytralostí svou platně pomoci mohli, on přece upadl, a velmi kvapně smrtí jsa zachvácen, musil všecku tu tak psotně

a klopotně nabytou slávu, moc, bohatství, dobrého člověka i všecku tu třičkující lůži nákladnickou, kteráž dobrý kormoutí svět, jako pojednou opustiti. Po něm stál téměř všecken svět jako bez pána, jakož se mnohým zdálo, ale Bůh ukázal, že ne Alexander, ale on sám jest pánem tohoto světa; ten veliký Alexander že byl toliko poutníkem, podruhem, pohostínem a příchozím na zemi. A tak se děje i se všemi jinými lidmi, buďto že jsou nízkého neb vysokého povolání na světě.

Život člověka jest ta veliká pout a ta brána,
kudy se nejistě jde, ale bezpečně usadit může.
Všelikou tělesnost svět, však ducha si připočte věčnost:
tělo vrátí se v své i duše se Tvůrcovi vrátí.
Poutník po cestě své však oučet z všelikých skutkův
složiti má, aby ctnost své slušné odměny došla.
Protož, člověče! živ buď tak, jako chceš, by tě Tvůrce
nalezl, když svůj soud vynášeti nad světem bude.

Péro.

(Čechoslav ze 4. května 1821, č. 36, str. 144.)

Péro jest obšírný mluvitel, kterýž city srdce a smejšlení lidská vůkol a vůbec pronáší a vzdálená srdce věrnou upřímností v bratrskou jednotu víže.

Mocný brku! když krutá starost mezi vzdálenými dobrou duši souží, když radost po spoluradosti dychtivě touží, když podílnost srdečně útrpného přítele hledá, když náhlý nehod protivného osudu ducha sevřeného na nejisté rozcestí vede a rady přítele dobrého se tu nedostává: tuť ty, ačkoli sám sebou necitedlný stroj a oud toho nejhloupějšího ptáka, veliké a platné působuješ utěšení, tvoříš sladké city, dáváš vadnoucím srdcím mocné posílení a spojuješ pevně, což nerázná

zloba času nesrovnalého svým rozdvojila překvácením.

Ale však také dost malé tebou zaškrtnutí krev žalostně prolévá v soudnicích, že tisíce nešťastným vyjevením tvým v úplné padají zahynutí; nesytá ctižádost tebou si cestu k modle své strojí a druhdy i mnohý dobyvatel na roztříštěných mrtvolích vítězné praporce si velebně vystavuje. Tys pánem a vládcem, pokudž ti čas a soumyslnost přeje.

Velikomocné péro! když tě náš úplný Veleslavín do ruky vzal, tvořící odušení z nebe naň přicházelo; Komenský pronikal tebou srdce lidská dobročinnou nábožností; Mil. Zdirad Polák ohněm pro vlast planoucího bojovníka chladné duše ohřevá; Dytrych horlivý svatým vzděláváním zvadlost mravův opravuje; a veliké množství jiných znamenitých a dospělých mužův k účinkům blahotvorným tebe až podnes chvalně vede.

Mocné jest zajisté dílo tvé; avšak přece i na tom záleží, č í a j a k á t e b e d o t k n e s e r u k a.

Příležitost.

(Večerní vyražení r. 1831, čís. 40, str. 310.)

Jednoho času brala se Příležitost cestou a zastavila se u dveří člověka mnohými žádostmi zaneseného. I vyšel Zabud, aby jakožto domácí hospodář příchozího přivítal, kterýž mu dí: »Poď se mnou, Zabude! chci tebe šťastného učinit.«

»A kam?« táže se Zabud.

»Toť vše jedno, pojď jen rychle se mnou!«

»Prosím tedy o malé strpění, až bych vzal boty na nohy.« To pověděv, vešel do chaloupky, obul boty a chtěl se hned ubírat.

Zdržela ho však manželka řkoucí: »Nesluší, aby tak všedně přistrojený měl takové vzácné paní býti cesty tovaryšem. Posečkej maličko, až bych tě způsobněji vystrojila.«

I přinesla sváteční kabát, počala ho svlékati a převláčeti, čistiti a krásiti, aby ho co nejšvarněji na cestu vypravila; chtěla ho ještě poučiti, jak by se podlé nejnovějšího zdvořilosti způsobu k ní na cestě míti a kterak, aby neomrzel neb jí dlouhochvílným nebyl, v krásomluvné způsobilosti se chovati, jemu velice přislušelo.

Všecek netrpělivý a trudný vytrhl se jí konečně z krášlivých rukou, a nechtě všech ke způsobilosti sobě tak proudně tekoucích ponaučování doslechnouti, ze dvéří utekl.

Stál před domem; hleděl v pravo i v levo, před sebe i za sebe a po všech stranách tu vzácnou paní Příležitost hledaje, kteráž ho chtěla tak šťastného učiniti. Ale nikde ji nebylo viděti. Čekal, obcházel, avšak nadarmo; nebylo jináče, než jakoby zmizela.

»Tu máš!« — povzdechl tesklivý Zabud, »co jsi se hodně připravoval a hotovil, nehodně proběhl čas a s časem i ta vzácná paní Příležitost; ach! kdo ví, přijde-li kdy a takovým úmyslem zase!«

Naskrz promrzelý domu se vrátil, k oknu na ulici se postavil, zcela ještě tak švarně přistrojený a manželčina povyučování sobě na mysli vykládající. Avšak dlouho a dlouho trvalo, že ta velice žádoucí paní Příležitost skutečně — jest více nepřišla.

Dobře tedy má přísloví: »Koho zmeškání, toho škoda. A jiné: Dobrá chvíle nebývá v odkladu jistá.

Nejšťastnější manželství.

(Večerní vyražení r. 1831, čís. 40, str. 319.)

V jedné společnosti bylo mnoho o stavu manželském mluveno a spolu o jeho pohodlí a nesnázich, radosti a bolestech, štěstí a neštěstí šíře vypravováno Byltě tam jeden vojenský dustojník přítomen, kterýž blíže se již k čtyřicátému roku věku svého, ještě zůstal neženatým.

S usměškem bylo naň podáno: »Co by smejšlel o stavu manželském? a zdali by ho mezi šťastné pokládal? —« Načež se v tato slova pronesl řka: »Byl jsem drahně let ve světě a hned od svého šestnáctého roku nejen celou skorem německou říši prošel, ve Francouzsku a Španielsku též několik let pobyl; pak přeplaviv se do Vlach a křižmo je projda, přes Rakousy a Moravu do Čech jakožto své přemilé vlasti nedávno teprve se navrátil. Nebude místa znamenitého, abych o něm nevěděl.

Býval jsem častěji a s mnohou radostí v manželských společnostech, vida a poznávaje, jak utěšený a šťastný to stav a kterak jeho blaženost vždy hojnější vzrůst bráti a na ta nejprodloužilejší léta bez umdlení vytrvati může a musí, když by jen sami manželé tomu věrně a skutečně chtěli.

Žeť se pak toho při mnohých nevidí, na jich jednotlivosti toliko schází, neboť není muže tak zuřivého, plachého a ukrutného, aby ho ženy přívětivost, laskavost, dobrosrdečná včas pokornost, shovenství a příslušná mírnost konečně neukrotila; vášněmi a žířícími žádostmi po svévolných svých jednotlivých oblíbenostech rozmetané, že by moudrý a opatrný muž, šetře času a náležité příležitosti, všelikým i těm nejvyšinulejším manželky své rozplašenostem jisté meze mohl

strojiti a je rozšafným jednáním v uzdu láskavějšího sobě usrozumění pojíti.

Pročež vedle hojného přesvědčení pravím a opakuji, že stav manželský velice utěšený a šťastný, pokudž tomu sami manželé věrně a skutečně chtějí.

Avšak ačkoli projda tolik krajin a veliké množství šťastných manželů onde i onde shlédna, přece nemohu jináče říci, nežli že to nejšťastnější ze všech bylo manželství, kteréž jsem v Benátkách očitě a s velikou radostí při zasnoubení dožete s Adryatským mořem spatřil.«

Lidské počínání.

(Večerní vyražení 1831, č. 86, str. 681 n.)

Jednoho času seděl poustevník v osamělé budce své, kdež střeže se světa hluku, v nábožné tichosti již drahně let jest přebýval. Dokudž byl mlad, živ byl ovšem tak, jakž lze mladé krvi: smejšlel totiž jako dítě, jednal i též jako kterékoli jiné ještě nedospělé pachole; když se pak sestaral a zkušením i dorůstávajícím rozumem života svého běh nestranně sobě jest rozvažoval, ukázalo se mu na mysli, že by člověk ne pouze pro svět a své toliko pominutedlné tělo, nýbrž k větší a vyšší dosavád nepochopené dokonalosti určen byl, obzvláštně pak v tom jistém pádu, když by nesmrtedlná duše toto své tovaryštné tělo měla opustiti a od něho na věky se odloučiti. Takové i jiné podobné přemyšlování k tomu ho pohnulo, aby opustě sobě za obtíž a ku překážce sloužící společnost lidskou, zde u samotě se usadil a duchovními toliko věcmi se obíral.

I stal se jednoho dne k němu hlas řkoucí:

»Vyjdi se mnou, aby viděl a poznal, jaké lidské počínání! —«

Poslušen takovému volání, vyšel poustevník, a veden byv na porostlinu pouště, viděl člověka, an namáhavě drva kolí, rozkolená u veliké otepě svazuje, a aby je na bedra k nešení vložil, velikým úsilím se přičiňuje. Nemohlť jich pak uzdvihnouti. I zdálo se mu, že by si ulehčil, když by ještě více polen přidal.

Jde tedy opět, seká, snáší, a břímě prv těžké sobě ještě těžší činí; zatím však když chce zdvihati a zvětšený úvaz na se vzkládati, vidí, že zase nemůže. Všecek mrzutý odběhne, aby ještě něco posekal a přiložil. Tak několikrát po sobě čině, nebyl přece nijak s to, aby to sobě ubrané břímě na bedra svá pohodlně vložil a unesl.

Marnou prací truden jde dále a zůstane po chvíli u jednoho rybníka stát, kdež spatřil muže stojícího u sudu na mnoha místech děravého, do něhož velikým namáháním vodu z rybníka nálevkou jest spílal. Nedržel však rozvrtaný sud vody; neboť ač všemožnou hbitostí naléval a podával, byla hned všecka voda zase v rybníce.

Konečně byl na prostrannou přiveden lučinu, a těše se tak utěšenému a rozkvětem rozličných barevností bylin až ku podivu okrášlenému položení, spatřil uprostřed stojící chrám, před nímž dvé rytířův na koních ku bráně chrámové jest pádilo. Měliť pak oba dlouhý a tlustý do kostky okřesaný trám příčkou na ramenách ležící a chtěli pojednou skrz bránu do chrámu se dostati. Avšak nemohli; neměla brána tolik prostrannosti, aby se dýlka příčních trámův v ně mohla vměsknati, a přitom překážel ještě jeden druhému. Stalo se tedy, že jsou oba patrnou mrzutostí zůstali před bránou.

»T a k s o b ě p o č í n a j í l i d é«, ozval se tu hlas, »k t e ř í ž s e s a m i u s e b e s p r a v e d l i v ý m i b ý t i z d a j í; n e b o j s o u c e p ý c h y a

vysokomyslnosti jhu podrobeni, nechtějí se nikdy pokořiti.«

Onen drva na porostlině kolící jest člověk mnohým ohavným neřestem oddaný, a množe nepravost na nepravost, takové si na duši přivazuje břemena, že až těžko je unesti. A tak lidé, nevolivší složiti se sebe pýchu a vysokomyslnost, na cestu křesťanské pokory nikdy přijíti a rostoucí obvyklých sobě ohavností břevno zanesti nijak nemohou.

Ten plnou nálevkou vodu do sudu děravého vážící jest sice člověk dobré skutky činící; žeť ale srdce jeho nádoba od kvasu neřestného ještě není náležitě očištěná, nemohouť jich dobří skutkové v něm ani svůj dobrý vznik bráti, aniž v něm k spasitedlnému účinku pozůstati.

Oniť pak rytířové jsou lidé, kteříž sice dobrým a spasitedlným úmyslem na cestu bohumilého života se obracují, tomu však takových sobě obírají prostředkův, kteříž jich jinák dobrým úmyslům nejen se příčí, ale všem chvalitebným srdce žádostem mocně odpírají.

Jestiť tedy věc velmi přislušná, aby jedenkaždý nejprvé skutky své věrně ohledal a je tak spořádal, že by snadno podlé nich mohl vjíti a projíti v chrám, kdež všeliká ctnost korunou utěšení Božího se šlechtí a neuvadle ozdobuje.

I na to nejlepší naříkají sobě lidé.

(Vedle arabského podobenství.)

(Večerní vyražení 1831, č. 88, str. 701 n.)

Nevrlou žehravostí vedl skrovný potůček vody své do moře. Neustálého naříkání truden, zvolal bůh moře k němu domlouváním řka:

Co jest tobě, že dnem i nocí nepřestáváš nářek svůj v uši mé přinášeti?

»Velikáť mi toho, ó mocné božství, příčina: Všeliká jiná řeka hojnosti tebou sobě udělených vod se raduje; jáť pak u nejmenší skrovnosti jsem ji přijala. Popatř na ně, jakou bujnou rychlostí vytvčený sobě okršlek prolévají a jakým hrdým ječením o skaliny se otlukajíce, svou druhdy dosti dalekou cestu k moři konají; a já tak nestatečně, tiše a nepatrně kolem křovin se loudám. Sotva že se vyvinu, již mne jiný mocnější uchvacuje proud, samostatnosti mé konec pojednou a navždycky činící. Nemám-liž tedy sobě naříkati, a tím více, když vím, že voda má mnohem sladší a příjemnější, nežli kterákoli jiná zmnožených řek tekutost.«

B ů h. A právě proto měl by se spokojiti a svému mírnému nadílení býti povděčen. Lépeť jest býti menším potůčkem, vodu sladkou majícím a okolní lučiny oživající tichostí svlažujícím, nežli státi se řekou dravou, kteráž přihořklou vodností svou lidem ne tak hrubě příjemná, jako i rolím a stavením při svém náhlém rozvodnění velice zhoubná bývá.

»Kdyby mne přemocnost tvá u velikou vzdělala řeku, volil bych i sladkost neporušeně v sobě zachovati.«

B ů h. Lidé mají obyčejně tu vadu do sebe, že čeho nejvíce žádají, sobě za velmi snadné kladou. Každá řeka velká musí všelikou kalnou a nechutnou vodu z menších potůčkův v sebe přijímati, nejednou i těžké břímě naložených korábův na hřbetě svém snášeti, čehož pak ty u své skrovnosti nemáš se co obávati.

»Při takovém vody dostatku snadno by mi bylo podobně těžká břemena snášeti.«

B ů h. Všeobecné světa spořádání tomu ale nijak nedopouští, aby ty více vod v sobě měl držeti, nežli určené soustavnosti tvé dobře se hodí; nad sneslivost v tobě rozmnožená tekutost mohla by i tobě i všem opomezním sousednostem býti nebezpečná.

Nevrlou žehravostí vedl se tedy onen skrovný potůček dále cestou svou.

Nevděčný! volal Bůh moře za ním, mohlť jsem tebe nejmělčejší studynkou učiniti, avšak jsem tě laskavě za potok položil. A byť bych tebe byl i Jordánem učinil, naříkal bys přece, že nejsi předním světa mořem!

A potom?

(Večerní vyražení 1832, č. 6, str. 42 n.)

Když jsem jednoho dne procházel Sněhov a až na samu Sněhovku*) se vybral, byla obloha svéta tak čistá a jasná, žeť jsem mnohá vzdálená místa a města prostým okem dobře mohl zhlédnouti. I projelo mne, s takové výsosti dolu hledivšího, nějaké vznešené užasnutí, kteréž jsem sobě hned vyložiti nijak nemohl. Přicházelať mi některá rozložitá a lidnatá města, tolik velkých a vysokých domův, chrámů a věží, tolikero náměstí, dlouhých a prostranných ulic mající, tady co nějaký na čtvrtce papíru představený chumáč drobničkých budek; ten pak z brány a do brány jdoucí lid dílem podle vzdálenosti, dílem pro vysoké dolu patření nemnoho trpaslíkův zvýši vypadá.

V tom mi připadlo na mysl, co jsem někdy u vypsání znamenitého rytíře Donkyšota o jeho podivných činech a skutcích i jeho slavné sousmyslnosti čítal, kterak byv času jednoho vysoko do povětří vytržen — (seděl vlastně na dřevěném koni, maje oči šatem povázané. Ale toť nic, jsouť ještě dosavád lidé, že čím méně očima vidí, tím více důmyslem svým spatřují). Byl tedy vysoko, buď jak buď, do povětří vytržen, a sstou-

---

*) Sněhov. Die Gegend um die Schneekuppel im Riesengebirge; Sněhovka. Die Spitze des Berges, Schneekuppel oder auch Schneekoppe genannt.

piv po chvílce dolu, tážícím se vypravoval, kterak jest celý svět pod svýma nohama viděl, a ten že nebyl nic větší, než co jáhla; co se pak lidí na něm bydlících dotýče, ti že hrubě větší nebyli, nežli jako hodný žalud.

Tehdáže když jsem to četl, nemohl jsem se od smíchu zdržet; nyní mi ale není tak, nebo když by se takové vypravování v mravnou postavilo povídku, mnoho skutečné a prospěšné pravdy by se v ní nalezlo.

Vejděme jen do nějakého velkého města, jak veliké a prostranné domy, dvory a hrady tam viděti! — jaké množství lidu v těchto vysokých a nádherně vzhůru strmících obydlích přebývá, byť bychom i pravdě čest dali, že hořejší postavek na vždycky vedle své prostrannosti náležitě osazen bývá! — A jací jsou ještě leckdes lidé, jimž i ten největší a nejprostrannější dům ohledně vysokého ducha, širokého o sobě smejšlení, usilného na dýlku se vypínání, a jiných podle věci nic, vedle však Papouškova slovaře vysoce vysokých slovútností — sotva stačí, ano nejednou takové dle vlastní obraznosti zobrovatilé osobě ještě tuze malý, úzký a nizký býti se zdá! —

Co tedy když i na blízce jsoucím věc sebou jakákoli tak nestvůrná býti se zdá; jak bude teprv, když by ji kdo opodál viděl aneb ji z vyššího rozumem nad ni se vystavení šetřil? — To však o staveních, o nichž se po stavitelsku říká, že u vzdálenosti tratí; jestiť pak o lidech jináče: tiť nemohouce se sami pro svou mlhu a páru náležitě viděti, čím dál tím větší a znamenitější býti chtějí.

Znalť jsem některé, že o doma na humně jsoucích ani ten všední krákorák hrubě nezazpíval a přeceť sobě tak široce a vysoce počínali, jako by všeho světa základní uhlové a nejplatnější jemu podpory byli.

Takovým tedy ono Donkyšotovo zdání vlastně při-

sluší; jimť svět co jáhla; světu pak jejich vysoce slavná podstata jako hodný žalud.

Tím přemyšlováním ušla mi cesta až na Černou horu (Schwarzenberg), na jejíž patě ty v Čechách sice nehrubě známé, avšak pro mnohý svůj na zdraví lidské již od dávných let mající převýborný účinek velmi znamenité lázně, Janské Vary nazvané*) ležejí.

Tuť mi jde vstříc Milebor, prvorozený syn a miláček přítele mého ve Vrchlabí, na jehož očích jsem znamenal, že má něco radostného mi pověděti. I častěji se s ním dověrnou srdečností a na otcovo se vynacházení z něho se dotazuji. Odpověděl mi v krátkosti, neboť důležitěji mu bylo, aby mi velikou obšírností tu radostnou novinu oznámil, že mu po mnohém odpírání milovaný otec konečně povolil, aby s počátkem listopadu do Prahy jel a tam na vysokých školách právnickému umění se oddal. Vyslechl jsem jej velikou pozorností, a když domluvil, podávám naň otázku:

A potom?

»Inu, co potom! — Budu pilen učení, a když předepsaná leta dobrým prospěchem vydržím, dám se za schopného a skutečného právníka prohlásit.«

A potom?

»K rozmnožení své vědomosti půjdu k některému znamenitému právníkovi, abych větší došel zběhlosti, a u té příležitosti neopominu o to (se) starati, abych se k přijetí doktorského klobouka schopna učinil.«

A potom?

»Postarám se o to, abych získaje sobě u lidu dověrnost, mnoho těžkých a zapletených sporův dostal k vyvedení; budu pilně a neodkladně pracovat; uměním a zběhlostí mé strany věrně hájit a zastávat. I bu-

*) Janské Vary, Johannisbrunn, v Bydžovském kraji na panství Vlčice ležící, o nich budoucně, dopřejí-li mi toho okoličnosti obšírněji volím psáti.

duť tudy vzat na slovo, tak že mi nebude ani na práci, aniž na penězích chyběti.«

A p o t o m?

»Mnohoť jest stupňův ke všelikým hodnostem. Jak se jednou z obtížného začátnictví vyberu, mám již za vyhranou. Známost a společenství vznešených osob mnoho může; kdež se dlouhé ruce v společném srozumění k sobě vinou a jedna druhou vstřícně podporuje, myje, hladí a k pudu prospěšnému — d n e s m n ě, z í t r a t o b ě — otáčí: tuť jest cesta ke všemu štěstí ta nejpohodlnější, nejkratší a nejbezpečnější. Krušnoť ovšem těm nebožátkám, kteříž byvši bezděčně v proud vrženi, nemají-li se oč uchytiti, nejednou tam, kamž by třeba nechtěli, žalostně vehnáni bývají. Jáť ale na jisté hodlám se vynesti sedlo.«

A p o t o m?

»Přijdu k veliké vážnosti, kteráž mou samostatnost proti marně se tužícímu kolotavého štěstí vrhu mocně upevní. I povedu tu slavný život, maje jmění a statku bez nedostatku. Kdož má tomu příležitost a s to i dosti rozumu, aby se na možný protivný pád včas a mocně ohradil, většíť jest, než aby mu která osudu protiva mohla v čem uškoditi. Tomu mne má vroucí snažnost vede.«

A p o t o m?

»A potom? — Potom — ano potom budu živ bez starosti až — až do — do smrti.«

A p o t o m?? —

Tu se mládeneček odmlčel, a sklopiv hlavu k zemi, trudnou myslí ode mně odešel. Mé poslední a p o t o m? jeho srdce hůře nežli meč na obě straně ostrý proteklo a dlouho mu nebylo lze, aby si tu hroznou a přece tak velice důležitou otázku zodpovídal.

Když jsem na druhé leto zase na své zamilované Krkonoše přišel, dozvěděl jsem se, že otec téhož tak ne-

smírně toužlivého mládenečka hořem nad ztrátou všeho svého jmění smrtí jest sešel; a matka že se s patero nedospělými dítkami před hanbou a usměškem lidským v chaterné podruži krýje, jsouc mnohé těžké nouzi a bídě podrobená. Na důtaz pak, jak by se s Mileborem dělo, uslyšel jsem, že se nad ním jistý malíř ustrnul, a poznaje jeho ohnivou obraznost, s sebou do Prahy na učení vzal a o jeho budoucí zaopatření věrně pečovati slíbil. Z čehož byv potěšen, ještě toho jsem jemu v srdci žádal: aby když se malířství náležitě vyučí, na Janské Vary a na mé tam s ním rozmlouvání se rozpomenul a v potahu na to aby vedle své přirodilé obraznosti vyhotovil malbu, sobě ku připomenutí, jiným pak pro dobrý příklad a výstrahu; spolu aby též písmem zřetedlným doložil, že všeliké věci lidské v rukou Božích jsou a že všecka lidská žádost marná, pokudž všemohoucnost Božská ji nežehná.

Ne vždy, jak co jest, ale kterak by mohlo býti lépe.

(Večerní vyražení 1832, č. 36, str. 287 n.)

Mnohý přemítá na mysli sobě, dí: »Jsem z dobrých a slovútných rodičů; z mládí pilně jsem se učil; drahně let trval v společenství osob znamenitých; mám nyní hojnost statku a jmění, hodnost při sobě svěřeném uřadě, a lid mne všelikou počestností očitě předchází. Není-liž tedy všecka ta mi se vůbec prokazující sláva mého osobního vzdělání následkem a života šťastného základem? —

S rozdílem, miláčku svůj, mohu tobě na takové otázky odpověditi:

Žes z dobrých a slovútných rodičů pošel, má sice své dobré místo; ale věz, že jedno: Dobrota rodičův

vždy nebývá jistým a neomylným zaručením potomní dítek dobroty a slovútnosti; druhé: Ačkoli že máme staré přísloví: Jaký strom, takové ovoce, avšak častěji viděti, žeť na to nejzdárnější ovoce ruda padá, kteráž je hubí a kazí; začež strom nijak nemůže. — Mohlať i na tebe, jinák z dobrých a slovútných rodičův pošlého, ruda nešvarného tovaryšstva, jed zlých příkladův, hmyz později v tvém srdci vzniklých vášní a náruživostí, ano i šalba obmyslných v zacházení na tebe pudně účinkujících srovnalostí tak účinlivě padnouti, že by vezma podle času a okoličnosti novou podobu na sebe, svou od mateřského kořene přijatou vlastnost svrhl, a tudy tím býti přestal, kýms při dosavádní dobrých a slovútných rodičův odvislosti býval, ano ještě dlouho býti mohl.

Žes se z mládí pilně učil, jest věc chvalitebná. Děje se však nejednou, žeť se lidé mnohým dobrým a prospěšným věcem dost pilně z mládí naučili; od rodičův a vychovatelův vždy dobře vedeni a k dosažení života blaženosti vypůsobováni jsou bývali. Avšak když urostli a z rukou těchto rozšafných rozsívačův na pole jednajícího světa byli vyšli, aj, tuť se patrně vidělo, kterak mnohé dobré símě buď mezi trní, buď v zem neurodnou jest padlo; i bylot udušíno, od zchytralosti ptáčat světa obmyslnosti sezobáno, tak že konečně, když zpustivši se Boha, zapomenouce na svá vychování a pustíce všecko, čemuž se z mládí tak pilně naučili, z mysli, světa způsobilostmi byvši ukonejšíni, jsou (na) obě uši tak usnuli, žeť měl N e p ř í t e l č l o v ě k tolik nad nimi moci a příležitosti, aby na roli jejich srdcí i toho nejškodnějšího koukole zasel.

I řekniž mi, co bylo tak způsobilému nyní platno, že z dobrých a slovútných rodičů pošel? —

K jaké i platnosti a užitku, že se z mládí mnohým dobrým a prospěšným věcem tak pilně byl naučil? —

Žeť potom drahně let v společnosti osob znamenitých trval, mohlo též svůj dobrý průchod míti. Avšak v považení, žeť se všeliké věci t a m a t a k při člověku chytají a usazují, jakož jednoho každého k nim jest jemnost a potah, jaké přitažení aneb odvrácení, přijde tu prvé na rozhodnutí dvou důležitých otázek, a sice:

Která a jaká jest tu byla společenstvost, v kteréž trval, osobnost?

V čem ona domnělá osob znamenitost vlastně jest pozůstávala?

Lidské společenství podobá se pěkné zahradě, kdež obveselivě se procházející mnoho rozkošných, přímých i zatáčních, krátkých i dlouhých cest, vchodů a východů nalézají: při každé stezičce jiné a jiné kvítí posazeno: každý krecht má svou zvláštní způsobnost, svou vlastní lákavost; procházejícím nebývá jedna vůle, jeden cit; neboť dle přísloví: N e n í, c o s e l í b í v š e m, j e d n o. Aniž květnosti okrasa jedné moci a stejného účinku; můžeť se někomu i ta nejjedovatější a jemu právě nejškodnější bylina pro svou na oko tak přešlechtilou květnost nad jiné zalíbiti, ježtoť zatím u méně zdající se okrase vidina, v sobě mnoho dobrého a užitečného zavírající zrostlina jemu v nevšimavé pominutí přichází.

Takž i skutečně ve světě mravně jednajícím. Mnohoť kolem nás cest dobrých a svůdných; mnoho po boku květin a bylin jak hojících, takž i smrtících; mnoho vůně svatých ctností a puchu neřestných nepravostí: slovem: onde i onde příležitost a půvab jak k dobrému, tak i ke zlému; jak k životu blaženému, tak i k zahynutí přenešťastnému. Tuť tedy vrchovatě třeba šetrně ohledati společnost, abychom poznali, jak a z čeho jest složena; jak a na čem postavena; a k čemu, když bychom se v ni vplichtili, nás může a na konec chce přivesti; tuť i největší potřeba a čas nejdůležitější,

abychom u společnosti její jednotlivou osobnost, cenu a povahu, ano i tu při onom nám jakkoli na oči padajícím květu původní okrasu, buď vůni nebo puch a jiné do sebe mající vlastnosti časně a zdravě rozeznati uměli. Nebo svrhl-li by kdo svou někdejší od kořene materského přijatou vlastnost dobrou, a tudy tím býti přestal, čím vedle svých dobrých a jen protož vlastně slovútných rodičův býti mohl a měl; k tomu dal-li by se světa oklamnými způsobilostmi tak ukonejšiti, že by v pokračování na cestě, kteréž znáti z mládí tak pilně se byl naučil, až na obě uši usnul, a tudy se tomu způsobna učinil, že by škodný koukol v srdci jeho vzejda, nápotom množství ovoce nepravosti přinášel; spolu i při dálším trvání v společnosti lidské Boha a svatých ctností se spustě, světa pak obludnosti cele se přichytil; dobrou radou šlechetných a bohumilých lidí nevážně pohrdal a zlým toliko umyslem svým se říditi dal, na život svévolný a k patrné duši záhubě směřující se vydal; i což mu to medle prospěje:

že z dobrých a slovútných rodičů jest pošel? —

Jaký i užitek, že se z mládí mnoho dobrým a užitečným věcem tak pilně naučil? —

A co z toho vychází, že drahně let v společnosti domněle znamenitých osob byl trval? —

Klade-li to sobě za něco veliké, že má hojnost jmění a statku; ach, řekniž mi, človíčku, co máš medle, čeho bys shůry, ze štědré ruky přelaskavého otce nebeského byl nepřijal? — Nejsi-li všech věcí, kteréž tě tuto u pejchy tak nesmírně pozdvihují, na čas toliko nájemním hospodářem, jemuž uloženo, když by ho povolal Pána z dosavádního svrhl vládařství, jemu že by ze všech sobě k těžení svěřených hřiven statku a hojnosti náležitý oučet složil a ze statečnosti své úplně jemu se vykázal? — Všeliké věci člověka jsouť v ruce Boží, a byť byly třeba i v tom nejspanilejším a

nade všecko, což má svět, v tom nejkrásnějším vykvětu, přeceť jak rychle vítr Hospodinů zavane na ně, vadnou, opadují, a pryč jsou. Usýchá ta nejzelenější tráva, vadne a pomine ten nejušlechtilejší květ, když se ho prst Boží uloženým časem dotekne! — Všeliké pominutedlné tělo jestiť taková tráva; jest prach, a bude zase v prach obráceno. Tenť, kterýž dal, mocenť jest zase i vzíti. A byť by tento na krátký čas k držení a vedení sobě od Pána a všech věcí věčného vlastníka svěřeného hospodářství povolaný nájemník čili z vůle do vůle nebeského Pána podruh důvtipem svým i všecek svět získal, na duši pak své ztrátu trpěl, i jakouž bude moci za to dáti odměnu? —

A jakož jinde psáno: Blázne! této noci požádám ducha tvého od tebe, a cos tuto tak sotně, lstně a klopotně nashromáždil, čí medle to všecko bude? — Nah přišels na svět, nahýť i odejdeš!! —

A pročež mi přece pověz, co tu prospívá:

žes někdy z dobrých a slovútných rodičův pošel? —

Žes z mládí mnoho dobrému a prospěšnému se naučil? —

Drahně let v společnosti osob znamenitých trval? —

V takové hojnosti jmění a statku až k nebezpečenství duši své kdy byl se nacházel?

A jaký to sen, kterýž mysl tvou při noční rozumu mrákotě mámí, že na mající uřad a sobě propůjčenou hodnost se tu odkazuješ? — tím i se konejšíš, že by tě kolem a kolem lidu obecného vážnost u vší počestnosti obcházela a jako na patrný důkaz oné požívající slávy tobě sloužila? —

Všeliká tohoto světa sláva, všeliká těchto v něm podle svých srovnalostí se prohánějících lidí jest toliko potažná, kolotavá a každým rychlým a

nenadálým okoličnosti vrhem směnitedlná: tedy nejistá, nestálá a pro nedostatek bezpečného základu vždy nedokonalá. Což ještě nikdy neviděl, kterak v jednajícím světě mnohý vedle svědomí nejbidnější a nejohavnější člověk od jiných sebe — vedle vládnoucích srovnalostí světských — nižších, ale od přízně a milostivosti jeho úzce závislých šlechetných a poctivých mužův ctěn, veleben a obecně vychvalován bývá? — Kterak některý pejchou a velkomyslnosti nadutý v slávě své nad jiné u větru se vynáší, a kteréhož dobromyslní lidé pro svou důležitou potřebu, ač mu v srdci klejí a zlořečí, přeceť ho nejvybranějším slov a ucty kadidlem — jímť ovšem druhdy velmi drahostojícím — plazivě kolem a kolem okuřují?? — Zdali tebe tajno, kterak nejeden trudný, nevrlý a od svých těžkých, dnem i nocí duši jeho krutě svírajících starostí zmořený bohatec, od těch, kteříž k napomožení svému k jeho měšci se utéci nuceni bývají, veleslaven a skrze takový jen z nuzné potřeby složený stroj viditedlného upokoření ve své nadutosti nádherně zvýšen a co nějaká dobročinná modla lkajícím klaněním sobělibně uctěn bývá?? —

Kterak, abych ještě jedno přidal, mnohý u větru své obraznosti žijící ctižádostivec jako v nějakém k sobě nepřistupitedlném blesku naodiv lidu se staví, za světlo všelikému zraku blbému, za sůl moudrosti a za olej k útěše obecné plynoucí zpupnou hrdostí se vydává? —

Avšak viz, coť z toho všeho na konec přichází; neboť pomine-li blesk, uhasne-li jeho světlo a zmaří-li se ona domnělá sůl: tentoť zajisté sebou samým ošálený panáček se nejenom konečně v své vlastní ničemnosti nahotě, při mnohém zahanbení uhlédá; nýbrž když i ta výše dotčená a jen do času veleslavná modla jednou neomylně shrkne; když podobně ten jenom na čas velikomocný bidník náhle počne onu až potud všem

mdlým prokazující divotvornost potracovati; a když naposled všelikým ctitelům a veleslavitelům buď oči se protrou nebo se jim příležitost k zjinačení svého jednání bezpečně vyskytne: tuť mi stůj a bohumilé pravdě doznej: že jakož jsem již prvé řekl, všeliká tohoto světa sláva; všecka těchto v něm podle svých srovnalostí se prohánějících lidí, toliko jest potažná, kolotavá, a každým nenadálým okoličnosti vrhem směnitedlná; a protož tedy nejistá, nestálá a pro nedostatek bezpečného zaručení vždy nedokonalá. Toť jediné, což v Bohu a s Bohem, při lidech a mezi lidmi se děje, toť stále a pevně vždy a až i věčně ostojí.

Na tom tedy přisluší, aby se člověk v pravdě a času každého vzdělával ne v zchytralostech světa, ale v náležité bázni Boží své pravé blaženosti se dodělával, a ostatní všeliké své na čas jen, ale vždy k jeho dobrému od prozřetedlnosti Božské moudře naň složené trampoty a nesnáze v uplné víře a srdečné dověrnosti vzkládal na t o h o, k t e r ý ž m á p é č i o n á s. Tudyť nebude více t ř t i n o u k a ž d ý m v ě t r e m s e k l á t í c í; ale na základě ducha Božího vzdělán, aby rostl v příbytek a chrám Boží v duchu svatém.

Uslyšelť-li by však člověk podle těla a v světě smyslnosti toliko kráčící tento hlas pravdy a lásky, a přeceť by zatvrdil srdce své, tedy radím, aby pustil od něho, neboť komu není rady, tomu není pomoci.

Touže pak nad takových přehrozným neštěstím častěji sobě přiřikej, jednoho z nich uvida:

Hle! coť mu prospělo, že z tak dobrých a slovútných rodičů jest pošel! —

K čemu to, že se z mládí mnoho dobrému a prospěšnému tak pilně byl naučil!!

Že drahně let u společnosti osob znamenitých trval? —

V takové žeť hojnosti jmění a statku až k žalostnému duši své nebezpečenství se nalezal?

A posléz že u tak veliké slávy a hodnosti nad jiné vysoce jest postaven byl!! —

B l a z e t o m u, k t e r ý ž n a t o m, c o ž z m i l o s t i B o ž í m á, d o b ř e u m í p ř e s t a t i a o s t a t n ě s e b e i v š e c k y s v é v ě c i v r u c e B o ž í d ů v ě r n ě k l a d e; k o n a j e p a k d í l o p o v o l á n í s v é h o d l e v ů l e B o ž í, s h ů r y v š e c k o s o b ě p o t ř e b n é ž i v o u v í r o u o č e k á v á.

Psáno v Šacliři na horách Krkonošských dne 6. srpna 1832.

Kterak se mistr Chocholouš zlých řečí zbavil.

(Večerní vyražení 1832, č. 38. str. 301 sl.)

V Nové Bukárni panuje již oddávna ten obyčej, že tamní obyvatelové přepilnou snažností jeden o druhého, ano někdy i více nežli sám o sebe stará; jeho činění a nechání bedlivě šetří a dle svého kancionálku sobě i vší sousedské poslouchavosti obšírně vykládá. Nelze-li mu však, aby sousedovu záležitost uplně vyšetřil, jest tak dobré hlavy, že si sám ostatní dovtípí, a tudy třeba i z porůzných zlomkův — jednu plnou celost sobě na mysli vyrobí.

Kancionálek pak ten, kterýž se na výklad užívá, není všem jeden, nýbrž rozličného a sebou se dělícího vyznání; a kdož vedle něho zpívá, nezpívá sice obecní, ale každý svou vlastní notou a hledí, aby se co nejvíce líbila. Máť tomu, jakož praveno, d o b r o u h l a v u, čili dle tamní nářeči — n o t n o u p a l i c i. Zdá-li se mu písnička krátká, přidáť; pakli dlouhá, ukrojíť. A není-li v ní všecko podle chuti, čipernosti svou milé

rád dosadí, předělá, tak aby jsouc mu po notě, i celému městečku k tomu největšímu sloužila obveselení.

Avšak jakož na jedné výtečnosti nepřestává statečník, takž i páni Novobukarští mají to do sebe, že se má jeden každý v obci za nejmoudřejšího a že všecko ostatní za sebe daleko podlejší drží.

Kdyby tam dnes rychtář umřel, nebudeť jedinkého pana měštěnína, že by se za nejhodnějšího k tomu uřadu — dle svého nejlepšího přesvědčení — nesoudil. Majíť i při dotčeném kancionálku veliký přídavek mnohamecitmých památek, kdež každý — počna od sluhy, co obecní dobytek pase, a od někdejšího rychtáře Brambory, o němž se chvalná chová pověst, že by za času svého ten nejlepší bravní a skotní pořádek a v témž převýbornou srovnalost mezi dobytkem a sluhou k oslavě všeho městečka byl uvedl — svůj ostrovtipný náhled u veliké svornosti vyčítá a své dobré k většímu ještě zdokonalení sloužící schopnosti, s jotou i s ypsilonem, přízvučně i časoměrně — dle své nejvýbornější noty — pronikavým hovorem vynáší.

Zpívá a huláká se arciť, jakž kdo ví a zná, ale cvrčíť přece všickni, a tím sobě vespolek dlouhý čas ukracujíce, tomu bývají povděčni, že se málokdo mezi nimi z namáhání aneb z umdlení od práce rozstůně; načež si ovšem lékař a likárník stěžuje; ale krčmář dobře si chválí.

Stane-li se pak při schůzkách, že by se zpěváci buď *in contrapuncto* neshodli nebo od počatého *andante* bez slušné přípravy ryčného *presto* uchytili; tuť veselo viděti, kterak jeden ztratě *tact,* najednou pausuje; druhý *ad fugam* se obrací; některý ustana buď *con sordini,* nebo *perpendosi* si počíná; jiný, jemuž *calcant* umdlévá, k *diminuendo* se táhne; onen pak, jenž trpě na vítr a dostana odněkud po hřbetě z *ripieno* posilu, po chvilkách zase *da capo,* a sice někdy *clara* et *distincta voce,*

vždyť však jen přece jako *sforzando* zavřeskujíc *sublossuje*.

Téhož času byl nějaký pan *Souliba* — člověk mnoho o sobě smejšlející — jako *regens chori* v obci, a ten že se chtěl všem líbiti, nikomu se nelíbil. Přidánať mu paní *Krákorka*, žena plynoucí mnohomluvnosti, kteréž sobě za mnohá léta jakožto někdy bývalá pražská hokyně u veliké statečnosti jest vydobyla, — a ta znajíc *accurate a con spirito* kdy a jak třeba buď *loco*, buď *in octavo*, nebo v jakýchkoli *applicaturách* se míti, přinášela a rozdávala *partesy*.

Domácím a dlouhou *praxí* obvyklým byla tak stvůrná *producci* k obecnému všech rozveselení příjemná; tam však příchozím a nováčkům velmi protivná, leč že by tomu kdo znal v dobré opatrnosti vyhověti, jakož nám následující příklad ukáže.

Nedávno přiženil se tam jistý mistr, jménem Chocholouš, kterýž nemaje sobě hrdla zpěvavého s tamními zpěváky malého měl spojení. Usedávalť k domácí své práci, a hledě si vždy jen svého, na vůkolní vřesk nehrubě co dbal. Avšak jako vedle novobukárského přísloví není sukně bez blechy, tak i v jeho domě zřídka kdy bývalo bez svárů a hrýzení. Jeho paní manželka mělať svůj zvláštní domácí kancionálek, kterýž se s hudebním citem mistra Chocholouše jakožto jejího řádného pana manžela nijak nesrovnával. A to bylo často i mnohých vád a svárův domácích přehroznou příčinou.

I stalo se jednou, že zpěvací dle své obzvláštní noty manželka sluch práci své v tichosti pilného manžela těžce urážela, a byvši mnohými dobrými slovy od něho požádána, aby nemůže-li mlčeti, byla alespoň jako *mezza voce* a zůstala hezky *in piano*, tím více *in crescendo*, ano chvílkami až do samého *forte* a *fortissimo* se nerozpouštěla.

Dějíť se někdy ve světě věci tak těžké, že i tu železnou trpělivost člověka lámou a drtí. Vida tedy rozhorlený Chocholouš, že rozzpívaná žena nižádným způsobem *in tempo* zůstati nevolí, uchopil se žíly, kterouž měl na psy a kočky, když mu tuze a napřekot laškovali, a počal jí *in tempo furioso* dvoučtvrteční takt dávati.

Bylať to zprvu *foggetta a due soggetti*, nebo honíce se kolem stolu a v tvrdém *contrapunctu* pořád *in mancando* zůstávajíce, přicházeli stoupně *in fantasiam* do měkkých tonů, kdež žádoucí žena, aby měl muž *tacet* a ona *solo*, udělala pod stůl *vide*, a pádný zovák se země *subito* zdvihši, počala se proti manželovi na ten nejnovější německý Stiefelknechtwalzer stavěti. Žeť měl ale muž delší šmycec v rukou, vyrazil ženě z rukou housličky, kteráž vidouc, že jí déle *accompani*rovati nelze, usmyslila si konečně *ad libitum*, a běžela *sotta voce* ze dveří až na náměstí, kdež plným hrdlem *concertando* zpívajíc, početné *tutti* na své *finale* z půl městečka vtipných diváků a pozorných posluchačů kolem sebe nashromáždila.

I roznesla se o této v Chocholoušovu domu tak zvučně slavené hudební *accademii* pověst po celém městečku; minul již pátý den a nikde se nemluvilo o jiném, než kterak se pan mistr statečně podle *partitury* měl, a jak dobré *tempo commodo* jest při tom paní mistrová držela.

Chocholouš všecek nad tím mrzutý, že by měl tady i leckomus býti v posměšnou rozprávku, a přemejšleje, kterak by se nejlépe těchto zlých řečí zbavil, na tom se konečně usnesl, aby vezma psa, na půl zadku ho sedřel, a tajně po náměstí pustil. I měloť to převýborný účinek. Neboť sbíhající se sousedi, a vezmouce si tak zohaveného pudla na mysl, přestali mluviti o Chocholoušovi, a nebyla již více o jiném řeč, nežli o tom ubo-

hém a tak nelitostně odřeném psu, o němž se nemohlo zvěděti:

J e d n o, čí by vlastně byl?

D r u h é, kdo by ho tak šeredně byl zohavil?

P o t o m, jaká by asi příčina tohoto neobyčejného zohavení byla?

Neboť se cos podobného nemohl nikdo ve svém kancionálku, aniž v těch jemu přivázaných památkách dočísti.

Chocholouš se však smál a — mlčel; jeho pak manželka, ač by ráda byla povídala, avšak bojíc se posměchu, velikou a vzácnou na sobě prokázala ctnost — ženské mlčelivosti. Bývala sice potom ještě kolikrát u Chocholoušů váda a různice; ale musil-liť mistr Chocholouš někdy ženě k vůli podobné *divertimento a due voci* v domě svém zase držeti, míval ho z opatrnosti jen vždy *incognito*.

Po nějakém čase vzav *regens chori* pan S o u l i b a od přisluhující paní K r á k o r k y radu, dal s pochvalou veškerého veleslavného zpěvactva Chocholoušovu píseň sepsati a ji v obecní kancionál mezi P í s n ě v č a s p o t ř e b y řádně přiložiti. Nynější pak rychtář přidal, aby se každoročně, když nastanou psí dni, obecně zpívala.

Vlasti zasvěcen život náš.

(Květy České 1834, č. 15, str. 119 n.)

Plukovník Mirolevský po svedené u Ostr..... bitvě s nějakou jistotou toho se nadál, že bude strejc jeho, Stanislav Budecký, i podle provedené statečnosti i dle zavedeného postoupnosti práva za setníka povýšen. V naději té poslal na druhý den po bitvě zástupníkovi Budeckému celé nové, jakéž na setníka

patří, odění, a nejen že jemu laskavých slov, spolu i jeho ve Var .... nuzně se živící matce velmi radostnou zprávu o tom udělil.

Zdálof se Mirolevskému, že v něčem i jeho slovutnost při vojenské radě připlatí; toho se však nenadál, že by také starosta Kochanovský do rady měl uhlazený přístup, vedle něhož mu lze bylo pro svého bratrance, Ivana Krakonovského, tak mocně se ucházeti, že se i uprázdněné ono setnictví tomuto skutečně dostalo. Mirolevského hněv, Budeckého uražení, po nevčasném chlubném roztrubování nastalá hanba i posměvky se všech stran — vše to slovy nalíčiti, umělou zajisté ruku požaduje. Vražda a souboj byla jest první a hlavní myšlénka, jakováž pojala je oba, a to sice vedle onoho, zvykem zakořeněného práva, podle něhož mnozí učiněnou sobě — i třeba jen domnělou — na cti poškvrnu statečně chtějí omýti.

Bylo patrné, že Ivan Krakonovský ještě zásluh neměl, jakovými při pluku zástupník Budecký nad něho vynikal. Krakonovský stářím věku i délkou služby Budeckému hluboko podléhal; a pročež uraženým nechtělo jiné vcházeti na mysl, než aby se pro tentýž oba je potupující přeskok proti Krakonovskému na zadostučinění strojili.

První, kterýž Mirolevský učinil krok, byl, že u veliké trpkosti sepsaný list starostovi Kochanovskému poslal, kdežto se ho velmi nečestně dotýkal. Tento však moudrý a rozšafný muž, maje na srdci nynější potřebu vlasti, na nižto se ze všech stran nebezpečí hrnulo, a shledávaje, kterak by nesvornost a různice mezi důstojníky pro spásu bojujícího vojska blahu obecnému škodná býti mohla, nemeškal s přednostou vojenské rady o tom mluviti a po obšírném věci uvážení stalo se mezi rozhorčenými proti sobě stranami takové usnešení, že z lásky k vlasti jednotlivá osobnost hněv svůj

a další z něho vycházející rozhodnutí do pohodlnějšího času odloží.

Převeliká znikla z toho u pluku radost a mnohem milejší bylo některý po té příhodě den na to hledění, kterak Mirolevský v tuhou seč veda pluk, mocnějšímu na počet nepříteli statečně odpírá a kterak Budecký s Krakonovským co nejupřímější přátelé velikou zmužilostí v nebezpečí sobě napomáhají, sjednocenou udatností nepřítele potírají a srdnatě jakoby nerozdílní bratří vedle sebe bojujíce, zástupy nepřátelské rozplašují. Chrabrost vůdců měla i také následek, že veškeré vojsko, hrdinským příkladem povzbuzeno, takovýmtéž rekovstvím zudatnělo; netrvalo dlouho a silnější na počet nepřítel daleko byl zahnán.

Stateční krásné slavili Polané na bojišti vítězství. Vida pak Budecký, že Krakonovský opodál stoje krvácí, připomněl sobě, kterak nedávno pod blízkým pahorkem nepřátely tak tísně obkličen byl, že mu odolati skoro bylo nemožné; v tom ale že přitekl se zástupem svým Krakonovský a meče svého statečností jemu tak platně přispěl k pomoci, že mu bylo lze se svými přijíti zase ve spojení — avšak bráně Budeckého, že sám na sebe seční ránu strhl a tudy k poranění přišel. I nemeškal tedy vrhnouti se mu vděčně na srdce. Podali sobě hrdinové ruce, mečmi vítěznými přátelsky vespolek se pozdravujíce. Libostně dívalo se tomu vojsko, v hlasité se dadouc provolávání, štěstí vlasti a dobrou mezi důstojníky vůli jako jedněmi ústy radostně žádajíc.

Mirolevskému nebylo však podobnou zcela mírou na srdci; nebo ač proti setníkovi Krakonovskému prvnější zášti najevo nedával, přeceť tajný v srdci hněv k němu maje, hledal u mnohé příležitosti příčinu, kterak by ho důkladně potejral. Stalo se jedenkráte, že stoje v čele pluku svého a řady prohlížeje, k setníkovi

Krakonovskému se přiblížil, a čině mu nějaké výstavky, tak hlasitě mu domlouval, že setník, vida se u veřejnosti — dle domnění svého — zcela nezaslouženě uraženu býti, ačkoli mlčel, přeceť svému roznícenému v utrobách hněvu i trudu zabrániti v stavu nebyl, aby se mu patrně na tváři nejevil.

Když pak druhého dne na jednom nedaleko tábora místě náhodou se potkali a uražený setník o včerejší věci s ním mluviti počal, odskočil plukovník stranou a hněvivě jemu domlouvaje, řekl: »I což se pan setník nebojí, aby zjasna do něho udeřil blesk?« Setník ale u pokojné pobuda mysli, nahý meč plukovníkovi okázal a pravil: »Aj, tutoť jest můj hromosvod!« Plukovník přijal slova ta co určité k souboji vyzvání a ihned podobně meč svůj dobuda, hotově proti němu se postavil. Již břinkot zkušených mečů se ozýval a pro dospělou na obou stranách statečnost dosti dlouho již potýkání trvalo; — v tom ale rozlehne se zvuk polních trubic a slyšeti je střelbu ze strany nejpřednějších stráží.

Narychlo pozastaví se soubojníci, meči proti sobě napnutými se pozdraví, a levice na prsa vložíce, jako jedněmi usty řkou: »Vlast nás volá; onať nám nejpřednější. Jí zasvěcen život náš!« A podavše sobě statečné ruce, chvátají na místo, kde je volá vlast a čest, v prsou věčné usmíření nesouce.

Povídání strašlivé, radostné ale propuštění.

(Květy České 1834, č. 51, str. 422 n.)

Kateřina z Medicis, někdejší královna francouzská, měla od hádačův předpovědíno, že časem všickni její synové na královské stolice dosednou, což se i potom vskutku vyplnilo. Nebo když její manžel l. P. 1559 smrtí byl sešel, dosedl nejstarší syn, František

Druhý, na jeho místo. Nebylo však jeho kralování na dlouze, ježto maje osmnáct let věku svého, dne 5ho prosince roku 1560 zemřel. Po jeho smrti uvázal se druhý syn, Karel Devátý, v panování; třetí pak byl od statečných Polanův roku 1573 za krále vyvolen.

Toto zvolení nedálo se však tak volnou národu vůlí, jako přesilou hlasu některých mocných šlechticů, kterýchž sobě Kateřina z Medicis hojnými prostředky uměla získati.

Z počátku leta 1573 přišlo z Polsky do Paříže slavné poselství, aby dvoru královskému oznámilo, kterak francouzský královic, Jindřich z Anjou, svobodnou polského národu vůlí za jejich panovnika a krále zvolen jest.

Nelze vypraviti ten veliký francouzského lidu podiv nad tak vzdálenými, ještě nevídanými cizinci; kdo jenom trochu mohl na nohy, běžel a chvátal do hlavního města, aby ten neobyčejný příjezd uviděl. I byla tu tiseň po ulicích převeliká, okna diváky přeplněná, ano i střechy vroucí všetečnosti sotva postačovaly. Divili se až i s užasem té vysoké příchozích vzrostlosti, síly plné mužnosti, jejich přísnému a podivočilému vzezření; velikým, perlami hustě ozdobeným chlupatým čepicím, pookrouhlým, jim po boku visícím šavlím, úpravným lukům a střelám, ano i těm ostřihaným pastýrským hlavám. Slovem všecko, co se při nich vidělo, bylo oku francouzskému div na div. Měli také nádhernosti velikou osedlané koně, překrásným, drahým kamením a bohatými perlami mistrně krumplovanými čalouny potažené a zlatem, až oči pomíjely, se lesknoucí.

Předně šla řada dle polského způsobu švárně oblečených panošů, za nimi co nějaký statečný velikán kráčel nejvyšší konstva správce, v pravici velikou železnou palici před sebou nesa; po něm pak všecko

ostatní vyslanstvo v pořádku. Veliká nádhernost východních krajin byla tu se západní skvostností přešlechtile smíšena a zdobným Pařížanům potud ještě nevídána.

Jak jsou byli ode dvora královského přijati a kterak vyčastováni, pominu zde mlčením jakož věc oučelu vypravování tohoto nepřislušicí; toliko podotknu, že nově zvolený král, jsa tomu velice povděčen, nemalé na cestu přípravy jest učinil, též i komonstvu činiti rozkázal.

Odebrav se pak brzo uprostřed sobě vybraných pobočníkův s velikou slávou do Polsky a chtěje nejpříměji předsevzaté cestování své konati, naměřil si skrze hlavní a sídelní falckého volence město o tom zhola nevěda, že tento protestantský panovník velikou a spravedlivou měl příčinu, na francouzský dvůr hněvem velikým zahořeti a právě nejvíce na tohoto nyní nově zvoleného polského krále jakožto spolupůvodce tak nazvané »Bartoloměiské noci«, v kterouž mezi čtyr- a pětimecitmým dnem měsíce srpna roku 1572 všecky v Paříži pokojně bydlící protestanti tou nejlítější ukrutností, rukou najatých drábů, oukladně zavražděni. Avšak nebylo ještě této slepě zuřící vzteklosti na samé Paříži dosti; musilť vražedný meč všecko království projíti, tak sice, že dříve sedmecitma dnův třicet tisíc ubohých, pokojně v příbytkách svých nočně odpočivajících nešťastníků smrtí přeukrutnou jest padlo.

Spravedlivým tedy roznícením proti hlavnímu téhož ukrutného nelidství původci pojat, rozkázal falcký volenec, doslechna příchozího městu již býti nablízce, aby se jemu početně vstříc vyjelo i aby vedle zasloužení při jeho dvoře přijat byl. I vyjelo proti němu do dvou tisíc oděných a přijedouce přijali ho ne co hosta, nýbrž jako nepřítele. Byltě co zajatý na volencův hrad

přiveden, kdež byly brány vojskem a hrubou střelbou osazeny; od nich stálo dvěma řady hněvem na přichozího led šršících bojovníků až k samému pro něho připravenému pokoji. Nikdo mu nevyšel vstříc, aby ho přivítal; u dveří byla silná stráž k jeho ostříhání postavena. Dva za oné ukrutné noci z Paříže rychlým outěkem uprchlí a Jindřichovi dobře známí dvořané přišli ho ve jménu volence uvítat, výmluvna ho činíce, že obyčejnou uctu pro bolestně trápící v nohou lámání té chvíle osobně vykonati nemůže.

Když se polský král po pokoji trochu ohledl, spatřil na stěně veliký obraz, na němž byla hrůza »Bartolomějské noci« živými barvami až k uděšení představena; nebof se umělé malířově ruce tak zdařile povedla, že vyobrazené osoby byly — jak vrahův, tak i zavražděných nešťastníkův — na vlas v životné své podobě představeny.

Snadno uhodnouti, jakým uleknutím, hrůzou a strachem bylo jeho srdce při tom všem pojato! obzvláště an později sám volenec přijda, v tato slova patrnou vlažnosti k němu jal se mluviti, řka:

»Znáte-liž tyto zde vyobrazené osoby?« I odpověděl mu třesoucí se Jindřich, že ano. »Tito tak nešlechetně zavraždění byli poctiví, bohabojní a spravedliví lidé; ale vrahové, neboliž vlastněji původcové jejich nevinné smrti byli hanební zrádcové a nešlechetníci přeohavní.« — Jindřich mlčel, studený pot s obličeje si stíraje. Avšak mnohem horší a hroznější čekal naň večer. Nebo když přisedli k večeři, přistoupili ti jisté vraždě uprchlí a Jindřichovi dobře povědomí dvořané, aby mu posluhovali. Strašlivá tichost panovala po celém večeřadle, kromě že chvílkou mezi posluhujícími jakýsi tajný šepot, jisté sobě vespolek na srozuměnou činěné očima mrkání a vrahům polohlasné zlořečení jeho podezřelost víc a více rozněcovalo. I ztenčil si na

ostro sluch a lekavě naslevchal, kterak mu lotrů a vrahů, biřičů a katů, šelem a lítých potvor plným hrdiem spílají. Mysl sobě všeho zlého svědoma, nemůžeť se než všeho toho, co vidí a slyší, lekati. A takové bylo tu při Jindřichovi. Pročež nemohl ani soustečka pokrmu pozříti a nápoj váznul v hrdle.

S bázní a třesením, když jsou od něho odešli, ulehl na lůžku, a počna po dlouhém ouzkostlivém bdění dřímati, byl ihned náramným zvenčí hřmotem a hlasitým více lidí hovorem děsně z počatého spaní probuzen. Každé okamžení konec života svého očekával; avšak nebylo tu jaké jeho živobytí nástrahy, neboť se skutečně, ač ne bez malého strachu a lekání přicházejícího jitra zdráv byl dočekal. Buď příhodou neb dokonávající se mstou stalo se, že komín u jeho pokoje s velikým hřmotem dolů jest shrknul a tudy ho ze spaní vytrhl.

Jakmile se rozednilo, pokusil se z pokoje vyjíti. A ai, stráže tu nebylo; pokročil dále k oknu, leč po dvoře bylo prázdno; ti dvěma řady stojící oděnci byli zmizeli. I dodal si smělosti a šel zlehýčka až ku bráně; a hle, prvč byla početná osádka i všecko hrubé střelivo. A co více? — Před hradem stálo všecko jeho průvodčí komonstvo, se vším na dálší cestu připraveno.

I nejsa na dlouhých rozpacích, vymrštil se bez rozloučení na kůň a takovým úprkem ze strašného hradu chvátal, že mu komonstvo jedva stačiti mohlo. Odloživ pak hodnou část cesty, nazpět se ohledna, viděl vlevo hrad již daleko býti za sebou. Nyní teprv volněji si odechnul, a přeběhna v duchu celý příběh, průvodčím pověděl: že ačkoli měl strašlivé přivítání na hradě, ono pak v pokoji z něho propuštění velice že mu jest radostné.

Na pomezích království polského čekalo naň slavné vyslanstvo, kteréž přijavši svého krále u největší

poctivosti, do hlavního i sídelního města Varšavy šetrně jsou ho doprovodili.

Krátký byltě však čas jeho v Polště panování. Nebo sotva že čtyry měsíce uběhly, přišla z Paříže ta nenadálá zpráva, že královský bratr, Karel Devátý, náhlou smrtí ze světa sešel a že jest národu jedna žádost, aby Jindřich, nynější král polský, uvázav se na jeho místo v království, na trůn francouzský dosedl. I stalo se.

Při svém do vlasti se navrácení měl se král Jindřich tak opatrně, že rozpomena se na nedávné při dvoře falckého volence přijaté přenocování, jeho hradu na mnoho mil se vyhnul.

Sbírka rozmanitých průpovědí.

(Večerní vyražení 1831, č. 43, 44—49, 52, 56; str. 344, 351, 359, 368, 375, 384, 392, 415, 448.)

Mravné vychování bývá tam, kdež se náležitě uvede, tím nejbezpečnějším všeobecného dobrého základem.

Kdo svůj zrak z mládí nevyjasnil, toho, když se sstará, by mu i zlaté koupil brejle, světlo Boží neobsáhne.

Mnohý stařec vysoce let podlé těla si počítá; pohledíme-li však na jeho duchovní majetnost, aj, toť ještě v kolébce! —

Otcovu šlechetnost nejvýše oslavuje syn, kterýž ho v ctnostech následuje.

Není na světě věci, aby sama sebou určitě zlá byla: nenáležité užívání může i to nejlepší pokaziti.

Kdož z pádu prvního dobrou si vzal výstrahu, bude rád napotom toho šetřiti, aby se kamenu urážky všemožně vyhnul.

Růže jest okrasou kvítí, ctnost člověka šlechtí. Při růži narostá trní; člověk ctnostný nebude bez protivenství.

———

Ctnost má u světa mnoho protivníků a člověka, když se jí neohroženě přidrží, v nesnadné druhdy uvozuje pokušení. Avšak nebude-li zimy, leta neočekávejme; nebude-li pokušení, nebude korunování; bez zarmoucení nebude potěšení. Musiť nejprvé símě vsité příkrost zimy, násilí přívalův a mrazův snášeti, potom teprv v přívětivém ukázání leta milostivého v své kráse a v užitku na světlo se pronáší. A tak ctnostní lidé musejí všelijaká protivenství a zármutky světa snášeti, samému Bohu všeho potěšení se těšiti, znajíce, že z nich někdy bezpečně vysvobozeni budou.

———

Poklesneš-li kdy, člověče, pomysliž na to, aby hbitě povstal: loudavé povstávání bývá častěji nad samo upadnutí horší.

———

Člověk člověka k prospěchu svému každé chvíle potřebuje; nepohrdejž tedy nikdo člověkem, ježto nevíš, brzy-li tobě může býti dobrým.

———

Ne škaredost tváře, nýbrž škaredé srdce činí člověka ohyzdného: květoucí lilium, byť ho do té nejčernější posadil země, přece krásnou bělost svou nepotratí.

———

Hadr tejral klocy a povrhoval nimi. I dí mu kloc: »Zdali jsi již i ty papírem?« —

———

Obyčejně měří člověk člověka podlé svého smyslu nebo zdání. Avšak nechť jen každý prvé pohledí, zdali loket, dle něhož jiné měří, také dobrý a pravý jest! —

———

Neníť ještě ten velikým, kdož se rodem vznešeným vychloubá; ale zajisté ten, kohož skutkové slavní a vznešení nad jiné vynášejí. Neníť i ten maličkým, kterýž sice z kmene nízkého se vypučil, ratolestmi však květoucích ctností kmen svůj zdobí a obecnosti ovoce prospěšné přináší.

———

Kdož s tím, což mu prozřetedlnost Božská udílela, spokojen, víceť má a hojněji, nežli ten, jenž ani neví, co má.

———

Radost, ze skutkův šlechetných vycházející, podobá se slunci, kteréž všeliké záclony temnosti rozplašuje; radost pak ze skutků lichých těší zločince jenom chvílkou; neboť záhy se rozprší a dlouhotrvající žel bycha pozdě honícímu přináší.

———

Není sice jedno, co člověka těší; člověka však šlechetného nemůže nic jiného dobře těšiti, leč což jest dobré.

———

Člověče! cožkoli jiným činíš dobrého, nečiň z hrdosti, ale z pokory a z přívětivosti: příval a bouře náhle přichází a mnoha škod nevinným přinese; tichý a teplý déšť urodu zemi dodává.

———

Kdo nemá tolik síly a rozumu, aby sobě v trudných světa tohoto nerudách hladkou proklestil cestu,

ten dvojí nesnází se obtěžuje; neboť k majícímu zlému ještě jiné sobě přikládá. Není-li trpělivost účinků bolestných zbavitelem, bude alespoň vždycky utěšenou oblevou.

Málomyslnost bývá plodnou všelikých bolestí rodičkou: bolí-li koho zub, i zdali ho již proto celá huba i všecko tělo bolí? —

Kdožť s to, aby náruživosti své v uzdu pojal, tenť zajisté může svým vlastním pánem býti nazván.

Uděluješ-li komu dar, udělej tak, aby se nezdál býti mzdou: tou cestou obyčejně jak dárce, tak i obdarovaný lépe vychází.

Přispíší-li si dar, aby na cestu později se vydat mínící žádosti předběhl, přičte se zdvořilé vážnosti a pozdější žádost bývá tím příjemněji slyšána. Předběhne-li pak žádost opozděný dar, bude jako posel s prázdnýma rukama odbyt, jemuž se k opodstatnění a provedení své pohledávajičnosti náležitých a průvodních příloh nedostává.

Máš-li takového pána před sebou, o němž se ví, že někdy na něco hledí, aby zase na něco oko zamhouřil: zamhuř, nejde-li jináč, i ty jedno, a budete mezi sebou dobře vidět. Tomuť chce opatrnost světa.

Bude-li mezi dvěma stranama o něco spor, s dobrou se potáží, jestliže každá jedno oko zamhouří. Také soukromí jednající o dvou očích lépe se srovnají, nežli aby je šestero vidění mířilo.

Svědomitý právník jest prstem Božím; onť slova zákona bezelstně uvodí, věrně jich užívá a ve všem prohledá k Bohu, kterýž někdy i jeho i všechněch spravedlivým bude soudcem.

Soud právní ledakohos bode; soud ale pravý může všeliké sporné strany spokojiti.

Vyobrazuje se spravedlnost s vázanýma očima. Avšak bylo by místně náležitěji, kdyby se jí zrak rozvázal a sevřely ruce; tudy by se snáze vydobylo, že by některý soudce, moha k nebi i k peklu prohledati, zaslepujících návodův rukama se více nedotýkal.

Jediný všech práv a zákonův jest základ: Nestuj nikomu na křivdě.

Když měchy dojdou, mlčejí varhany.

Mezi měchem a člověkem vysokomyslným nebude jiného rozdílu, nežli toho, že tento sám sebe nadýmá, onen pak dočká, až by ho kdo nadmul.

Co ptáčníkovi lep, toť pochlebníkovi ulisnost.

Když si dítě nerozumí, máť mu pěstoun rozumět.

Zaviní-li v pěstounových rukou dítě, ber pěstouna za hlavu.

Dobré jest, abychom věděli, co nám jiní za vinu dávají a čeho při nás trescí, pokudž by pravda byla, hleděli napraviti; jsme-li pak tím nevinni, snažili se vlastní ctností a šlechetným obcováním vyvrátiti a tudy zacpati usta těch, kteříž nás neprávě haní.

Všickni rovně poddáni jsme rozličným nedostatkům a pokleskům, kteříž více potřebují opravy, než výmluvy.

Dobrým lidem, jimž zavřena jest země, otevřeno jest nebe.

Pohostinu ctnost na zemi, na nebi domácí.

Mnohé v pravdě jsou věci, kteréž by všem vůbec znáti nebylo by užitečné.

Vítězství klamu bývá konečně i vlastnímu vítězitelovi škodné a obtížné.

Marnéť náboženství, kteréž dává hříchu místo.

Více častěji nepřítel opatrností, nežli sílou přemožen bývá.

Na základě pobožnosti má naděje to nejbezpečnější stavení.

Kdož vyrostl bez zubů, nedovede kousat.

Člověka zlého a nešlechetného když lidská moc zahladiti nemůže, prst Boží, když mu čas dojde, setře.

———

Line-li ctižádost až přes zábradla rozumu a slušnosti, tuť bývá velice škodné rozvodnění, kteréž škod hrozných a za dráhně let nenabytých působí.

———

Nic nemůže národům věrným a pokojným škodlivějšího a nepřihodnějšího býti, jako zákonům zemským nerozuměti a vždycky na každém místě a potřebě tlumočníkův potřebných sobě kupovati.

———

Ne každému na jeho stav přísluší, aby jiným se rovnal: jiné drobným, jiné velikým náleží.

———

Velikým žádostem velikého naklonění štěstí zapotřebí.

———

Kdož se plazí, ovšem žeť z místečka činí pohnutí; ale konečně přece nic valně neuběhne.

———

Udatným smělosti toliko třeba; potom štěstí samo cestu k vítězství ukáže.

———

Poškvrněným a nakaženým myslem nemůže jaké mocnější dáno býti potěšení, jako to, aby se domnívali, že člověk všecek s tělem i s duší umírá a hyne.

———

Dosti provinil proti loupežníkovi, kdož bohatý jest, a je u něho dost co vzíti.

———

Zbráněno-li ctižádostnému, aby rukou, na kohož by rád, nesáhal: svobody jazyka proti němu užívá. Bude-li mu však i to zamezeno, tedy uloží žluč svou do srdce, kdež pak pod pokličkou tak dlouho bude vřeti, až se jí hodná nahodí příležitost, aby vykypěla.

Jsi-li vysoko postaven, až očí všech zření bude k tobě; smeceš-li se pak nestálého štěstí vrhem dolu, málokomu budeš patrným a velmi skrovně bude tu ruk, aby tě zase pozdvihly.

Všetečná smělost, pokudž se časně neztresce, u vztěklost se obrací.

Dospělý věk všelikeré nebezpečenství bedlivě rozvažuje; mladým a nezběhlým lidem což se koli zlíbí, to snadné k vykonání se zdá; buď jim rovno neb nerovno, lehko neb těžko: všecko mysl jejich zasáhá. A pročež potřebí jest přetrhnouti to zlé, prvé než by se dále rozjedlo a rozmohlo.

Zapotřebí jest nám znáti, že někdy počestnost ustoupiti musí užitečnosti a že nejednou příhodnosti času ušetřiti sluší, aby nebralo obecenství pohromu!!

Nevidí se mnohému dobrá rada, aby takového člověka s zlou myslí od sebe propustil, kterýž spolu do očí hroziti i skutkem jistým škoditi může.

Dobrá chvíle nebývá v odkladu jista.

Kdvž se stane škoda, teprv dobře víme, jak bylo ji předejíti.

Co nemůžeš zdvihnout, nech ležet.

Kdož se dá snadno pohnouti, ten také velmi brzo oblevi.

Při čemž usedávají chlapcové, od tohoť rádi mužové vážni odsedají.

Největší zlé pánům jest jazyk pochlebníka.

Kdož nikomu nevěří, jest neužitečný; aniž mnohem lepši, jenž všechněm věří.

Ni lidem uřadové, ale uřadům lidé dáni býti mají.

Pokojného života ani zlato ani drahé kamení nedává.

Lépe s poctivosti umříti, nežli beze cti živu býti.

Věrnému příteli žádný jakkoli drahý poklad vyrovnati se nemůže.

Nedostatkové lidští štědrotou se přikrývají; lakomstvím obnažují.

Strašlivým všecky věci větši se zdají, nežli jsou.

Vojsko bez vůdce rovně tak platné, jako vůdce bez vojska.

Ve škole bolesti dá se mnoho dobrého naučiti.

Všeho světa radost i všeliké jakžkoli utěšené okrasy jeho nebudou.

Milo jest poslouchati toho, kdož tomu, což velí, sám dobře rozumí.

Nedobře činí, kteříž člověka hned z mládí na to vedou, aby jiným vyvracoval domnění, kterýmž ještě nerozuměl, a tak válel proti moci, kterouž nezná a jakovosti její nechápá. Marnou a nestatečnou zbraní jest hana a posměch proti věcem vnitřním, kteréž jakožto duchovní i duchovně od téhož soudce, kterýž srdce i ledví člověka soudí a ta nejskrytější jeho myšlení zná, měly by rozeznány býti. Přehrůzných neštěstí, pádů a pohubení národův, ano i z kořene vyvrácení měst slavných a znamenitých letopisové světa nám dosti žalostně na oči kladou; a myť majíce se tak zlých věcí pro patrný příklad stříci, chtěli bychom tímto těkavým a pudným kvasem — kruté nesnášelivosti — již i tu dětinskou mysl nakaziti, takového ďábla zhouby v nedospělé stádečko Boží pouštěti, a tudy nevážnou bezsmyslností v soudy řízení Božské(ho) sáhati, kterýž mocen jest, věc království svého dle své svaté a nejdokonalejší vůle říditi a spravovati? — I pokoř se, člověče, Bohu jakožto Pánu svému i všech věcí; sklop oči k zemi a zvolej: Červ jsem já, prach a trupel a ve všem toliko nádoba hrnčířova, aniž budu pokoušeti Pána Boha svého!! —

Mysl sobě dobře vědomá křivé pověsti se jen směje.

———

Kteříž jste na cestě Páně, nebojtež se utržky lidí bídných a pohanění jejich neděste se! —

———

Ne ostrost meče, ale ruka hrdiny statečná.

———

Kdo by se tomu nesmál vida, kterak jediný šindel za celou střechu se vydává?

———

Tenkrát nejpokorněji vidím Boha v přirozenosti, když ho živě v srdci svém cítím.

———

Nevěř tomu, že by kdož tobě mluví o jiných, jiným o tobě nemluvil.

———

Budeš-li slepému hvězdy a planety vykládat, coť mu tím zpomůžeš?

———

Každý stav má o sobě své domnění.

———

Jsouť někteří lidé smyslu tak převráceného, žeť žádajíce výše se pnouti, dolu se převrhují; a k záměru svému oběma očima hledíce, vlastníma nohama stranou voditi se dají. Boj jest to mezi tělem a duchem: budete-li choditi duchem, těla skutky nevykonáte.

———

Průpovědě.

(Večerní vyražení 1831, č. 62, 63, 65, 69, 70, 71, 75, 76, 80—85, 88; str. 496, 504, 520, 552, 560, 600, 608, 640, 648, 656, 663, 671, 680, 702.)

Máť se každý sám o sebe starati; pokudž však jiný jináče si rozumí, pust ho; jdeť mu jen o jeho kůži.

Jakýkoli stav člověka neb jeho povolání není nikdy sám sebou nizký; nýbrž všeliká jeho záležitost a zaměstknání, jemuž se vedle vůle Boží věrně propůjčuje, jest znamenité a v smyslu obecné potřeby i veliké ceny.

Člověk v zedraném oděvu má přece čáku, že si bude moci někdy lepšího koupiti; ale ubohé dítě, kteréž zlým vychováním jest mrzákem na mysli a rozumu, srdci a svědomí, tak přenešťastné bývá učiněno!! —

Špatně bitý peníz zlatý jest mi přece milejší než ten překrásně pozlacený krejcárek.

Zlý příklad jest nad příval horší a škodnější: oč zavadí příval, to uchvacuje; zlý pak příklad hubí a trhá, aniž že kdo ví, že by byl zavadil.

Velmi pošetile bych jednal, kdybych chtěl, aby šlo všecko po mé vůli. Se vším spokojen, co se jak přihodí, i třebas to někdy dosti bylo odporné, raději si pomyslím: Také to pomine. A pomine to skutečně jako dešť, kterýž vyprahlé zavlaží pole, aby potom lépe mohlo růsti obilí a tráva.

Komu blikavost k žaludku a míšku, tomu, aby kdo chtěl mázdry s očí strhovat, neradím. Což nevidíš, že mu jen tak, a ne jinák dobře sluší?

Jsouť některá výnosná řemesla, při kterýchž provozování člověk, byť i ostrovidomý měl zrak, přece přimhuřovati musí, aby se stavně a náležitě měl v něm.

Směšný zajisté jest mrzák, kterýž maje oči zdravé, přece si na nos brýle sází.

Musíme svátky světit, jak připadají.

Mírný větřík tuží listí; víchr prudký a náhlý stromy klestí.

Kdož upřímně chce, mnoho může, pokudž se opravdivě vynasnaží.

Kdož neobyčejným tvůrné přírody věcem nerozumí a původnost jejich si vysvětliti nedá, bude (mu) za nejsnadnější, aby je měl za zázrak.

Špatný příklad jest poklesků jiných hlavní příčinou: kdybys byl cesty neudělal, nikomu by snad nepřipadlo, aby s cesty své po tobě se uhnul.

Ze semene kopřivy neuroste lilium.

Když má lék zpomoci, hleď, aby ho náležitě užíval; a má-li tobě dobrá rada prospěti, následuj ji ochotně.

Když člověk hodně rozmejšlí, nalezne, že může sobě i z té největši nouze dobře časem pomoci.

Pro některé své jiným pří(či)ci se zvyklosti můžem se naditi, že se nám vysmějí. Jsou-li to chyby, hleď, aby je opravil; pakli nejsou, nedbej na smích chlapcovský.

Varuj se takové radosti, které bys bez ublížení jiným nemohl dojiti.

Zdání klame. A protož pro pouhé důmnění nesluši koho odsuzovat.

Bojácný vidí všude nebezpečenství, i tam, kde ho není.

Slyši-li bojácni lidé nočně nějaký neobvčejný hlas a nemohou hned v překvapení viděti, kdo ho vydává, mní, že to jsou duchové.

Nemůže-li zármutek mluviti, dá se přece, kdož by mu chtěl rozuměti, snadno uhodnouti.

Člověk, pod mocí smyslnosti své postavený, přichází mi jako nějaký veliký pán, nímž jeho nejchatrnější dráb vládne.

Kdož toho radostného utěšení, kteréž po dobrovolném se odřeknutí všech libostných žádostí v srdci našem se rozlévá, náležitě pocítil, bude nejlépe viděti, v čem lidské povolání vlastně záleží.

Okrasa dne světlého vychází z noční temnosti; jarní život ze zimy příkrosti; radostné zdraví svého pocítění z nemoci a bolesti; plnost z dokonalejšího blažení z nejistoty a sotnosti tohoto vezdejšího života.

Ctnostný a bohabojný člověk jest chrám Boží a příbytek Ducha svatého.

Jakož i těm nejmoudřejším časem se přihodí, že mají na nově; takž i z mozku těch nejholenějších bláznův jiskra zdravého rozumu někdy vyniká.

Vezdejší život což jiného než síně chrámová, v kterýž po vyplnění dnův svých máme vkročiti? — Již i ta síň jest krásná a posvátná, když v bezelstném sebe vespolek milování za ruce se držíce, po ní, dokudž nám dopřáno, jednomyslnou přívětivostí kráčíme.

Když malíř malbu svou uměle ostíní, činí to, aby vyrážejících barev světlost živě na oči padala; přebraná zdvořilost klade nejednou tolik lesknatého zastínění na jazyk, že kdož by se dobře neopatřil, jemu i zrak srdce v těle se zatají.

Dobromyslný člověk má proti všeliké křivdě v lásce svou nejbezpečnější obranu: kdož zlé dobrým, křivdu dobročinností, nenávist láskou a uražení přívětivým odpuštěním oplácí, vede vždy mocný a bezpečný boj proti nepřátelům, jednou silou jednoho i více přemáhaje vítězí a na pomoc slepého štěstí spolehně nečeká. Kteříž pak outokem tím bývají přemoženi, rádi se vítězovi vzdají, a zbraň svou volně skládajíce, s ním nápotom v dobrém míru živi býti sobě žádají.

Není z toho škoda tomu, kdož nemoha se zpříci přesile, nespravedlnost trpí; nýbrž vlastněji tomu, kdož jsa mocnější nad slabším nešlechetně se jí dopouští.

Roztrhne-li se kde řetěz, nebývá to vždy železem, anobrž častěji kovářem, že jest železo lépe nesvařil.

Tak o sobě smejšlej, člověče, žes na světa tohoto divadle hercem, jemuž přísluší, aby sobě od nejvyššího divadla správce podaný úkol náležitě vykonal. Bude-li tobě uloženo, aby představoval žebráka, měj se ve všem jednání náležitě jako žebrák; a tak podobně bude-li na tebe dáno, abys buď krále, vladaře, měšťana, sluhu nebo cokoli jiného vedle správcova uložení vytvořoval. Pan správce dobře ví, kdož vlastně jsi, aniž bude jemu tvá vnitřní cena neznámá. I budeš-li toliko v počínání svém podle uložení míti se náležitě, jistě že po skončené hře slušné chvály a odměny vezmeš. Jedině při všech hry své spletenostech na to máš pomněti, že provozování tvá, — určení všecka podání věc Pánova jest.

Lidské obcování budiž k hodům aneb nějaké zvučné svatbě přirovnáno. Roznášejí a podávají se tu vůkol rozličné krmě. Přijde-li na tebe, vztáhni příslušně ruku a vezmi mírně. Pakli by však dlouho na tebe nedocházelo, zkroť svou nedočkavost; s n a d p ř e c e n ě k d y d o j d e. Tak se měj při bohatství, hodnostech a důstojnostech i jiných všech k živobytí lidskému připadajících věcech, aby před časem ducha kormutlivého v sobě bezpotřebně nebouřil.

Přijde-li tobě věc nějaká nazmar, hleď, aby neříkal: Ztratila mi se; nýbrž: Játť ji odvedl. Zemřel-li by tobě syn: Jest navrácen. Vzato-li tobě jmění neb statek: i toť bylo navráceno. Kdož bere, činí nešlechetně. Smíš-li se, ubožátko, tázati dárce, kdy a kterak svůj tobě na čas svěřený statek zase od tebe požadovati má? — Dokud všemohoucí pán statek svůj k vládnutí tobě svěřuje, užívej a pozoruj ho za věc nevlastní, nýbrž jako za půjčenou. Rozmnožuj dobrým vládnutím své zásluhy a měj se ve všem tak, jako se má pocestný, kterýž trudem dne a vedra zmořen, k hospodě dopadá, kdež sobě vidí dvéře otevřené.

Přenešťastný člověk, kterýž rozum ztratil; neboť ztratil to, což ho od živočichův dělí! —

Nebylo by slušné, abych od jiných více žádal, nežli bych jim sám volil učiniti.

Činím-li jen tomu dobře, kdož mi prv dobře činil; slituji-li se nad tím, kdož mi dříve milosrdně se prokázal: i mám-li jinou při tom zásluhu než tu, že jsem svůj povinný dluh odvedl?

Všeliký nájemník, abych pravdě řekl a v plném smyslu, jen sobě sám najímá.

Zištnější bývá pastýř, kterýž stádo své vidí, nežli kdož ho slyší opodál.

Krejčí mdlého zraku nit do jehly sotně navléká

Srazíš-li bohatcovi nad jiné se vypínajícímu pýchu a nádhernost, jaký bude mezi ním a člověkem chudým rozdíl? — Neníť bohatství, kteréž by stálejší a základnější cenu mělo nad to, kteréž sobě moudrý v hlavě a srdci vydobyl: toť nemůže ani jakou příhodou, aniž kterou vetkého štěstí směnou zmařeno a ztraceno býti, ježtoť ono jakékoli tisícerým způsobem v okamžení bývá zničeno. Jestiť i to jediné, jehož dobrými a výnosnými příspěvkami sobě u věčnosti poklad znamenitý uložiti a z něho se ještě i po smrti opravdivě radovati můžeme.

Nezpýchej nad tím, co je dnes; nebo nevíš, co zítra bude.

Žaludek hladový, byť mu's písně Šalomounovy zpíval, neukrotíš.

Mnohému líbí se společnost, kdež by svou vznešenost a jiné své domnělé výtečnosti jako na krám vystavoval; zatím pak co jiné za blázny má, sám při nich za toho nejvyššího pošetilce držán bývá.

Vlastní chvála moudrému sice neslouží; avšak přece když muž šlechetný pravdou ozbrojen, svou hájí spravedlivost, slunci se činí podobna, kteréž husté plaší mlhy, aby jeho dobročinné papršlky všeliký světa obor osvěcovaly.

Nebudeš ty, drobný trpaslíčku, již hned proto obrem, že tě ním malichernější sladičkové nazývají aneb že tomu snad dokonce sám věříš.

Hledáš-li sobě dobrou společnost, vejdi raději mezi moudré, nežli jen pouze učené lidi: od moudrého naučíš se opatrnosti, kteráž se tobě všudy hodí; při učených pak, pokudž se v jasnost jejich oblohy vnesti neznáš, vyposlechneš hádky a domínky, kteréž tě ani moudřejšího aniž opatrnějšího nebudou moci učiniti.

Násilím usevřená poslušnost podobá se větru v měchýři sevřenému, kterýž pukne-li přeplněním, i všecek vítr z něho rychle vyběhne.

Nechtěj se zpouzeti, když by tě o samotě zlý člověk jednou udeřil, nýbrž vyhna se notenkrát jemu uctivě raději poděkuj: v jehoť moci bylo, že tobě bezobrannému ještě více nenadělil.

Varhaník a plavec bývají živi od větru. Blaze tedy těm chudým a prázdným osobičkám, o nichž se říká, že mnoho větru dělají.

Pochlebník jest ošemetným kejklířem: jiné myslí, a jiné přednáší.

Lakomec jest ten nejbídnější tvor: v hojnosti statku bojí se nedostatku a duši svou oddává strašidlu, kteréž ho ve dne hladem a starostmi moří, v noci pak mu ani pokojně spáti nedá.

Kdož hostům při každé na stůl postavené míse vypočítá, co která krmička stojí na penězích, ten dělá hostům špatnou chut k jídlu.

Trpělivost jest pevná ohrada proti všemu zlému; ona i dobré lékařství, kteréž sice nehojí, ale přece každému bolest menší a ukládá.

Mezi klevetníkem a zrádcem není jiného rozdílu, nežli že tento provazem i trestán bývá, jehož onen již dávno byl zasloužil.

Kdo mnoho žertuje, arciť že mnohým kratochvílné činí vyražení; ztěžka však tomu ujde, aby nebyl konečně mezi blázny připočtěn.

Spokoj se s radostí, kteráž blízko po ruce, kteréž můžeš nejlaciněji dojíti a o které se nejvíce naděješ, že ji tobě nikdy líto nebude.

Každá hlava dvoří se svým mozkem.

Kdyby lhář na to vzpomenul, že co komu nalže, časem vyjde najevo, oč, že by mnohý od tak nejistého řemesla pustil!

Řekl-li by každý: »Já pán, já král«; i nad kým bude tu panství a králování?

Ne dláto, ale umění dělá řezbáře.

Jméno vysoké a vznešený název bez skutečné a hodné zásluhy může se penězi takovému přirovnati, kterýž má sice ráz dostiť švarný, chaternou však hmotnost.

Marná líbostivost jest jako plesnivina, kteráž se na tvář spanilou ráda sází. Podobnáť jest i housence, kteráž zprvu malička se uhnizdí, brzy pak uroste a po všem stromě tak se rozlézá, že na něm sotva jakého listku krásného zůstane.

Lakomec se má za pána svého bohatství; bývát však obyčejně jeho nejbídnějším otrokem.

Nebývá vždy slovo, jak se myslí, ale jak se mluví, přijato.

Sobělibní pohrdají prací jiných, svou vlastní nade všecko vystavujíce; toť však ne proto, že by ta jiných méně dokonalá byla, nýbrž že se v jejich neurodila mozku.

Když škrkavka z těla lidského výjde, coť jí to zpomůže, že z tak vznešeného pochází břicha? —

Skutek škaredý byť kdo ze všech stran těmi nejvonnějšími věcmi omazal a množstvím květin pokladl, bude přece vlastností svou zapáchati.

Sbírka mravných průpovědí.

(Večerní vyražení 1832, č. 8, 14, 16, 26, 28, 29, 30, 32, 33, 38, 40, 49, 50; str. 63, 112, 124, 207, 224, 232, 239, 256, 264, 303, 311, 375, 383).

Co se líbí, nebývá všem jedno.

Není každý, kdož dělá, mistrem, ale ten, kdož vzdělává a zdokonaluje.

Nehleď jen na to, kdo jsi, ale raději jaký jsi a jaký býti máš.

Sotva bude člověka na světě, aby vždy tak přímě kráčel, že by se nikdy šourně nezatočil.

Chvála v nečas činí nejednou člově(ka) neschvalného.

Počátek ctnosti dobré svědomí.

Jistější jest dnes nežli zítra.

Zrcadlem života jest příklad dobrý.

Není všude bodlák aniž všudy růže roste.

Ani jaký šat aniž které místo bude s to, aby z holého blázna vyvedl se mudřec.

Často z malého mráčku přichází příval.

Udělueš-li komu dar, přistroj ho tak, aby byl co nejpřijemnější.

Není dar jako dar, neboť jen způsobnost daru vzácnost uděluje.

Vedle toho, jak kdo dává, vidí a poznává se dárce.

Daruje-li co komu lakomec, měj to jako za lep na ptáky.

Kteříž odcházejí od pravdy živého pramene, toulají se obyčejně podle mělkých domnění lidského potůčkův.

I té nejdelší písničce bude jednou konec.

Koflík prázdný, byť i všecek zlatý byl, žízeň přece neuhasí.

Mladý věk jest zajisté ten nejpříjemnější člověka smrtedlného sen! Anjelé boží metají růže a lilie na cestu jeho; ranní a večerní záře jest vždy jedna. Na příští noc sotva kdy se pomejšlí, a přijde-li, jest bezčíslným množstvím nebeských světel osvícená. Pokoj Boží tohoto věku blaženost se všech stran obsahuje.

Avšak při takovém patření velmi důležitá loudí se ze srdce otázka: Možno-li nám, abychom tento šťastný života lidského čas, tu mladistvou srdce nevinnost, to pokojné a radostné snění až do nejprodloužilejších života svého let tak čistě a bezouhonně dochovali? — V něm věrně trvajíce a citem povolání svého v svaté nevinnosti kráčíce, v radostném očekávání dodrželi, až by onen velký a slavný den Páně zdokonalení našeho se přiblížil a nás tam všecky po vyplnění dnův vezdejších shromáždil, kdež dokonalost věčná přebývá?? —

Ach ovšem že by to bylo možné, když by toliko srdce lidské chtělo sobě dobře rozuměti!! —

Všech věkův lidé od obecné smotlachy se dělíce, nestálost a vrtkavost věcí lidských kolu vždy se točícímu vlastně připodobňovali; nebo nic na všem tomto širokém světě spěšné proměně a rychlému všech věcí

zvratu podobnějšího se nenachází, jako kolo rychle se otačující.

Může-li dřevo za to, že ho řezbář v čestnou nezpracoval sochu? — Prkno-li, že mohouc dle své vlastnosti nejšvarnější v domě býti okrasou, někde jen louži smrdutou ohražuje?? —

Rozšafný štěpař proč jiného větve drevné při stromě klestí, nežli aby pupencům ovocným větší posilu přiváděl?

Byl-li kdy kdo tak pošetilý, že by chtě míti pšenici, chatrné smotlachy by na poli svém zasel? — Tak dítě, jaké se vychovává, takové uroste.

Dobré vychování jest jako loď, kteráž člověka nedospělého od břehu nerozumu k utěšenému blahotvorného zdokonalení přístavu má převážeti.

Není při ořechu škořipka, nýbrž jádro, kteréž dobře chutná.

Ne samotný loj, ale čistý knot činí svíčku jasně svítící.

Kdož z jara housenky neobral, nehrubě se na podzim z ovoce štěpův svých potěší.

Promeška-li vorač jarní vláhu a čas, tak že se zpraží neb ulehne pole, věz, že jemu později všecko množství těch nejzpůsobnějších pluhův velmi málo zpomůže.

Co se kvapně dohoní, nebývá vždy tak valné, jako to, co se včas a vážně počíná.

———

Na žito po čase seté neřeba stodolu přistavovat.

———

Pustil-li by mlynář zástavu najalovo a chtěl-li by teprv po vody útěku mlejn spouštět, i kdož by se takové zpozdilosti nesmál?

———

Přirození darové tu jediné cenu si nesou, jakouž jim vynaložené užívání podává.

———

Podivné jsou věci na světě: Z dětí rostou vůčihledě starci; starcové zůstávají dětmi; panictví kdož ještě má, o něm neví, a teprv když ho pozbude, pozná, že ho někdy měl; zpozdilý kvapí usilně k urazu; třeštík rychlostí svou mnoho dobrého promeškává; živí mrtvě žijí; mrtví živě mrou!! —

———

Dokudž jsme mladí, mluvíme, smejšlíme a jednáme nejináče než jako děti; když však dorosteme, měli bychom ovšem všech dětinských věcí odložiti.

———

Každá věc má svůj jistý návod.

———

Slovo není oštíp.

———

Chtěl-li bys někam přes horu a znamenal bys, že (se) u vrchu trhá; raději ji obejdi.

———

Neskákej přes ohradu, abys nepadl do příkopa, jehož nevidíš.

———

Hojněť má, kdož na svém přestati umí.

Kdož si neváži skyvy chleba, neniť bochníka hoden.

Kdož pohrdával drobkami, bylť jich časem žádostiv.

Tichá a spokojená mysl jest to nejvyšši dobré a pravá blaženost, kteréž smrtedlný tvor na tomto plhavém světě dosíci může; zachování zla takového neprotržitedlného pokoje duše jestiť korunou moudrosti.

Kohož síli Bůh, tohoť lidé neomdleji.

Lahodí-li tobě štěstí, rozpomeň se na jeho vrtkavost; prve pak než počne hroziti bouří, hleď raději, aby se časně za větrem někde postavil.

Byť se bouřilo moře, byť i hory se převracovaly a zem vystupovala ze základu svého, duše nábožná nemusíť se báti. Bůh jest jí pevným hradem a skálou, bezpečným útočištěm a mocnou pavézou.

Na přijatá dobrodiní nechtěj nikdy zapomínati; na prokázaná ale více nevzpomínej.

Kde se klevetníci scházejí, tam má hluchý pokoj.

Časně se podobá a cviči, co má někdy statečného býti.

Kdo se mnoho ptá, daleko obchází; kdo se dlouho rozmejšlí, dlouho k místu nedochází.

Dobrý ohled nevystačí vždycky.

Ve všem na nás doléhajícím zlém jest vlastní vina to nejhorší.

Veselý na cestu tovaryš jest již poloviční cestou.

Poskrovně nalézá se lidu, aby byli tak dobří, že by již lepší býti nemohli.

Dobře ztrávený čas uběhne jako voda.

Každá věc má svou vadu i statečnost.

Žádá-li kdo sobě, aby šťastně záměru svého dosáhl, musíť i cest a prostředků k tomu potřebných býti spolu žádostiv.

Sebe samého přemáhání jest všech ctností kořenem.

Mnohdykrát i pouhá příhoda veliké věci rozhodne.

Člověk v mnohých věcech prohnaný o všelicos se pokusí.

Dovede-li chlapec klátit hrušky, dovedeť i jablka.

Co tělesní lidé šalně mámí, pouze jen v smyslnosti jejich vězí.

Není-li dar hned na první pohledění milý, nech jen, aby se uležel, snad potom bude příjemnější.

Ničehož nám není tak velice třeba, jako abychom světle poznali, čeho nám opravdu jest zapotřebí.

Hledáme Boha, abychom ho nalezli, a nalezše ho, hledati ještě nepřestáváme, neboť jest nekonečný.

Kdož pro své činy a skutky chvály lidské žádostiv, ten klenoty a perle za špatné haléře prodává.

Dobré, když se dobře neužívá, všecku svou potracuje dobrotu.

Dobrý skutek, prací a upřímnou snažností vykonaný, zůstane vždy dobrý, byť ta značná práce dávno byla pominula; skutek pak zlý, byť koho i nejdéle těšil, když přece jednou jeho oblíbenost zvane, v ohavnosti své nezměnitedlně pozůstane.

Právě dobrým může se člověk jen tenkrát nazvati, když i uprostřed zlých a nešlechetných lidí dobrým býti nepřestává.

Lépe jest, aby nikdo ze zasloužilých nebyl vyloučen, i nehodným prokazovati dobré, nežli odepřením dobročinnosti k nehodným i dobré téhož jim potřebného dobrodiní zbavovati.

Blahoslavený jest účedlník, kterýž Krysta, mistra svého, po všech cestách svých věrně následuje; jemu

všecku svou vůli a žádosti dověrně poddává; z lásky k němu svůj každodenní kříž trpělivě nese, aby časem i s ním té nesmírné slávy a radosti u věčnosti došel.

Co prospěje tobě, že jazyk Boha chválí, jestliže ho i svědomí tvé nechválí?

Pěknáť zajisté věc vyjasnění mysli, obzvláštně duchem nábožným a ve všem podle Boha uspořádaným. Ale ještě pěknější jest pokoj srdce, a sice pokoj z čistého svědomí přicházející. Pokoj z lahůdek světských ustrojený opění toliko smyslnost lidskou povrchně a na chvílku; nepronikne však až na základ srdce a nebude dlouho, žeť vyvane.

Pravý pokoj Boží jest jako hrad na skále nedobytedlné; pokoj ale světa jako stavení na písku, kteréž každý příval rychle rozmece a odnáší.

Děje se obyčejně, že to, co neznáme neb čeho si nevážíme, rádi postupujeme; avšak řídká jest těch věcí známost a k nim vážnost, kterýchž hledati se zpečujeme.

Máť pak jeden každý buď to své za nejlepší aneb i jiné, na čemž vlastní radostlivost smyslů obvykle usedává, obzvláštně pak, bude-li to dnešním světa rozkošnostem přihladíno.

Nedorozumění mezi přátely může se, sejdou-li se usta k ustům a srdce k srdci, snadno zase bez cizého zprostředkování zmístniti. Kdež ale cizí a kolikrát i neznámý jazyk mezi to vkráči, tuť mnoho zlého z toho

vyrůstá a možnost přátelského smíření buď zcela ruší aneb alespoň je znesnadňuje.

Nevěř všemu, co obecná roztrušuje pověst; nezasazuj se, co ve vejceti, dokud se nevylíhne.

Nemůže se než veliké nerozšafnosti připsati, když člověk ze zdajícího se mu uražení pojednou se rozmrzí a hned hněvu prudkosti tak se odevzdá, že z náhlosti něco buď mluví neb i koná. Mělť by ovšem domnělou urážku prvé rozeznati, nežli by takovou zlosti své pěnu na lidi podal, kteříž dosti lehcí jsou, aby ji povahou svou dál a dál tak pronášeli, že by konečně ta sama v sobě nepatrná obrážka skrz více ust jdoucí a zubem dráždivé nešetrnosti přežvejkaná, zcela na odpor, než její první ohled a smysl byl, se obracela a přednášela. Z takového překvapení nemůžeť ovšem nežli jen to vycházeti, že kohož se týká, tomu ona převrácenost nejen bolestnější a hroznější, ano i mnohem popudlivější bývá. Člověku moudrému arci žeť toto všecko připadne; kdož ale smyslu lehkého a snadně urážlivého, tenť se ovšem nenaděje, že čemu's počátkem nechtěl, ono tou nerozšafně volenou cestou jináč vypadá a ta z ust neopatrně vržená střela k němu samému s bolestí se vrací.

Když se dva vespolek hašteří, s dobrou se potáže, kdož by maje tudy jíti, raději stranou obejde; neboť vplichtil-li by se mezi ně, snadnoť ho může zlá nehoda s sebou do kola přimeci, kdež by všetečnost svou mrzutě oskákal.

Lstivost lidská najde své nešlechetnosti všudy pohodlnou lávku; kdož pak lehce a bez rozvážení jí věří, snadno bývá v osidlo její zachvácen.

Kdož polovičně slyší, sotvať také více nežli polovičně vyrozumí; kdož ale jen z jednostranného vyrozumění soudí, bývá jako poutník, kterýž se o jedné zdravé, druhé pak chromé noze na cestu vydává.

Sedí-li kdo na zemi, nespadne s vysoka.

Kteříž nemají, co by ztratili, těm také zlé časy nic nemohou odejmouti.

Vzchopme se všickni vespolek bystře k obecnému dobrému; co jednomu samotnému těžko a nemožno, bude celé obci neb osadě s ochotnou vůlí snadné.

Snesitedlná jest nehoda, když můžem pokojnou myslí říci: Všecko jsme k odstranění nebezpečenství učinili, co v naší moci bylo, staniž se vůle tvá, Pane! —

Střídmý člověk, který tělu svému více nedává, nežli mu zapotřebí, spolu i všeho bedlivě se varuje, co by mu škodilo, zůstane zdráv a může i při ostatně slabém těle dlouhého věku dosáhnouti.

Nestřídmý člověk doráží na tělo své; nepořádným živobytím zhubí i to nejstálejší zdraví; činí se churavým a bídným a takovým způsobem sám si hrob kopá.

Cokoli činíš, čiň dobře a chválils Boha.

Jsou lidé, že jim lesknavá nouze a třpytící se bída mnohem milejší, nežli tiché a pokojné štěstí.

Kteráž žena žířící touhou po lásce baží, netáže se, umí-li miláček také číst a psát; čtef se výborně v očích láska a píše v srdci tím nejbystřejším perem.

Svítí-li jasné slunce, mnohé ptáče vysoko do povětří se vznáší; připadá-li pak bouře, aj, rychle dolu se spouští a někde v houštině se skrývá. Tak i člověk podle vrhu štěstí svého.

Divíme se umělému složení sršky (Raquette), kteráž byvši rukou ohnivcovou (ohnivec — der Feuerwerker) do povětří vržena, co jasná střela do výsosti letí; když pak dosáhši záměru svého a dále nemohši, se rozpukne, tuť se mnohý z diváků zasměje.

Zda-li se podobné při mnohém počínání lidském také někdy neděje?

Vezme-li sobě pošetilec některá slova tak na mysl, že by se mu pevně v srdci usadila, marná bude při něm práce, aby mu je kdo chtěl vyvraceti. Neprospějeť námitka, že ona slova mohou a mají jináče se rozuměti, nebo byť i méně jim rozuměl, tím více na ně drží, a čím by více kdo naň dorážel, tím tvrdošijněji bude vedle nich státi, ano obraznost svou tak rozhorlí, že mu snáze bude všeliká muka snesti, nežli od nich pustiti.

A v takovém pádu co učiní člověk moudrý? — Opatří se vedle pošetilce tak, že by mu nebyl na škodu, a nechá blázna být! —

Nápady.

(Jindy a Nyní 1833, II. půlletí, č. 20, str. 160.)

Říkává se, že tvář zrcadlem srdce. Pravdať. Když by ale nešlechetník podlé umělosti sobě tvář neřestnou naodiv tak vystrojil, že by měla tu nejčistší podobu

ctnosti, srdce by však při tom v své základní ohavnosti bez proměny zůstalo: tuť vidím ošemetnost malby, ježto prvotní a neshladitelný svůj ráz vodní potírá barvou, aby pro tu švárnou pokryvku vnitřní ohavnost nebyla patrna. Krátký zrak se tu arciť spokojí; bystrého však znalce oko vyhoví šalbě, a poodstrčíc pokryvku, na vnitřní pravou jestnost dohledne.

Vpravdě říká se o mnohém člověku, že má vlčí zuby. Zub ovšem jako zub; avšak jest vlastně jen tehdáž nazvíce škodný a nebezpečný, když na někoho u vlčí vzteklosti doráží.

Kdo se nad jiné vynáší, ať se zkrotí; neboť jsou za horami také lidé.

Není proto Chocholouš, že si za ucho husí brk nastrčil, skutečným písařem.

V mnohé nepatrné kleci líbě pěje slavíček.

Platnější je jeden skutek dobrý, než množství slov posládlých.

Mdlému zraku náhlý paprslek sluneční velice bývá protivný: blbý pohodlivec nejradši si v chládku pohoví.

Nemá vlk před množstvím ovec strachu.

Pravé člověka hodnosti prospěšnější jest špetka zdravého rozumu, nežli plný měšec dukátů.

Těžko střílet bez prachu; mnohem ale nesnadněji bez rozumu rozumět.

———

Při mnohém tučném těle náramná se znamená ducha hubenost.

———

Kdož by rád dobré lidi poznal, nechť jen pozoruje, ku komu utištění lidé s důvěrností se utíkají.

———

Snáze nalezne chudoba dobrodince nežli přítele.

———

Snadnější jest člověku vidění do měšce nežli do svědomí.

———

Mluv se slepým o barvě, však ztěžka se domluvíte.

———

Konej ty, bratříčku, jen vždy chutně povinnost a nedbej, jestliže kolem tebe vrána řemeslně kváče!

Průpovědě.

(Květy České 1834, č. 11, 12, 29, 38, 44; str. 89, 98, 241, 373, 435).

Kde jest vůdců, nebývá bez svůdců.

———

Největšího člověka, když by padl, může i dost nepatrný chlapec přeskočiti.

———

Mnohý louská ořechy; avšak na vylouštěná jádra cizí chodívá mu veverka.

———

Bez boje nebývá vítězství.

———

Že slunce nesvítí skrze zavřenou okenici, není slunce vinno; ale ten, kdož okno okenicí zavřel.

Nepovídej vždycky, co víš; ale věz pokaždé, co povídáš.

Učenost má v svém znaku sovu. Jestiť pak věc předivná, že tento pernatý tvor střeže se světla denního, při noční toliko mrákotě v povolání své vychází!! —

Jsou lidé, že by mlčíce mohli snáze za moudré projíti.

Jsou-li knihy prostředkem, aby z nich čtenář nabýval rozumnosti; i divím se tomu, proč mnozí, chtíce se z kněh poučiti, sotva že kterou do ruky berou, již ihned zdřímati počínají; ano že čím kniha učenější, tím snadnější při ní usnutí! —

Dítě ovšem, neděje-li se mu hned všecko po vůli, breči; ale proto jest a zůstává dítětem.

Moc bez síly a síla bez moci jest loď bez vesla.

Stáří nečiní člověka dětinského: onoť nás jako ještě pouhé děti dohonilo.

Špatného se doděláš potěšení, mají-li silnější na tebe s kopce.

Hrubá neumělost a tupost rozumu jest smrt před smrtí; živí hrobové jsou tupí a neumělí lidé.

Lehkomyslný přítel podobá se hrnčířově nádobě, kteráž snadno puká a se rozbije, nesnadno ale zase svařiti se dá.

Chvalitebná jest věc při vítěziteli, když hned všecko, což může, nečiní.

Silný pokrm bývá žaludku mdlému velice škodný.

Přátelství jest všechněm věc velice utěšená i užitečná; avšak ničehož pilnější nemají býti přátelé, než pravdy, bez níž není a nikoli nemůž býti přátelství.

Velikým veliké věci přislušejí.

Nevidí se tam mnoho dobrého pořádku, kdež jest více rozkazovatelů nežli plnitelů.

Ustrašený člověk, dokud se nezpamatuje, má strašidla pořád na očích.

Aby člověk vlkem byl, netřeba mu hned, aby měl čtyry nohy.

Kdo se času nynějšího v spoléhání na své zásluhy do světa pouští, a jiné podpory s sebou nebere, bývá opuštěn.

Dospělé palmě ani krutost mrazu zimní, aniž vedro času letního neuškodí.

Nade všecku ohavnost daleko mrzčejší jest závist. Živíť se toliko hadím a ještěřím jedem a přijímá k sobě

vlastnost jejich tak velice, že oč jen zavadí, na ručest všecko poškvrňuje.

I ta moudrá hlava může se někdy na pochybném rozcestí octnouti; avšak brzo se zpamatujíc, do pravého zas uvede se koleje. Kdož jakživ nepobloudil, nemá bezpečnou pravdy jistotu, kráčí toliko podlé věd a navyklostí jako příležitostně, nikoli pak z přesvědčení.

Zpurná nechuť práci nejen nevybude, alebrž nespokojenému činí ji mnohem těžší a nesnadnější.

Šlechetní a dobromyslní lidé mají se za něco vyššího a rádi se v tom zpamatují, aby pokudž kdy prvé v náhlosti křivdu byli komu učinili, věc zase v dobrém opatřili. — Zlí pak a vší dobré mravopočestnosti zpuštění zdaleka tomu se vyhýbají, aby jiným učiněné bezpráví v dobré obraceli, toho se obávajíce, že by se tudy ponížili.

Měj oči na lidi. Že by o dvou duší byli, pochybuji; to pak jistotně vím, že dvojího jazyka bývají. Jak člověk v srdci smejšlí a s sebou soukromě rozmlouvá, zřídka kdy u veřejnosti ke komu mluví.

Pravé lásky a přátelství věrného nebývá vždy při lidech, kteří svého štěstí u velikém světě hledají. Tamť srovnalost času a příhodnost vládnoucích okolností cenu a vážnost přátelské laskavosti určí a vysazuje. Připláciť a spaduje v ceně i ta nejvěrnější láska a přátelství, jak totiž kdy jde trh. V dětinství můžeš cele, ano ještě i v jinošství poněkud na tyto vzácné člověčenstva okrasy saditi; při dospívajících ale osobách bývá již často takový úkaz jako hra umělecká, jížto

se množí dle své toliko potřeby, zisku a pohodlí svého více nebo méně obírají.

Starý, byť i u všem nejlépe zkušený přítel bývá pánům jako starý, obnošený kabát, v kterémžto se vznešené a toliko na veliký svět se tlačící osoby okázati stydí. Obyčejně se říkává: Býval mi sice jednou milý a příjemný; rád jsem s ním v dětinských létech tovaryšil; i pamatuji se, že mi někdy leccos dobrého prokázal: čas se ale změnil; on mi při těchto nyní jinou podobu nesoucích okolnostech nemůže dále prospěti; nemohu bez ujmy svého zakvětajícího štěstí k jeho osudem uložené temnosti se blížiti.

Jadýrka.

(Květy, III., 1836, č. 2, 4, 9; str. 13, 27, 70).

Komu není svědomí, tomu není víry.

Nemůže se dostatečně oplakati pošetilost těch, kteří — jen ať se jich někdo slovem dotkne — hned již křičí a burácejí; avšak sobě nevšímají hojných křivd, kteréž sami bratřím svým bezstoudně činí.

Upře-li se slunce na keř, zdáť se ihned keř mnohem světlejší.

Mnohý člověk má se za nejšťastnějšího — když spí.

Jáť kmotrovi prst, a on mi po celé ruce sahá!

Několik píšťal nedělá celé varhany.

Dvěma hrnčířům nepostačí jeden v stejném čase kruh.

K příteli věrnému žádného není přirovnání.

Život člověka šlechetného jeť zajisté takový, že mu ani slávou ani štěstím ničeho nemůže býti přidáno.

Plzké jest přátelství mezi těmi, kdež jeden pravdy nechce slyšeti a druhý hotov jest lháti.

Blaze domu, v němž rozšafná vládne matka!

Byť bys, člověče, všecko, co dobrého a vzácného ve světě máš, ztratil: hlediž jen, abys neztratil sebe samého.

Jakož vítr sněhem, s oblak padajícím, sem tam zmítá a hází: takž i zlé žádosti člověkem nerozumným vládnou a pohrávají.

Člověk žije dle člověčenství na světě a jím teprv k duchovní strojí se věčnosti.

Synové, kteří se dobré mateři podobají, z většího dílu, když urostou, přívětiví muži bývají, v jichžto srdcích přirozená vlastního pokolení vážnost s líbezností a přívětivostí ženských se spojila. I praví se, že jim štěstí ve světě volněji zakvítá.

Není valná zásluha, praví-li se o někom, že bez náruživosti jest; k znamenité zásluze však přičte se

člověku, na němž se vidí, že své náruživosti přemáhá a statečně nad nimi zvítězuje.

———

Jakož houba, leč že by ji ohněm spálil, hltavosti netratí; rovněž lakomec, leč by ho potřela smrt, od povahy své nepustí.

———

Co shnilý pařez v živém lese, toť lakomec ve společnosti lidské jest. V shnilém pařezu kryje se had, mnohý jedovatý ještěr a leckterý nečistý a škodný zeměplaz; při lakomci pak má všeliká zlá i ta nejprůmyslnější nepravost své výhřevné hnízdo.

———

Lítá zvěř a dravé šelmy vycházejí času nočního z lesů a doupat svých na loupež; lakomec pak jest tak bezstoudný, že i bíledni po svém trhu slídí.

Hekovy průpovědi v rukopisech.

O některých se velice zlé věci mluví, ale vina neleží na nich samých, nýbrž na těch, jež je tak vychovali a způsobili.

———

Prázdné hlavě je všecko dětinstvím.

———

Lidem vrtkého smyslu ledačeho se zachce.

———

Člověk bez vzdělání jest v obcování lidském neužitečnou skořepinou.

———

Co se na někom vidí a má za nejlepší, pouhá toliko jest natvářka (Larve).

———

Kdo smutným okem na svět třeba dost veselý hledí, tomu všecko smutné vyhlíží, ano i (slovo nečitelné) nejveselejší svět jenom truchlivý býti se vidí.

Moudrému nepřichází na světě nic velikého, ale také nic malého.

Boj srdce dobrého s hlavou zlou nikdy nepomine.

Když herec úkol svůj na jevišti vybude, málo si ho kdo potom všimne.

Každý národ dává osoblivé barvy umlivému (wissenschaftlichen) dějopisci.

Nenásleduj nikolivěk Tacita, nybrž piš, jakby psal, kdyby na tvém místě byl.

Život náš vezdejší není než ustavičný běh k smrti, a to prudký, spěšný, rychlý. Avšak jedni jsou kuchtičkové a lékařičkové, jež žaludek na to žene, aby se umělectvím svým k prudčímu, spěšnějšímu a rychlejšímu uprku poháněli.

Jen na čas jest utrhačný jazík poctivým lidem nebezpečný: když slunce v jasnosti pravdy vzejde, všeliký mrak a chmoura jasy se zapudí.

Náhlé obrácení nebývá trvalé.

V nebezpečenství upadá, kdož nerozšafně pne se do vejšky: spadne-li náhle, nemá, na čem by se udržel.

Rychle zmálomyslní nešlechetník, když by se mu poctivý muž postavil včas naproti.

Stává se nejednou, že nedostatek všetečnosti i nedostatkem věrného přátelství bývá.

Msta zamlčená nebo poodložená bývá nejnebezpečnější.

Mnohem vznešenější jest duše ve všedním obleku, nežli svědomí zlé v tom nejskvostnějším kabátě.

Hotový skutek dobrý mívá větší cenu, než jakákoli povrchní jalového svědomí okrasa.

Ukaz padá na oči; skutečnost na rozum.

Není člověka na světě, že by v jistou chvíli svou sobě nedoznal: »Inu, máme každý svou jistou chybu! I kdož z nás dokonalý?« — Avšak když se při společném obcování zvrhne obrtlík, aj, tuť není více na to pomyšlení, co se prv soukromě říkávalo; nybrž všechněm (nečitelné: vytkne?) rozum, aby zamilovaného svého koníčka tak prováděli a proháněli, že by jim z toho budoucně buď jistý užitek neb aspoň nějaká chvíleční radost vyplývala. Člověk v jakékoli míře a váze ustavený jest konečně přeceť jen člověkem.

Kdož by celý národ chtěl seznávati po jeho j e d n o t n o t á c h (jednotnota = die Einzelnheit??), na křivý soud se chýlí.

Vezmi sobě život lidský s kterékoli se tobě líbí strany na rozváženou, avšak nevěř, že ber to jak ber, přec jiného při něm vyhledáš, nežli to v pravdě, že jest mezi dvojím magnetem jisté položení jeho: ctižádost táhne ho vzhůru; marnivost pak rovnou mocí dolů ho tlačí.

Duše lidské touha, aby tím byla, čím není, a aby měla, co nemá, jest živým všeliké nemravnosti kořenem.

Velmi nesnadné bude člověku, aby chyby své náležitě složil ze sebe, nevypátrá-li v sobě té původní pramen, z něhož ony se prejští.

Sotva bude nalezen člověk, při němž by se i v té nejvýtečnější statečnosti nějaká zárodní mdloby známka znatelně nevyjevila.

Plachá náruživost jest opravdu ten vstříční jed, kterýž zaslepenosti mocně se zprotiví; nebo jakož první mysl lidskou v dominkách vypíná a je (m. ji) vzhůru pohání: takž druhá ho — věnce svého na prahu předsevzatého domejšlení pevně drží a vyžšího vzniku jemu nedává.

Marnivost jest velice nebezpečný mravnosti lidské neduh, neboť nedlí aniž ustává najednou, nýbrž rozprašuje se a vyžírá po všech plzkých místech a slabinách rozumu neusazeného a nejednou v takovou se usadí vrtkavost, že co sobě dnes usmyslila za nejlepší, tím zýtra jako nejhorším pohrdává.

Nezarážej hřebík tak hluboko, že by ho včas potřeby nemohl zase vytáhnouti.

———

Vtip na kolebce nehrubě se ozývá.

———

Nepřisluhuje duch tělu vždycky tak přijemně, jak by sobě ono žádalo; avšak tělo kolikrát dost nešetrně s duchem svým hospodaří.

———

Řídká bude novota, že by u svém povstání netropila různice. Avšak jak rychle novoty puvab vyvane, klestí sobě dlouhochvilnost cestu a co lstivý nepřítel uživatelových vášní se zmocní.

———

O jak často na nejmenších a nejnepatrnějších okolnostech ty nejdůležitější a nejznamenitější života lidského případy se zakládají! —

———

Každý hraje, jak mu padne kostka; dobrý ale hráč dovede i se špatnou kostkou vyhrat.

———

Ctnost a čest jsou dvě milostné sestry; avšak mnoho jest lidu, že se kolikrát ctnosti odříká, aby čest jména svého hájil.

———

V čas rozdvojení a bouří lidu kdož jest nejhorší, bývá v největší vážnosti.

———

I o těch nejchatrnějších věcech dá se krásnými slovy mluviti.

———

Žvatlal slova zcestná rád v hedváb obvíjí.

———

Kdož veliké věci na sobě staví, o tom věz, že mnohobarevné hemžení míhá se v jeho stínech.

Jak bývá člověk v bludech zaslepen, že byť i dobré poznával, uznati je nechce, jestliže se s křivým jeho vlastním soudem nesrovnává.

Divné bývají mnohokrát žádosti lidské; často a bez ustání setkává se touha s oučinkami zcela protivnými, a žádost s žádostí zápasíc, moří se přeoklamně. A jaký toho závěr? — Celost neusedáť, padlo zdání jednotlivého: na jednotlivce přichází, aby pustě od svého k celosti se přivinul. Dobro celoty zavíráť i jednotný užitek při sobě.

Nehroz se, děťátko, mračna: nad mračnami slunce.

Veliké hlavy: malý mozek. Přeousilné namáhání: nevalný oučinek. Silný duch: slabá povaha. Znatelná mužnost: viditelné dětinství. Těchto věci zhusta se vidíme, můžem se skorem dovtipit, žeť v masopustě.

Za času dětinství nemůže býti člověk než dítětem.

Kdo přepaženou přísností jiné soudí, zná jednotná slova, ne však plný smysl zákona.

Več příhodné srovnalosti člověka vlekou, má rozum dost co dělat, aby to rozpletl.

Trpělivost a rozum přivede věci pochybné někdy dost nenadále k místu.

Přichutenství běžícího času věc třeba dost zapletenou velmi snadno rozhodne.

Každá řeč bez skutku prázdná jest a daremní.

V ničem nenabízej(?) se člověku, jehož neznáš.

Kdo před časem šetří, když čas přijde, oslábá.

Prvé dozral, než vykvetl.

Litá, prvé než mu křídla dorostly.

Rok má krok; přijde, prvé než zvíš.

Pravý přítel ne prvé dobyt bývá, nežli jest zkušen.

Žádnému nedůvěř, leč s kým prvé prostici soli strávíš.

Zrale považ, prvé nežli cestu nastoupíš, kudy se dáti máš.

Nevěří, až jim víra přijde do hrsti.

Mají dobří lidé s pilností rozvažovati historii posledních časů, a to i pro naučení své a o mnohých užitečných věcech potřebné napomenutí i pro potěšení v těchto sršlavých a nebezpečných časích; aby rozuměli a znali, že ty nešťastné věci a nynější i ještě nastávající neřesti nijakž nejdou maní aniž se dějí náhodou; ale že jsou na příklad a výstrahu věkům potomním; ano také, aby se daremně netroštovali, by čím dále lépe

býti mělo aneb že by jakého lepšího štěstí zde na zemi očekávali.

———

V kterém národě zroste nenávist, tuť záhy všeliká nesrovnalost povstává a mezi lidem prve v pokojné jednotě postaveným těžké různice, nevole a ustavičné války, skrze kteréž sobě nejednou znamenitých a nenabytých škod přivodí, jakž to obyčejně bývá, že domáci a městské války daleko (více) nejen škodívají a horší bývají, nežli kteréž s cizími vedou.

———

Opatrnost velí, abychom berouce se k věcem svým cestou přímou, časem i na pobočný stezník se dali.

———

Rozkošná kázen jest místo ostnů, kterýmiž se nechtiví k činům potřebným pobádají.

———

Samoláska jest velmi schytralá a důvtipná příkořnice. Ona svodí rozum i srdce. Slepá samoláska nám schvaluje nešlechetnost pod přístrojem šlechetnosti a umí velmi vtipně slabostí a vášní jednoho každého použiti.

———

Mnohé udalosti přecházejí nám jako hádanka. A takť jest zajisté! Některá věc zůstává nám do smrti nerozhodnutá a některá dá se snadno na prospěch vyložiti. Avšak při výkladu nepřijde vždycky na věci povahu, ale na pojemnost(?) vykladatele a že také každá věc má víc nežli jen jednu hranu.

———

Zádumčivý člověk nepřichází tak lehce ku pravdě, protože těžce ji věří.

———

Jak se ohněm zlato, tak se i ctnost protivenstvím, když by zlost lidská na ni skládala, ctně(?) rozeznává.

Každý rádce chválí to, k čemu radí; ale někdo radí k sobě. Sir. 37, ? (nečit.).

Jakoby kdo vložil drahý kámen do praku, tak činí, když kdo ctí blázna.

Jako pes navracuje se k vyvratku svému, tak blázen opětuje bláznovství své.

Rozháralost mladých bohatýrů bývá často netolıko jim samým, ale i obecnému dobrému škodná.

Hleď, aby všemu, co tebe se týká, rozuměl; neboť, čemu dobře se nerozumí, toť se také dobře užíti nedá.

Nejsem-li pošetilý, že hlavu sobě mučím, srdce trápím, protože mi se nestalo, co se snad ani státi nemělo, že se krásný sen můj nevyjevil, jakoby i vyjevení jeho musilo i pravdivým mým blahem býti!

Nezáleží řeči populárnost (: :), jak domnění mnohých, v uchylování se ke všem chybám, nedostatkům a nízkostem sprostého hovoru; a to tak málo, jak málo upřímnost v licoměrném počínání zakryta; sprostnost v špíně a hrubosti a pokora v povrženosti záleží.

Kdo lží nabíjí, střílí na prázdno.

Věrné přijímání jest jediné berný peníz v království božím.

Můžeš-li se před Bohem svému skutku dobrým svědomím těšiti, nedbej na to, docházíš-li u lidu pochvaly: lidská chvála nezasahá vždycky to, což jest čistého, slavného, užitečného.

Kdo se spolehá na cizí stůl, bývá často bez oběda.

I v chatrném těle hájí duše svou vznešenost; avšak nejednou mívá tělesné vznešení dost chaternou duši.

Spokojenost nevsedne nikomu do srdce, nebude-li tam sobě míti místo připravené.

Štěstí mívá obyčejně vosková křídla.

Štěstí neusedá na svrcholku, ale snáze na prostřednosti.

Štěstí lidské bývá mnohým a nenadálým změnám podrobeno a tak není toho hodno, aby si člověk na něm bezpečně zakládal.

Kdož se stará, aby byl šťastným, toho čáka nezmrzlí, jestliže žádost svou stále staví na skutek.

Zdá se mnohým bolestné, že co chtí, jim špatně vychází. Hlavní tu neznají: dlážditi skutku cestu.

Umění jest ozdoba největší každého rozumného člověka. Ono každý stav, každý věk mile šlechtí; ono chudým čest způsobí, bohatým vážnosti přidává. Ono mladosti okrasa, starosti potěšení; ono štěstí člověka povyšuje, neštěstí pak a bídu jeho nejen ulevuje a k skončení, nýbrž v zapomenutí uvodí. Umění, jak Cicero praví, doma člověka obveseluje, venku mu nepřekáží, s ním noclehuje, putuje, hospodaří. Přitom pak ono člověka i k mravnosti a šlechetnosti uvodí, ano ho učí sebe jako cíl, a ne jako prostředek vážiti; a kdo tak sebe považuje a podle toho i své jednání řídí, ten každého dne můž říci: Živ jsem byl.

Z německých prací Hekových v rukopisné pozůstalosti.

Ob eine Staatskirche wirklich eine Stütze des Thrones sei?

Die Verpflichtung auf die symbolischen Bücher, die längst eine leere Form, als solche aber im Mitten der Lehrenden und der Glaubenden in handgreiflichem Widerspruche steht, sollen ganz aufgegeben werden. Der Staat wagt dabei nichts. Er beruht nicht auf dem dogmatischen, dem unverständlichen und übermenschlichen Theile der Religion, welcher bei verschiedenen Confessionen verschieden ist, sondern auf dem moralischen, dem verständlichen und menschlichen Theile des Christenthums, das allgemein ist. Der Staat gebe in Rücksicht jenen(!) Theiles volle Lehr- und Cultusfreiheit; aber in Rücksicht dieses Theiles, da pflege er einer wahrhaften *Volksschule an der durch eine auf die innere Natur des Menschen gegründete Methode, jede Geisteskraft von Innen heraus zu entwickeln und jedes edle Lebensprincip anzureizen und zu nähren, alle einseitige Bildung aber zu vermeiden.* In diesem Wege, nemlich Freigebung der kirchlichen Anliegenheiten und Fortbildung der Schule, liegt der einzige, aber auch sichere Ausweg aus allen den Verwickelungen, worin das zunehmende Dissentieren den Staat hineinzu (reißen?) droht. Könnten die Regenten für diesen Weg sich verständigen, so würde das eine große und siegreiche That sein.

Die staatsrechtliche Nationalität.

Ein wirkliches Mitglied einer Völkerschaft ist nur dann *nationell*, wenn er (tak!) ganz der Nation in ihren ihr zustehenden Rechten der Gesetzlichkeit der nationellen Verträge und einer unbegränzten Anhänglichkeit an das Gesammte der Nation angehört und sich von der Nationaleinheit durch kein auswärtiges Interesse ableiten, absondern oder ausnahmsweise dies Nationale ansehen (tak!) oder behandelt werden will. Wer vorsätzlich das Staatsgesetz umgeht, über dasselbe sich stellt und die völlige Unterwerfung demselben verweigert, der ist kein ächtes Glied des nationellen Körpers. Er ist *antinational.*

Das Bestreben desselben gibt sich kund, wenn er

a) fremde, auswärtige Interesse befolgt;
b) fremde auswärtige Grundsätze annimmt, sie Anderen mittheilt und vertheidigt;
c) durch sein Bestreben auswärtige Zwecke fördert; und damit
d) die Rechte der nationalen Staatszwecke schmählert und gegen selbe negativ auftritt; somit
e) die Ruhe, den Frieden und das gemeinsame Wohl stöhrt und als ein Feind des Ganzen sich benimmt, als ein Absonderling seines Volkes, zum Nachtheil seiner auswärtigen Politik.

Aforismy.

Die Menschheit ist aus zwei entgegengesetzten Grundneigungen (základní náklonosti) zusammengesetzt (složen), deren vereinigte Wirkung ihn(!) zu dem macht, was er ist: *Hang zum Müßiggang* und *Hang zum Vergnügen.* Ohne den letzteren würde ihn *jener* in eine(!) unüberwindlichen Unthätigkeit erhalten; aber so groß sein(!) Abscheu vor Abhänglichkeit

und Arbeit ist, so ist doch sein(!) Hang zum Verknügen noch stärker. Um beide zu vereinigen, ist ein *Zustand von Unabhänglichkeit,* worin *er alles mögliche Vergnügen ohne einige Bemühung genösse,* das letzte Ziel seiner *Wünsche.*

Die Grundfeste eines Staates besteht in der Zufriedenheit der untersten Klassen mit dem Stande, worin sie sich befinden, und sein Untergang ist von dem Augenblicke an gewiß, da der Landmann Ursache hat, den müßig gehenden Sklaven eines Großen zu beneiden.

Wenn ein Staat neue Münze mit der Bezeichnung des Werthes prägen und kursiren läßt, so kontrahirt er eben dadurch eine Schuld gegen den Besitzer dieser Münze oder repraesentirten Geldwerthes und ist verpflichtet für den ausgesetzen Werth einzustehen, was schon daraus hervorgeht, daß die eigenen Unterthanen die Annahme jener Münze nach dem darauf angegebenen Werthe nicht verweigern dürfen. Der Staat ist also verpflichtet die von ihm voll ausgegebenen und in Cours gesetzten Scheidemünzen auch wieder für voll einzulösen.

Man irrt sich sehr, wenn man aus der Ruhe, die nach einem widrigen Ereigniße an einigen Orten herrscht, auf Gleichgültigkeit gegen die Zukunft schließen wollte. Es ist weniger Apathie, als eine gewisse trübe Ergebenheit, die sich des gekränkten Gemüthes bemächtigt hat. Aber schon diesen Zustand herbeigeführt zu sehen, kann einstweilen als Gewinnen betrachtet werden, denn nur die fieberhafte Aufregung, die Herz und Ohr gegen jede Einsicht ist, war zu fürchten, nicht dieser stiller Schmerz. Von ihm ist

zu hoffen, daß er die Vernunft nicht unterdrücken und nur die reife Prüfung der Dinge aufkommen lassen werde.

Nichts ist dem Alleinherrscher gefährlicher, als wenn die *Menge* alle Hoffnung, in einen besseren Zustand zu kommen, verlöre. Diese Hoffnung ist die wahre Seele des Staates, mit ihr versiegt die Quelle des politischen Lebens; eine allgemeine Unthätigkeit verkündigt, gleich der Todesstille vor einem Sturm, die schrecklichen Wirkungen der Verzweiflung, unter welchen schon so manche Thronen(!) eingestürzt sind.

Wie sollen Moralisten beschaffen sein.

Die Religion ist das Ehrwürdigste, das Beste, was der Himmel den Sterblichen geben konnte; aber mir däucht, daß jene, die sie zum Brodbetriebe anwenden, mit ihrer Religion spielen. Unter allen diesen unzähligen Bonzen und Mönchen mögen wohl einige sehr ehrwürdige Personen sein; aber die meisten widerlegen ihre Lehren so augenscheinlich durch ihre Handlungen, daß man keine andere Wahl hat, als sie entweder für wissenschaftliche Betrüger oder für Unsinnige zu halten, die das Gift selbst verschlucken, vor welchem sie andere warnen.

Der Mensch kommt *unvollendet*, aber mit einer *Anlage* zu bewunderungswürdigen Vollkommenheiten aus den Händen der Natur. Die nemliche Bildsamkeit macht ihn gleich fähig, sich die *Form* eines *Gottes* oder die Mießgestalt eines Ungeheuers aufdruken zu lassen. Alles hängt von den Umständen ab, in welche er beim Eintritt in die Welt versetzt wurde, und von den Eindrücken, die sein wächsames Gehirn in der

ersten Jugend empfieng. Bleibt er sich selbst überlassen, so wachsen seine Neigungen in wilder Üpigkeit mit ihm auf und seine endlose (!) Kräfte bleiben unentwickelt. Lebt er in Gesellschaft, so nimmt er unvermerkt die Sprache, die Maniren, die Sitten, die Meinungen, das Interesse und den Geist der besonderen Gesellschaft an, die ihn umgibt; und so verbreitet sich das Gift der physischen und sittlichen Verderbniß, wenn es einmal den Zugang in diese Gesellschaft gefunden hat, unvermerkt durch die ganze Masse aus. Der Mensch wird gut oder schlimm, aufrichtig oder falsch, sanft oder ungestüm, blödsinnig oder witzig, träg oder thätig, je nachdem es diejenigen sind, von welchen er sich immer umgeben sieht. Und wiewohl keiner ist, der nicht etwas von den besonderen Anlagen zu einem eigenthümlichen Charakter, womit ihn die Natur gestempelt hat, beibehielte; so dient doch dieß in großen Gesellschaften, meistens nur die Anzahl der übel gebildeten und grotesken sittlichen Formen zu vermehren. Je größer diese Gesellschaften und je größer die Menge der kleineren ist, aus welchen sie zusammengesetzt sind, je mehr diese verschiedenen kleinen Kreise einander drücken und pressen, je häufiger die Leidenschaften, Vortheile und Ansprüche in diesem allgemeinen Gewimmel an einander stoßen: desto mehr geht von der ursprünglichen Gestalt des Menschen verlohren.

Keine Luft ist so dick, kein Volk so dumm, kein Ort so unberühmt, daß nicht zuweilen ein großer Mann daraus hervorstehen sollte. Ich sehe jedoch nicht ein, wie ein Ort sich eines solchen Umstandes bedienen kann, um Ansprüche an den Ruhm eines großen Mannes zu machen. Wer geboren werden soll, muß irgend-

wo geboren werden: das Übrige nimmt die Natur auf sich. Die Natur, wenn man sie nur ungestöhrt arbeiten läßt, macht wenigstens alle weitere Fürsorge für das Gerathen ihrer Werke überflüßig: aber wie wohl sie selten vergießt, ihr Lieblingswerk mit allen den Fähigkeiten auszurüsten, durch welche ein vollkommener Mensch ausgebildet werden könnte: so ist eben diese Ausbildung das, was sie der Kunst überläßt, und es bleibt also jedem Staate noch Gelegenheit genug übrig, sich ein Recht an die Vorzüge und Verdienste seiner Mitbürger zu erwerben.

———

Die Bildung des Geschmaks (= udržitá pochutnost, příslušné (?) pochutenství) ist die beste Grundlage zur *innerlichen Schönheit* und *Gütte der Seele*, welche den liebenswürdigen, edelmüthigen, wohlthätigen und glücklichen Menschen macht. Und nichts ist geschickter, dieses richtige Gefühl (= Pocit) des Schönen in uns zu bilden, als — wenn alles, was wir von Kindheit an sehen und hören, schön ist.

———

Alles alte Herkommen, jede langjährige Gewohnheit und veraltete Gebräuche hatten bei ihrem Entstehen ihren guten Grund. Allein mit der Zeit ändern sich die Gründe, die fortschreitende Ausbildung des menschlichen Geistes wird ver(voll)kommnet, Sitten und Denkungsart werden geändert, wobei alsdann oft geschieht, daß das Veraltete durch buchstäbliche Erfüllung zwecklos, ja lächerlich gemacht wird. Will man hier vernunftgemäß handeln, so müssen alle diese nun ganz unpassende Sachen zur Vermeidung eines allenfälligen Anstoßes *nach veränderten Umständen* umgegossen werden.

Wohl wird der Mensch, so lange er als Kind lebt, nach kindlicher Weise behandelt; so wie er aber die

Kinderschuhe auszieht, wäre es thöricht, ihn, wenn er fortschreitend als Jüngling, Mann und Greis erscheint, noch nach Kindersitte zu behandeln. So wie der einzelne Mensch sein emporsteigendes Wissen hat, so ist auch die Menschheit in höher fortschreitender Ausbildung begriffen. Nur das kann gut und nützlich sein, was zeitgemäss ist. Jede entgegensetzte Richtung und Streben ist lächerlich, verderblich, mithin unzulässig.

Sowie sich von Zeit zu Zeit die Verhältniße der Staaten, die Meinungen, Sitten und Gebräuche der Völker verändern, die Wissenschaften, Künste und Gewörbe sich durch neue Entdeckungen, Erfindungen, Handelswege etc. etc. erweitern, vervollkommnen oder eine andere Richtung nehmen, soll auch die Gesetzgebung, die stets eine Zeitgemäße sein soll, von Zeit zu Zeit bald allgemeiner, bald in einzelnen Theilen verändert oder vervollständigt werden.

Urtheil oder Nachrede.

Es ist die menschliche Neigung, jeden Dummkopf, jeden hämischen Buben *für einen unverwürflichen* Zeugen gelten zu lassen (ohne richtige Erwägung seiner Beschaffenheit des Urtheils Vermögen(!) oder der Urtheilskraft seiner Vernunft), sobald er einem großen Mann irgend eine überschwengliche Ungereimtheit nachsagt, welche sogar der alltäglichste Mensch bei fünf gesunden Sinnen (= u pateru zdravých smyslů) zu begehen unfähig wäre.

Ich möchte nicht gerne glauben, daß diese Neigung so allgemein sei, als die Verkleinerer der menschlichen Natur behaupten, daß die kleinen Anekdoten, die man von großen Männern auf Umkösten ihrer Vernunft circulieren zu lassen pflegt, sehr leicht bei den meisten Eigang finden. Doch vieleicht ist dieser

Hang im Grunde nicht sträflicher als das Verknügen, womit die Sternseher Flecken in der Sonne entdeckt haben? — Vielleicht ist es bloß das Unerwartete und Unbegreifliche, was die Entdeckung solcher Flecken so angenehm macht? Außer dem findet sich auch nicht selten, daß die armen Leute, indem sie einem grossen Manne Widersinnigkeiten *nachdichten*, ihm — *nach ihrer Art zu denken* — noch viel Ehre zu erweisen glauben; und dies mag wohl der Fall bei mehr als *einem abderitischen Gehirn* gewesen sein.

Die Mittel der Vertheidigung, mit welcher die Natur die Geschöpfe begabt hat, sind verschieden. Während einige ihrem Gegner kühn entgegen gehn und redlich mit ihm fechten, weichen andere dem Zusammentreffen ganz aus. Der Dientenfisch (Černivec, mořská ryba) ist, wie man sagt, mit einer wirklich sinnreichen Einrichtung anderer Art versehen: wenn er verfolgt wird, daß ihm keine Aussicht auf das Entkommen mehr übrig ist, entladet er gegen seinen Angreifer eine Wolke schwarzen Kothes, unter deren Bedeckung er der Beobachtung entgeht, während sein beschmutzter Gegner von seiner Verfolgung abläßt, bei welcher er nichts, als besudelte Finger erhalten hat.

Die Wahrheit sieht nicht auf die Personalität, sie beachtet nur sich selbst und bleibt eben immer jeder feindseligen Verhüllung ohngeachtet, auch(?) in sich selbst.

Auch ein herzhafter Mann kann in Verlegenheiten gerathen; aber seine Fertigkeit, die Gefahren nicht scheut und wie die Stahlfeder dem Drucke, den größten Hindernissen nur desto unermüdeter entgegenarbeitet — nur solche Fertigkeit ist nicht so leicht zu

beugen. Herzhaft arbeitet sie dem aufsteigenden Ungewitter entgegen und überwindet (es); indeß der feige Weichling das trübe Wölkchen scheut, sich unter einen Baum verkriecht und vom Donner verschlagen wird. Der herzhafte Schwimmer erblickt in der hohen See einen Grashalm, ergreift ihn fröhlich und trozt — nicht mit dem Halm, nein, weil er Muth hat, dem Sturme, wirft Wogen, über sein Haupt zerschmettert solchen, unter seine Füße, arbeitet sich durch und entkommt. Aber das verzärtelte Muttersöhnchen (Matičin kochánek), das jedes rauschende Lüftchen erschreckt, weil es sich ängstlich der seidenen Polster erinnert, auf denen es, ach! vielleicht nun nicht mehr hingestreckt, die süßen Tage verfaulenzen wird, die sein väterlich Erb(g)uth ihm ohne Mühe gewährt.

Hat die Leidenschaft (sich) ausgetobt und die Vernunft wieder ihren Platz eingenommen, so erscheint gleich alles von der besseren Seite, nicht weil die Sache eine bessere Seite genommen, sondern weil sie auf einen *andern* Standpunkt übertretten ist, wohin sie die Leidenschaft jetzt nicht mehr kommen läßt. Und welchen Nutzen kann die Leidenschaft einer guten Sache bringen? — Wenn schon die Seele über etwas *edles* trauert: ist doch besser die menschliche Ohnmacht in sich anzuerkennen, dem Schicksale sich nicht kämpfend entgegenzustellen; sondern mit Gelassenheit, was es bringt, zu nehmen und dafür geben, was man soll, was man kann.

Leiden sind der Probirstein der menschlichen Kräfte; durch sie allein lernen wir die Freuden des Lebens kennen und schätzen; sie sind der Schatten, der diese in Licht stellt. Im Kampfe mit den Leiden

lernen wir uns selbst kennen, ob uns Ruhe und Genuß des Guten zum Weichling gemacht hat. Leiden muß mit Wonne gemischt sein; dieß ist der Charakter des Lebens. Der Wechsel der Scenen macht uns zu Menschen und Leiden und Gram schärft die Seelenkräfte; ein immerwährendes Einerlei würde sie abstumpfen. Wir sind aber immer falsche Rechenmeister, sobald uns Leiden zur Thätigkeit und zum Kampfe eichen. Unser Blick bleibt dann an dem gegenwärtigen Augenblick hängen, die Selbstschätzung erhöht den eignen Werth, das Gefühl, die Leiden, und so wird der Calcul gezogen. Und doch gab uns die Natur ein Gedächtniß, das uns in solchen Fällen an Tausend genossene Freuden erinnert und unseren Muth stärken soll. Warum folgen wir nun nicht der weisen Einrichtung der Natur und bringen diese Rückerinnerungen in Anschlag?

Die Menschheit hat auch ihre Ablebensperioden: kindlichen Zustand, Bildungsperiode, Jugendsinn, männliches Auffassen, Aufhören der Unmündigkeit, ein gesetztes männliches Denken und Benehmen. Jede Periode hat eine eigene Bildung und Pflege nöthig; dieselbe Behandlung, die man für ein Kind zweckmäßig gefunden, paßt nicht für einen soliden Mann, und wer ihn dazu mit Zwang verhalten würde, versündigt sich gegen das Naturrecht und ist ungerecht gegen die Menschheit, ohne sich einen stabilen und effectuellen Nutzen durch diesen Mießbrauch verschafft zu haben. Andere Menschen, anderer Sinn; andere Zeit, andre Erforderniße. Alles Gute ist nur zu seiner Zeit wirklich gut.

Es gibt Albernheiten, die nur ein Dummkopf denken oder zu sagen fähig ist; sowie es Unthaten giebt,

die nur ein Schurke begehen kann. Die besten Menschen haben ihre Anomalien und die Weisesten leiden zuweilen nur *vorübergehende Verfinsterung;* aber dies hindert nicht, daß man nicht mit hinlänglicher Sicherheit von einem verständigen Manne sollte behaupten können, daß er gewöhnlich und besonders bei solchen Gelegenheiten, wo auch die Dümsten eben den ihrigen zusammenraffen, wie ein Mann von Verstand verfahren werde. Diese Maxime könnte uns, wenn sie gehörig angewendet würde, im Leben manches rasche Urtheil, manche von wichtigen Folgen begleitete Verwechslung des Scheines mit der Mehrheit ersparen helfen; aber den *absoluten Abderiten* hilft es nichts; denn zum Abwenden einer *Maxime* wird gerade das Ding erfordert, das sie haben.

Träume nicht willkührliche Glückseligkeiten, die sich vieleicht in Plagen verwandeln, wenn sie dir zugestanden würden. Lege dich unbesorgt in den Arm der Vorsicht. Laß das Schicksal, das Gott für dich bestimmt, dir immer willkommen sein. Wisse, daß Tugend nichts anderes ist, als ein tapfrer, unermüdeter, geistmuthiger Streiter mit dem unedlern und sterblichen Theil Unser selbst. Nur dem, der bis an Ende aushält, nur dem Überwinder wird der Brave anerkannt.

Beim Nachdenken über die Gründe, aus welchen sich bestimmen lasse, was dem Menschen wahrhaft nützlich sei, gelangt man mehr zu der Überzeugung, daß die gewöhnliche Vorstellung von zwei entgegengesetzen Grundtrieben des Menschen, e i n e m g u t e n und e i n e m b ö s e n, irrig sei und daß derselbe nur von einem einfachen, seinem Geschlechte eigenthümlicheren, dasselbe von allen Thiergattungen unterschei-

denden Naturtriebe bei allen Neigungen und Handlungen, auch den widersprechendsten, geleitet werde; dieses seie der Trieb der Fortschreitung (Pud pokročnosti) oder Vervollkommnung (Zdokonalení); ein unerläßliches Streben (neustupná snaha, touha, žádost) immer mehr zu sein, zu haben, zu genüßen und zu wirken. Dieser Trieb gebiete dem Menschen, was er in der Reihe der Wesen leisten, und die Vernunft, wie er es leisten solle, und der Endzweck seines Daseins im Weltall bestehe darin, durch fortschreitende Entwikelung und Anwendung seiner körperlichen und geistigen Kräfte selbst immer besser und vollkommener zu werden, alles um sich her, soweit er reichen könne, zu verbessern und so die Summe des Guten in der Welt zu mehren. Die Quelle alles Guten, Edlen, Großen, was Menschen je gethan, noch thun und thun werden, findet man in diesem Naturtriebe, nach dem Gesetze der Vernunft geleitet, und ebenso auch die Quelle aller die Menschheit entehrenden Laster und Verbrechen, wenn dieser Trieb ohne Leitung der Vernunft befriedigt wird. Man überzeuge sich nur vorerst: daß die heilige Religion Jesu, so wie er sie vom Himmel brachte, keinen anderen Weg zum Heil der Seelen lehre, als diesen, nur daß sie das Streben nach Vollkommenheit noch durch das höchste Geboth der Liebe erhöhe und veredle.

Die Verbreitung dieser für das Leben des Einzelnen, wie der Entwikelung der bürgerlichen Gesellschaft gewies höchst einflußreichen Erkenntniß seie das Ziel unseres ganzen Lebenswandels.

Löscht der Todesengel meine Lebensfackel aus, so hab ich meinen Lauf vollendet. Ich war ja nur ein einzelner Theil von Myriaden, die das Ganze ausmachen. Mein Wesen ist ja nur ein unendlich kleiner Punkt,

nicht Gränze der Natur, wozu es Eigenliebe und Stolz so gerne erheben möchte. Was wird dem Ganzen entnommen, wenn dieser Punkt ausgelöscht wird? — Und doch fällt kein Sperling vom Dache und doch wird kein Haar gekrümmt ohne der leitenden Vorsicht Wille. Ich bin also auch in meiner unendlichen Kleinheit groß, und wird der Punkt verlöscht, so ist die Absicht erfüllt, warum ich da war.

Es könnte besser auf der Welt gehen, wenn sich nur die Menschen die Mühe nicht verdrießen ließen, einander kennen zu lernen; wahrlich sie sind alle Brüder, bis auf den Ausschuß; und dieser sinkt desto tiefer herab, je mehr die große Bruderschaft die Vergessenen und Übersehenen aus ihnen heraussucht.

Die Freude ist zuweilen die größte Betrügerei. Laßt mich nicht zu weit von der goldenen Mittelstraße von ihr hinreißen, daß die Traurigkeit mich nicht zu unbereitet überrasche!

Nicht auf dem Wege offener oder heimlicher Gewalt sind die bessernde(!) Veränderungen des Zustandes der Staaten, wie der bürgerlichen Gesellschaft überhaupt, erreichbar; sondern nur auf dem Wege allmählig fortschreitenden Bildung und reiferer Einsicht: Successio nempe motu et duce, natura et Relligione.

Die Laster der Menschen entspringen nicht immer aus angeborener Verderbtheit; sondern aus ihrer unglücklichen Lage, Ausschließung von guter sittlichen Gesellschaft, gebildeten Menschen. Und ebenso a contrario die Tugenden.

Überall sind Neid und Mittelmäßigkeit mit einem gehäßigten Namen bei der Hand, den sie oft selbst nicht verstehen und mit dem sie das ihnen lästige Verdienst brandmarken.

Aus angeflammten(!) Neid wird die größte Gehäßigkeit erzeugt.

Nur im Grabesdunkel leuchtet das Verdienst; und des Neides Schlangenkopf zertritt nur der Todt.

Wohl dem Könige, den das Volk nicht nur als König, sondern auch als Mensch liebt und ehrt.

Ein Verbrecher glaubt sich immer sicher, wenn er eine Lasterthat beginnt.

Ein Räuber kann nicht über meine Handlung richten. Ich bin unschuldiger Weise in die Hände der Mörder und Räuber gefallen — ich bin mir Selbsterhaltung meiner gefährdeten Freiheit schuldig — folglich kann ich jedes Mittel zu meiner Rettung anwenden, ohne strafbar zu sein.

Die Gegenwart kennt nie das ware Verdienst seiner Zeitgenossen, denn das wahre Verdienst arbeitet für etwas anderes als für die Nachwelt.

Nützliche und große Veränderungen können nie plötzlich entstehen: Es will eine lange Zeit haben, um etwas Gutes fest zu gründen.

Flüchtige Gedanken.

Das Gewissen ist kein Hüneraug, das man ausschneiden könnte.

Materialismus und das Streben der sich dessen bedienenden Menschenklasse hat zum Zwecke: alle Kräfte zu beherrschen, um sie nach seinem Ziele zu leiten.

Ein frommes, weises Gemüth findet in Allem, was Gott sendet, sein Glück.

Man will Menschen haben, die handeln und nicht denken, leiden und nicht schreien, sehen und nicht urtheilen, — gehorchen und nicht fragen: warum? — glauben und nicht überzeugt sein wollen. Kurz Maschienen wollen sie haben!

Es ist höchst unbillig einen Mann nach der Maske zu beurtheilen, unter der man einst einen Buben fand.

Leichter trägt der Mensch das sichere Unglück, als die Furcht davor.

Die Güte des Herzens ohne Weisheit ist ebensowenig eine Tugend, als Wissenschaft ohne Tugend Weisheit.

Steine verwittern, eingegrabene Buchstaben verlöschen; aber tief eingegraben bleibt in unserem Herzen das Denkmal wahrer Freundschaft, auch jenseits des Grabes folgt sie uns nach.

Man muß den Schwindel des Volkes nicht verkennen, nicht für einen chronischen Wahnsinn halten. Steigen die Fluthen, so laße man sie austoben und sich endlich verlaufen. Mit Ruthen aber sie zu peitschen, das wäre keine Politik.

Verübte Thaten werden oft nur so lange gut geachtet, als sie nützen.

Man kann den Menschen nur in so fern Gutes thun, als sie dessen fähig sind. Wenn sie nicht vernünftig sein wollen, wer kann sie nöthigen?

Die kleinste Handlung, die ein reines Herz, eine zärtliche Sorgfalt, die Pflicht unseres Berufes zu erfüllen zur Quelle hat, ist wichtig in den Augen des Ewigen, der unser Richter sein wird.

Die Musen sind nicht schöner, als wenn sie Aufwärterinnen der Tugend sind.

Alle irdische Dinge haben nur den Glanz, den unsre Affecte ihnen geben.

Il faut leur faire peur. Nach Lord Stanley's Übersetzung: Man muß sie fürchten lehren, ehe sie lieben können.

Es ist leichter Sünder zu bekehren, als Theologen auszusöhnen.

Es ergeht manchen Leuten, daß sie ihr größtes Verdienst oft gerade in derjenigen Kunst oder Wissenschaft suchen, wozu ihnen die Natur eben nicht die meiste(!) Anlagen verliehen hat.

Wissenschaften haben den Menschen nicht elend gemacht; sondern das Elend hat die Wissenschaften gemacht.

Die Freuden der Menschen sind immer größer als seine Schmerzen; denn unter jenen vergißt er sich

selbst; bei diesen aber behält er noch Selbstheit genug, sich zu breit(?) leiden oder zu bewundern. Daher haben wir für unsere Freude ein zu kurzes Gedächtniß, für unsere Leiden ein so langes.

Wer da recht liebt, der liebt mit Treue. Die Treue ist der Geist der Liebe. Wer ohne Treue liebt, geht einsam durch die Welt und macht vorüberfliegende Reisebekanntschaften.

Wer die Erde bauet mit Sorg' und Ängstlichkeit, hat höheres Verdienst vor Gott, als wer zehntausend Sprüche des Gebeths täglich wiederhollt.

Ein einziger falscher Grundsatz führt auf immer vom Wege der Wahrheit ab und führt zum ewigen Kriege mit Menschheit und Wahrheit.

Es gibt eine Classe Menschen, die so widersinnig von sich denken, daß *das Schöne* aus keinem höheren Grund schön sei, als weil *es ihnen so beliebt*. Und deshalb wird ein Ihrer(!) Mitglied nur in sofern klug, als er kein wahrer(!) Mitglied von Ihnen ist.

Herders Lebensgeschichte giebt, wie die Geschichte vieler ausgezeichneten Menschen, einen überzeugenden Beweis, daß das angeborene Talent um so kräftiger zu einem glänzenden Ziele emporsteigt, je mehr es mit äußeren Bedrängnissen und Entbehrungen kämpfen muß.

Mancher bemüht sich das zu werden, was er sein muß, um den Zweck zu erreichen. Will man den Zweck, so muß man auch die Mittel wollen.

Schmähung ist eine Art Beweis, die immer ein Bewußtsein von Schwäche bei demjenigen verräth, der sich ihrer bedient.

———

Der junge Mensch zeichnet sich durch eine ganz eigene Mischung von treuherziger Albernheit und platten instinctartigen Hausverstand, mit einer Porzion (= přísadou) gutlaunigter Schalkheit und angeborener Arglosigkeit versetzt (= složený) so sonderbar zu seinem Vortheile aus, daß man sich leicht an sein Geschlecht gewöhnen kann.

———

Ärgere dich nicht über Menschen, daß sie nicht anders sind, als sie sein können.

———

Ich betrachte Verknügen und Schmerz als einen von der Natur gegebenen Stoff, den ich zu bearbeiten habe. Die Kunst ist *jenem* die schönste, *diesem* die erträglichste Form zu geben; *jenes* zu reinigen, zu veredeln, zu erhöhen; *diesen*, wenn er nicht gänzlich zu stillen ist, wenigstens zu besänftigen, ja, was in manchen Fällen angeht, sogar zu Verknügen umzuschaffen.

———

Man würde sich fast immer irren, wenn wir meinen, die Dinge in der Welt würden, wofern sie anders gegangen wären *besser* gegangen; oder das *Gute*, das uns recht ist, würde auch ohne das damit verbundene *Schlimme*, das uns nicht recht ist, erfolgt sein. Jedoch, um es werden zu kennen, mußten Umstände sich ereignen, die nur *unter diesen Bedingungen* zusammen tretten konnten, mußten eine Menge seltener Menschen, die nur *unter diesen Umständen* entstehen konnten, dazu beitragen. Öfters mag auch ein glücklicher Zufall eintretten, der die vorhandene(!) natürliche(!) Anlagen so mächtig entwikelte.

———

DODATKY K I. DÍLU.

Hekovy verše tištěné.

Na smrt Jozefa Druhého.

(Závěsek k královským Pražským poštovským novinám Kramériusovým k čís. 13., 1790.)

Při smrti Marye
kvílícím Umkám —
Apollo řekl:
Nekvilte, sestry mé!
Jozef živ jest vám.
Když Jozef umřel,
sám Apollo v pláči
vzdychá a — mlčí.

F—k H—k v D—šce.

Demokryt Sulciovi.

(Nový kalendář tolerancí. Na rok přestupný 1816. Bez stránkování.)

Svatým lidu se stav, však pro sebe Sulciem zůstaň!
Povrchně lid tebe zná; ty znáš však celého sebe.

Proč kdo brzy ošediví.

(Nový kalendář tolerancí. Na rok přestupný 1816.)

Proč jen Škůdlivec náš, věku mladého, při dobré chuti
ošedivěl? — »Již v životě matky je šedivý osel.«

Vl—. H—.

Škůdlivec učí chválit.

(Nový kalendář toleranci. Na rok přestupný 1816.)

Není-li kmotr ti vhod, tedy chval ho, by ze samé chvály
hanba mu vyplývala. Tak chvále ho, pohaníš s chutí.

Počestný proč v nenávisti.

(Nový kalendář toleranci. Na rok přestupný 1816.)

Ptáš se: Sulcius proč nenávidí počestné lidi? —
Není-li nešlechetným muž počestný vejčitkou tajnou?

J. Toužil.

Na schlubnou dívku.

(Nový kalendář toleranci. Na rok přestupný 1816.)

Často slyším chváliti krásu tvou, i
věřím tomu; mluví se také, že jsi
dívkou. Kdoby zapíral? — Pak žes tuze
bohatá, praví.

Nechť si lidé cokoli mluví, místa
každé chvále bližního dám; — že ty pak
sama sebe velebíš, cti a slávy
neslušně hledáš —

rce-li kdo: »žes hezoučká« — hodím hlavou;
»že jsi hodně bohatá« — co mi po tom;
»při tom ještě dívčicí« — tomu lehce
nebudu věřit.

Dokud lidé o tobě slušně mluví,
hleď, bys toho provedla skutky; nebo
kde těch není, zkáliš a setřeš pověst
jazykem schlubným.

Přítel a paděrek.

(Hyllos-Dobrozvěst 1919, x, str. 92.)

Přítele věrného v tom, když pro mne se nevidí, poznám:
prv kdo sází se v svém, srdce mi paděrkem dá.

Vlasta Hekova.

Veršované práce z rukopisné pozůstalosti Hekovy.

Povídka.

Slanina měl synů dvé, však povahou svou si rozdílných:
Vojtěch v obyčej vzal, že z rána si pohověl na lůžku,
Věnceslav raničko vstav chodival pole, lučiny vzhledat.
Stalo se jednoho dne, že Vojtěch bera se cestou
raničko, hodný vaček s penězi nalezl a radostně
k otcovi šel, aby své vyjevil jemu štěstí to dnešní.
Slanina vezma vaček šel tam, kde Věnceslav chrápal;
zhurta volá a budí vačkem syna tak lenivého,
řka jemu: »Viz, jaké štěstí ten má, kdož raničko vstává!« —
Věnceslav mne oči, hlasně zívá, pak promluví k otci:
»Však že by človíček ten, jemuž ztracený náleží vaček,
se mnou byltě držel, mého bratra by chybilo štěstí.«

Rozličnost seznání.

Nejde-li věc všeliká s rozumem, že by kráčela v pravdě,
máš pochybnost? — I nejdeť pravda všechněm na rozum;
vždyť všeliká hlava má rozum i to své rozeznání.
Pravda že vždycky jedna, jak by obsáhla tolik? —
Mnohým arci se zdá, že by v pravdě seznávali věčnost:
hlav rozličnost tolikrát však si podivně tu sní.

Tak co v jeden se klobouk víc hlav dá směsknati sotně,
takž rozličnost rozumu jednotu táhne si v proud(?).
Žeť pak hlav rozličnost rozličným rozumem se napouští,
tím všelijak jediná pravda se pne na rozum.

Zdání a skutečnost.

Všecko, co nám se tu zdá, na holém zdání pozůstává:
všecko, co v pravdě tu jest, v skutku jistém se staví.

Rozdílnost zraku.

Kdož nevidí, co na nos mu letí, i kterak, co mu tejlem
šalba lepí, uhledá? »Jest viděním vidění!«

Jak se často mluví.

Všecko-li má, co jazyk promluví, snad státi na pravdě?
Dlouho-li má s jazykem schránku a stránku rozům?

Jak chleb chutná.

Než by se v práci vydal, vpouští se Tobáš na žebrání:
bez potu tváře chutnáť chleb třeba — dost nehodným.

Duchu.

Jádra plný Urostec v hamradí obecném plove
svrškem:
vzhůru táhne se duch, kvas se na dnách usadí.

Interna sunt oculis clausa.

Všecko, co jen se tu zdá, v povrchním nalezá se
poznání:
jádro věcí vnitřních zřídka chodí na oči.

Průpovědi a epigramy bez nadpisů.

Mortuus est Jesuita. — Zemřel Jezuita milý.
O, si essent omnes ita! — Staniž tak se všem v tu chvíli!
Ictus erat fulmine. — Hromní střela tuť ho sklála.
Gloria Tibi, Domine! — Bohu budiž věčná chvála!

Krátce milost panská potrvá, ale zlost kdy se zbouří,
hrom přes hrom metajíc, dlouho trvá v zuření.

Tvář krásná jen těm se vidí, jimž v krásy poznání
jest taková zběhlost, klam že by pouštěl od ních:
kdož by cizím viděním krásnost rozeznával a soudil
tak, co slepý o barvách, krásu-li můž rozeznat?

Zchvěj se tu, zlostniče! vždyť záhy tě zlost pomine.
Věčně tvá jen ctnost: chvílka a zlosti není.

Náhoda včas sběhlá dosadí, rozumem co se pracně dostává:
toť že slepým štěstím? — V č a s i s l e p í v i d ě j í!

Věz, že co v tvůj nehodí se povol, z l é vždycky nebývá;
však ani všecko d o b r é, coť se na tvůj klade krám.

Strejc Hovořín jest tak učený, žeť snadně uhodne,
kde, prý, svou pátou má koza, hleďte, nohu.

Tam, kdež lásky není, dověrnost, tomu věř, se netáhne:
základu věc prázdnáť v svou žene jen jalovost.

Byť by i anděl sám tady stál a to nám by poroučel,
sotva bychom volili dáti se v věc takovou.

Však že mi věc takovou učinil, je mi velmi bolestné;
dá-li se pak na rozum, bol se v radost promění.

Proč takováto nesnáz? — ano, proč tou chřadneme bídou? —
»Snad obecný v tom zisk?« — Vůle že, rciž, ukrutná.

Načkoli ptáti se chceš, zdvořilou vždy ptej se otázkou:
nezdvořilým dotazům zřídka se vděk odpoví.

Kdož na prknách žádá zvelebit své jméno a slávu,
tenť prkenou skliží, věřte, památku sobě.

Zdá se mnohým ledacos; zdání ale pravdu rozmáhá:
vždyť noci mrak mi nedá slunce(?) by v skutku viděl.

Svou-li jiným bezděčnou kdo by rád chtěl spívati píseň,
však ale všecko cizé — jak vosy — splášel s uší:

Nikdy se v velké ouřady netři;
neb velké věže sráží povětří.

Světská radost okamžilá
věčný smutek přistrojila.

Býváť, že když měšec prázdný,
není tovaryšem žádný.

Mlč, když častnost velí mlčení,
mluv, když káže láska mluvení.

Chceš-li, aby co si žádáš, spíše se ti zdařilo,
přilož své polinko, by se snáze vařilo.

Bloudku, na tvůj práh že prší,
mníš, že v celém světě prší?

Ač ostrosti zubů jazík často zkusí,
obcovati přece s nimi musí.

Svorností se všecko dobře daří,
tať nestravnosti mnohé strávně svaří.

Nechť si vstáváš za tmy, všecko budíš:
hleď, dne přece dříve neprobudíš.

Čím kdo věkem dospělejší,
tím marností ohyzdnější.

Tak se někdy s námi děje,
že žádné není naděje.

Lodě tvá, ač zmítána bývá,
netone, než zhůru splývá.

Než se nadáš, všecko mine,
a klubko se koncem svine.

Neštěstí po lidech chodí,
hory o tom nic nevědí.

Nehrubě valný mír v domě bývá,
kde kohout mlčí, slepička zpívá.

Pecuniae obediunt omnia.

Kdo můž penězi chřestati,
snadnoť mu všeho dostati.

O formose puer nimium ne crede colori.

Ó spanilé pacholátko,
barvě nevěř, ubožátko;
neb krása, síla, spanilost
nebudou s tebou jako host.

Lekoslavovo okřtění.

Ačkoli svým jménem opatřils sobě slávu velebnou;
přec se na vrch zásluh dá přiložit: Lekoslav.

Ita vocet cor amici intimi.

Q. f. f. s.
Geyersberg 6. Maji 1840.

Vladislav.

Do tobolky P. Kleinschmidovi.

Kdož má na všem, jak co přijde,
včas i v nečas dosti,
tomu třeba z trní vzejde
zdárný květ radosti.

Psáno v Nízké dne 14. srpna 1841.

Německé verše památníkové.

In das Stammbuch eines Jünglings.

Von des Himmels wonnigen Gestaden
Streue Gott auf deines Lebens Saaten
Wunderholde Freudenblumen aus.

Langes Leben, der Gesundheit Fülle
Schön umwunden von der Liebe Hülle
Dem freudenblumen schönsten Strauß.

Losung: Irsai (tak!) 33, 5. 6.

In das Stammbuch der Wohlgeborenen Frau A. M. von Forestier.

Nisky den 22. 7ber 841.

In andrer Glück sein eignes finden,
Ist dieses Lebens Seligkeit;
Und andrer Menschen Wohlfahrt gründen,
Schaf(f)t göttliche Zufriedenheit.

Da aber alles Gute, mithin jede durch die Hand der Frommen erwiesene Wohlthat, vom Oben herkommt: so ist es Gott eben gefällig, daß der Empfänger

auch gegen die, welche Gott zu seinen Werkzeugen in Gnade erwählt hat, dankbar Gesinnungen heget. Und so oft ein dankbahres Gemüth es thut, lobt es den Herrn und preiset ihn mit Dankgefühl in seinen Worten.

Losung. Sprüche 19, 17. Math. 10, 42.

Für Mad. Schmid.

Gottes Wille sei unser Ziel,
Weil er stäts nur das Gute will.
Um, was recht und unrecht ist, zu wissen,
Brauche man Vernunft und frage sein Gewissen:
Wenn ich wollte, was ich sollte,
Könnt ich alles, was ich wollte.

Losung Psalm 40, 5 und zum Abschieds-Sagen Psalm 90, 14 bis 17.

Nisky den 26. September 841.

Epigramma.

Für Fräulein Liamonde von Schöllenstern.

Auf der Erde sind wir Fremdlinge,
Welche leben durch Gottes Gaben:
Mithin zeitweilig als Mietlinge,
Welche hier kein Eigenthum haben.
Kurz währt uns die schönste Zeit
Und führt nur zur Ewigkeit.

Selbst die angenehmsten Tage
Haben ihre innre Plage;

Mancher süße Wunsch des Herzens
  Wird begleit oft von Schmerzen:
Manche entzückende Wonne
  Entschwindet(?) die schöne Sonne.
So ist nicht die Welt das rechte Land:
  Jenseits und beim Herrn das V a t e r l a n d.

Als mir diese Stimme ist erschollen,
  Fand ich: wahre Ruh wär mir fern;
Doch es brächt dankbar Erden Schollen
  Oben ein glänzender Himmels Stern.
Selig, die dem Herrn nur leben
  Und im Allen nach ihm streben
    Wohl benützend diese Zeit
    Als den Weg zur Ewigkeit.

Na konci připsáno:

Geschrieben zu Niesky 1845 in meinem 77 Lebensjahre.
Mit muntrem Muth, doch mit schwacher Hand.

F. W. H.

Na lístku přišpendleném:

Der Herr ist freundlich dem, der auf ihn harret. Klaglied Jerem. 3. 25.

Haltet an ihn, wenn ihr müßt streiten;
bleibt beständig, er steht euch zur Seiten.
Er wird euch leiten zu dem Brunnen der Seligkeiten.
      Unter seinem Schirmen
      Sind wir frei von Stürmen;
  Und hab ich meinen treuen Gott,
  So frag ich nichts nach Noth und Tod.
  Ist der Schall des argen Truges,
  Dann erscheint uns fern
  Der Wahrheit Stern.

Mit diesen Zeilen empfiehlt sich Ihrem freundschaftlichen Andenken *Fr. W. H.*

Niesky den 11. April 1845.

In das Stammbuch der Fräulein von Schollenstern eingetragen.

Die Freude verschwindet, es dauert kein Leid,
Die Jahre verrauschen im Strome der Zeit,
Die Sonne wird sterben, die Erde vergehn,
Doch redliche Freundschaft wird ewig besteh'n.

Mit Schicksalslaunen kämpft der Mensch vergebens.
Sie sind die Furien dieses Erdenlebens.
Sie stürzen uns in bodenlose Kluft,
Sie treiben rastlos und bis an die Gruft.
Dort schlaffen wir, vom Traum des Lebens müde:
O armer Mensch! — im Grabe nur wohnt Friede! —

Der Mensch soll immer muthig Gott vertrauen,
Nicht hoffnungslos zum Sternenhimmel schauen.
Des Duldens Pfad sei immer schroff und steil,
Der Glaube ebnet ihn, er führt ihn zum Heil.

POZNÁMKY.

Napřed několik poznámek všeobecných.

Zásady, kterými jsem se řídil při vydávání Hekových spisů, jsou vyloženy v úvodě k I. dílu, str. XI násl.

Proti prvnímu dílu jsem chtěl poznámky k II. dílu co možná zjednodušiti a omeziti. Proto zde vytýkám úhrnem některé odchylky od našeho způsobu psaní. Na příslušných místech uvedu jen zvláštní případy.

1. Hek — jako jeho doba vůbec — píše velikými písmeny všecka přídavná jména odvozená od jmen vlastních; na př. *Č*eským perem, krále *P*erského, *C*eylonský strom; *M*olutské zboží, *H*olandské, *F*rancouzské, *A*nglické, *A*merycké osady, *A*msterodamské, *P*ařižské štěpnice, pět zlatých *V*ídeňského čísla atd. Tisknu po našem způsobu malými písmeny a nepřipomínám toho v poznámkách zvláště. Podobně jsem přepisoval s malými začátečními písmeny názvy jednotlivých kupeckých rostlin, jež Hek po příkladu Veleslavínově tiskl s velikými začátečními písmeny.

2. Ponechávám *y* v cizích slovech po našich tvrdých souhláskách v cizích slovech (Afryka, Indye, Hyspanye, Arystydes atd.) — a provádím to důsledně i tam, kde se v tisku vyskýtá odchylka — bývá to v řídkých případech. Účelem tohoto psaní bylo usnadniti správné čtení prostému českému čtenáři. Jen zvláštnost pravopisu bratrského, psáti y také po c, s, z (Sycylie, Azye a j.), pomíjím a otiskuji po našem způsobu.

3. V poznámkách nevytýkám již zvláště, že v tištěných i psaných pracích Hekových bývají spojky *a* v š a k, adverbia: *i* h n e d, *u* p r o s t ř e d a j. tištěny odděleně; připomínám to jen ve zvláštních případech. Podobně nepřipomínám v poznámkách, kde je spojka *by* tištěna s předcházejícím slovem dohromady. — Děje se tak napořád. Rovněž neuvádím v poznámkách odchylného psaní: ješto m. našeho ježto, pře*d*ce, dva*d*cet m. našeho přece, dvacet atd. Bývá tak tištěno v tehdejší době vždy.

Odůvodnil jsem tento postup v úvodu k 1. svazku spisů Hekových.

4. Nevytýkám zvláště odlišné užívání znamének rozdělovacích. Odchylek je tolik, že by poznámkám nebylo konce: čárkami nejsou oddělovány vokativy a přístavky, zpravidla se nekladou před vztažnými větami, někdy ani ne před spojkami vedlejších vět a p.; zato bývají zbytečně kladeny před spojkou a, spojující věty slučovací, někdy i stejnorodé členy téže věty, jindy se čárkami odděluje příslovečný výraz, doplněk a p.; místo našeho středníku bývá u Heka zpravidla dvojtečka. Hojné doklady toho jsou uvedeny v I. svazku a ty zajisté dostačí. Materiál pro dějiny znamének rozdělovacích musí býti čerpán z pramenů samých; shledávati jej v poznámkách ke kritickému vydání spisů by bylo mnohem pracnější; kromě toho takové poznámky nepodají, byť byly sebe důkladněji prováděny, jasného obrazu o užívání znamének rozdělovacích.

5. Vytýkati zjevné chyby tiskové, v časopisech, v kterých jsou práce Hekovy otištěny, dosti hojné, zdálo se mi zbytečným plýtváním místa. Podobně není potřebí upozorňovati na chyby tiskové ve »Velikém pátku«, poněvadž je spisovatel skoro všecky opravil vzadu sám. Kde se chyba tisková může vykládat rozličným způsobem, takové případy uvádím v poznámkách všecky.

Poznámky k jednotlivým článkům.

Účinlivost lásky k vlasti. *Str. 3.* Po číslovkách (i základních) bývá zpravidla tečka. Ponechávám tečku jen při letopočtech. Obecná jména v titulech tištěna velikými písmeny: Kníže Wallis, Paní máteř.

Agami. V Prvotinách je plno chyb pravopisných nebo tiskových; na př. v gent. mn. bývá *u* (coul*u*, brk*u*), jinde naopak *ů* (krásůmilovné oko, bůď); ponechávám jen označení kvantity odchylné od našeho způsobu, kde Hek asi vyslovoval skutečně dlouze (způrně, str. 5, ř. 24), správněji bylo by zpúrně.

V tomto článku i v následujícím je tištěno skoro důsledně *y* v instr. jedn. čís. muž. a stř. rodu, tedy na př. str. 4, ř. 15: drobnym, hustym a měkoučkym peřestím obrostlý; ř. 28: všelijakym; str. 5, ř. 7: radostnym, ř. 23: úlisnym; str. 6, ř. 10: opatrnym, ř. 16: za svym. Zdá se, že buď autor nebo redaktor Prvotin postřehoval zde ve výslovnosti v živé mluvě *y* (krátké); byl v svém mínění asi utvrzován také

pravidlem, že se v obecné mluvě v instr. jednotném příd. jmen trojvýchodných nerozšiřuje -ým v -ejm, jak to slyšel při vyslovování téže koncovky v dat. množ. Jenže v Prvotinách je tištěno také v instr. množném: roztaženymi křídly (v tomto vydání str. 5, ř. 12.), podivnymi (str. 6, ř. 23.). Podobně nacházím v instr. jedn. v náměstce on, ono: s *ni*m (str. 5, ř. 6.), za *ni*m (str. 6, ř. 15.), před *ni*m (ř. 19.). V pozdějších článcích však nebývá jeden ani druhý tvar krácen důsledně. Proto na tuto odchylnou délku upozorňuji jen v poznámkách, nikoli v textu. *Str. 4,* ř. 4: náklo*n*ost; ř. 22: stř*i*dá; *str. 4,* ř. 6. v Prv.: nevě*čš*í (pravopisná zvláštnost Prvotin); *str. 5,* ř. 9. v Prv.: přích*ý*lnost, ač jinde zpravidla: př*i*chylnost (v tomto článku na str. 4, ř. 5. zd.); v ř. 22. tištěno nedopatřením: uslyší-li m. *ne*uslyší-li. *Str. 6,* ř. 14. jsem opravil: leč *ne*má-li co nepřijemného m. má-li; ř. 19: skrýva*l*, stá*l* — zvláštnost Prvotin, a to nedůsledně prováděná.

H e r e d. *Str. 7,* ř. 12. zd.: *A*niel Rafael; ř. 7. zd.: rozumem svym; ř. 5. zd.: nejedn*í*. *Str. 8,* ř. 7. a 8.: pouhym... sprostym hadem; ř. 10: před n*i*m; ř. 13: před tvář*i*; ř. 7. zd. usprostých (dohr.) a mni*ž*stva. *Str. 9,* ř. 7: zoumyslnym... podvodem; ř. 15: *D*erviš (i dále). *Str. 10,* ř. 4: t*i*m, neviditelnym; ř. 20: na zejtří (odděl.) *Str. 11,* ř. 13: na jednou (odděl.); ř. 18: sva*tt*ostí; ř. 20: bezpochyb*í*; ř. 26: plychtil.

Kupecké umění.

I. O p e p ř i. *Str. 13.* V Prvotinách 1813 dvojverší, v čelo článku postaveného, není. Rovněž latinský název barvínku byl přidán až ve Vlast. novinách. Druhé zpracování je rozšířeno o prvni a druhý odstavec na str. 14. a také o jednotlivé věty (na př. na téže stránce ve čtvrtém odstavci od: aby se kořínku... až po: žádá). Jsou tu i některé změny drobnější, zejména jasnější stilisace. V druhém zpracování byl text rozdělen na drobnější odstavce, jak jsou reprodukovány v tomto vydání, kdežto v Prvotinách jsou sraženy v dlouhém odstavci jednom. Také konec je značně rozšířen (o léčivé moci pepře).

Str. 14, ř. 4. zd.: u n*í*ch. *Str. 15,* ř. 5: moh*ú*tnosti; ř. 20: před hnilost*i*; ř. 22: smí*s*eným, ač u Hubra-Veleslavína je správně: smíšeným.

II. O z á z v o r u. Verše podané jako moto vyskýtají se až v druhém zpracování, uveřejněném ve Vlast. novinách 1818; v Prvotinách 1813 jich nebylo. První část (na str. 16. až k po-

slednímu odstavci) zůstala co do věci v obojím zpracování stejná; druhá polovice byla pro Vlast. noviny rozšířena. Autor změnil zejména fingovanou útočnou učenost; v Prvotinách 1813 bylo: »a velmi mocný jest proti tak u Řeků nazvané — Sulciovské nemoci, to jest, že zrak zatemňuje«.*) K tomu citát:*) Čti Theophrast. de causis plantarum; též Garzias de horto aromat. ind. I. cap. G. cum Clusii adnotationibus, neméně Plinius lib. 12, cap. 19«. U Hubra-Veleslavína je toliko poslední věta: »a mocný jest proti všemu, což zrak zatemňuje«.

V druhém zpracování se Hek vrátil k původnímu staročeskému znění. Přidáno je tu:

Obyvatelé těch krajin až do: ... zůstává a trvá. Poznámka přidaná Hekem k satirické vložce o sulciovské nemoci upravena na konci; u Hubra-Veleslavína jí není.

Str. 16, ř. 18. ve Vlast. nov.: *le*ta, ale dále (ř. 22.): *lé*ta; ř. 19: zr*u*stnosti — jinde bývá: *ů*; ř. 20. tamže: vy*s*aje; v ř. 24. v Prvot. původně: ani té nejsprostší trávy neroste — ve Vlast. nov. opraveno: ani ta nejchatrnější tráva; ř. 26. v Prvot.: nezpra*h*nivělý — ve Vlast. nov. správně. Hek změnil místo své předlohy novějšímu čtenáři nesrozumitelné: »Zázvor horký jest na třetím a vlhký na prvním místě« v znění: »Zázvor jest vedlé přirození svého sytně horký a při tom vlhký« (str. 16. dole).

Str. 17: z textu Hubrova-Veleslavínova Hek vypustil v ř. 11. za výrazem: zvláště ženám slova: »studenou Matku majícím«; a za: měsičně vyčistění krve »aneb Květ«.

III. O muškátovém ořechu. Veršované moto bylo přidáno až v druhém zpracování. Jinak Hek připojil v druhém zpracování z Hubra-Veleslavína dva odstavce (na str. 20, ř. 1. nahoře od slov: Výborné muškátové kulky ... až k slovům: dobrý prostředek; ř. 16.).

Str. 18: v Prvotinách jsou některé odchylky pravopisné vzniklé patrně nedbalostí redaktorovou (na př. ř. 18: pod ni, poslední ř.: z ních a j.) V témž časopise bylo podle Hubra-Veleslavína: hned z ních *vodnatost* pištì (ve vyd. dole na str. 18.) — v druhém zpracování: *olejnatost*. *Na str. 19:* význačnější odchylky v Prvotinách ř. 3: *ke* konci měsíce července a *s* počátku srpna — Vl. nov.: *u* konce ... a počátkem; ř. 14: vybéř*e*, Vl. nov.: vybér*e*; ř. 15. v Prv.: *na*to se dá *někde* do chládku — Vl. nov.: *potom* se dá *někam*; ř. 18, 19, 21. v Prv.: věčší, v b*ú*dkách; do vápené vody *uvrhne* — Vl. nov.: vloží; ř. 26. v Prv.: ne tak výnosně jako *dřív* — Vl. nov.: jako *prvé*. Chyby pravopisné: brz*i* (Prv.), červy (nom.), aby se ořechy

nekazili (Vl. nov.); na pudě (Prv., tak tištěno vždy i v následujícím článku), posílení mozků (Prv.). Zato (v ř. 2. zd.) v Prv. správně: na čtitrobu, ve Vl. nov. ... na čtirobu (asi chybou tiskovou). Tento staročeský výraz (na tštítrobu, štítrobu), zachovaný podnes v lidu, znamená = na lačný žaludek, na hladový život. *Str. 20,* ř. 26: v Prv. sázíčům, ve Vl. nov.: sázičům; ř. 5. zdola v Prv.: převážnosti, ve Vl. nov.: převažnosti. Na konci z cizích názvů Hek vypustil německý: Muscatnüssen, jak zní u Hubra-Veleslavína.

IV. O h ř e b í č k u. V druhém zpracování jsou četnější změny a opravy stilistické i jazykové. Větší vložka ke konci článku (na str. 24, ř. 4. zdola) od slov: Kdo tomu porozumí... až k slovům (na str. 25, konec 1. odst., ř. 12.): i při tom hřebíčku vidíme. Význačnější změny jazykové uvádím podle jednotlivých stránek.

Str. 21, ř. 5: chyba pravopisná: podobni (hřebíčky) je i v Prvot. i ve Vlast. nov.; ř. 10. v Prv.: Molukčané — také nesprávně jako ve Vl. nov. Molukané m. Molučané; ř. 14. v Prv.: na pařeze opraveno ve Vl. nov.: na pařezu; ř. 18. v Prv.: mílo na ně hleděti — ve Vl. nov.: milo na něho (kmen); ř. 19. v Prv.: v stejně *vy*měřené vzdálenosti — ve Vl. nov.: *roz*měřené; ř. 21. v Prv.: měkší (chybně) — Vl. nov.: větší; ř. 22. v Prv.: snědozelené — Vl. nov.: snědě; ř. 23. v Prv.: květe — Vl. nov.: kvete; ř. 24. v Prv.: naposled — ve Vl. nov.: naposledy; ř. 25. v Prv.: voní svou — ve Vl. nov.: vůní; v Prv.: převyšující — ve Vl. nov.: převýšující; — ř. 26. v Prv.: lístků — ve Vl. nov.: listků; v Prv.: celistvém — ve Vl. nov.: čelistvém (t. j. jako čelist — pozdější přírodopisci obrozenští utvořili adj.: čelistný); ř. 6. zd. v Prv.: Někteří píší — ve Vl. nov.: Mnozí, jenž věc vedlé obyčeje jen vždy povrchně berou, mají za to, že; ř. 2. zd. v Prv.: neustalym plením trávy tam růsti nedopouštějí. Strom ten ve Vl. nov.: nedopouštějí, aby při něm jaká tráva rostla. Tento strom. *Str. 22,* ř. 2. v Prv.: *kříček* — ve Vlast. nov.: keříček; ř. 5.: *ze* stromů klátit v obojím časopise; dále v ř. 12. v obojím: do lesu; ř. 7. v Prv.: S počátku — ve Vl. nov.: *z*; *ř. 8. v Prv.:* Moluckých (i dále) — ve Vl. nov.: Molukských (chybně), po druhé ve Vl. nov. Molutských (na této stránce i na následujících); ř. 8: za Holandové byla v Prv. věta: jak se v pokračování u vypsání osad šíře podotkne; ve Vl. nov. je škrtnuta; ř. 9. v Prv.: výspy, ve Vl. nov.: vyspy; ř. 10. v Prv.: ostrovků — ve Vl. nov.: ostrůvků; ř. 16. a 21.: Ternatskym, jistym ročnim platem — ve Vl. nov. s *-ý* a *-í-*; ř. 19. v Prv.: napotom — ve

Vl. nov.: nápotom; ř. 23. v Prv.: jediného, ve Vl. nov.: jedinkého; ř. 3. zd. v Prv.: práva a nařízení byla uvedená — ve Vl. nov.: řízení — uvedena. *Str. 23,* ř. 1. v Prv.: na malabarsku; ř. 4. v Prv.: nad každou (čtvrtí) — ve Vl. nov.: nad každým (t. j. lesem na pět čtvrtí rozděleným), patrně nedopatřením; ř. 5. v Prv.: mílo — ve Vl. nov.: mílo; ř. 7. v Prv.: ba ani trávy tu nebylo viděti — ve Vl. nov.: ba ani té trávy nebylo tu; ř. 8. v Prv.: proklestě — ve Vl. nov.: průklestě; v Prv.: od konce *k* konci — ve Vl. nov.: ku konci; ř. 9. v Prv.: v tíchem chládku — ve Vl. nov.: tichém; ř. 10. v Prv.: ráholí — ve Vl. nov.: raholí; v Prv.: šepotem svym; ř. 11.: nevídanou v obojím vydání; ř. 22. v Prv.: v instr. jedn.: přísnym tělesnym trestem; ř. 23: našim Kubáskům (ve Vl. nov. chybou tiskovou naším). Věcná změna ř. 23.: v Prv.: smrtí ohavnou hrozí — ve Vl. nov.: samou smrtí; ř. 24. v Prv.: *veliké* hejno — ve Vl. nov.: *bezstoudné* hejno; ve Vl. nov. přidána část (v ř. 25): K jejich konečné opravě; ř. 6. zd.: klídí v obojím. *Str. 24,* ř. 3. v Prv.: zvráskalý; ř. 8. a 9. v Prv.: s patrnym prospěchem . . . Angličané *napodobně* — ve Vl. nov.: s znamenitým . . . Angličané však; ř. 10. v Prv.: i jiná výborná koření — ve Vl. nov.: i jiných výborná koření přinášejících ostrovů; ř. 14.: v Prv.: k navrácení přicházejících ostrovích — ve Vl. nov.: přijíti majících; a přidána věta: jak nejvíce mohou, hubí a; v následující větě v ř. 17. v Prv.: chtíce tomu — ve Vl. nov.: vším možným úsilím a jak nejlépe vědí, tomu chtíce I poslední věta na konci odstavce přidána; ř. 24. v Prv.: do Bórdó; dále v ř. 26.: svym; *Molucké,* Vlast. nov.: *Molutské. Str. 25,* ř. 14. v Prv.: vysazenému kupci — ve Vl. nov.: dosazenému; ř. 16. v Prv. za samoobchodník v závorkách (monopolista) a za to není v ř. 10. (monopolium) za slovem: samoobchodníkových; ř. 17. v Prv.: *celý* ostatní svět si na svévolnou drahotu stejská — ve Vl. nov.: Protož také si *všecek* ostatní svět; v slovosledu: ř. 20. v Prv.: jak nejdráže si je prodati uložil — ve Vl. nov.: jak sám si je nejdráže; na konci odstavce ve Vl. nov. přidáno: jen přece; ř. 23. v Prv.: neb u víně *pité* (jako u Hubra-Veleslavína) — ve Vl. nov.: u víně přijaté; ř. 25. v Prv.: zaháněјí — ve Vl. nov.: nesprávně zahání. Z Hubra-Veleslavína Hek vypustil za měkkost života (ř. 25.): aneb Auplavici; ř. 7. zd. v Prv.: závrat — ve Vl. nov.: závrať (jako u Hubra-Veleslavína).

V. O s k o ř i c i. V Prvotinách nebyl tento článek uveřejněn; toliko ve Vlast. novinách. *Str. 27,* ř. 9: přesažený, nesnadno rozhodnouti, chybou-li tiskovou nebo podle lidového užívání.

Str. 29, ř. 6. zd.: bezevšeho hleděni (dohromady). *Str. 30.:* Lineè. U Hubra-Veleslavína jest i překlad latinské věty, jehož Hek neuvádí, ač jeho článek byl určen širšímu čtenářstvu: »Div jest, že ten Člověk umírá, kterýž skořice požívá.«

VI. O vanýlii. Druhé zpracování uveřejněné ve Vlast. novinách 1818 bylo proti prvnímu z Prvotin 1815 rozšířeno jen o tři poslední odstavce (na str. 33. od slov: Patrnýť to... až ke slovům: mocně se zakládá); jinak věcné změny byly nečetné a nepodstatné. *Str. 31.* ř. 4. v Prv.: vanylie. Ř. 7. ve Vl. nov. jímiž (v Prv. jimiž), a ř. 8. v Prv.: okolo všeho, čehož *dosici* muže — ve Vl. nov.: čehož se jen uchytiti může; ř. 10: ryvoví — v obojím; jindy však: rývoví; ř. 17. ve Vl. nov.: vzáctné; ř. 18. v Prv. navíc: vonnou, ***příjemně kousavou masitost, s jistou černou,*** lidský čich...; ř. 20. v Prv.: zrneček. Str. 32, ř. 4. v Prv.: v chládě; mezi tím však, *jak;* ř. 6, 7, 14. v Prv.: Koavskym neb Kalbarskym olejem..., dotčenym, čistym papírem (ř. 9. zd.) — instr. jedn.! Ř. 11. v obojím znění: na nít; v Prv.: ř. 20.: chuť; ř. 21.: *i* ta*ké* mnohá léta — ve Vl. nov.: a tak; ř. 23. ve Vl.nov.: užší; ř. 9. zd. v Prv.: do ***určitých*** příhrádek (ve Vl. nov.: určených). *Str. 33,* ř. 2. v Prv.: žižní půzeni; *ř. 8* ve Vl. nov. přidáno: k nesvědomitým ***oukladníkům a***; tamže v ř. 9: *v* jejím způsobu, patrně chybou tiskovou m. *o* jejím; ř. 21: srst tigrová.

VII. O kávě. Článek byl uveřejněn toliko ve Vlast. novinách. *Str. 34.* tištěno ř. 15: šťastné Arabie (Arabia Felix); dále omylem: mezi ty nejvzdálenější cizinci ř. 23. — jinak píše Hek správně v akk. mn. podle spisovné řeči. *Str. 35,* ř. 19: mohůtným. *Str. 36,* ř. 9: Ludvík čtrnáctý. *Str. 39,* ř. 22: pýrek. *Str. 40,* ř. 2: málo které (odděl.); ř. 4: vůči hledě (odděl., ač na str. následující a j. psáno dohromady). *Str. 40,* ř. 6. zd.: vedl*e* (rovněž na str. 41. ř. 8. zd., ač jinde zpravidla: vedl*é*). *Str. 43,* ř. 6: Surimanští — jinde zpravidla s -*y*-; ř. 3. zd.: kávou *S*ultanovou (tak i na str. další). *Str. 44,* ř. 8: *K*yšer, ale *r*udé moře (ř. 16. a 25.); ř. 22: po vš*i* Arabii (tak bývá zřídka; podobně na str. 45, ř. 6: po n*i*). *Str. 47,* ř. 3: na jednou (odděl.).

VIII. O cukru. Jediné znění ve Vlast. novinách 1819.

Str. 47, ř. 9. zd. a také dále bývá tištěno několikráte rákosy — korektor myslil asi na množ. číslo od rákos; v pokračováních se však čte již jen: rákos*í*, jak chtěl mít patrně autor; ř. 2. zd.: rozpleme*n*uje, ne s -*ň*-. *Str. 49,* ř. 6. zd.: poschybu (dohromady a s -ý-), dále však: schyb m. shyb. *Str. 50,* ř. 22:

v kašnice = v kašničce; ř. 2. zd. chybou tiskovou: *mistrněji* m. místněji. *Str. 51,* ř. 2. zd.: *s* prvního m. *z,* jak je dále tištěno správně. *Str. 52,* ř. 1: kde která (odděl.); naopak ř. 8: odedna (dohr.). *Str. 53,* ř. 2: nově utvořené slovo *Tvorma,* dále však v genitivu mn. č. čteme: tvořen a tvoren, t. j. k nom. jed. tvořna nebo tvorna; později však (str. 77. a 78.) opět: tvormičku, tvormu. *Moscovados, Melasse, Cassonade, Sucre, Tête* (tišt.: Tétes) tištěno velikými písmeny; právě tak na str. následující: *Tétes, Terrés, Poudres.* Ostatní francouzská slova jsou tištěna: *commune*, troisiéme, séconde, premie*te* — patrně chybami tiskovými. *Str. 55,* ř. 4: *tito* příkop*í* — má se čísti buď: tato příkopí nebo tyto příkopy (na příkopí má doklad i Jungmann Slov. ze Zlobického — patrně z živé řeči). *Str. 56,* ř. 13. a 14: pevně usazen*í* válce, což by mohla býti chyba tisková, ale předcházející přívlastek: tlušt*í* (m. tlustí) ukazuje, že autor měl na mysli u příd. jmen koncovku životných (-ové), ale ponechal neživotné: válce. *Str. 57,* ř. 10. tištěno neporozuměním: Jedoteusovo m. Jedotrus, jak je ve »Velikém pátku« (zde na str. 104); ř. 12: Heytě m. Hajtě, jak bylo psáno dříve.

Rozmnožení píce. *Str. 59,* ř. 4. zd.: v zemi vkořeně*t*ou hořici — vykládám za chybu tiskovou m. vkoře*n*ělou. *Str. 61,* ř. 18. chybně: odmíkalo (bývá tak i jinde); rovněž: vykev (a na str. násl.: vyčnou vždy). *Str. 63,* ř. 6: na vzdělaných rolí (m. rolích).

Starobylé památky.

Athenae: *Str. 65,* ř. 1: *s*pravoval — bývá tak vždy tištěno; ř. 4: čl*a*nek u čl*u*nku; ř. 20: na *ni* m. na ní; ř. 24. v čas (odděl). *Str. 66,* ř. 15: v žalostné uběhne Ach; ř. 5. zd.: *A*reopagité; posl. ř.: *s* toho m. *z. Str. 67,* ř. 9: j*í*m kázal; ř. 17: př*i*stav (jindy = pří-); ř. 21. a 24. pravopisnými chybami: zdi se táhl*i*, přístav k městu připojoval*i*, koráby stával*i*; ř. 8. zd.: za našich časů. *Str. 68,* ř. 12: *s* prvu (odděl.); ř. 21: Machometem *d*ruhým (i na str. 70. a 73.); ř. 10. zd.: vedlé o*d*chodu svého m. *ob* —; *S*křitka.

Str. 69, nahoře: o Bertoldu Švarcovi je přídavek Hekův. Místo, jehož se tu novočeský spisovatel dovolává, je ve Veleslavínově »Kalendáři historickém« při měsíci lednu II. a zní: »Léta 1380 ručnice na záhubu lidskou vymyslil a vynalezl Bertholdus Niger, Bosák, mnich a alchymista, Němec. O nich čti Polydorum Virgilium de inventor. rer. lib. 2. cap. II. Toho mnicha potom léta 89. Václav, král římský a český utratiti dal.

O Germania, machinae repertrix,
Qua nil saevius audiit vetustas,
Fulmen mittere quae doces tonando.

Fabricius.«

Str. 69, ř. 22: Athénští potrativš*i*, snad chybou tiskovou m. —*í* nebo z neznalosti přechodníku. *Str. 70*, ř. 7. zd.: splychtí se s Černilem a s *m*azalem; ř. 3. zd.: spojenost okolično*s*ti. *Str. 71*, ř. 20. a 21: *s*působem, *s*působnost (vždy). *Str. 72*, ř. 7: do Megaris, v originále do Margaris; *z* světa; ř. 17: po Česku.

Citáty na str. 72., ř. 16. a nsl. jsou proti předloze Hekově, Buntingovi-Veleslavínovi, přidány a patrně Hekem vymyšleny. Napřed se vypravují podle Buntinga-Veleslavína dějiny města Athén (vlastně vévodství athénského) ne dost přesně. Je tu historické jméno: »Nějaký Nerio, kupec vlaský z města Florencie« (str. 68.), t. j. Nerio I., který vládl v Athenách v letech 1386—1394. Po době benátské okupace připomínají se od r. 1402 Antonio I. Acciajuoli a Antonio II., kteří si udrželi vládu nad městem za protektorátu tureckého. V letech 1434—1451 panoval tu Nerio II., patrně Veleslavínův a Hekův »mladý pán a dědič« (str. 72.). Pro přítele a poručníka tohoto »mladého pána« Hek vymýšlí jméno *Γεδομαρος* (»po česku Jedomareš«) a dovolává se pro osobu 15. století (dále se mluví také ještě o sultánu Machometovi Druhém, jenž zasáhl r. 1451 tak rozhodně pro dobu skoro čtyř dalších století do osudu starých Athén) svědectví Luciana Samosatského, řeckého filosofa sofisty z II. století a autora proslulých satirických dialogů! Ovšem se ho Hek dovolává tak, že by asi nikdo doklad v Lukianovi nenašel: l. c. (locus citatus, citované místo), ač Lukiana nikde ještě necitoval. Stejně pochybnou cenu mají ostatní autority Hekovy, po Lukianovi uvedené: Pallad. — Palladius. Který Palladius? Srovnávací literatura zná několik Palladiův. A v kterém díle mluví o Gedomarovi? V záhadném »d. v.« Podobně by se čtenáři vedlo se Zosimem (Zosimos) v. 26. Ale je tu přesnější doklad: Stolb. lib. XIV. 46. na str. 160. 5. a dále ibid. libr. XLVII. 4. Patrně míněn: Leop. hr. Stolberg, Geschichte der Religion Jesu Christi. Toto rozsáhlé dílo má však 53 svazků a Hek nám zapomněl při neobyčejné přesnosti ostatních údajů (knih, kapitol, stran) udat hlavní věc: svazek. (Druhé vydání, obnovené ve Vídni, má 17 svazků.) Ušetříme si tedy hledání v přečetných jednotlivých svazcích a podíváme se do důkladného rejstříkového svazku, připojeného k prvnímu vydání. Jméno Gedomaros v něm však hledáme marně, jak jsme o tom měli důvodné pochybnosti již před hledáním.

U Heka byl to úmysl: chtěl učenými citáty zmásti svého nepřítele, dobrušského radu Jetmara, jehož jméno asi vykládal ve svém okolí jako Jedomareš, Jedotrus, Jedmá. Bezpochyby asi také myslil na svůj spis »Veliký pátek«, v kterém tu etymologii přilepil zřetelněji na svého dobrušského úhlavního nepřítele. V tomto místě chtěl mít učenou oporu a tím také obranu proti žalobě Jetmarové. U svých odpůrců předpokládal, jak viděti, neučenost hodně hrubou. *Str. 73,* ř. 14: přikladův (jinde s —*í*—). *Str. 74,* ř. 24: povi*nn*en (chybou pravopisnou; v originále správně: povinen); ř. 25: z mládi (u Veleslavína: z mládí). *Str. 75,* ř. 5: *Bohužel.*

Z článku »Rhodos«. Stručný text v obloučkových závorkách v ukázkách z článků »Rhodos«, »Kréta« a »Malta« připojuji, aby byl zachován postup celého článku.

Str. 76, ř. 8: za větou: A hle.... děje! není vykřičník, nýbrž čárka; ř. 10: *boží*; ř. 16: *správce*; ř. 18: O hle převelikou (*o* krátké; za hle ani vykřičník, ani čárka; ř. 18: zpolehali (veliké věci); ř. 21: nadevšecku (dohr.); ř. 3. zd.: v skutku (odděleno).

Z článku »Kréta«. *Str. 78,* ř. 9: lid uškodí; smysl a zejména metrum žádá tvaru: lidu; ř. 17: Lab*i*ryntu — tak vždy i dále; ř. 22: v pravdě (odděl.). *Str. 79,* ř. 5: m. v krajině thuské u Veleslavína: *Thuscia;* ř. 9. a násl. Hek měnil text předlohy v odstavci druhém: pouhá i marná chlouba — u Veleslavína: pouhá a bláznovská pejcha i marná chlouba; a dále, Veleslavín: nebo lidi poddané daněmi neslušnými a robotami obtěžovali — Hek: — daněmi *a* těžkou prací. *Str. 80.* Řecký text je v Čechoslavu zkomolen, bezpochyby autorovou i korektorovou neznalostí (aspoň ne hlubší znalostí) řecké řeči. První místo je vyňato z Diodora L. I. cap. 61, 2. a v Hekově článku je otištěno: *Ta φονδὲ αυτῶ, κατεσκεύαρετον ...* druhé pak ze Strabona také zkomolené: *Πρὸς δὲ το τοις η του Λαβύρινθου.* — A hned už připojím třetí místo dále na str. 81. uvedené z Herodota také nesprávně: *Τῆς δε γονιες τε Λευτον τος του Λαβυρινθου.* V textu je otištěno správné znění řecké. V českém překladě zní věta z Diodora: Jako hrob sobě zřídil tak zvaný Labyrint; ze Strabona: Mimo to stavba Labyrintu (je dílo stejné jako pyramidy); z Herodota: Na rohu na konci labyrintu (jest pyramida čtyřicetisáhová).

Str. 81, ř. 16: Pomp*e*nius. Římský zeměpisec Pomponius Mela z 1. stol. po Kr. napsal spis o zeměpisu, jak jej znala jeho doba, »De chorographia«, nazvaný též »De situ orbis«. V první knize mluví o zemích při Středozemním moři — též

o Egyptě, který bral k Asii. Dobrovský viděl v jeho výraze Vistula tenus (= až po Vislu) nejstarší jméno slovanské. *Str. 82.* Krétu odňal Arabům opět císař byzantský Jan Cimiskes r. 971. Benátčané jí dobyli 1204. Ř. 9: *klášterská chvojka* = juniperus sabina, lékařská bylina, v českém lidu dobře známá patrně ze starých herbářů. Ř. 18: červený *žandál* (=santal) je barvířské dřevo, také jemnější dřevo truhlářské; dováží se k nám z Východní Indie a z Ceylonu. Zčeštěného slova žandál neuvádí ani Jungmann ani Kott (v slovnících) ani Presl ve Všeobecném rostlinopise (vzadu v obšírném rejstříku). Ř. 8: maje ratolestí — buď chybou tiskovou nebo nesprávná vazba (míti s gent.) nebo snad myšleno jako kolektivum, jež bývají u Heka častěji, nežli jsou obvyklá ve spisovné češtině; ř. 16: *C*ypřiš.

Z článku »Malta«. *Str. 83,* ř. 9. druhé *i* jako spojka bylo vynecháno; žádá ho však i smysl i rytmus. *Str. 84,* ř. 5: podm*á*nil, ale dále je —*a*—; je to tedy chybou tiskovou. *Str. 86,* ř. 5: Theodozia *d*ruhého; jména biskupů vesměs velikým písmenem: biskup *M*altezský, *K*artaginenský, *H*ipponenský (zde má Hek po h —i—) atd. Druhý odstavec Hek proti své předloze zkrátil, maje v úmyslu o bavlně psáti podrobněji ve zvláštním článku.

Syracusa. V tomto nadpise ponechává Hek — jako v nadpise Athenae — pravopis latinský; v textu střídá: Syracusa a Syrakoza; u Veleslavína je: Syracusa. Jmeno Dionysius píše Hek, když ponechává nominativ latinský: Dio*n*i*s*ius — opravuji na správné: —ny—; po s je tištěno s —i—, ač jinak bývá zejména v populárních článcích po *d, n* s—y—; rovněž po s — v pravopise bratrském. V počeštěné formě píše náš autor: Dyonyz. Při tomto jméně poukáži zde k Hekovu způsobu psaní: D. *s*tarší, *m*ladší; otiskuji podle našeho způsobu psaní.

Str. 87, ř. 6. zd.: slov*ů*tná, jako vždy. *Str. 89,* ř. 6: *z*e světa; ř. 14: odedvora (dohr.); ř. 18: pod n*i*m. *Str. 90,* ř. 6: *s* toho pojíti; ř. 7 a 14: v skutku, v čas (odděl.); ř. 25: pod nim. *Str. 91,* ř. 6: Kron*i*kářové — odchylkou od usu Hekova i doby současné; ř. 12: *S*tará šelma; ř. 27: zde tištěno: Dionyzia, jako bylo v předloze. *Str. 92,* ř. 4: aby mu (mládenci a děvy) sloužily; slovo Damocles psáno latinským pravopisem s —c—; ř. 14: vlasu ko*n*ském, ač u Veleslavína: koňském. *Str. 93.* ř. 1 i 7: Ko*r*intu proti pravidlu Hekovu; ř. 23: nad nim. *Str. 94,* ř. 4: hl*i*něných; ř. 23: vy*s*koumali. *Str. 96,* ř. 10: nadevší (dohr.), nad n*í*mi. *Str. 97,* ř. 2: zvyklalo.

Str. 99. Faksimile vnitřního titulního listu »Velikého pátku« z knihovny Národního musea (69 H 21). Jméno začátečními

písmeny uveřejněné doplnil Hanka: H(eka)... v D(obrušce). Přípisek dole připsal také Hanka. Při vazbě knížky byla v druhém řádku slabika *ti* odříznuta: osobnos(ti). Poznámka je dopsána na rubu titulního listu: (a dle) původního výtisku přetištěna byla. Míněn: »*Výklad* svatého čtení **Na Veliký Pátek** z výborné Postylly, sepsané skrz kněze Tomáše Bavorovského, Arciděkana Plzeňského, a vydané ponejprv v Holomouci leta Páně 1557 vytažený, nyní podruhé, co se ví, věrně vydaný skrz kněze *Jozefa Klíče (Dytrycha)* Professora Pražského. Nákladem Jana Františka Pospíšila, krajsk. a biskupsk. Impressora. V Hradci Králové nad Labem a Orlicí 1822«. Na rubu vnitřního titulního listu spisu Hekova je připsáno švabachem (patrně rukou Ditrichovou), že je »Z postylly české... kněze Tomáše Bavorovského«. Také knížka Klíčova (Ditrichova) je tištěna švabachem.

Z »Velikého pátku«.

Str. 101, ř. 7: *boží*; ř. 15: k *ním*; ř. 17: ponechávám Hekovu chybu (v akk. pl. u život. tvar nomitativní), jež se několikráte opakuje — zde: máte vaši soudcové; ř. 8. zd.: Faryzeové. *Str. 102,* ř. 1: d*u*chodu; ř. 3. opovržen*i* nástrojové — chyba ojedinělá; ř. 23: *P*ublikáni. II. J e r u z a l é m. *Str. 103,* ř. 8: sp*o*mohl (takto vždy). *Str. 104,* ř. 6: dustojnosti — asi chybou tiskovou, jinde s —ů—; podobně dále: j*i* m. jí; ř. 9. chybou tiskovou: mu*l*ato m. mutato. Ř. 19. nsl.: Zřetelná narážka na jméno nepřítele Hekova: Jet-mar. Ř. 8. zd.: Jan *k*řtitel. *Str. 105,* ř. 9: *boží* — ve Vel. pátku bývá tištěno zpravidla; ř. 21. chybou pravopisnou: u pýcky; ř. 28. chybně: povýššení. *Str. 106,* ř. 2: předevšemi (dohr.); ř. 5: *F*aryzey*mi*; ř. 8: z husta (odděl.). *Str. 107,* ř. 8: *E*vangelista; ř. 9: zpráv*ou* (chyba tisková); takové odpověd*í*; ř. 19: bezevšeho (dohr.); ř. 8. zd.: O vy (krátké o, bez čárky — bývá tak vždycky); ř. 1. zd.: *P*rorokům, *A*poštolům. *Str. 108,* ř. 7. zd.: obvi*nn*ěn (chyba pravopisná); ř. 4. zd.: *boží* (též dále). *Str. 109,* ř. 3: za vydávali středník; po něm: *D*ruhé (velké písmeno). *Str. 110,* ř. 7. a 8: kdožpak (dohr.); ř. 8. zd.: zmateni lidé; ř. 4. zd.: chrámovy, snad chyba tisk. m. —ý a to podle běžné řeči m. —é. *Str. 111,* ř. 21: po dnes (odděl.). *Str. 112,* ř. 4: *Z*ákon; ř. 8: vi*nn*y; ř. 9: sva*tt*osti; ř. 21: *a*ntiquit.; ř. 23: *de* locis; ř. 27: nazyvá (jinde: nazývá); ř. 5. zd.: uvoloval, patrně m. uv*a*loval.

Na str. 112. uvedené citáty o Barabášovi (Hek píše nesprávně Barrabáš m. Bara*bb*as, t. j. syn Abby (nom. Abba),

jenž prý slul vlastně Jesus Barabbas) jsou asi Hekem vymyšleny. V citované knize a kapitule Starožitností židovských Josepha Flavia (Antiquitatum hebraicarum, libri viginti) není a nemůže býti zmínky o Barabášovi. Jména Barabbas není v rejstřících tohoto díla Josefova ani při starých vydáních latinských ani při nejnovějším překladu německém od Fr. Kaulena z r. 1892. Je to vysvětlitelné; vždyť i Ježíši Kristu Josephus Flavius věnoval v tomto díle jen několik řádek. Jméno Barabbas není obsaženo ani v citovaném Conradi Gesneri »Onomasticon propriorum nominum« z r. 1544. Třetí doklad zdá se býti popleten. Mohl by býti míněn spis Hieronyma Sophronia Eusebia — sv. Hieronyma — »De situ et nominibus locorum hebraicorum« — snad Hek z jednoho jména udělal dvě, jinak by se mohlo mysliti na Eusebia, biskupa v Caesarei v Palestině († 340). Správnost tohoto třetího dokladu jsem podrobněji nevyšetřoval; zdálo se mi to po nesprávných údajích u obou ostatních již zbytečné. Příčinu, proč se Hek vědomě nesprávně dovolává těchto uznávaných autorit, hledám — stejně jako při vymyšlených citátech o Jedomarešovi (zde na str. 72 — viz poznámky k této stránce) — v úmyslu autorově, aby se jimi kryl jako štítem před možným soudním stíháním.

Str. 113, ř. 18: rozk*a*cená (jindy s —á—). *Str. 114,* ř. 6. pravopisnou chybou: plakaly ho a kvílel*i*; rovněž v ř. 12: přikryli (pahrbky); t*ů*žebně; ř. 23: za ochránc*i*, gram. chybou, kterou by snad zde bylo možná vysvětliti tím, že autora svedla analogie s cizími jmeny, jako: suplikac*í*, produkc*í*, jak píše sám podle starších knih (II, 146) a že snad chtěl míti tištěno: ochránc*í*; či snad je to archaismus (podle vz. duše, akus. sg.)?

III. M í s t o p o p r a v n í. *Str. 116,* ř. 10. chybně: žádal*i* (dítky); nikdy (jindy s —ý); ř. 19: *s*pasitel (tak i dále: str. 119., 120. a j.). *Str. 117,* ř. 5: naše vinny; ř. 6. zd.: *s*pomáhal. *Str. 118,* ř. 18: naš*í*ch (ale str. 124. a j.: našich, str. 116.: našim, proto bylo otišť. i zde s —*i*); ř. 7. zd.: ne*z*těžujme m. s —*s*—.

Ž i v o t č l o v ě k a — p u t o v á n í n a s v ě t ě. *Str. 120,* ř. 14. zd.: něko stvůrněji — korektor patrně nerozuměl dialektickému výrazu v severovýchodních Čechách: *ňáko* (= nějak). *Str. 121,* ř. 10: *ji* m. jí; v ř. 13. a 3. zd. tištěno dohromady: bezevšeho, bezevší; v násl. str. 122, ř. 3: nadevšecko. *Str. 122,* ř. 21, 8. zd., 6. zd. pokládám za chyby tiskové: opatři*t*i m. —li, rádn*i* m. —ní, podd*a*ni m. —á—; ř. 4. zd.: odedne (dohr.), dále do dne (odděl.). *Str. 123,* ř. 6: *z* čtyři*dc*et m. *s* čtyřicet; jindy předložka *s* akk. bývá psána správně; ř. 28: na hoře (odděl.); ř. 6. zd.: Alexander *v*eliký, král *M*acedonský. *Str. 124.*

Verše (ř. 11.—16.) v článku byly rozvedeny v prózu a spojeny s odstavcem předcházejícím i následujícím. *Str. 125*, ř. 8: sevšemi (dohr.)

Příležitost. Str. 126, ř. 4. zd.: semnou (dohr.).

Nejšťastnější manželství. Článek byl opakován v č. 44., str. 351 n. téhož ročníku a ještě po třetí v roč. 1832 Večerního vyražení. *Str. 128*, ř. 6. zd.: v čas (odděl.). *Str. 129*, ř. 11: *D*ožete.

Lidské počínání. *Str. 130*, ř. 19: hbytosti (chybně). *Str. 131*, ř. 6: lidé nevolivš*i*, snad chybou tiskovou m. lidé, nevolivší; ř. 17: *B*ohumilého.

I na to nejlepší naříkají sobě lidé. *Str. 132*, ř. 1: *o* mocné božství (o krátké, bez čárky po něm); ř. 10: na vždycky (odděl.); ř. 21. chybným čtením: za bych *z* m. i (v bratr. pravopise a švabachem psané: y).

A potom? *Str. 134*, ř. 3: jáhl*o*, patrně chybným čtením rukopisného a (bývá to i v jiných slovech); dále správně: jáhl*a*; ř. 8: v n*i* m. v ní; ř. 19: slov*ů*tností; ř. 24: vy*žš*ího m. —šš—; ř. 4. zd.: neza*s*píval. V ř. 18: »Papouškovým slovařem vysoce vysokých slovútnosti« má se patrně rozuměti Fr. Palackého »Přehled současný nejvyšších důstojníkův a oředníkův zemských i dvorských v království českém od nejstarších časů až do nynějška. Nákladem České Matice, v Praze 1832«, tedy spis tehdy právě, když psal Hek, vyšlý. Demokratický duch Hekův se asi pobuřoval titulem; snad knihu neměl vůbec v rukou; měl-li, nepostihl jejího historického významu.

Str. 135, ř. 8. chybně: s*i*n; ř. 26. vytištěno nesprávným čtením rukopisu: než opominu o to starati — zněni opravuji (dále hned: postarám se); ř. 3. zd. (v pozn.): v Bidžovském *Str. 137*, ř. 5: Na dů*k*az neporozuměním m. důtaz — snad dialekticky užívaného slova (= dotaz).

Ne vždy, jak co jest, ale kterak by mohlo býti lépe. *Str. 137*, ř. 11. zd.: slov*ů*tných (stejně je tištěno i dále). *Str. 138*, ř. 11: okoličnost*i* snad m. —*í;* ř. 7. zd.: jsou obě uši tak usnuli m. *na* obě uši. Hek si tuto frázi zapsal do svých poznámek a zde jí užil. *Str. 139*, ř. 9: do*mě*lá (i dále na str. 140: doměle a j.) m. —mně—; osob znamenitost*i* m. —ost; ř. 17. v přísloví »Není co se líbí všem jedno« nemá znamének rozdělovacích. Může se čísti dvojím způsobem: Není, co se líbí, všem jedno — nebo: Není, co se líbí všem, jedno; rozhodl jsem se pro druhé čtení. Ř. 2. zd.: vp*l*ychtiti. *Str. 140*, ř. 15. cel*é* m. cele; ř. 25: za něco velik*é* jest asi chyba m. velikého:

nemá u Heka jiného dokladu; ř. 9. zd.: s hůry (odděl.); ř. 3. zd.: *s*e statečnosti m. ze. *Str. 141,* ř. 2. chybně: Usíchá. *Str. 142,* ř. 17: k jeho*ž* m. jeho. *Str. 143,* ř. 3: místo: pro*t*rou čti: pro*d*rou, jak je v originále; ř. 19: v*s*kládal. *Str. 144,* ř. 9: s hůry (odděl.).

Kterak se mistr Chocholouš zlých řečí zbavil. *Str. 144,* ř. 3: V *n*ové Bukárni; od dávna (odděl.); ř. 5: stará bez se, jako bylo již jednou před tím. *Str. 145,* ř. 8: za nejhodnějšího tomu úřadu (bez *k*); ř. 18: své schopnost*í*, chybně m. —i; ř. 23: málo kdo (odděl.); ř. 8. zd.: nes*ch*odli podle výslovnosti. Vlašské výrazy hudební jsou psány jednak velikými písmeny: in *C*ontrapuncto, *A*ndante, *P*resto, *T*act, *C*alcant, *R*ipieno, *R*egens chori atd. i *D*a Capo, jednak malými: con *s*ardini (tak!), *p*erpendosi, diminuendo atd. *Str. 146,* ř. 12: prax*i* (instr.); ř. 20: Usedávalt domácí své práci (bez *k*); ř. 21.: Novobukarského. *Str. 147,* ř. 8: *s* prvu; ř. 11: mě*k*ých; ř. 15: smi*č*ec (chybně); ř. 3. zd.: zbíhající.

Vlasti zasvěcen život náš. *Str. 150,* ř. 4. zd.: na jevo (odděl.). *Str. 151.* ř. 16: ozíval, jak bývá v počátcích analogického pravopisu častěji.

Přivítání strašlivé, radostné ale propuštění. Článek bez podpisu; Hekem podepsán hned článek následující. I jinak je autorství Hekovo dosvědčeno, jak je vyloženo v úvodě. Tam se stala také zmínka o literárně historickém sporu pro tento článek. *Str. 151,* ř. 3. zd.: jej*i* (ojedinělá chyba, hned v následujícím řádku: její správně); ř. 1. zd. a 1. ř. na *str. 152:* František *d*ruhý (není odděleno čárkami); ř. 4: Karel *d*evátý; ř. 2. zd.: *z*právce. *Str. 153,* ř. 5. zd.: na blízce (odděl.). *Str. 154,* ř. 19: přitom (dohr. — jindy odděl.); ř. 24: zavražděn*i* (m. —í). *Str. 156,* ř. 1: Varšavi (chybně).

Sbírka rozmanitých průpovědí.

Str. 158, ř. 5: j*i*; ř. 13. je snad místo porušené tím, že vypadlo slovo; četl bych: samému Bohu, *dárci* (nebo původci nebo podobně) všeho potěšení; ř. 15: hbytě. *Str. 160,* ř. 2: *ú*činků (ú dlouhé, v jiných slovech bývá náslovné *u* krátké, i kde nyní píšeme *ú*); ř. 3. zd.: jestli že (odděl.). *Str. 165,* ř. 6. zd.: bezecti (dohr.). *Str. 166,* ř. 5: okrásy, jindy (na př. hned dále, str. 171, ř. 1.: okrasa); ř. 14: srdce *z* ledví — vzniklo nesprávným čtením rukopisného y, jak bývalo již dříve upozorňováno; ř. 7. zd.: řízení Božsk*é* m. —ého.

P r ů p o v ě d ě. *Str. 169*, ř. 1: blykavost; ř. 12: upří*mě*; ř. 15: chybí dativ *mu*; ř. 5. zd.: *z* cesty. *Str. 170*, ř. 9: dů*mě*ní. *Str. 171*, ř. 6: *d*ucha svatého; ř. 13. chybně: po *ní*; ř. 2. zd.: zkládajíce. *Str. 172*, ř. 6: *anebo*, chyba tisk. m. anobrž; ř. 9: zprávce (i dále), po*dd*aný úkol (na konci ř. 19. však: po*d*ání). *Str. 173*, ř. 9: v tištěné větě »pozoruj ho ne za věc nevlastní« je porušen smysl m.: a pozoruj ho za věc ne vlastní, jak jsem rekonstruoval zde. *Str. 174*, ř. 4. zd.: osvěcoval*i* (chybně m. —ly). *Str. 175*, ř. 5: moudrejšího; ř. 10: osamotě (dohr.); ř. 11: nybrž; ř. 12: poděk*ů*j a toběbez obrannému (dohrom. a odděl.). Za pátou průpovědí jsou vloženy dvě známé naučné anekdoty: o Sokratovi, kterak poučil své přátele, když se hněvali, že mu kdosi z mimojdoucích nepoděkoval na pozdrav: »I proč se na tom urážíte, že jsem zdvořilejší nežli tento.« Druhá pak o výroku císaře Tita, když za celý den neprokázal nikomu dobrodiní: »Přátelé! den jsem ztratil.« *Str. 176*, ř. 8.: z těžka (odděl.); ř. 12: j*i*; ř. 15: *ač* m. oč, jemuž, zdá se, korektor neporozuměl. Fráze vzata z běžné mluvy dialektu severovýchodního: oč — dorozumíme se: se vsadíme, nebo také plněji: oč tu je, že; ř. 2. zd. tišť. dohromady: dostitšvarný. *Str. 177*, ř. 3: nemaličká m. maličká; ř. 14: j*i* to *s*pomůže.

S b í r k a m r a v n ý c h p r ů p o v ě d í. *Str. 177*, ř. 3. zd.: sentence byla otištěna přesněji v článku v témž časopise (srovn. na str. 139.): »Není, co se líbí všem, jedno«. *Str. 178* za čtvrtou průpovědí následují dvě věty, které jsem vynechal: Vynucená poslušnost trvá obyčejně jen, pokud musí. Více-li vítr sevřeš, tím silněji, když by se mu dost málo poulevilo, ven vyrazí. Myšlenka byla výrazněji pověděna v druhé průpovědi na str. 175. Ř. 15: nejpř*i*jemnější, ale na str. 179, ř. 7: nejpř*í*jemnější. *Str. 181*, ř. 2: v čas (odděl.); ř. 3. zd.: že u vrchu trhá (bez se). *Str. 183*, ř. 2. zd.: tělesn*í* lid*é* m. tělesné lidi. Str. 185, ř. 4: jazík (když se začalo užívati analogického pravopisu, nevěděli si mnozí spisovatelé s některými slovy rady a psali na př.: naz*í*vati, jazík i jazik a j.); ř. 2. zd.: *s*prostředkování. *Str. 186*, ř. 13: *s* cela (s a odděl.); ř. 20. chybným čtením vytištěno: *cenu s* m. čemu's; ř. 6. zd.: vplychtil. *Str. 187*, ř. 6. zd.: nepoř*a*dným (asi chybou tiskovou). *Str. 188*, ř. 9: byvš*í*, ale dále (ř. 11.) dosáhš*i*, nemohš*i*; poslední ř.: na odiv (odděl.).

N á p a d y. *Str. 189*, ř. 8: V pravdě (odděl.). *Str. 190*. pátá průpověď je opakována v Květech Českých 1834. str. 241, v správnějším znění: Snadnější jest člověku viděti do měšce nežli do svědomí.

P r ů p o v ě d ě. *Str. 190.:* třetí průpověď je opakována v Květech 1836 (str. 13.). Právě tak na *str. 191.* průpověď čtvrtá a pátá, na *str. 192.* průpověď pátá s chybou: Velikým veliké věci přísluší. *Str. 193,* ř. 17: o dvou duší snad autor chtěl užíti podle starší mluvy duálu, jenž u něho bývá častější, nežli v nynější řeči spisovné.

J a d ý r k a. *Str. 196,* ř. 2.: svítězuje.

H e k o v y p r ů p o v ě d i v r u k o p i s e c h.

Otiskuji je v původním pravopise Hekově. *Str. 198.* Za druhou průpovědí následovala sentence, která rozváděla předcházející myšlenku: Ač všetečnost kolikráte dost škodná, předce jest u přátelství dobře užitečná. I jinde zřejmo, jak Hek myšlenku několikrát zpracovával. Na př. před první průpovědí, uveřejněnou zde na *str. 202,* má Hek ještě dvojí návrh téže myšlenky: 1. »Mnohé věci se nám tak hustě (následuje slovo nečitelné) trousejí na mysl, nemají času přítomného pochutnost«; 2. »Mnohým věcem, kteréž nám cpá obvyklost na rozum, schází náležitá času přichutnost« — pod posledním slovem si autor připsal: vel— hledal český výraz asi pro německé slovo: Beigeschmack. A tak ještě jinde.

Str. 200, ř. 5. zd.: m. bouří bylo původně napsáno: bouřky, *k* přeškrtnuto a na konci *y* neopraveno. *Str. 204,* ř. 7. zd.: v závorkách místo prázdné; spisovatel chtěl tam asi později napsati český výraz, který chtěl utvořiti pro slovo populárnost.

Z německých prací Hekových.

Pochybnosti při čtení rukopisu jsem označoval otazníky, význačnější chyby, zejména tvarové, vykřičníkem. Pravopis je ponechán Hekův, jako při českých pracích, otištěných z Hekovy pozůstalosti rukopisné. *Str. 207,* ř. 15. (i s nadpisy): jenen Theiles m. jenes. *Str. 208,* ř. 3: wenn *er* m. *es;* ř. 8. a 9. snad má zníti: für dies Nationale angesehen. V aforismu při stilisaci autor zapomněl, že užil za podmět slova die Menschheit a měl na mysli der Mensch, což je logicky správnější; proto píše ihn m. *ihr,* er m. *sie,* sein m. *ihr* atd.; ř. poslední: in eine m. in einer *Str. 209,* ř. 1. zd.: dieser stiller m. stille. *Str. 210, ř. 11:* Thronen m. Throne. *Str. 212,* ř. 10. zd.: v rukopise verkomnet m. vervollkommnet. *Str. 213,* ř. 3: před noch je v rukopise ihn ještě jednou opakováno; ř. 10. zd.: des Urtheils Vermögen m. Urtheilsvermögens. *Str. 215,* ř. 11. psáno: Matičin m. etymologického: Matiččin; ř. 15. psáno väterlich (m. —ches) Erbuth;

ř. 16: v rukopise sich chybí. *Str. 216*, ř. 11. a 12. za každým jednotlivým předmětem je v rukopise středník. *Str. 220*, ř. 7. zd.: Nachwelt snad přehlédnutím m. Mitwelt.

Str. 224. Druhý aforismus (Der junge Mensch zeichnet sich...) označil si Hek nadpisem »Description«.

Několik německých aforismů, zapsaných v Hekových zápiskách, kladu aspoň do poznámek. Nevynikají originálností myšlenek; některé se zdají být jen načrtnuty, ale nedopracovány:

Liebe — Langer Irrthum eines betrogenen Esels.
Eselhafte Bauerkrug(?) eines jud. Limmels(!).

Allzustarkes Sonnenlicht ist dem Auge des Menschen ebenso schädlich, als allzuüberraschende Freude seinem Herzen.

Eine gute Handlung bringt dir immer Zufriedenheit zuwege.

In der Moralischen wie in der psychischen Welt wirken immer mehrere Ursachen miteinander und einer jeden unserer Handlungen liegen stäts unseren Motiven (patrně m. unsere Motive) zu Grunde.

Zu viel Licht ist zum sehen eben so unbequem als zu wenig. Helldunkl ist, däucht mich, gerade so viel Licht, als man braucht, um in gewissen Dingen weder zu viel noch zu wenig zu sehen; denn wenn dies nicht wäre, so ist es begreiflich, daß wir beim Lichte von 10 tausend Sonnen nicht besser sehen würden, als beim Schein eines Feuerwurmes (Sv. Janská muška).

Dodatky k I. dílu.

Na smrt Jozefa Druhého. Nejstarší báseň Hekova. Báseň je psána přesným metrem přízvučným (dva daktyly se střídají s daktylem a trochejem — nepravidelné dva předposlední verše). Tato přesnost překvapuje v době, kdy se čeští básníci neřídili určitými pravidly prosodickými. Základy dal české prosodii Dobrovský až po pěti letech. Historik české prosodie, Jos. Král, se domnívá, že »jest to jistě náhoda, že na př. Hekovi (poukázáno tam k naší básni) nebo Melezínkovi (v Schönfeldských Novinách 1787, str. 2) podařilo se sbásniti několik veršů prostých chyb« (O české prosodii, Listy filol. XX, 1897, str. 114). Hek však vynikal vždy vyvinutým smyslem pro správný rytmus.

Básník v své epigramatické elegii se osvědčil vroucím ctitelem císaře Josefa II. Mezi českými vzdělanci měl tento panovník mnoho upřímných ctitelů. Asi deset českých veršovců oplakávalo jeho smrt veršovanými skladbami. V Závěsku k Nru 13. Krameriusových králov. Praž. poštov. novin ze 27. března 1790 uveřejnili ještě jiní dva veršovci své skladby: V. Fr. H--b (Hřib) podal tam »Odu aneb veršovský Zpěv na smrt Josefa Druhého, Římského Císaře, a Alžběty Arcikněžny Rakouské, v podobenství uvedený«; druhý jest »Chronostych na smrt téhož; veršovec S L je bezpochyby Štěpán Leška — Š tištěno tehdejším pravopisem Ss. Pro zajímavost jej zde otiskuji:

SnašeLIWý Iozef Cysař již — aCh! — poChoWán jest.
Skrz CžLny byL jako BVoh; než sMrtI jen Co CžLoWěk.

V otisku Krameriusově: Josefa *d*ruhého; *S*estry mé.

Epigramy z Nového kalendáře tolerancí na r. 1816 se podobají Hekovým epigramům za této doby vzniklým. Základní myšlenka epigramu »Demokryt Sulciovi« je táž, jako v epigramu »Jak Sulcius hosti zůve« (I, 12), a »Proč kdo brzy

ošedivi« vyjadřuje podobnou myšlenku jako »Zastaralá nemoc«. Pod prvním epigramem je podpis: V—d—sl—v; pod druhým. Vl—H—; pod třetím: Fr. Vl. H—k.

Týž duch však prozrazuje také Heka ukrytého za nezvyklý pseudonym *J. Toužil* (v epigramech jsou jména Sulcius, Škůdlivec, hekovsky charakteristická). Na Heka ukazuje stil, zejména první verš, pronášející otázku, jakož i smýšlení veršovcovo.

Na schlubnou dívku je rozvedená myšlenka Martialova epigramu I, 64, jenž byl v naší literatuře několikrát překládán nebo napodoben. Nejznámější je překlad Fr. L. Čelakovského »Na Gallu« (v II. sv. Sebr. spisů Fr. L. Čelakovského v »Čes. spisovatelích XIX. stol.« č. 130). Hek ulomil Martialovu epigramu hrot a zploštil jej na didaktickou skladbu. Báseň je podepsána: H—k. V druhé sloze je zjevná chyba tisková: chvíle m. chvále.

Později se náš veršovec pokusil zpracovati týž námět. V jeho rukopisné pozůstalosti je také tento zlomek:

In formosam ad modum Martialis.

Žes sličná — ledakdos švitoří; bohatá — to se říká;
žes milostná — to je znát. Však dobrá? — to nevím.
Sličnost v kráse se má, (nedokončeno).

Veršované práce z rukopisné pozůstalosti Hekovy.

Povídka. Písmo rukopisu ukazuje na dobu starší, snad asi z let dvacatých. Pod povídku si autor napsal: *NB.* V povídce jsou jména popletena: co tam dělá a mluví Věnceslav, platí o Vojtěchovi.

Metricky jsou tyto pokusy nehotovy. V »Povídce« jsou verše přízvučné a časoměrné; časoměrně třeba čísti verše 6, 7 (ale 5. stopu přízvučně) a 8. Přízvučné verše mají četné chyby: v prvním verši máme čísti 2. stopu: měl synů — ◡ ◡; v druhém verši je na konci daktyl, třetí má o stopu víc a ještě nutno čísti: vstav chodíval — ◡ ◡ —; v pátém je na konci také daktyl, nadto slovo nalezl třeba čísti podle výslovnosti lidové dvojslabičně: nalez atd. Autor mínil bezpochyby verše ještě vypilovat, ale neprovedl svého úmyslu, protože přestává od let dvacátých (od »Starobylých památek«) veršovati; píše jen prózou. Kromě toho byl zmaten vnějším vítězstvím časoměrné prosodie, které se v starých letech chtěl přizpůsobiti.

Rozličnost seznání je již psána napořád disticby časoměrnými, ovšem často velmi chybnými; druhý verš na př. místo pentametru vyšel z nepoddajného péra jako hexametr a ještě velmi chybný. Chyby jsou i v dalších verších.

V dalších průpovědech jsou již disticha napořád časoměrná, a to již verše zpravidla správné. K průpovědi 4. na str. *231*. (»Zchvěj se tu«) si autor sám po straně poznamenal: duo pentametri, t. j. chybné distichon o dvou pětiměrech místo o šestiměru a pětiměru, a první je ještě chybný. Průpověď není ani myšlenkově dodělána.

Str. *232*. poslední nerýmovaná průpověď není dokončena; závětí v ní chybí. Ř. 2. zd.: čas*t*nost ve smyslu staršího pravopisu s —t—, význam slova: co je včas; slovo možná také vykládat jako přepsání m. čestnost. Str. *233*. V druhé průpovědi bylo původně srší, ale je přeškrtnuto a za ním připsáno: prší; zřejmo, kterak veršovec zápasil o rým. V ř. 5: jazík podle častého psaní za tehdejší doby.

Str. *234*. První průpověď zní po česku: Všecko poslouchá peněz. Nadpis druhé průpovědi »O formose puer nimium ne crede colori« (Ó spanilý chlapče, nevěř příliš barvě) je vzat z Virgiliovy II. Eklogy, v. 17. Český dvojí překlad tohoto verše s následujícím v. 18. téže Eklogy přisoudil skladatel české mluvnice po latinsku psané »Czěchořečnost seu Grammatica linguae bohemicae«, 1672, str. 506, Vác. Rosa, Komenskému. V. 17. v překladě Komenského (časoměrným šestiměrem) zní:

Ó krásné pacholátko, nevěř nic tváři barevné

nebo:

Ó pacholátko, nedej se libé své mámiti kráse.

Dodatek k poznámkám I. svazku.

K str. *3*. K epigramu »Divná zvěda«. Později se Hek k námětu tohoto epigramu vrátil, chtěje jej rozvésti ve veršovanou anekdotu. V jeho zápiskách je na jednom lístku zapsán tento nedokončený a neopravený pokus:

Divný blázen.

Záviš rád by věděl, když spí, asi jak mu to slouží?
Dlouho† však nemohl naleznout prostředek, že by v pravdě
žádost svou naplnil, v kotrbách ač hloubal a hloubal.
Než pojednou zahledl svou tvář ve skle, jak se mu blejští:
hned se na tom poutknul, že by tím ukazem neoklamným
dále neměl pohrdat, nýbrž jeho zkoušeti věrnost
Před zrcadlem své hnáty roztáhl a zrak i zahmouřil,
měšce si vzav do rukou, jej před oči sázel a kroutil.

Str. *23*. V epigramu »Brzké navrácení« užil Hek doslovně prvních dvou veršů lidového popěvku »Šel tudy, měl dudy, Ani nezapiskal«. Druhé dva verše popěvku se zpívají v rozličných krajích odchylně: »bodejž mu ty dudy Rarášek roztřískal« nebo: »Čo by mu ty dudy O chrbát obúchal« nebo »Čo by mu ty dudy O hlavu roztřískal«. Srovn. spis Č. Zíbrta »Hrály dudy«, v Praze 1917, str. 45.

Na str. *117*. nsl. Báseň »Ohlas« je věnována Jos. Láborovi, zanícenému hudebníku v Hořovicích. Byl tam v první čtvrti XIX. století revidentem a tajemníkem u hraběte Vrbny. Shromažďoval v svém bytě vynikající hudebníky české z blízkého okolí. Mezi jeho hosty býval také proslulý virtuos na housle Josef Slavík (1806—1833). Od svých známých si vyžadoval zápisy do svého památníku. Jeho pozůstalost se chová v Národním museu. Srovn. o tom článek Č. Zíbrta, jemuž děkuji za přátelské upozornění na Lábora, »Památník hudebního umělce před sto lety« v Hudební revui X, 1917, str. 76 n.

OPRAVY OMYLŮ.

Na str. 5 řádek 24 shora místo zp*ů*rně čti: zpúrně.
Na str. 49 řádek 6 zdola místo s*ch*ybu čti: s*h*ybu.
Na str. 50 řádek 23 shora místo u s*ch*ybu čti: u s*h*ybu.
Na str. 143 řádek 3 shora místo pro*t*rou čti: pro*d*rou.
Na str. 151 v titule místo *Povídání strašlivé* čti: *Přivítání* strašlivé.

OPRAVY OMYLŮ V I. SVAZKU.

Na str. 6. poslední verš v prvním epigramu místo: *ze* sebe čti: *se* sebe.

Na str. 7. v předposl. verši za slovem bravům škrtni čárku.

Na str. 45 v. 54 místo: *z* lože čti: *s* lože.

Na str. 54 v. 56 měl býti adverb. výraz *potajmo* tištěn dohromady.

Na str. 64 v. 49 místo: j*í*ž čti: j*i*ž.

Na str. 65 verš 78 výraz »v svém popluží« nemá býti oddělen čárkami.

Na str. 66 v. 83 místo: brzyčko čti: brz*i*čko.

Na str. 90 v. 3 měl býti adverb. výraz *začastěj* tištěn dohromady.

Na str. 90 v. 8 místo dů*k*azu (ř. 5 zdola) čti: dů*t*azu.

Na str. 92 v. 24 měla býti opravena chyba v starém textu (z r. 1817) místo: výřečný*m* zůstane němcem: výřečný zůstane němcem.

Na str. 95 v. 118 místo po*d*al čti: po*dd*al.

Na str. 103 v. 57 za povahou svou má býti čárka.

Na str. 111 v. 250 místo: le*č* čti: le*ž*.

Na str. 124. v poznámkách nadpis epigramu proložené tištěný místo: Odpově*ď* má zníti: Odpově*d*.

OBSAH.

